

การนำเสนอผลงานวิจัยแบบบรรยาย (Oral Presentation)

การบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0

Integrating Research into Sustainable Local Development : Digital 4.0

สุธีรา ทิพย์วิวัฒน์พจนานา(Suthira Thipwiwatpotjana)^{1*} กาญจนา คุมา(Kanjana Kuma)²

บัณฑิต บุษบา(Bundit Busaba)³ ศิรญา จนาศักดิ์(Siraya Janasak)⁴

พรชนก ทองลาด(Pornchanok Tonglard)⁵

^{1,2,5} สาขาวิชาการบัญชี ³ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ⁴ สาขาวิชาธุรกิจระหว่างประเทศ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*E- Mail : suthirayui@hotmail.com

บทคัดย่อ

แนวคิดการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0 เป็นการผสมผสานพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย กับสังคม เข้ากับเป้าหมายในการแก้ปัญหาสังคมและการมุ่งพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และแสวงหาโอกาส รูปแบบและวิธีการใหม่ ในการเปลี่ยนแปลงสังคม ในลักษณะเน้นชุมชน หรือพื้นที่เป็นตัวตั้งของการพัฒนา อาจเน้นในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เชื่อมโยงกับการอาศัยเทคโนโลยี ในยุคดิจิทัล 4.0 ผสมผสานกับการทำงานในลักษณะพหุสาขารวมถึงการเชื่อมโยงกับ คน พื้นที่ องค์กร ดังนั้นการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ยุคดิจิทัล 4.0 จะต้องให้ความสำคัญกับสังคม ตลอดจนนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ในการขับเคลื่อนงานควบคู่กับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางชุมชนโดยรวมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบูรณาการงานวิจัย การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ยุคดิจิทัล 4.0

Abstract

The concept of integrating research into sustainable local development : Digital 4.0. It combines the university's mission and society with the goal of solving social problems and sustainable local development as well as seeking new opportunities, patterns, and means of social change in a community-centered or developmental setting. It may focus on collaborative research, linked to digital technologies, and integrate it with multi-disciplinary work relating to people in the organization. Integrating research into sustainable local digital development, the digital age 4.0 needs to give special importance to social. The new innovations are

used to drive the work alongside the economic and environmental problems. This has resulted in sustainable community change.

Keywords: Integrating Research, Sustainable Local Development, Digital 4.0

บทนำ

ความล้มเหลวของการพัฒนาแบบมุ่งเศรษฐกิจหรือแบบดั้งเดิมที่ผ่านมา นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ธรรมชาติแล้ว ยังพบว่าการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในแทบทุกประเทศ ได้สร้างปัญหาให้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมหาศาล เนื่องจากการขาดความรับผิดชอบ ไม่จับไวต่อการตอบสนองความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ทำให้ชุมชนล่มสลาย แทบจะเรียกได้ว่าเป็นภัยพิบัติในที่สุด นานาชาติจึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวคิดที่เป็นกลางที่สุดมาเยียวยา ในภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ผลสรุปคือ ทั่วโลกควรปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาใหม่ โดยจะต้องยกเลิกการพัฒนาจากรัฐเป็นผู้ชี้แนะและออกคำสั่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ในลักษณะรัฐประชาชาติ (Nation State) โดยปรับเปลี่ยนเป็น ประชารัฐ (Civil State) ซึ่งเป็น “ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่เป็นประชาสังคม”

ประชาสังคม หรือ Civil Society จึงหมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ส่วน คำว่าประชารัฐ หรือ Civil State หมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาลเอกชน และประชาชนร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะ นั้นเอง (VanDyck, 2017) ผนวกกับยุค Thailand 4.0 ทั้งปัจจัยภายนอก คือ พลวัตของโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ซึ่งท้องถิ่นจะต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงปัจจัยภายในประเทศที่มีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาประเทศในยุค Thailand 3.0 ทั้งปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความไม่สมดุล และปัญหาประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ซึ่งจากทั้งแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกและแรงปะทุจากปัญหาภายใน ส่งผลให้ต้องมีนโยบาย Thailand 4.0 ขึ้น ซึ่งหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันตระหนักถึงบทบาทของความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ของยุค Thailand 4.0 โดยเฉพาะด้านการขับเคลื่อนนวัตกรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (สุวิทย์ เมษินทรีย์ , 2560)

ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ในแง่ของบทบาทของมหาวิทยาลัย เป็นความจำเป็นของมหาวิทยาลัยในฐานะผู้ผลิตบัณฑิตดูแลสังคมจะต้องสร้างจิตสำนึกปลูกฝังให้หยั่งรากฝังลึก ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตน และถือเป็นส่วนประกอบของพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่ต้องตอบโจทย์ของชุมชน ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงเป็นชุมพลังทางปัญญาจำเป็นต้องยึดถือ ความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างพลเมืองของ ประเทศให้เป็นพลเมืองที่คุณภาพ และคุณธรรม และสร้างคุณค่าทำให้เกิดกับ

ชุมชน มหาวิทยาลัยทั่วโลกจึงเกิดโจทย์ใหม่ว่าทำไมมหาวิทยาลัยจึงจะมีคุณค่าต่อสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่ทำการเพื่อสังคม (Social Enterprise) มากยิ่งขึ้น โดยการร่วมคิดร่วมทำ เกิดประโยชน์ร่วมกัน ใช้ความรู้ความชำนาญที่มีและมีผลกระทบที่ดีต่อสังคมในลักษณะพันธกิจสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมดำเนินการในรูปแบบของการให้บริการทางวิชาการ (Service) ไปสู่การทำงานร่วม (Engagement) กับภาคในพื้นที่ในลักษณะเชิงสถาบันที่เป็นหุ้นส่วนระยะยาว (Long term partnership) และหวังที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ของชุมชน (ศูนย์บูรณาการงานวิจัยและวิชาการเพื่อรับใช้สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2558 : 3 และ University Engagement, 2007) ยิ่งกว่านั้นพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม จะต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เชิงพื้นที่ ทั้งด้านผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบโดยเฉพาะด้านการขับเคลื่อนนวัตกรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0 ทำได้อย่างไร

จุดประสงค์

การศึกษาครั้งนี้ ต้องการทราบแนวทางการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ เน้นการพัฒนาความสมดุลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาทุกมิติล้วนเกี่ยวเนื่องกัน (Lee, K., Holland, A., & McNeill, D.,2000) ตามยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ระยะ 20 ปี (พศ. 2560-2579) เชื่อมโยงกับ พันธกิจของมหาวิทยาลัยกับสังคม (ศูนย์บูรณาการงานวิจัยและวิชาการเพื่อรับใช้สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ , 2558 และ University Engagement, 2007)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวทางการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0 มีประเด็นการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1. ตัวอย่างการก่อเกิดนวัตกรรมจากทุนทรัพย์ทางความคิด แปลงสู่ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมเชิงเศรษฐกิจ : รากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ยุคดิจิทัล 4.0
3. การบูรณาการงานวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. แนวทางการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0

ซึ่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ตัวอย่างการก่อเกิดนวัตกรรมจากทุนทรัพยากรทางความคิด แปลงสู่ผลผลิตที่เป็นรูปธรรม เชิงเศรษฐกิจ : รากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามนโยบาย Thailand 4.0 ถือเป็นยอดของการศึกษา เพราะเป็นการเข้าถึงแก่นแห่งความรู้ ทำการกลั่นกรองความรู้จนตกผลึกทางปัญญาได้ ตัวอย่างของผลพวงของกระบวนการเรียนรู้ จนเกิดเป็นนวัตกรรม นำไปสู่ทุนทรัพยากรทางความคิด แปลงสู่ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของปัญญา ซึ่งการตกผลึกทางปัญญาในที่นี้ ใช้คำว่า ปิง ซึ่ง Lexitron พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายคำว่า ปิง (Like) คือ คิดออกขึ้นมาทันที คิดได้ ต้องใจ ถูกใจขึ้นมาทันที ดังนั้นนวัตกรรมเหล่านี้ เกิดจากการคิดออกและผุดความคิดขึ้นมาทันทีว่า จะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างไรบ้าง ซึ่งหลากหลายตัวอย่างต่อไปนี้นำเสนอเพื่อให้เกิดภาพของนวัตกรรมในอดีตที่สามารถจับต้องได้เพื่อเป็นฐานคิดของการพัฒนานวัตกรรม ดังนี้ (จาก MK พาปิง ไอเดียซึ่ง...ในสิ่งไม่ธรรมดา, 2544 : 6-15 , 18-21)

1. พลาสเตอร์ยา (Band-aid) ปิง! เพราะภรรยาถูกมีดบาดบ่อย นายเอิร์ลและนางโจเซฟิน ดิกสัน (Earle and Josephine Dickson) แต่งงานกันในปี ค.ศ. 1920 เป็นสามีภรรยาคู่ใหม่อาศัยในเมืองนิวยอร์ก รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา สามีทำงานอยู่บริษัทจอห์นสัน แอนด์จอห์นสัน ภรรยาเป็นแม่บ้าน ด้วยความเป็นแม่บ้านมือใหม่ไม่ชำนาญการครัว โจเซฟินจึงถูกน้ำร้อนลวก มีดบาด ตะปูตำ อยู่เป็นประจำ เอิร์ลต้องคอยทำแผลเล็กๆ น้อยๆ ให้ภรรยาอยู่บ่อยๆ เขาจึงเกิดความคิดทำแผนแบบประหยัดเวลาและสะดวกใช้ ด้วยการนำผ้าก๊อชมาวางบนเทปกาว เพื่อให้ทำแผลให้ภรรยาโดยเฉพาะ ต่อมาเอิร์ลได้นำความคิดนี้ไปเสนอนายจ้าง ในปี ค.ศ. 1921 บริษัทจอห์นสัน แอนด์จอห์นสัน จึงได้ผลิตแถบพันแผลแบบมีกาวขึ้นมา มีขนาดกว้าง 3 นิ้ว ยาว 18 นิ้ว แต่ยังไม่ติดตลาด จนกระทั่งปี ค.ศ. 1924 บริษัทได้ปรับปรุงสินค้า สร้างเครื่องจักรขึ้นมามีผลผลิตสินค้านี้โดยเฉพาะและให้ชื่อว่า “แบนด์ – เอ็ด” Band – aid) สินค้าก็ติดตลาดทันที เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำกำไรสูงสุดให้กับบริษัท ในปี ค.ศ. 1951 ได้มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ให้กระชับรัด ใช้ง่าย มีหลายขนาด ใช้แพร่หลายไปทั่วโลก ปัจจุบันนี้พลาสเตอร์ยากลายเป็นแฟชั่น มีรูปการ์ตูนหลายหลากบน แผ่นพลาสเตอร์ยาให้เลือกใช้เลือกสะสมเป็นของฝากที่สวยงาม แม้ไม่เป็นแผลก็ปิดได้

2. ปากกาลูกกลิ้ง (Ballpen) ปิง! จากปากกาทหารเรือ ท่ามกลางบรรยากาศที่ผู้คนต่างใช้ปากกาหมึกซึมนั้นย่อมเป็นที่รู้กันว่าปากกาอยู่ที่ไหนขวดหมึกก็ต้องมีอยู่คู่กัน ทำให้ไม่สะดวกในการพกพา เขียนได้ไม่เต็มที่ เพราะต้องหยุดเติมหมึก บางครั้งหมึกหกเลอะเทอะ ราคาปากกาหมึกซึมด้ามโครเมียมและด้ามทองก็มีราคาแพง ในปี ค.ศ. 1944 บารอนมาร์เซล บิช (Baron Marcel Bich) แห่ง

ฝรั่งเศส มีความคิดที่จะประดิษฐ์ปากกาที่ไม่ต้องมีขวดหมึกขึ้นมา เพื่อแหวกตลาดปากกาและสร้างผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง ทั้งนี้เกิดแรงบันดาลใจจากเขาเห็นทหารเรือชาวอเมริกันใช้ปากกาลูกกลิ้งในระหว่างสงคราม แต่ปากกานั้นก็ยังมีปัญหาอยู่มาก ต้องจับปากกาในแนวตั้งฉากกับกระดาษ ทำให้เขียนไม่สะดวก และน้ำหมึกยังข้นจับกันเป็นก้อนที่ปลายปากกา ทำให้เลอะเทอะทั้งมือและกระดาษที่เขียน บิคจึงมองเห็นตลาดที่เป็นไปได้อย่างมาก ในการผลิตปากกาที่ไม่ต้องมีขวดหมึกในจำนวนคราวละมากๆ บิคมีโรงงานผลิตชิ้นส่วนปากกาหมึกซึม ดินสอกด และผลิตด้ามปากกาพลาสติกป้อนให้กับอุตสาหกรรมอื่นๆ อยู่แล้ว เขานำเงินกำไรที่ได้ไม่มากนักทั้งหมด มาทุ่มเทในการพัฒนาและผลิตปากกาลูกกลิ้งด้ามพลาสติกที่ทั้งเบา หมึกสิ้นไหลดี ราคาถูกออกมาเป็นผลสำเร็จ โดยคำขวัญปากกาลูกกลิ้งของบิคครั้งแรก คือ “เขียนลื่น เขียนคล่อง ต้องปากกาบิค” (It Runs. It Runs. The Bic Ballpoint) เขาจึงก่อตั้งบริษัทบิคขึ้นมาเช่นเดียวกับบริษัทหมึกซึมชั้นนำอื่นๆ ที่ใช้ชื่อผู้เป็นเจ้าของตั้งชื่อบริษัท เช่น บริษัทเซฟเฟอร์ บริษัทวอเตอร์แมน เป็นต้น ภายหลัง 10 ปีต่อมา บารอน มาร์เชล บิค คือ มหาเศรษฐีติดอันดับคนหนึ่ง เขาพูดอย่างภูมิใจว่า “ปากกาบิคนี้แหละฉันล่ะ”

3. ลิควิด เปเปอร์ (Liquid Paper) ปี้ง! จากการพิมพ์ผิดบ่อยๆ นางเบ็ต เนสสมิธ เกรแฮม (Bette Nesmith Graham) ทำงานในหน้าที่เลขานุการ เวลาพิมพ์งาน ต้องเจอกับปัญหาการพิมพ์ผิด ซึ่งใช้ยางลบดินสอเป็นตัวช่วยลบ ทำให้การทำงานทั้งล่าช้าและงานไม่เรียบร้อย ต่อมาเครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้าออกมาใช้ คราวนี้กลับเผชิญปัญหาหนักกว่าเก่า เพราะไม่สามารถใช้ยางลบดินสอลบคำผิดได้อีกต่อไป ต้องพิมพ์ใหม่สถานเดียว เธอจึงหาทางแก้ปัญหานี้ด้วยการประดิษฐ์น้ำยาลบคำผิดขึ้นมา ในปี ค.ศ. 1956 เกรแฮมก็ค้นพบวิธีทำน้ำยาลบหมึกแบบง่ายๆ เพียงใช้น้ำสีชาวดิบบรรจุลงในขวดน้ำยาทาเล็บ ใช้พู่กันป้ายน้ำยาทาเล็บป้ายสีน้ำสีชาวดิบลงบนกระดาษ คำผิดก็ลบไป พิมพ์ซ้ำทับได้แนบเนียน ใช้ง่าย รวดเร็ว และแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนร่วมงานก็ขอน้ำยาลบหมึกของเกรแฮมมาใช้ คือ จุดกำเนิดน้ำยาป้ายคำผิด “ลิควิด เปเปอร์” (Liquid Paper) เมื่อมีความต้องการน้ำยาป้ายคำผิดมากๆ เกรแฮมจึงพัฒนาสีน้ำสีชาวลบและทำการผลิตที่บ้านออกจำหน่ายด้วยการผสมสีชาวดิบในเครื่องปั่นน้ำ กรอกใส่ขวดยาทาเล็บ เป็นอุตสาหกรรมครอบครัวยาวนานถึง 17 ปี และปี ค.ศ. 1976 เกรแฮมสามารถผลิตลิควิดเปเปอร์ได้ถึง 25 ล้านขวด ออกจำหน่ายไปทั่วโลก และต่อมาในปี ค.ศ. 1979 ได้ขายกิจการให้กับบริษัทยิลเลตต์ (Gillette)

4. ดินสอ (Pencil) ปี้ง! จากกิ่งไม้ประคบแต่งแกรไฟต์ คนโบราณใช้แท่งแกรไฟต์เขียนหนังสือ แกรไฟต์เป็นแท่งดินสอสีดำที่จับกันเป็นก้อนแน่น ดังนั้นแท่งแกรไฟต์จึงอ่อนหักง่าย คนโบราณจึงใช้เส้นเชือกพันแท่งแกรไฟต์ให้แข็งแรง เมื่อแท่งแกรไฟต์ใช้ไปจนหมดสิ้น ก็คลายเชือกออกแท่งก็ไหล่อีก เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ “ดินสอ” (Pencil) ดังนั้นก็คือแท่งแกรไฟต์ที่หุ้มด้วยไม้ต่างเชือกนั่นเอง และปี ค.ศ. 1683 นายเจ เพตตุส (J. Pettus) เป็นคนแรกที่ลองเอากิ่งไม้ซีดาร์มาผ่าครึ่งตามยาวเจาะร่องตรงกลางยาวตลอดแท่ง นำแท่งแกรไฟต์มาวางตรงกลาง จากนั้นก็เอาแท่งไม้ทากาว

ประกบหุ้มแท่งแกรไฟต์เข้าด้วยกัน นำโลหะมาปิดท้ายกันและดันแท่งแกรไฟต์เอาไว้ สำหรับโรงงานผลิตดินสอแห่งแรกสร้างขึ้นที่ประเทศเยอรมันในปี ค.ศ. 1761 โดยชาวเยอรมันที่ชื่ออานาย แคสเปอร์ ฟาเบอร์ (Kasper Faber) ต่อมาในปี ค.ศ. 1848 นายอีเบอร์ฮาร์ด ฟาเบอร์ (Eberhard Faber) เหลนชายของนายแคสเปอร์ได้ย้ายไปอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และได้ลงมือสร้างโรงงานผลิตดินสอขึ้นที่นั่น นับว่าเป็นโรงงานดินสอแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา ดินสอที่ใช้กันในยุคแรกๆ มีลักษณะเป็นแท่งสี่เหลี่ยมจนกระทั่งในปี ค.ศ.1876 นายโจเซฟ ดิกสัน (Joseph Dixon) ชาวอเมริกัน ได้นำแท่งไม้มาลงเป็นแท่งกลมอย่างที่เห็นกันในปัจจุบัน

5. โพสต์อิทโน้ต (Post-it Notes) ปึง! จากความผิดพลาด กระดาษโน้ตแผ่นเล็กพร้อมแถบกาวยางอ่อน มีคุณสมบัติแปะที่ไหนติดที่นั่น เมื่อถึงกระดาษออกไม่เหลือร่องรอยของการติดอยู่ ณ ที่นั้น เป็นนวัตกรรมที่ถูกใจชาวสำนักงานทั่วโลก มีการใช้แพร่หลายตามเอกสาร จอคอมพิวเตอร์ ประตู่ หน้าต่าง ตู้เย็น เขียนโน้ตบนกระดาษแปะทิ้งไว้เตือนความจำ โพสต์อิทโน้ตเป็นสินค้าของ 3M ซึ่งเป็นผู้คิดค้นและผู้ผลิตออกจำหน่าย นายสเปนเซอร์ ซิลเวอร์ (Spencer Silver) เป็นหนึ่งในทีม นักวิจัยของบริษัท 3M ในปี ค.ศ. 1968 เขาได้รับมอบหมายให้พัฒนาการให้มีประสิทธิภาพสูง ติดแน่น ทนทาน ถาวร แต่ผลของการพัฒนาเขากลับได้กาวยางออกมาที่ตรงกันข้ามกับเป้าหมายโดยสิ้นเชิง คือเป็นกาวยางอ่อน ติดง่าย ลอกได้ไม่ทิ้งร่องรอย ต่อมาในปี ค.ศ. 1974 นายอาร์เธอร์ ฟราย (Arthur Fry) นักวิจัยอีกคนนำกาวยางนี้มาใช้ติดกระดาษไว้ค้นคัมภีร์ไบเบิล ในหน้าบทสวดมนต์ที่เขา ต้องการเวลาไปโบสถ์ ก็เพราะคุณสมบัติติดง่าย ลอกได้ไม่ทิ้งร่องรอยนี้เอง 3M จึงนำไปพัฒนาออกมาเป็นกระดาษโน้ตสีเหลืองที่มีแถบกาวยางชนิดนี้ออกจำหน่าย โดยให้ชื่อว่า “โพสต์อิทโน้ต” (Post-it Notes) ปรากฏว่าเป็นที่นิยมอย่างมาก โดยเฉพาะในหมู่คนทำงานในสำนักงาน กระดาษโน้ตสีเหลือง จึงพัฒนาเป็นหลายสี หลายขนาด หลายรูปเล่ม เอาใจผู้ใช้ทั่วโลก

6. ถุงมือยาง (Rubber Gloves) ปึง! เพราะมือแพ้งสาหัส ในช่วงศตวรรษที่ 19 นางพยาบาลคนหนึ่งทำงานอยู่แผนกศัลยกรรมที่โรงพยาบาลจอห์น ฮอปกินส์ (Johns Hopkins Hospital) เธอต้องล้างมือด้วยน้ำยาเพื่อฆ่าเชื้อโรคก่อนการผ่าตัดทุกๆ วัน มือเธอแพ้น้ำยาฆ่าเชือนั้น จึงเกิดอาการปวดแสบปวดร้อน เป็นผื่นคัน นายแพทย์วิลเลียม ฮัลสเต็ด (Dr. William Halstead) หัวหน้าทีม ศัลยแพทย์ได้เข้ามาช่วยแก้ปัญหาให้เธอด้วยความเห็นห่วง โดยการสั่งหล่อรูปมือเธอด้วยปูนปลาสเตอร์ แล้วส่งรูปหล่อมือเธอไปยังโรงงานผลิตภัณฑ์ยาง เพื่อให้ผลิตถุงมือบางๆ ให้แก่เธอ และนับตั้งแต่เธอมีถุงมือยางสวมมือ เธอก็พ้นจากการแพ้ และทั้งสองก็แต่งงานกัน ต่อมานายแพทย์ ฮัลสเต็ดก็ได้ทำถุงมือยางให้กับตัวเอง เพื่อความปลอดภัยจากการติดเชื้อต่างๆ ในยามผ่าตัด และขยายความต้องการใช้สู่แพทย์คนอื่น จนปัจจุบันถุงมือยางได้แพร่หลายใช้กันมากมายในหลายวงการ โดยเฉพาะด้านศัลยกรรม การสวมถุงมือยางสะอาดปราศจากเชื้อโรค ดีกว่าการล้างด้วยน้ำยาเป็น

ไหน ๆ ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อโรคเอดส์เป็นกันมาก ถุงมือยางถูกใช้แทบจะทุกวงการที่ต้องเกี่ยวเนื่องกับการรักษาโรคเอดส์

7. รองเท้าส้นสูง (High Heels) ปัง! จากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเด็นนี้เริ่มจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส เป็นผู้มีพระวรกายเตี้ยมาก พระองค์ทรงรำคาญที่ต้องคอยเงยหน้ามองผู้อื่นที่สูงกว่า ดังนั้น พระองค์จึงสั่งช่างหลวงผู้มีหน้าที่ตัดรองเท้า ให้ทำรองเท้าที่มีส้นสูงเป็นกรณีพิเศษสำหรับพระองค์โดยเฉพาะ ในเวลาต่อมา ทั้งเสนาอำมาตย์ ทั้งนางในราชสำนัก ต่างพากันสวมส้นสูงตามอย่างพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กาลเวลาผ่านไป ผู้ชายลดการใส่ส้นสูงลงมาเรื่อยๆ จนกระทั่งไม่ได้ใส่อีกเลย แต่ผู้หญิงกลับสวมส้นสูงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นแฟชั่นสารพัดส้นสูงแพร่สะพัดไปทั่วโลก

8. บัตรเครดิต (Credit Card) ปัง! จากนวนิยาย บัตรเครดิตมีจุดเริ่มต้นมาจากนวนิยายเรื่อง “ย้อนอดีต” (Looking Backward) ของนายเอ็ดเวิร์ด เบลลามิ (Edward Bellamy) ที่ประพันธ์ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1888 ในเรื่องเป็นภาพของประชาชนในเมืองแห่งหนึ่งได้รับสวัสดิการจากรัฐบาล ด้วยการรับบัตรเครดิตเพื่อนำมาใช้จ่ายสินค้าและบริการต่างๆ ในปี ค.ศ. 1900 โรงแรมแห่งหนึ่งได้นำความคิดของเบลลามิมาออกบัตรเครดิตให้กับลูกค้าชั้นดี เพื่อนำไปใช้จ่ายค่าบริการและอื่น ๆ ของโรงแรมและในปี ค.ศ. 1914 ห้างสรรพสินค้าและปั้มน้ำมันต่างๆ นำความคิดนี้มาออกบัตรเครดิตให้แก่ลูกค้าของตน เพื่อส่งเสริมการขาย ปี ค.ศ. 1950 ไดเนอร์สคลับออกบัตรเครดิตมาเพื่อใช้สำหรับร้านอาหารเป็นการเฉพาะ และใน ค.ศ. 1951 ปีถัดมาธนาคารแห่งชาติแฟรงกลิน ในนิวยอร์กเป็นธนาคารแห่งแรกที่ออกบัตรเครดิตให้กับประชาชน ซึ่งเป็นชนิดที่นิยมใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน

9. รถเข็นในซูเปอร์มาร์เกต (Shopping Cart) ปัง! เพราะอยากให้ลูกค้าสะดวก นายซิลแวน โกลด์แมน (Sylvan Goldman) เจ้าของร้านขายของชำแห่งหนึ่งในเมืองโอกลาโฮมา ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาดูลูกค้าในร้านที่ต้องหอบหิ้วตะกร้า ถุงข้าวของอย่างทุลักทุเลและพะรุงพะรังด้วยความไม่สบายใจ เขาจึงครุ่นคิดหาวิธีช่วยลูกค้าให้จับจ่ายของได้แบบง่ายและสะดวก เขาเกิดความคิดว่าไม่มีอะไรดีไปกว่ารถเข็น เขาจึงนำรถเข็นวางไว้ตรงทางเข้า หวังว่าลูกค้าคงชอบใจและนำรถเข็นไปใช้ โกลด์แมนรู้สึกผิดหวัง เพราะไม่มีลูกค้าแม้แต่คนเดียวที่เข็นรถเข็นเข้าไปช่วยในการใส่ข้าวของของตน ลูกค้ายังคงหิ้วตะกร้าหอบพะรุงพะรังเช่นเดิม เขาคิดว่าลูกค้าคงรู้สึกว่าการเข็นรถใส่ข้าวของเป็นการดูถูกความแข็งแรงของลูกค้า แต่เขาก็มั่นใจอยู่ดีว่า ขอให้ลูกค้าลองใช้สักครั้ง ลูกค้าจะต้องชอบใจอย่างแน่นอน ในที่สุดเขาจึงใช้อูบายจ้างคนมาเข็นรถ ทำที่จับจ่ายใส่ข้าวของทุกวัน ทำวันแล้ววันเล่า ในที่สุดพฤติกรรมเอาอย่างก็เกิดขึ้น ลูกค้าตัวจริงจึงลองใช้บริการรถเข็นดูบ้าง และแล้วลูกค้าก็ชอบใจใช้รถเข็น ดังนั้น รถเข็นจึงกลายเป็นของคู่กับซูเปอร์มาร์เกตไปทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน

10. กางเกงยีนส์ลีวาย (Levi's Blue Jeans) ปัง! จากคนชุดเหมือน นายลีวาย สเตราสส์ (Levi Strauss) ชาวเยอรมัน เป็นผู้ที่ร่วมอยู่ในยุคตื่นทอง เมื่อปี ค.ศ. 1850 ซึ่งทุกคนต่างมุ่ง

หน้าไปชุดทองที่เหมือนในเมืองซานฟรานซิสโก ประเทศสหรัฐอเมริกา สเตราส์เดินทางไปที่นั่นเช่นกัน เขาไปเพื่อขายของ ซึ่งของที่นำไปขายได้ขายหมดระหว่างทาง เหลือเพียงผ้าเตนท์เท่านั้น เมื่อไปถึงเมือง ชาวเมืองคนหนึ่งบอกให้เขาหาทางเก่งที่ทนทานมาขายบ้าง เพราะทางเก่งคนชุดเมืองขาดง่าย คำพูดนี้จุดประกายความคิดให้สเตราส์ทันที เขาจึงนำเอาผ้าเตนท์มาทำให้ข้างตัดเป็นเสื้อและกางเกง แล้วนำออกขาย ปรากฏว่าขายดีอย่างนึกไม่ถึงจนผ้าเตนท์หมดไปในไม่ช้า สเตราส์จึงสั่งผ้าใบเรือมาตัดเสื้อผ้า ในขณะที่ผ้าเตนท์ขาดตลาด เขาสั่งผ้าหนาอีกหลายชนิดมาจากนิวยอร์ก และนำมาเย็บเป็นสีน้ำเงินคราม อันเป็นสัญลักษณ์ของเสื้อผ้ากรรมกร ปี ค.ศ. 1860 ช่วงตัดเสื้อชื่อนายจาคอบ เดวิส (Jacob Davis) จากรัฐเนวาดา ได้ตอกหมุดตามมุมกระเป๋ากางเกงของคนงานเหมือง เพื่อให้บริเวณนั้นที่มักขาดเสมอแข็งแรงขึ้น สเตราส์นำวิธีการตอกหมุดมาใช้กับกางเกงเสื้อผ้าที่มีเนื้อผ้าหนาของเขา และตั้งชื่อว่า “ลีวาย” (Levi’s) ในวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1873 สเตราส์ได้จดทะเบียนสิทธิบัตรขึ้น ถือเป็นวันกำเนิดกางเกงยีนส์ลีวายที่นิยมใช้ทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน

11. กระฉกนิรภัย (Safety Glass) ปิง! เพราะแก้วทดลองแตก ในปี ค.ศ. 1903 นักเคมีชาวฝรั่งเศสชื่อว่า นายเอ็ดวาร์ด เบเนดิกตัส (Edouard Benedictus) ขณะอยู่ในห้องทดลอง ได้ชนเอาขวดแก้วทดลองตกลงพื้น ขวดแก้วแตก แต่ชิ้นส่วนของขวดแก้วกลับไม่แตกกระจายออกจากกัน หากแต่เกาะตัวติดกันอยู่ ด้วยความเป็นคนช่างสังเกต เบเนดิกตัสแปลกใจในสิ่งที่เห็นตรงหน้า เขาจึงสืบค้นทันที จึงรู้ว่าขวดแก้วนี้ก่อนตกแตกนั้นได้บรรจุสารละลายของพลาสติกเหลว ซึ่งสารนี้ได้ระเหยไปในอากาศช้า ๆ คงทิ้งพลาสติกเคลือบแก้วเอาไว้ เอ็ดวาร์ดตื่นตื่นกับการค้นพบโดยบังเอิญ ครั้งนี้มาก เขาได้นำความคิดนี้ไปเสนอบริษัททำรถยนต์แห่งหนึ่ง ให้สร้างกระจกหน้าของรถเป็นกระจกเคลือบพลาสติก เพื่อช่วยป้องกันคนขับรถจากกระจกหน้ารถแตกเมื่อเกิดอุบัติเหตุ แต่บริษัทรถยนต์แห่งนั้นไม่สนใจ เพราะคิดว่าอุบัติเหตุเป็นเรื่องของคนขับรถ ไม่ใช่เรื่องของบริษัท อีกอย่างทางบริษัทก็ไม่ต้องการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการลงทุน ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 กองทัพสหรัฐอเมริกาได้นำสารเคลือบพลาสติกมาเคลือบที่หน้ากากของทหาร เพื่อป้องกันหน้ากากแตกเป็นเสี่ยง นั่นแหละบริษัทรถยนต์แห่งนั้นจึงได้ตระหนักถึงความผิดพลาดครั้งยิ่งใหญ่ ที่ไม่เอาใจใส่ต่อข้อเสนอของเบเนดิกตัส ทำให้กระฉกนิรภัยสำหรับรถได้เริ่มผลิตขึ้นในปี ค.ศ. 1918 หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ดังนั้น อุบัติเหตุจึงนำมาซึ่งการค้นพบ “กระฉกนิรภัย” (Safety Glass)

12. จอ LCD (liquid Crystal Display) ปิง! จากสารเหลวที่ตกผลึก ในปี ค.ศ. 1888 นายฟรายนซ์ไรช์ ไรนิตเซอร์ (Friedrich Reinitzer) เป็นนักพฤกษศาสตร์ ชาวออสเตรีย ขณะที่เขาศึกษาสารไขมันจากพืชข้าวขามคีนเท่านั้น เขาพบสารชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายโคเลสเตอรอลอยู่ในสถานะละลายเป็นของเหลวในภาวะที่มีความร้อน พอเย็นตัวลงก็กลายเป็นสารสีขุ่น และเมื่อเย็นลงอีกก็กลายเป็นสีใส พอเย็นตัวถึงจุดหนึ่งกลับเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินและตกผลึก ซึ่งเป็นผลึกเหลวนำมาใช้สร้างจอแอลซีดี หน้าปัดนาฬิกาข้อมือแบบดิจิตอล หน้าจอเครื่องคิดเลข หน้าจอเครื่อง

แฟกซ์ จอคอมพิวเตอร์ จอทีวีที่ติดตั้งในรถยนต์ หน้าจอโทรศัพท์มือถือ และแม้แต่จอทีวีขนาดใหญ่ ตัวจอเหล่านี้มีคุณสมบัติในการทำงานที่อาศัยการเบี่ยงเบนของแสง สามารถปรับหรือขยายให้แสงเข้า หน้าปัดหน้าจอได้มากน้อยตามต้องการ ผู้ที่นำการค้นพบผลึกเหลวมาพัฒนาขยายผลก็คือ นายจอร์จ ฮิลเมียร์ (George Hilmeier) ในปี ค.ศ. 1963 เริ่มใช้กับหน้าปัดนาฬิกาเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี ค.ศ. 1969 นายเจมส์ เฟอร์กาสัน (James Fergason) ได้นำหน้าปัดแอลซีดีมาพัฒนาให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และขยายผลในการใช้จอต่าง ๆ ใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน

13. กระจกส่องหลัง (Rear-view Mirror) ปัง! เพราะอยากขับรถแข่งคนเดียว ในการแข่งรถ “อินดี้ 500” (Indy 500) ในปี ค.ศ. 1911 มีรถแข่งลงทะเบียบแข่งขัน 40 คัน ปกติแล้วการแข่งขันจะต้องมีผู้อยู่ในรถ 2 คน คือคนขับ และช่างเครื่อง ซึ่งทำหน้าที่คอยดูข้างหลังช่วยคนขับด้วย แต่นายรอย ฮาร์โรน (Roy Harroun) ลงทะเบียนเข้าแข่งเพียงผู้เดียว จึงถูกผู้ร่วมแข่งขันคนอื่นๆ ประท้วงด้วยเหตุผลที่ว่า ขับคนเดียวมันไม่ปลอดภัยต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพราะไม่มีใครช่วยดูข้างหลังให้ ฮาร์โรนแก้ปัญหาการประท้วงครั้งนี้ด้วยการทำกระจกเป็นพิเศษติดที่รถของเขา ฮาร์โรนเรียกกระจกนี้ว่า “กระจกส่องหลัง” (Rear-view Mirror) ซึ่งทำหน้าที่สะท้อนภาพข้างหลังให้เห็นแทนผู้ช่วยบอกทาง ในที่สุดกรรมการก็อนุญาตให้เขาลงแข่งขันได้ ผลปรากฏว่าฮาร์โรนใช้เวลาในการขับรถแข่งเพียง 6 ชั่วโมง 42 นาที เขาคือผู้ชนะเลิศเข้าสู่เส้นชัยเป็นคนแรก การแก้ปัญหานี้ของเขา นำมาสู่การปรับเปลี่ยนโฉมหน้ารถครั้งยิ่งใหญ่ ทำให้มีกระจกส่องหลังมาจนทุกวันนี้

14. โคโลญ (Cologne) ปัง! จากน้ำยาป้องกันเชื้อกาฬโรค โคโลญเป็นน้ำหอมกลิ่นอ่อนเจือจาง และมีคุณสมบัติเย็น มักใช้หลังอาบน้ำเสร็จ เพื่อให้ร่างกายหอมสดชื่น ซึ่งโคโลญนี้มาจากชื่อเมืองโคโลญ (Cologne) อยู่ในประเทศเยอรมัน เมื่อช่วงยุคกลางของยุโรปเกิดกาฬโรคระบาดที่เมืองโคโลญ ประชาชนต่างตื่นตัว กระทำการทุกอย่างเพื่อป้องกันตนเองจากโรคนี้ ปรากฏว่าในกระบวนการรักษาเยียวยาและป้องกันนั้นบรรดาชาและผลิตภัณฑ์ทั้งหลายที่ผลิตออกมามีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ทั้งสิ้น ซึ่งได้นำมาใช้ทั้งการดื่มและทาเพื่อเป็นการป้องกันโรค ต่อมาในปี ค.ศ. 1709 ช่างตัดผมชาวอิตาลีชื่อ นายฟารินา (Farina) อพยพมาอยู่เมืองโคโลญ เขาสนใจวิธีการรักษากาฬโรคแบบโบราณนี้อย่างยิ่ง และพบว่าผู้คนในเมืองต่างใช้น้ำยาป้องกันกาฬโรคเป็นน้ำหอมราคาถูกโดยใช้หลังจากโกนหนวด ต่อมาฟารินาเลิกอาชีพตัดผมหันมาจัดอาชีพผลิตน้ำหอมขึ้นมาให้ชื่อว่า “โอ เดอ โคโลญ” (Eau De Cologne) ออกจำหน่าย ปรากฏว่าเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้เขาร่ำรวยอย่างมหาศาล และเขาใช้ชื่อเมืองเป็นชื่อสินค้าของเขาอย่างถาวร

จากตัวอย่างนวัตกรรมที่กล่าวมาในอดีต สะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้ กระบวนการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดการตกผลึกทางความคิด จนคิดออก คิดได้ และมีความมานะในตน เพื่อผลิตผลงานจนพัฒนาเป็นนวัตกรรมสู่การสร้างสรรค์เศรษฐกิจเชิงคุณค่าได้ ซึ่งนั่นคือความสำเร็จของนวัตกรรมในอดีต และในด้านสถานศึกษายุค เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่สถานการณ์

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การคิดและพัฒนาในรูปแบบใหม่จะต้องเร่งพัฒนารวมถึง จะต้องหาแนวทางในการสะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล 4.0 หรือโลกเศรษฐกิจฐานความรู้ด้วยการพัฒนานวัตกรรม ในลักษณะการทำงานที่มีภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม

2. การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ยุคดิจิทัล 4.0

WICE Logistics Public Company Limited (2017) ได้กล่าวถึงยุคดิจิทัล (Digital) แต่ละยุคอย่างน่าสนใจดังนี้

1. ดิจิทัล 1.0 ยุคเปิดโลกอินเทอร์เน็ต ยุคนี้เป็นยุคเริ่มต้นของ “อินเทอร์เน็ต Internet” เป็นช่วงเวลาที่กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนจากออฟไลน์ (Offline) มาเป็นออนไลน์ (Online) มากขึ้น เช่น การส่งจดหมายทางไปรษณีย์ก็เปลี่ยนมาเป็นการส่งอีเมล (E-mail) และอีกหนึ่งตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การถือกำเนิดของเว็บไซต์ (Website) ที่ทำให้ทุกคนเข้าถึงทุกอย่างได้ง่ายขึ้นและทั่วถึง การปรับให้เป็นปัจจุบัน (Update) รวดเร็วตลอด 24 ชั่วโมง การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบครั้งใหญ่และเป็นวงกว้าง การดำเนินกิจกรรมสะดวกและรวดเร็ว เริ่มมีกิจกรรมเชิงพาณิชย์และโฆษณาผ่านเครื่องมือออนไลน์เสมือนกับมีหน้าร้านที่ทุกคนบนโลกจะเห็นกันได้ง่ายขึ้น

2. ดิจิทัล 2.0 ยุคสังคมออนไลน์ หรือ Social Media ยุคนี้ต่อยอดจากยุค 1.0 เป็นยุคที่ผู้บริโภคเริ่มสร้างเครือข่ายติดต่อสื่อสารกันในโลกออนไลน์ เครือข่ายสังคม (Social Network) เริ่มจากการคุยหรือแชทกับเพื่อน สมาคม กลุ่มเล็กๆของผู้คนที่ต้องการความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร จุดเล็กๆ นี้เริ่มพัฒนาและขยายวงกว้างไปสู่การดำเนินกิจกรรมในเชิงธุรกิจ โดยนักธุรกิจส่วนใหญ่มองว่า Social Media เป็นเครื่องมือเชื่อมต่อและสร้างเครือข่ายทางธุรกิจได้เป็นอย่างดีด้วยการคลิก (Click) เพียงครั้งเดียว อีกทั้งยังช่วยในการพัฒนาตราสินค้า (Brand) วัดผลการดำเนินงานของธุรกิจ ส่งเสริมภาพลักษณ์ตราสินค้า เสมือนว่า Social Media เป็นกระบอกเสียงและเวทีเสนองานแก่นักธุรกิจสู่สายตาชาวโลกเป็นอย่างดี เครื่องมือนี้ยังสามารถเป็นอำนาจในการต่อรองของผู้บริโภคที่กำลังตัดสินใจเลือกสินค้าและบริการ เนื่องจากมีตัวเลือกและร้านค้าให้เห็นมากขึ้น

3. ดิจิทัล 3.0 ยุคแห่งข้อมูลและ Big Data คือ ยุคแห่งการใช้ข้อมูลที่วิ่งเข้าออกเป็นล้านๆ ข้อมูลให้เป็นประโยชน์ การเติบโตของ Social Media และ E-Commerce จากยุค 2.0 ทำให้เกิดการขยายของข้อมูลอย่างมหาศาล ทุก ตัวกลางเชื่อมระหว่างธุรกิจต่อธุรกิจและธุรกิจต่อลูกค้า (Platform) ทั้ง โซเชียล เว็บเบราว์เซอร์ หรือแม้แต่ธุรกิจอย่างธนาคาร โลจิสติกส์ ประกันภัย รีเทล ต่างมีข้อมูลเข้าออกเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน และเริ่มมีการนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใครมีข้อมูลมาก ก็มีอำนาจมาก” ข้อมูลจะถูกนำมาประมวลผล จับสาระ วิเคราะห์

ถึงความต้องการของผู้บริโภคเพื่อสร้างสินค้าและบริการที่สามารถตอบสนองโจทย์ของลูกค้าได้ ทุกองค์กรต่างเห็นความสำคัญของการนำ Big Data มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่การนำ Big Data มาตอบสนองอย่างเสมือนจริง จำเป็นต้องมีระบบคลาวด์ (Cloud Computing) มาช่วยอำนวยความสะดวก จัดเก็บข้อมูล เลือกรับพยากรณ์ตามการใช้งาน และทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลบนคลาวด์จากที่ใดก็ได้ ผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าถึงระบบ ข้อมูลต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต สามารถจัดการ บริหารข้อมูล และแบ่งปันข้อมูลกับผู้อื่น (Shared Services) ลดต้นทุนและลดความยุ่งยากเพื่อพุ่งเป้ากับงานหลัก เพิ่มความเร็วในการบริการและการทำธุรกิจได้มากขึ้น Big Data สามารถนำมาต่อยอดโดยการคิดค้น ค้นหา และประยุกต์ใช้ข้อมูลนั้น พัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน (Application) ที่ให้ความสะดวกสบายแก่ผู้บริโภคผ่านทางสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตอีกด้วย

4. ดิจิทัล 4.0 ยุคเทคโนโลยีมีมันสมอง เป็นยุคที่ความฉลาดของเทคโนโลยีจะทำให้อุปกรณ์ต่างๆ สื่อสารและทำงานกันเองได้อย่างอัตโนมัติ เทคโนโลยีในสามยุคแรกเปรียบเสมือนเป็นแขน ขา ให้แก่มนุษย์ เป็นเทคโนโลยีที่ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก หยิบจับ คำนวณ ประมวลผลให้มนุษย์ มีแขน ขา แต่ไม่มีสมองเป็นของตัวเอง ในยุค 4.0 เทคโนโลยีถูกนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อลดบทบาทของมนุษย์ และเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ในการใช้ความคิดเพื่อข้ามขีดจำกัด สร้างสรรค์พัฒนาสิ่งใหม่ๆ โดยจะใช้ชื่อยุคนี้ว่าเป็นยุค **Machine-to-Machine** เช่น สามารถเปิด-ปิด หรือสั่งงานอื่นๆ กับเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านตัวเองผ่านแอปพลิเคชันโดยไม่ต้องเดินไปกดสวิตช์ หรือตัวอย่างที่ถูกนำมาใช้งานจริงแล้วอย่างการพูดคำว่า “แคปเจอร์” กับแอปถ่ายภาพในสมาร์ทโฟน โทรศัพท์ก็จะถ่ายรูปให้อัตโนมัติโดยที่ไม่ต้องกดถ่ายด้วยซ้ำ หรือแม้แต่เทคโนโลยีจำลองสถานการณ์ (Simulation) เพื่อฝึกอบรมพนักงาน วางแผนสถานการณ์โดยไม่ต้องเดินทางไปถึงสถานที่จริง หรือเป็นสื่อการเรียนรู้แบบ ปฏิสัมพันธ์ (Interactive) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าดิจิทัล 4.0 กลายเป็นเทคโนโลยีมีมันสมอง และเมื่อเชื่อมโยงกับการศึกษา จะต้องนำเทคโนโลยีนั้น มาพัฒนา ต่อเติม เป้าหมายต้องการให้มันวัดกรรมเป็นของตนเอง หลักสูตร การศึกษาและการจัดการเรียนการสอนต้องเตรียมพร้อมเพื่อตอบสนองเป้าหมายของไทยแลนด์ 4.0 คือ การศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างฐานความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในที่สุด

การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

จากพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย โดยเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่ทำกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) มากยิ่งขึ้น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2552) กล่าวว่าผู้ประกอบการเพื่อสังคม หรือ Social Entrepreneur โดยส่วนใหญ่ มักจะมีมุมมองแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันว่า หมายถึง ผู้สร้างนวัตกรรมทางสังคมด้วยการปฏิรูปขบวนการและแบบแผนการผลิต โดยมีเป้าหมาย

เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเฉพาะเจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาคนด้อยโอกาสในสังคม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะ ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการใช้นวัตกรรมและการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อรังสรรค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งระบบ การดำเนินงานแบบผู้ประกอบการเพื่อสังคมนี้จึงมิได้มุ่งหวังเพียงแค่ ผลสัมฤทธิ์ในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังมุ่งปฏิรูปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับขบวนการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งระบบอีกด้วย นวัตกรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการ ดำเนินงานในลักษณะนี้ โดยเป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายของการดำเนินงาน ซึ่งไม่สามารถแยก ออกจากกันได้ ผู้ประกอบการเพื่อสังคมต้องมองหา คิดค้น แนวทางหรือรูปแบบการทำงานใหม่ ที่จะ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัล 4.0 ใน การผลิต การแสวงหาแหล่งทรัพยากรหรือตลาดใหม่ๆ ในขณะเดียวกันก็มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ให้ เกิดการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมด้วย

ตัวอย่างนวัตกรรมแบบผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่สามารถพบเห็นได้ เช่น ธนาคารกรามีน หรือ Grameen Bank ที่ริเริ่มโดย มุฮัมหมัด ยูनुส ซึ่งธนาคารดังกล่าวมีลักษณะการดำเนินงานโดย เกิดจากการประยุกต์ใช้ระบบสินเชื่อรายย่อย หรือ Micro Credit เข้ากับการแก้ไขปัญหาความยากจน ในประเทศบังกลาเทศ ความแตกต่างระหว่างวิธีการดำเนินงานแบบธนาคารกรามีนและธนาคาร พาณิชย์ทั่วไปก็คือ รูปแบบการปล่อยกู้และกลุ่มเป้าหมายของธนาคาร โดยที่ธนาคารกรามีนใช้การ ปล่อยสินเชื่อรายย่อยให้กับผู้ที่เป็นกลุ่มคนยากจนโดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งกลุ่มคน เหล่านี้โดยส่วนใหญ่จะไม่สามารถขอกู้จากธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำ ประกัน แนวทางของธนาคารกรามีนจึงนับได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ช่วยรังสรรค์ให้เกิดการแก้ไข ปัญหาความยากจนทั้งระบบอย่างมีพลวัต คือ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนบังกลาเทศที่ได้รับการ ยอมรับว่ายากจนติดอันดับโลกให้พ้นเส้นความยากจนโดยไม่ต้องกลับเข้าไปสู่วงจรของความ ยากจนอีก หรืออีกตัวอย่างหนึ่งคือ การดำเนินงานของ Rugmark Foundation ซึ่งเป็นองค์กรระดับ สากลที่ไม่แสวงหาผลกำไร มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อให้การช่วยเหลือเด็กที่ถูกใช้แรงงานผิด กฎหมายในอุตสาหกรรมการผลิตนม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่แถบทวีปเอเชียใต้ ได้แก่ อินเดีย เนปาลและปากีสถาน โดยวิธีการดำเนินงานของ Rugmark Foundation จะใช้วิธีสร้างระบบ การตรวจสอบด้วยการให้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานการผลิตว่าปลอดจากการใช้แรงงานเด็กที่ผิด กฎหมาย และทำการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภครู้จักและยอมรับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานนี้ ปัจจุบัน Rugmark Foundation ได้ขยายกิจกรรมออกไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เช่น ยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ซึ่งผลจากการดำเนินงานทำให้แรงงานเด็กในโรงงานผลิตนมแถบทวีปเอเชีย ใต้มีจำนวนลดลง รวมทั้งยังมีผลทำให้เกิดการผลักดันให้มีการออกกฎหมายต่างๆ เพื่อปกป้องและ

คุ้มครองแรงงานเด็กเหล่านี้ เช่น Worst Forms of Child Labor Convention 182 (C182) 1999 หรือ Trade and Development Act of 2000 เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2552)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเชื่อมโยงกับพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย โดยเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่ทำกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) มากยิ่งขึ้น และเมื่อเชื่อมโยงกับการเป็นผู้ประกอบการสังคม หรือ Social Entrepreneur ก็กลายเป็นผู้นำทางความคิดในการสร้างนวัตกรรมทางสังคม จนเกิดเป็นรูปธรรมของผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ ต่อสังคม ดังตัวอย่างที่นำเสนอไปแล้ว และเมื่อเชื่อมโยง ตามยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในด้านการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยวางกลยุทธ์ ไว้ 3 ประการคือ 1) บูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่เป็นไปตามบริบท และความต้องการของการพัฒนาท้องถิ่น 2) บูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อพัฒนาสังคมท้องถิ่น ด้านศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม และกีฬา การศึกษาทรัพยากรมนุษย์และสุขภาพ และ 3) บูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อพัฒนาสังคมท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม (ที่ประชุมอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ, 2560) จากยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏด้านเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขององค์การสหประชาชาติ ได้ให้คำจำกัดความว่าเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาทุกมิติล้วนเกี่ยวเนื่องกัน (Lee, K., Holland, A., & McNeill, D., 2000) และเมื่อนำมาประยุกต์การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ก็สามารถนำองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้ง 3 ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มาปรับประยุกต์ใช้อย่างเชื่อมโยง โดยนวัตกรรมจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประกอบการเพื่อสังคม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นวัตกรรมเป็นทั้งเครื่องมือของการทำงานแบบพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม และในขณะเดียวกันก็เป็นผลอันเกิดจากการมีลักษณะนิสัยแบบผู้ประกอบการเพื่อสังคม ซึ่งก็คือ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภายใต้การอาศัยความฉลาดของเทคโนโลยี ยุคดิจิทัล 4.0 มาประยุกต์ใช้ ดังนั้น แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จหรือไม่อย่างนั้น ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด และที่สำคัญ การปรับเปลี่ยนมุมมองใหม่ คือ การเชื่อมโยงการทำงานกับภาคีเครือข่าย การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในระดับการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ ในลักษณะพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคมดังที่กล่าวไว้แล้ว

3. การบูรณาการงานวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2550) ให้ความหมายคำว่า บูรณาการ มี 2 ความหมาย ความหมายที่ 1 คือ ทำให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยรวมหรือผสมผสานส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน เช่น การสอนภาษาแบบบูรณาการ หมายถึง การรวมทักษะการพูด ฟัง อ่าน เขียน ไว้ในวิชาเดียวกัน หลักสูตรแบบบูรณาการสำหรับภิกษุสามเณร เป็นหลักสูตรที่รวมหลักสูตรธรรมศึกษา บาลีศึกษา และสามัญ

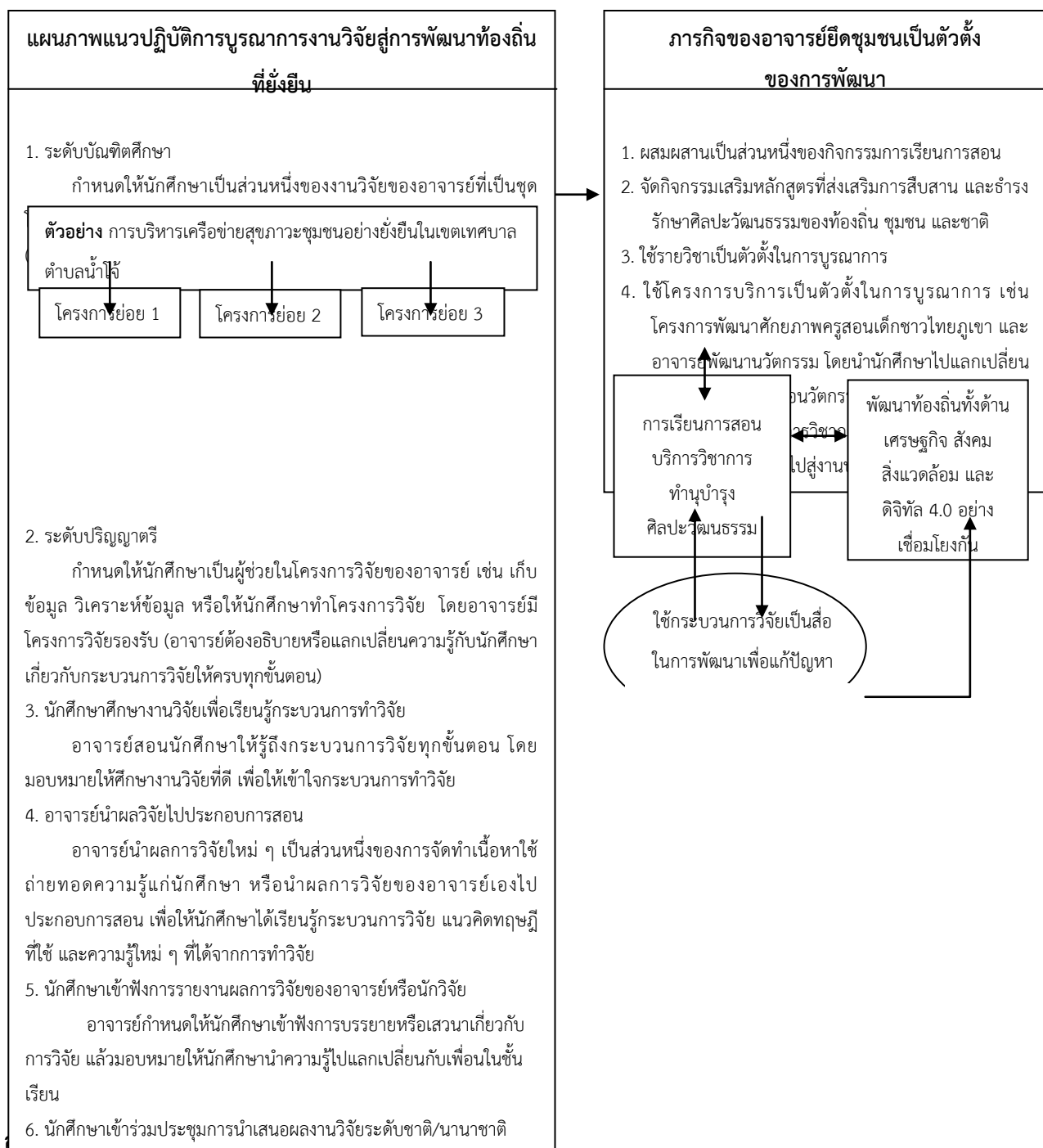
ศึกษา ให้เป็นหลักสูตรเดียว ส่วน ความหมายที่ 2 ของคำว่า บัณฑิต การ หมายถึง เชื่อมหรือประสาน กับสิ่งอื่นหรือหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนหลายแห่งบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีรากฐานจากความเป็นไทยและนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน เมื่อนำทั้งความหมายการบูรณาการ ทั้งความหมายที่ 1 และความหมายที่ 2 มาผนวกกับบูรณาการ งานวิจัย จะหมายถึง การนำศาสตร์ของการวิจัย การเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานให้กลมกลืนกันเป็นเนื้อเดียวกัน อาจ เน้นในลักษณะของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เน้นวิธีพัฒนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในลักษณะของกระบวนการวิจัยบนฐานของปรัชญาและ คุณค่า ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) และมีจุดเน้นที่จะสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน หรือท้องถิ่น (Empowerment) ด้วยกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory) เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงสภาพ (Transformation) ของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใกล้เคียงกับคำว่าพันธกิจ สัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคมมากที่สุด

ถ้าเปรียบกับชุมชนเสมือนห้องเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะใกล้เคียงกับ คำว่า การเรียนรู้แบบลงมือทำ (Active Learning) คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือ กระทำ และได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป เป็นการจัดการกิจกรรมเรียนรู้ภายใต้ สมมติฐาน 2 ประการ คือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ 2) แต่ละคน มีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ความรู้ที่ได้เกิดจากการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มี โอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว เกิดการเรียนรู้จากการอ่าน การเขียน การโต้ตอบ และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การ สังเคราะห์ และการประเมินค่า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสติปัญญา (Cognitive) ทักษะ (Skill) และจิตใจ (Affective) สามารถนำความรู้และทักษะไปแก้ปัญหาดตนเอง

ผลของการบูรณาการงานวิจัยดังที่กล่าวมา เปรียบได้กับชุมชนคือห้องเรียน ท้องถิ่นหรือ ชุมชน คือ กลุ่มคนที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมใจกันปฏิบัติ การกิจเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน โดยการนำทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาศัยแนวทาง พึ่งตนเอง ความเป็นตัวตน รวมถึงการสร้างความรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน และชุมชนที่ มหาวิทยาลัยเข้าไปพัฒนาคือชุมชนที่เป็นที่ยืน หรือจุดยืนของมหาวิทยาลัย เช่น ถ้ามีหน่วยงาน ต้องการศึกษาดูงานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง หรือถามว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางอยู่ตรงไหน คำตอบคือ พื้นที่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางเข้าไปบูรณาการงานวิจัย คือที่ศึกษาดูงาน หรือสถานที่ เป็นพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม นั่นเอง

4. แนวทางการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0

จากพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม สะท้อนถึงบทบาทของผู้ผลิตบัณฑิตสู่สังคม โดยเฉพาะด้านกระบวนการเรียนรู้ การเรียนการสอน เพราะการพัฒนานวัตกรรมที่ยกตัวอย่างมา ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้หนุนเสริม ดังนั้น แนวทางการบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : ยุคดิจิทัล 4.0 จึงนำเสนอได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

การบูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ยุคดิจิทัล 4.0 เพื่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่สร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ ภายใต้การอาศัยความฉลาดของเทคโนโลยี โดยอาศัยการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับสังคม ในการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย ในลักษณะพหุสาขา ทั้งภายในภายนอกองค์กร และร่วมสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น ในลักษณะของการศึกษาหรือวิจัย เช่น การเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคม โดยรวม เช่น ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ยิ่งกว่านั้นคือทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนของชุมชน แก้ปัญหาของชุมชนเอง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงเป็นประเด็นน่าคิดว่า กระแสของโลกที่ตึกกลับอย่างรุนแรง ในภัยพิบัติที่เกิดขึ้นทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมด้านเทคโนโลยี ยุคดิจิทัล 4.0 ซึ่งมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบ ปัญหาวิกฤตเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะมอบภาระให้สถาบันการศึกษาขจัดเกลา ดังนั้นจะอย่างไร ให้เกิดการขยับเพื่อให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้นของทุกภาคส่วน มิใช่เพียงสถาบันการศึกษาอย่างเดียว

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีจากการช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย จึงขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน โดยเฉพาะเจ้าของความรู้ที่นำมาเป็นแหล่งที่มาของความรู้ในครั้งนี้ รวมถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่สนับสนุนงบประมาณการนำเสนอบทความในครั้งนี้

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2552) .*นวัตกรรมกับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม*. ค้นจาก

<http://www.kriengsak.com/node/1834>.ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2561.

ที่ประชุมอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ . (2560). ยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชโองบาย ระยะ 20 ปี พ.ศ.2560-2579. ค้นจาก

http://research.psu.ac.th/files/download/off_332_09-08-2560.pdf.ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2561.

ศูนย์บูรณาการงานวิจัยและวิชาการเพื่อรับใช้สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุตรดิตถ์ (2558). ค้นจาก

202.29.52.231/engagement/public/reserve/popup.php?..ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2561.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560). *บทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏในการขับเคลื่อน Thailand 4.0*. ค้นจาก

<https://www.facebook.com/drsuvitpage/posts/1500896823550376>.ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2561.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *บูรณาการ*. ค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges>.
ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2561.

Engagement Thailand.(2007). University Engagement. From
<http://www.engagementthailand.org/>. Retrieve March 31, 2018 .

Lee, K., Holland, A., & McNeill, D. (2000). *Global sustainable development in the 21st century*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Lexitron พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ (ม.ป.ป.) ปีัง .ค้นจาก
<https://dictionary.sanook.com/search/dict-th-en-lexitron>.ค้นเมื่อ 31 มีนาคม
2561.

MK Restaurants. (2548). *MK พาปิ้ง! ไอเดียซึ่ง...ในสิ่งที่ไม่ธรรมดา*. กรุงเทพฯ : แสงแดด มีเดีย
กรุ๊ป จำกัด.

VanDyck . (2017). *Concept and Definition of Civil Society Sustainability* . From
[https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170630_VanDyck_CivilSocietySustainability_Web.pdf?QfxMIeHr9U8aeV1kOjFo.FBTsLG76HPX)
[public/publication/170630_VanDyck_CivilSocietySustainability_Web.pdf?QfxMI](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170630_VanDyck_CivilSocietySustainability_Web.pdf?QfxMIeHr9U8aeV1kOjFo.FBTsLG76HPX)
[eHr9U8aeV1kOjFo.FBTsLG76HPX](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170630_VanDyck_CivilSocietySustainability_Web.pdf?QfxMIeHr9U8aeV1kOjFo.FBTsLG76HPX).Retraived March 31 , 2018.

WICE Logistics Public Company Limited .(2017). *Digital 4.0* From
<http://www.wice.co.th/2018/01/11/digital-4-0-technology/>. Retrieve March
31,2018.

**การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา
ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก**
**The Perception and Participation in Education Quality Assurance
Of Educational Personnel Phitsanulok University**

พชรดนัย วัชรธนพัฒน์ธาดา(Pacharadanai Watcharathanapattada)^{1*}

พริมรดา สุขคำภา(Primrada Sukkampa)^{2*}

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

¹Corresponding author. E-mail: Nine9dd@gmail.com

²Corresponding author. E-mail: Primrada.pimmy@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก 2) เปรียบเทียบการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยจำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จากแต่ละคณะ ใช้ตารางของ Krejcie and Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 76 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้คือแบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานคือ Independent Samples t-test, One-Way ANOVA และ Schffe' Method

ผลการวิจัยพบว่า

1) การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การรับรู้และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษามีค่าสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษามีค่าน้อยที่สุด ส่วนด้านที่มีการรับรู้และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา

2) เปรียบเทียบการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก พบว่า เพศ และคณะที่สังกัด มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยลักษณะทาง

ประชากรศาสตร์ เกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงาน ไม่พบความแตกต่าง

คำสำคัญ : การรับรู้ การมีส่วนร่วม การประกันคุณภาพ

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the perception and participation in education quality assurance of educational personnel Phitsanulok University. 2) to compare the perception and participation in education quality assurance of educational personnel Phitsanulok University by classifieds the demographic characteristics.

The samples were randomly sampled from each of the Krejcie and Morgan tables. The sample consisted of 76 educational personnel. The instruments used in this study were the constructed questionnaires. The value of confidence. The reliability of the questionnaire was 0.91. The statistics used for data analysis were Frequency, Mean, Percentage, Standard Deviation, Statistics used to test the hypothesis are Independent Samples t-test, One-Way ANOVA and Schffe' Method.

The results showed that:

1) perception and participation of quality assurance of educational personnel Phitsanulok University overall Medium overview. Perception and Participation of the quality of education personnel was at the highest level, followed by the quality assurance. The least value was the mean of perception and participation. There were 1 aspect: participation, quality assurance

2). The results of data analysis in comparing between perception and participation in quality assurance education of educational personnel Phitsanulok University found that gender and faculty affiliation was affected to the perception and participation. And the finding according to each dimension, was the difference of perception and participation is statistically significant at .05 level. And the demographic characteristics is not difference.

Keywords: perception, participation, quality assurance

บทนำ

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญในพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นการสร้างความมั่นใจในคุณภาพ และมาตรฐานของสถานศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด และจากการกระจายบทบาทการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้แก่สถานศึกษารับผิดชอบและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่เชื่อมั่นและยอมรับของผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นภารกิจหลักที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปฏิบัติมี 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและการดำเนินนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม การดำเนินงานตามภารกิจ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ในปัจจุบันมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกอยู่หลายประการ ที่ดำเนินให้การประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2559)

การประกันคุณภาพการศึกษาจึงต้องสร้างกลไกการประเมินคุณภาพให้สอดคล้องกับการแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา โดยกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาของไทย ต้องมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเพื่อเป็นแหล่งความรู้ที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาวิกฤติและชี้้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาติและท้องถิ่นโดยเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และต้องส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันได้ในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ผลิดกำลังคนที่มีศักยภาพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สามารถดำเนินงานเพื่อดำรงชีพ ตนเอง และเพื่อช่วยเหลือสังคมมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบและมีสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจรวมทั้งพัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพและผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์พัฒนาวิชาชีพอาจารย์ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมีการจัดการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยใช้ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของประเทศไทย ทั้งนี้โดยอาศัยการบริหารจัดการอุดมศึกษาเชิงรุกและพระราชบัญญัติอุดมศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ปี 2561 “อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูง ที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืนสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต บนพื้นฐาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทสูงในสังคมประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติ” (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2559)

มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่าง มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้ก้าวไปสู่ระดับมหาวิทยาลัยชั้นนำ และพร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพในระดับสากล จึงได้ตระหนักถึงการเผยแพร่วิชาการไปสู่ชุมชน ตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา ทั้ง 5 ด้าน กล่าวคือ 1) ด้านการผลิตบัณฑิต 2) ด้านงานวิจัย 3) ด้านวิชาการ 4) ด้านการนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม และ 5) ด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ทั้งนี้มหาวิทยาลัยพิษณุโลกเป็นหน่วยงานการศึกษาที่ต้องมีการจัดทำประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษา ก็คือการทำกิจกรรมหรือการปฏิบัติการหลักอย่างเป็นระบบตามแบบแผนที่กำหนดไว้โดยมีการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) จนทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานของดัชนีชี้วัดระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา

การศึกษาการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เป็นแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาองค์กรพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้สามารถดำเนินไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารจัดการขององค์กรประสบผลสำเร็จ รวมทั้งยังเป็นองค์กรที่สร้างบุคลากรที่มีความรู้ มีความสามารถด้านประกันคุณภาพอย่างถ่องแท้ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาที่ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพแก่สังคมและประเทศชาติ ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยพิษณุโลก และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการประกันคุณภาพของหน่วยงาน และนำเสนอสภาพปัญหาให้กับคณะผู้บริหาร ทำให้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคลากรและองค์กร โดยเห็นว่าการประกันคุณภาพมีความสำคัญที่แต่ละหน่วยงานควรตระหนักและให้ความสำคัญ เนื่องจากองค์กรจะสามารถดำรงอยู่ได้มีศักยภาพในการแข่งขัน รวมทั้งสามารถปรับให้ก้าวไกลให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานะเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ประจำ และต้องรับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เพื่อต้องการทราบถึงระดับการรับรู้และระดับการมีส่วนร่วมของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ต่อการประกันคุณภาพว่าอยู่ในระดับใด อันจะนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา อีกทั้งยังสามารถพัฒนาในส่วนที่ต้องปรับปรุง เพื่อตอบสนองความต้องการและสร้างการยอมรับได้ตรงตามเป้าประสงค์ นอกจากนี้ ผู้บริหารรวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัย ยังสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลสนับสนุนประกอบแนวทางการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมระดับการรับรู้ และระดับการมีส่วนร่วม ต่อการประกันคุณภาพการศึกษาได้มากขึ้น รวมถึงการวางแผนในการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องต่อความต้องการ เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร อันจะนำมาซึ่งการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ ที่สามารถสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพให้กับสังคมและประเทศชาติตลอดจน การบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยจำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่มีเพศแตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน
2. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่มีอายุแตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน
3. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน
4. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่สังกัดคณะทำงาน แตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน
5. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่มีตำแหน่งงานแตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน
6. บุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีการรับรู้ และมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ และการมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษา

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา คณะที่สังกัดทำงาน ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ 1) การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา 2) ด้านการมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา 3) ด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา 4) ด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา และ 5) ด้านการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาวางแผนพัฒนา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา เดือน มกราคม 2561 ถึง เมษายน 2561

4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากรทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก จำนวน 94 คน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 76 คน แล้วกำหนดค่าสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคณะ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ในคณะ

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ แบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามทั้ง 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา คณะที่ทำงาน ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน โดยใช้ค่าความถี่ และร้อยละ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพ การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยมีความหมายของระดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ (วิชิต อุ๋อัน, 2548: 181) คือ 4.21-5.00 หมายถึง มีในระดับที่ดีมาก 3.41-4.20 หมายถึง มีในระดับดี 2.61-3.40 หมายถึง มีระดับปานกลาง (พอใช้) 1.81- 2.60 หมายถึง มีน้อย และ 1.00-1.80 หมายถึง ไม่มีเลย

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะทางประชากรศาสตร์กับการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยรวมและเป็นรายด้านได้แก่ 1) ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพ 2) ด้านการศึกษาการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา 3) ด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา 4) ด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา และ 5) ด้านการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาวางแผนพัฒนา โดยใช้สถิติ t-test

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร 2 ตัวที่เป็นอิสระต่อกันด้วยค่า Independent-Samples t-test และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรมากกว่า 2 ตัวด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Scheffe

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรศาสตร์ พบว่า บุคลากรระดับอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ส่วนมากเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51.32 ส่วนมากมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็น ร้อยละ 63.16 ส่วนมากอายุระหว่าง 41- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.89 คณะที่สังกัดในการปฏิบัติงานส่วนมาก คือ คณะนิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และศิลปศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 36.84 ส่วนมากเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 67.11 และส่วนมากมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 44.74

2. ผลการวิเคราะห์สภาพการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในภาพรวม

การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา	3.24	.53	ปานกลาง
2. ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา	2.13	.47	น้อย
3. ด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา	3.33	.67	ปานกลาง
4. ด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา	2.71	.48	ปานกลาง
5. ด้านการนำผลการประกันคุณภาพศึกษามาวางแผนพัฒนา	3.23	.74	ปานกลาง
รวม	2.93	.47	ปานกลาง

การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =2.93) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยการรับรู้และการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ =3.33) อันดับรองลงมาคือ ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ($\bar{X}$ =3.24) ส่วนด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ =2.71) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยการรับรู้และการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับน้อย มี

จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ($\bar{X}=2.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับดี คือ มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้มีการทำงานวิจัยและจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.33$) โดยมหาวิทยาลัยมีการส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้กับนักศึกษาและบุคลากร มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=3.74$) ส่วนข้อที่อยู่ในระดับน้อย คือ มหาวิทยาลัยชี้แจงแผนการผลิตบัณฑิตแผนการให้บริการให้บุคลากรทุกคน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}=1.71$)

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=3.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาอาจารย์งานวิชาการและบุคลากรของมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับดี ($\bar{X}=3.72$) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาอาจารย์งานวิชาการและบุคลากรของมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}=2.58$) ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารวิชาการของมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=1.64$) ส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกันคุณภาพระหว่างคณะและมีกิจกรรมร่วมกัน อยู่ในระดับ น้อยที่สุด ($\bar{X}=1.39$)

2.3 ด้านการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.33$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับแผนกลยุทธ์ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาตามมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ อยู่ในระดับดี ($\bar{X}=3.85$) ส่วนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริการวิชาการตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X}=3.58$) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ตามแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=1.68$)

2.4 ด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานกิจกรรมนักศึกษาที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย กำหนดไว้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับดี ($\bar{X}=3.66$) โดยการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานวิจัยและพัฒนาที่เกิดจากปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X}=3.50$) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานการบริการวิชาการที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.11$) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานโครงการกิจกรรมตามอัตลักษณ์และเอกลักษณ์

มหาวิทยาลัยที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 1.82$)

2.5 ด้านการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษา มาวางแผนพัฒนา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อนำมาวางแผนพัฒนาการบริการวิชาการในคณะ และมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับดี มีค่าสูงสุด ($\bar{X} = 3.78$) โดยการมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา ของการจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนำมาวางแผนพัฒนาอาจารย์ในคณะ และมหาวิทยาลัย มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.53$) ส่วนการมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา ไปใช้ในการปรับแผนตามอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ในคณะและมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 1.75$)

3. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า

3.1 จำแนกตามเพศ ด้วย t-test พบว่า โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แสดงว่าความแตกต่างด้านเพศ มีผลต่อการรับรู้ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างกัน

3.2 จำแนกตามอายุ ไม่พบว่า มีการการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านใดแตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้แสดงว่าความแตกต่างด้านอายุ ไม่มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมกับการประกันคุณภาพการศึกษา

3.3 จำแนกตามระดับการศึกษา ไม่พบว่ามีการการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านใดแตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แสดงว่าความแตกต่างทางระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมกับการประกันคุณภาพการศึกษา

3.4 จำแนกตามคณะที่สังกัด พบว่า บุคลากรระดับอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก คณะที่สังกัดทำงานต่าง ๆ กัน มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แสดงว่า บุคลากรที่สังกัดคณะทำงานแตกต่างกัน มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา

3.5 จำแนกตามตำแหน่งงาน พบว่า การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แสดงว่าความแตกต่าง ตามตำแหน่งงาน ไม่มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมกับการประกันคุณภาพการศึกษา

3.6 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แสดงว่าความแตกต่าง ตามประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมกับการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปและอภิปรายผล

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ บุคลากร สถาบันอุดมศึกษาเอกชน มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ต่อการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก พบว่าเพศหญิง ตอบแบบสอบถามมากกว่าเพศชาย และเพศหญิง มีการรับรู้ การประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มากกว่าเพศชาย และเมื่อเปรียบเทียบ การรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก จำแนก ตามเพศ พบว่าโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อพิจารณาใน รายละเอียดพบว่า ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพ การศึกษา และด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างกัน บุคลากร ระดับอุดมศึกษาที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีค่าเฉลี่ยการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา มากที่สุด ส่วนบุคลากรระดับอุดมศึกษาที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วม การประกันคุณภาพการศึกษามากที่สุด ขณะที่สังกัดของบุคลากรระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัย พิษณุโลก มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดย บุคลากรระดับอุดมศึกษาที่สังกัดคณะสำนักอธิการบดีและบัณฑิตวิทยาลัยมีการรับรู้การประกัน คุณภาพการศึกษา สูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ และเมื่อเปรียบเทียบการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า การรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวม และรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนตำแหน่งงานที่ต่างกัน ไม่ส่งผลให้บุคลากรมีความเห็นของการรับรู้ และการมี ส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกัน บุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ตามประสบการณ์ในการทำงาน ในภาพรวมมีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพ การศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง และบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลกในภาพรวม ตามประสบการณ์ในการทำงาน มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาไม่ แตกต่างกัน โดยประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 1 ปี มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการประกัน คุณภาพการศึกษามากที่สุด จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ การมีส่วนร่วม การประกันคุณภาพการศึกษา คือเพศ และคณะที่สังกัด แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการประกัน คุณภาพของบุคลากรเกิดจากภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และความรับผิดชอบ

2. การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

2.1 การรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา บุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในภาพรวม มีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน 5 ข้อ โดยมหาวิทยาลัยส่งเสริมให้ มีการทำงานวิจัยและจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนข้อที่อยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 3 ข้อ โดยมหาวิทยาลัยชี้แจงแผนการผลิตบัณฑิตแผนการให้บริการให้บุคลากรทุกคน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย แสงธำรง (2551) ศึกษาการรับรู้ของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือต่อการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า ระดับการรับรู้ของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวม พบว่ามีการรับรู้ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล อาจคงหาญ (2555) การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา บุคลากรคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา บุคลากรคณะพยาบาลศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ใจชนก ภาคัต (2553) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ ทักษะการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากร และศึกษาปัจจัยที่มีผล ต่อการมีส่วนร่วมการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยทำการสำรวจบุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) และบุคลากรสายสนับสนุนที่ปฏิบัติงานในสถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ จำนวน 253 คน ซึ่งผลการสำรวจพบว่า บุคลากรของสถาบัน มีความรู้ความเข้าใจใน ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา มีทัศนคติ ต่อการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก แต่การรับรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง เพราะสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอด พันธกิจ และภารกิจ โดยเกิดจากความรับผิดชอบของทุกภาคส่วน แต่ในทางมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นว่า ในสถานศึกษาประกอบด้วย บุคลากรที่มีหน้าที่แตกต่างกัน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในส่วนภาระงานต่าง ๆ แตกต่าง แสดงให้เห็นว่า หากบุคลากรมีการรับรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพมากขึ้นและสามารถทำความเข้าใจได้อย่างทอ้งแท้ รวมถึงการได้รับโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกันคุณภาพ ย่อมนำมาซึ่งการยอมรับและการดำเนินการที่สามารถดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรคเนื่องจากหากเกิดความรู้ ความเข้าใจและได้ร่วมในการกระทำ การดำเนินการประกันคุณภาพจะเป็นระบบที่ทำให้บุคลากรเกิดความต้องการที่จะดำเนินการเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานจริง ๆ จะไม่เกิดความรู้สึกที่ทำเพื่อหน้าที่หรือแค่ความรับผิดชอบต่อที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น เมื่อเกิดการรับรู้ ได้มีส่วนร่วม และเกิดการยอมรับ การประกันคุณภาพจะเป็นระบบที่ช่วยให้งานประสบความสำเร็จและทำให้บุคลากรเกิดความรู้ส่งเสริมให้องค์กรและการดำเนินการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 การมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก การมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย การที่ผลการศึกษาวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัยพิษณุโลก เป็นมหาวิทยาลัยเอกชน มิได้ใช้หลักการบริหารจัดการองค์กรโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ที่เน้นความร่วมมือของบุคลากรทุกระดับ ในการขับเคลื่อนการทำงาน บุคลากรทุกหน่วยงานให้มีส่วนร่วม และมีได้มีการผลัดเปลี่ยนกันเป็น กรรมการตรวจสอบระหว่างหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ วัชรพร ศิริเทพประไพ (2550 : 15) กล่าวถึงการเข้ามีส่วนร่วมโดยใช้หลักความสมดุลของอำนาจในการบริหารจัดการและการปฏิบัติ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับระดับการยินยอมของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน การที่บุคลากรจะเข้าไปมีบทบาทหรือ ตัดสินใจมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ มักมีปัจจัยด้านการบริหารจัดการเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงการยินยอมของผู้บริหารเองก็มีผลต่อการตัดสินใจต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากร

2.3 การปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มีการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับดี จำนวน 7 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับแผนกลยุทธ์ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาตามมหาวิทยาลัย กำหนดไว้มีค่าสูงสุด โดยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริการวิชาการตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ส่วนข้อที่อยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 2 ข้อ โดยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับงานบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ตามแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัย กำหนดไว้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล อาจคงหาญ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาบุคลากรคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ถึงการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา และนำผลการศึกษาไปเสนอต่อผู้บริหารคณะ พยาบาลศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา บุคลากรคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง และยังสอดคล้องกับ ประภาศ ปานเจียง (2554) ที่กล่าวว่าการศึกษาการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานหรือปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรที่อยู่ใน ระดับปานกลาง เพราะกลุ่ม ตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากบุคลากรที่อายุและอายุน้อย จึงขาดความรู้ และประสบการณ์ในการ ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพ และตำแหน่งของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น อาจารย์ หรือ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานประจำงานเฉพาะหรืองานตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา มากกว่าการได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษา แต่ละหน่วยงานอาจมีบุคลากร เฉพาะสำหรับการทำงานประกันคุณภาพการศึกษา จึงทำให้บุคลากรในหน่วยงานหนึ่งๆ ไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานทุกคน

2.4 การตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับดี จำนวน 3 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานกิจกรรมนักศึกษาที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานการบริการวิชาการที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย กำหนดไว้ ส่วนข้อที่อยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 4 ข้อ โดย การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงานโครงการกิจกรรมตามอัตลักษณ์และเอกลักษณ์มหาวิทยาลัย ที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาศ ปานเจียง (2554) ที่ศึกษา การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยหาดใหญ่มีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับปานกลาง

2.5 การนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาวางแผนพัฒนา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับดี จำนวน 6 ข้อ คือการมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อนำมาวางแผนพัฒนาการบริการวิชาการในคณะ และมหาวิทยาลัย มีค่าสูงสุด โดยการมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษาของการจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นำมาวางแผนพัฒนาอาจารย์ในคณะ และมหาวิทยาลัย มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดส่วนข้อที่อยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 2 ข้อ โดยการมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา ไปใช้ในการปรับแผนตาม อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ในคณะและมหาวิทยาลัยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิดา วัชรรังสี (2556 : 36) ที่ศึกษาเรื่อง การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา ในเขตมินบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษาเขตนนทบุรี จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้ 2) ด้านการวางแผน 3) ด้านการปฏิบัติงาน 4) ด้านการตรวจสอบงาน 5) ด้านการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาวางแผนพัฒนา ในกลุ่มตัวอย่าง 5 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ และสถาบันพระบรมราชชนก (วิทยาลัยราชชนนี) กลุ่มตัวอย่าง 321 คน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา เขตนนทบุรี ด้านการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาวางแผนพัฒนา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการเปรียบเทียบ การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยจำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

เพศที่แตกต่างกัน มีระดับการรับรู้ที่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการตรวจสอบงานการประกันคุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ในส่วนของคณะที่สังกัดแตกต่างกัน พบว่า ภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่โดยใช้สถิติโดยวิธีของ Scheffe พบว่า สำนักงานอธิการบดีและบัณฑิตวิทยาลัย มีระดับการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างจากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสาธารณสุข คณะนิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และศิลปศาสตร์ โดยสำนักงานอธิการบดีและบัณฑิตวิทยาลัย มีระดับการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา มากกว่าคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะนิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และศิลปศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสาธารณสุข

สรุปได้ว่าบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มีการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของอรทัย แสงธำรง (2551) ศึกษาการรับรู้ของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือต่อการประกัน คุณภาพการศึกษา พบว่า ระดับการรับรู้ของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมพบว่ามีรับรู้ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นได้ว่าในสถานการณ์ความเป็นจริง ในสถานศึกษาส่วนใหญ่มีการถ่ายทอด ความรู้ และสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรทุกคน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบัน เพื่อเป็นกลไกในการดำเนินงานขับเคลื่อนตาม 4 พันธกิจ ของการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่า จะมีบุคลากรของสถาบัน เฉพาะกลุ่มเท่านั้นที่รับผิดชอบ ต่องานประกันคุณภาพการศึกษาโดยตรง การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากบุคลากรทำงานเสมือนไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานจริง ไม่ได้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วม ทำตามหน้าที่ หรือทำแค่งานที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ขาดการมีส่วนร่วม และขาดการยอมรับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย

1.1 ผู้บริหารในระดับคณะ และสถาบัน ได้ทราบถึงการรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานตนเอง ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ในบางคณะพบว่า การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับน้อย ผู้บริหารอาจดำเนินการร่วมกับคณะทำงานด้านการประกัน

คุณภาพการศึกษา ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจทำได้โดยการหารือร่วมกับสถาบันเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานให้ทุกคณะเป็นไปในทางเดียวกัน

1.3 การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เมื่อพิจารณาในภาพรวมภารกิจทั้ง 5 ด้าน และภารกิจรายด้าน ผลการศึกษาอยู่ระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับน้อย ควรเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรให้มากขึ้นจะส่งผลให้มีการพัฒนา การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการสำรวจการรับรู้และการมีส่วนร่วมของบุคลากร ควรเพิ่มการศึกษาด้านทัศนคติของบุคลากรต่อวัฒนธรรมองค์กรและคุณค่าของงานที่บุคลากรรับผิดชอบ เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงหรือพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ บุคลากรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและได้มีส่วนร่วม จะช่วยให้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาในมหาวิทยาลัยมี ประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังทำให้บุคลากรให้ความสำคัญต่อการประกันคุณภาพการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษา ของบุคลากรระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ได้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่ให้ทุนอุดหนุนงานวิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยจนสำเร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณสำนักงานประกันคุณภาพการศึกษา ที่ให้ความอนุเคราะห์ ช่วยประสานงานในการแจกและเก็บแบบสอบถาม และให้ความร่วมมืออย่างดีในการตอบแบบสอบถาม ขอขอบคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ประภาพรพรณ รักเลี้ยง อธิการบดีมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่คอยให้กำลังใจในการจัดทำวิจัย เพื่อประโยชน์ของการจัดทำประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ขอขอบพระคุณ นายสุนทร รักเลี้ยง อุปนายกสภามหาวิทยาลัยพิษณุโลก รองศาสตราจารย์ ดร.อำนวยการ สุนทรสมัย นายกสภามหาวิทยาลัยพิษณุโลก รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระภัทรา เอกผาชัย สวัสดิ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพการศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ช่วยอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยของแบบสอบถาม ตรวจสอบความถูกต้อง และคำแนะนำในการแก้ไข

เอกสารอ้างอิง

- ใจชนก ภาคอืด. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา : ศึกษากรณีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประภาศ ปานเจียง. (2554). การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรมหาวิทยาลัยหาดใหญ่. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- พนิดา วัชรระรังษี. (2554). สภาพปัจจุบัน และความคาดหวังในการจัดการความรู้ ด้านประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายเบญจมิตร. มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ กรุงเทพมหานคร
- วัชรพร ศิริเทพประไพ. (2550). การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาระบบบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรของเหมืองแม่เมาะ. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจิต อุ๋อัน. (2548). การวิจัยและการสืบค้นข้อมูลทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: พรินท์แอนด์มี (ประเทศไทย).
- ศศิวิมล อาจคงหาญ. (2555). การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานวิจัยและผลงานวิชาการ. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2559). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2558. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- อรทัย แสงธำรง. (2551). ความคิดเห็นของบุคลากรต่อปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ปัญหาและอุปสรรคการบังคับใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558

Problems and obstruction of enforcement of the Fishery Royal Enactment,
B.E. 2558 (2015)

ณัฐวดี วิมลจิตต์(NUTTAWADEE WIMOLJIT)

นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

085-0421521 sevenwonderful@hotmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายและอุปสรรคการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 โดยใช้วิธีการศึกษาจากข้อเท็จจริงที่เกิดจากการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายฉบับดังกล่าวให้มีความครอบคลุมและสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาการทำประมงของประเทศไทยในปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาพระราชกำหนดการประมงพ.ศ.2558 พบว่า บทบัญญัติดังกล่าวมิได้ครอบคลุมถึงการตรวจสอบการทำประมงที่ผิดกฎหมายอันเนื่องมาจากขาดการรายงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ อำนาจการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ที่ปราศจากความชัดเจน ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายกับชาวประมง ตลอดจนการไม่ได้รับความคุ้มครองในส่วนของการทำประมงสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่มีขนาดเล็กกว่ามาตรฐานและการกำหนดปริมาณของทรัพยากรสัตว์น้ำที่อนุญาตให้จับได้ในแต่ละเขตพื้นที่

จากผลศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ เห็นควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติตามพระราชกำหนด การประมง พ.ศ. 2558 โดยให้มีผู้แทนจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผู้แทนจากกระทรวงมหาดไทยเป็นคณะกรรมการควบคุมการประมงรวมถึงร่วมในการประเมินผลกระทบการทำประมงเกินขนาดและหาแนวทางปรับปรุงคุณภาพการทำประมง การเพิ่มอำนาจหน้าที่ของกรมประมงและให้สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคในการตรวจสอบดูแลกิจการผู้ประกอบการประมง การแก้ไขขั้นตอนและกระบวนการในการควบคุมตรวจสอบใบอนุญาตโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการและให้อธิบดีกรมประมงเป็นผู้มีอำนาจในการอนุมัติเพิกถอนใบอนุญาตดังกล่าวได้ การเพิ่มกระบวนการตรวจสอบผู้ประกอบการกิจการประมงว่าได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ โดยให้มีการตรวจสอบถึงมาตรฐานของเครื่องมือการทำประมง สภาพแวดล้อมเขตพื้นที่ทำการประมงใหม่ทุกครั้งที่ยื่นขอรับใบอนุญาต และการปรับบทลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์การทำประมงในปัจจุบัน

คำสำคัญ : การประมง/การจัดการทรัพยากรประมง/หลักการประมงอย่างยั่งยืน

Abstract

This thesis has the purpose to study the legal problems and obstruction of enforcement of legal measures according to the Fishery Royal Enactment, B.E. 2558 (2015) by using the study methods from the fact occurring from operation of relevant public and private working units to find guidelines for improving the said law to govern and enforce effectively for the current situation and problems of fishery of Thailand.

The result of study about the Fishery Royal Enactment, B.E. 2558 (2015), it was found that such royal enactment did not cover the inspection about illegal fishery because there is lack of effective report and control. Inspection authority of officials is unclear, there are problems of enforcement of law with fishermen, criteria for issuing concession card, as well as there is no protection of smaller-scale economic aquatic animal fishery which is smaller than standard and determining of the quantity of aquatic animal resources permitted for capture in each area.

From the result of study, the recommendation is that it is appropriate to improve and amend the provisions of the Fishery Royal Enactment, B.E. 2558 (2015). There shall be representatives from the Ministry of Natural Resources and Environment and representatives from Ministry of Interior to be the Fishery Control Committee, as well as participate in evaluation of effect of over-fishing and to find ways of quality improvement of fishery, authority increasing of Department of Fisheries and Office of Consumer Protection, in inspecting and taking care of fishery business operators, improvement of steps and processes in controlling and inspecting concession cards. The relevant working units are the operators. Director General of Department of Fisheries shall be the person having authority to approve for withdrawal of the concession card and to increase the process of inspection of fishery business operators whether they meet the standard specified by laws or not. The inspection will be made regarding standard of fishery tools, environment of new fishing area, every time when submitting application for license and adjustment of

punishment to offenders to be consistent and appropriate to the current fishing situation.

Keywords : Fishery / fishery resource management / sustainable fishery principles

บทนำ

ทรัพยากรสัตว์น้ำ เป็นทรัพยากรธรรมชาติทางชีวภาพที่อยู่คู่กับแหล่งน้ำซึ่งครอบคลุมพื้นที่ถึง 3 ส่วนใน 4 ส่วนของโลกและมีความสำคัญยิ่งมนุษย์ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการอุปโภคบริโภคโดยตรง รวมถึงการผลิตทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การประมง ถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศและยังเป็นแหล่งอาหารหลักของมนุษยชาติ เมื่อมีความต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจมากขึ้นและเมื่อความต้องการมากขึ้นจึงมีการพัฒนาเครื่องมือในการทำการประมงขึ้นเพื่อจะได้จับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มากขึ้นเพื่อที่จะเพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค

เมื่อความต้องการทรัพยากรสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้น จึงมีการพัฒนาทางด้านเครื่องมือการทำการประมงอย่างรวดเร็ว โดยในประเทศไทยนั้น กรมประมงได้เริ่มนำเรืออวนลากหน้าดินเข้ามาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญจากต่างชาติเข้ามาในไทยเมื่อ พ.ศ. 2492 และได้สนับสนุนให้ชาวประมงหันมาใช้เทคโนโลยีในการจับปลาเพื่อที่จะสามารถจับปลาได้ในครั้งละมาก ๆ เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการด้วยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้การประมงทะเลของไทยสามารถเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำจาก 150,000 ตันในปี 2503 เป็นมากกว่า 2 ล้านตัน ในปี 2520 แต่หลังจากที่ได้มีการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวมาจับปลาเพียง 10 ปี ได้ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมากเนื่องจากเรืออวนลากจะใช้วนที่มีลักษณะคล้ายถุงขนาดใหญ่ที่มีตาถี่โดยมีแผ่นโลหะและยางขนาดใหญ่ที่ใช้สำหรับเคลือบหน้าดินใต้ทะเลพร้อมกับอวนที่มีตาถี่มากซึ่ง แม้จะมีกฎหมายกำหนดขนาดของตาอวนไว้ว่าห้ามใช้ขนาดเล็กกว่าที่อธิบดีกรมประมงประกาศกำหนด แต่ในความเป็นจริงยังไม่สามารถกำกับควบคุมตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรทำให้ยังมีการลักลอบใช้อวนที่มีขนาดความถี่เล็กมากทำให้สัตว์น้ำขนาดเล็ก ลูกปลาที่ยังไม่โตเต็มวัยไม่สามารถเล็ดรอดไปได้ ซึ่งรวมถึงสัตว์น้ำที่ไม่ใช่สัตว์เศรษฐกิจเท่านั้นที่ถูกทำลาย แต่ยังเป็นการทำลายปะการังแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตใต้น้ำอีกด้วย การนำเทคโนโลยีเรืออวนลากเข้ามาใช้ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลง และความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลไทยเกิดการทรุดโทรมลงอย่างมาก เนื่องจากการใช้วิธีการทำการประมงดังกล่าวเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมากทราบได้จากสถิติผู้ผลิตสินค้าจากการประมงระดับโลกซึ่งประเทศไทยเคยติดอันดับ 1ใน10 แต่ในปัจจุบันท้องทะเลไทยเหลือปลาให้จับน้อยมากเพราะการทำประมงดังกล่าวไม่เพียงแต่จับสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น แต่เป็นการกวาดล้างสัตว์น้ำทุกชนิด โดยคิดเป็นสัดส่วนของสัตว์น้ำที่จับได้ที่ต้องการมีเพียงประมาณร้อยละ 33.3 เท่านั้น ที่เหลือเป็น

ปลาอื่นๆและเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนซึ่งถูกจับอย่างไม่จำเป็น เช่น ลูกปลาที่จะสามารถโตและสืบขยายสายพันธุ์ต่อไปเพื่อสร้างสมดุลทางระบบนิเวศและระบบเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เรืออวนลากไม่เพียงแต่ทำลายสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนและระบบนิเวศแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ได้น้ำและแนวชายฝั่งเท่านั้น แต่ได้ทำลายเครื่องมือประมงของชาวประมงพื้นบ้านที่วางทิ้งไว้ในท้องทะเลเพื่อที่จะดักจับสัตว์น้ำได้สร้างความเดือดร้อนต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านอย่างมากเนื่องจากเป็นกลุ่มชาวประมงส่วนใหญ่ของประเทศแหล่งน้ำทั่วโลกที่กำลังประสบปัญหาจากการทำการประมงเกินขีดจำกัด ซึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่เหลือสัตว์น้ำให้จับ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ออกมายอมรับถึงสัตว์น้ำที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้นถูกจับจนถึงขีดจำกัดแล้ว

ต่อมาในช่วงปี 2515 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ห้ามการทำประมงอวนลาก และอวนรุนในเขต 3000 เมตรจากชายฝั่งเนื่องจากเกิดผลกระทบทางระบบนิเวศจากการใช้เครื่องมือการทำประมงดังกล่าว เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปแต่ก็ยังมีกลุ่มนายทุนจำนวนมากยังคงบุกรุกเข้ามาจับปลาในเขตหวงห้าม 3000 เมตร เรือประมงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจของพวกนักลงทุน แม้ว่าไทยจะมีนโยบายควบคุมเครื่องมือประมงเหล่านี้ไม่ให้เพิ่มขึ้นโดยกรมประมงได้ประกาศไม่ออกใบอนุญาตทำประมงให้แก่เรือประมงอวนลากใหม่เพื่อลดจำนวนเรืออวนลากในระยะยาวแต่ก็มีการลักลอบทำอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่วนใหญ่ล้วนมาจากการทำการประมงขนาดใหญ่ของพวกนายทุนแต่กลับมีกฎหมายห้ามชาวประมงพื้นบ้านทำการประมงในเขตทะเลนอกชายฝั่ง เปรียบเสมือนเป็นการเอื้อผลประโยชน์พวกกลุ่มนายทุน ซึ่งชาวประมงพื้นบ้านมิได้ก่อความเสียหายทางระบบนิเวศเท่ากับการทำการประมงขนาดใหญ่ของพวกนายทุนถือเป็นการตัดสิทธิในการประกอบอาชีพของชาวประมงที่เคยมี

ทั้งนี้ ประเทศไทย ได้มีการกำหนดบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประมงไว้ด้วยกันหลายฉบับจึงทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการเข้าใจและการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ได้แก่ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 ได้ใช้มาเป็นระยะเวลานานโดยเน้นที่การบริหารจัดการประมงน้ำจืดเป็นสำคัญ เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีการพัฒนาด้านการประมงทางทะเลยังไม่มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีการตราพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ขึ้นใช้บังคับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำให้เกิดความยั่งยืน แต่ด้วยข้อจำกัดบทบัญญัติหลายประการของกรมประมงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการควบคุมตรวจสอบจำนวนเรือประมงอวนลากที่ได้ขึ้นทะเบียนอนุญาตการทำเรือประมงพาณิชย์ที่ถูกต้องตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า มาตรการทางกฎหมายที่ประเทศไทยมีอยู่นั้นยังขาดมาตรการควบคุมตรวจสอบอย่างจริงจังซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประมงนั้นแยกเป็นกฎหมายหลายฉบับด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการนำไปบังคับใช้และการทำความเข้าใจของชาวประมง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และเล็งเห็นว่าปัญหาเหล่านี้

ควรได้รับการศึกษาถึงแนวทางการป้องกันรวมถึงการรองรับปัญหาและอุปสรรคจากการทำประมงจากการศึกษาพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องด้านการประมงเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ และการทำการประมงรวมถึงเครื่องมือทำการประมงให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศและมาตรฐานของสากล อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคตเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนให้เกิดประโยชน์และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศให้น้อยที่สุดในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประมง
2. เพื่อศึกษาความหมายแนวคิดและทฤษฎีของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประมง
3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประมงกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชกำหนดการประมง
5. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชกำหนดการประมงให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

สมมติฐานของการศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการประมงในปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายควบคุมการทำการประมงอยู่หลายฉบับด้วยกัน ได้แก่ พระราชกำหนด พ.ศ.2558 ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น หากแต่กฎหมายดังกล่าวยังขาดประสิทธิภาพการควบคุมตรวจสอบ ทำให้เกิดปัญหาการลักลอบการใช้เครื่องมือทำประมงที่ผิดกฎหมายจำนวนมาก ซึ่งเกิดผลกระทบอย่างมากต่อสัตว์น้ำรวมถึงแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ทั้งยังเป็นการทำลายระบบนิเวศตามธรรมชาติอีกด้วย ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องและให้มีกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องมือทำการประมงของประเทศไทยในอนาคตต่อไป ดังนั้น ควรให้มีการเพิ่มเติมการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

วิธีการดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) โดยค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการประมง ตลอดจน ตำรากฎหมาย ตัวบทกฎหมาย วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความทางวิชาการในสาขานิติศาสตร์และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยและของสถาบันต่างๆ รวมถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริงทั้งของหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานของเอกชนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ปรากฏอยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นข้อมูลในการนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับการประมงให้มีมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายต่อไป

ผลการศึกษา

1. ปัญหาในการใช้เครื่องมือการทำประมงที่ผิดกฎหมาย โดยมีการลักลอบใช้เครื่องมือดังกล่าวรวมถึงการใช้วนที่มีขนาดต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมากการใช้เครื่องมือการทำประมงผิดกฎหมายไม่ใช่เพียงแค่เปรียบเสมือนการขโมยปลาจากท้องทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรของประเทศแต่ยังได้ทำลายอุปสรรคหาปลา ซึ่งเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของชาวประมงในท้องถิ่นอีกด้วย แม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดห้ามไว้ก็ตามแต่ก็ไม่สามารถที่จะควบคุมและเอาผิดกับบุคคลที่ลักลอบใช้เครื่องมือในการทำประมงได้ซึ่งตามพระราชกำหนดการประมง มาตรา 67 ห้ามไว้แต่พบว่าในทางปฏิบัติไม่สามารถควบคุมตรวจสอบเครื่องมือการทำประมงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีมาตรการควบคุมตรวจสอบในทางปฏิบัติและเพิ่มบทลงโทษอย่างจริงจัง ตามกรณีศึกษาข้างต้นผู้วิจัยได้เห็นถึงความบกพร่องในทางปฏิบัติซึ่งยากต่อการควบคุมการลักลอบใช้เครื่องมือดังกล่าวเป็นเหตุใช้กระทบถึงระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปโดยผลกระทบนั้นส่งผลต่อรัฐและประชาชน จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายในส่วนของความรับผิดชอบ

2. ปัญหาการตรวจสอบการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้มาตรการควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) Fishing) เพื่อรักษาทรัพยากรทางทะเลที่ส่งผลต่อระบบนิเวศในอนาคต การประมงที่ผิดกฎหมายยังหมายถึง การทำประมงข้ามแดนที่ผิดกฎหมาย คือเรือประมงของไทยที่ทำประมงผิดกฎหมายเหนือน่านน้ำไทย หรือนอกเหนือน่านน้ำไทยโดยไม่มีสิทธิตามกฎหมาย ในทางกลับกันยังรวมถึงเรือประมงของสัญชาติใด ๆ ก็ตามที่ทำประมงผิดกฎหมายภายในน่านน้ำของไทยอีกด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าในประเทศไทยนั้นยังขาดการรายงานและไร้การควบคุม หรือ Thailand National Plan of Action to Prevent, Deter and Eliminate Illegal, Unreported and Unregulated Fishing 2015 - 2019 (Thailand NPOA-IUU 2015 - 2019) ที่

สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อควบคุมการทำผิดกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการแก้ไขโดยเสนอแนะให้มีการทำรายงาน

3. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเป็นประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อรัฐและประชาชนผู้ซึ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลนั้นมี ผลกระทบมาจากการทำประมงมากเกินไป(Overfishing) และ การใช้เครื่องมือแบบทำลายล้าง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการทำประมงที่ผิดต่อสมดุลทางธรรมชาติ และกฎหมาย จากกรณีศึกษากรมประมงได้นำเรืออวนลากหน้าดินจากต่างชาติเข้ามาในไทยเมื่อพ.ศ. 2492 และสนับสนุนให้ชาวประมงหันมาใช้เทคโนโลยีในการจับปลามากขึ้นเพื่อที่จะสามารถจับปลาได้ในครั้งละมากๆ แต่หลังจากนั้นเพียง 10 ปีจากที่มีการใช้อวนลาก ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำและความอุดมสมบูรณ์ของทะเลไทยเกิดการทรุดโทรมลงไปเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยเห็นว่าควรยกเลิกวิธีการประมงดังกล่าวที่ทำลายทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศและทรัพยากรทางทะเล

4. ปัญหาการห้ามชาวประมงพื้นบ้านทำการประมงนอกเขตชายฝั่ง ตามพระราชกำหนดการประมง 2558 มาตรา 34 นั้นมีเป้าหมายในการแก้ไข คือการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงพื้นฐานของทรัพยากรเป็นหลัก ผู้วิจัยเห็นว่ารัฐที่ทำหน้าที่ออกกฎหมายควรรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ บนฐานทางวิชาการที่ถูกต้อง รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนชาวประมงพื้นบ้าน และผลกระทบต่างๆในทุกภาคส่วน ตลอดจนประยุกต์หลักการจัดการอันเป็นที่ยอมรับในทางสากล มาแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักความเป็นธรรม และคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และเคารพวิถีชีวิตการทำกินของทุกคนอย่างเท่าเทียม

อภิปรายผล

เมื่อดำเนินการศึกษาเปรียบเทียบพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 กับกฎหมายการประมงของสหราชอาณาจักรและสหพันธรัฐมาเลเซีย แล้วนั้น จะพบว่าทั้งสองประเทศมีหลักเกณฑ์ในการควบคุมการประกอบกิจการประมงที่ละเอียดรอบคอบและมีความเข้มงวด เช่น Sea Fish A.C.1967 ของสหราชอาณาจักร มีการกำหนดการนำปลาที่มีขนาดเล็กขึ้นบก ห้ามครอบครองปลาที่มีขนาดเล็กไว้เพื่อเข้ากระบวนการผลิตหรือใช้ประกอบธุรกิจ ผลเสียที่ตามมาคือทำให้ปริมาณทรัพยากรของสัตว์น้ำมีปริมาณลดน้อยลง เป็นการตัดโอกาสในการขยายพันธุ์ต่อไปในอนาคต ซึ่งส่งผลให้จำนวนทรัพยากรน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณความต้องการใช้ทรัพยากร แม้ของพระราชกำหนด มาตรา 57 คณะกรรมการตรวจสอบซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตรวจสอบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในส่วนที่ประเมินผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และทำการวิจัยทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้ในการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อระบบนิเวศ โดยมีหน้าที่ประเมินความ

เสียง และในการตรวจสอบพิจารณาสาระสำคัญตามนโยบายการประมงอย่างยั่งยืน ส่วนสหพันธรัฐ มาเลเซียมีพระราชบัญญัติการประมง ค.ศ. 1985 การกำหนดเขตในน่านน้ำการประมงเป็นอุทยาน ทางทะเลหรือเขตสงวนทางทะเล การให้ความสำคัญในการออกใบอนุญาต ซึ่งจะต้องการยื่น แผนผังขนาดเรือ กำลังเครื่องยนต์ ขนาดและน้ำหนักของก่อนที่จะเริ่มสร้างเรือ

ข้อเสนอแนะ

- 1) ผู้วิจัยเห็นควรให้มีผู้แทนจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผู้แทนจาก กระทรวงมหาดไทยเป็นคณะกรรมการควบคุมการประมง รวมถึงร่วมในการประเมินผล กระบวนการทำประมงเกินขนาด การกำหนดให้คณะกรรมการดังกล่าวควรให้อำนาจในการทำ วิจัยและหาแนวทางปรับปรุงคุณภาพการทำการประมงด้วย
- 2) ควรแก้ไขขั้นตอนและกระบวนการในการควบคุมตรวจสอบใบอนุญาตโดยมีหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการตรวจสอบ โดยให้มีหลักเกณฑ์การยื่นขอใบอนุญาตทำประมงต้องยื่นต่อนาย ทะเบียนที่ได้รับการแต่งตั้งจากอธิบดีกรมประมง และให้อธิบดีกรมประมงมีอำนาจในการ อนุมัติเพิกถอนใบอนุญาต
- 3) ควรเพิ่มกระบวนการตรวจสอบผู้ประกอบการกิจการได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือไม่ มีการตรวจสอบเครื่องมือการทำประมง เขตพื้นที่ทำการประมง สภาพแวดล้อมใหม่ ทุกครั้งที่ยื่นขอรับใบอนุญาต ว่ายังคงรักษามาตรฐานอยู่หรือไม่
- 4) ควรเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้กรมประมง และสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบ ดูแลกิจการผู้ประกอบการประมง
- 5) ควรปรับปรุงข้อกฎหมายเกี่ยวกับการนำสัตว์น้ำขึ้นบก พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2560 เพื่อควบคุมตรวจสอบก่อนการเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำ ให้คุ้มครองถึงขนาดของสัตว์น้ำที่นำ ขึ้นบกด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มประชากรสัตว์น้ำในอนาคตต่อไป
- 6) เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงเหตุ ควรปรับบทลงโทษผู้กระทำความผิด ให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์ในปัจจุบันและเพิ่มโทษมาตรการให้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ด้วย เช่น ยกเลิก การให้ใบอนุญาตประกอบกิจการ เพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้นหรือสามารถดำเนินการทางกฎหมาย ในทางอาญาและทางแพ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันด้วย รวมถึงกำหนด ชั่วโมงอบรมและบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะเพื่อสร้างจิตสำนึกมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมประมง. โครงการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<http://sklonline.com/tools001.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 กรกฎาคม 2560).
- กรีนพีซ. เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<http://www.greenpeace.org/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 2 สิงหาคม 2560).
- จุมพล สายสุนทร. (2536). คำอธิบายกฎหมายทะเลอาณาเขตทางทะเล. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- เจษฎา รักรนิชย์. (2542). ปัญหากฎหมายการประมงต่อการส่งเสริมการประกอบธุรกิจประมง.
(วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- ชวลิต ชูขจร.(2544) ผลทางกฎหมายต่อการประมงไทยในทะเลหลวง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเข้าร่วม
เป็นสมาชิกของความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมให้เรือประมงที่ทำประมงในทะเลหลวงปฏิบัติ
ตามมาตรการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรประมง.(วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง)
- ปวรศร เลิศธรรมเทวี. (2559). สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมกับรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ภาคภูมิ วิชานติวัฒน์. (2547). ปลาหายไปไหน : สาเหตุและผลกระทบจากการทำประมงเกิน
ขีดจำกัด. กรุงเทพฯ: น.221-239
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้. กฎหมายประมง,ความสำคัญของทรัพยากรประมง. [เว็บไซต์]. เข้าถึงได้จาก :
<http://www.lms.mju.ac.th>. (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มิถุนายน 2560).
- ศูนย์วิจัยประมงน้ำจืดจังหวัดยะลา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://fisheries.go.th/>. (วันที่ค้น
ข้อมูล 11 กรกฎาคม 2560).
- อภาภรณ์ บุรณะกนิษฐ. (2535). ความรับผิดชอบของรัฐต่อการทำประมงละเมิดน่านน้ำต่างประเทศ
: กรณีศึกษาประเทศไทย.(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย).

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Sea Fish (Conversation) Act 1967

Fisheries Act 1981

Laws Of Malaysia Act 317 Fisheries Act 1985

กฎหมาย

พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘

พระราชกำหนดการประมง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

**การใช้ความรุนแรงในเหตุการณ์ เจ้าอนุวงศ์ ระหว่างปี พ.ศ.2369-2371:
การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดของ โทมัสฮอบส์จากงานเขียนเรื่อง Leviathan
Violence in Chao Anouvong's Event during 1826-1828:
An Analytical Study using Thomas Hobbes's Leviathan**

ธานี สุขเกษม(Thanee Sukkasem)* พัชยา เลือดชัยพฤกษ์(Patchaya Luedchaiyaprueng)พุทธิ
สุดา หนูดหะ(Bhudhasuda Nudla) ธันยมัย รังสิกรรพม(Thanyamai Rangsigampoom)
สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

*Corresponding author. E-mail: sukkasem.thanee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาและวิเคราะห์เรื่องการใช้ความรุนแรงใน
เหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ ระหว่างปี พ.ศ.2369-2371 โดยใช้กรอบแนวคิดจากงานเขียนเรื่อง Leviathan
ของ โทมัสฮอบส์ ผลการศึกษาและวิเคราะห์พบว่า ในระหว่างเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2569-2371
ทั้งฝ่ายเจ้าอนุวงศ์และฝ่ายสยามต่างก็ใช้ความรุนแรงด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ใช้ความ
รุนแรงในการฆ่าเจ้าเมืองอีสานที่ไม่ยอมให้ความร่วมมือ 7 คน ฆ่าตัวประกันคนไทยบางคน และฆ่า
ทหารไทยเกือบ 300 คน ฝ่ายสยามก็ใช้ความรุนแรงตอบโต้โดยการเผาเมืองเวียงจันทน์จนพินาศย่อย
ยับ 2 ครั้ง และจับตัวเจ้าอนุวงศ์ได้ จากนั้นได้นำมาแห่ประจานให้ผู้คนทั้งหลายรู้สภาพที่กรุงเทพฯ
จนเจ้าอนุวงศ์ตรอมพระทัยและถึงแก่พิราลัยในที่สุด

คำสำคัญ: ความรุนแรงเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์โทมัสฮอบส์

Abstract

This documentary research article is an academic article, purposed to study
and analyze Chao Anouvong's event during 1826-1828. This article attempted to
compare the violence that both of Siam and Lao's used in this event using the
conceptual framework of violence in Thomas Hobbes's Leviathan. This article was a
historical survey that pay particular attention to the many kinds of work both of Siam
and Lao. Based on the findings of this investigation, there were violence using both
from Siam and Lao during Chao Anouvong's event. Chao Anouvong killed many
persons including some of Thai hostages and nearly 300 Thai musketeers during the
invasion to attack Siam on the northeast region of Siam. To strike back, Siam used the

more violence than Lao. Siam sacked and destroyed Vientiane twice including forcibly herd massive Laos to Siam. In addition, Chao Anouvong was succumbed, imprisoned and brought to Bangkok where he died in the end.

Keywords: Violence, Chao Anouvong's event, Thomas Hobbes

บทนำ

เหตุการณ์เรื่องเจ้าอนุวงศ์ (พ.ศ.2369-2371) ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เอกสารของฝ่ายไทยทุกฉบับระบุตรงกันว่า เป็นสงครามปราบพวกกบฏ มีหัวหน้าก่อการกบฏ คือ เจ้าอนุวงศ์ ส่วนเอกสารฝ่ายลาวแสดงการยกย่องเชิดชูว่าเป็นวีรบุรุษของลาวผู้กอบกู้เอกราช เพื่อความยุติธรรมและความเป็นชาติลาว จากสยาม (Ford, 2011 : 113) ทั้ง ๆ ที่ในยุคสมัยนั้นยังไม่มีแนวคิดเรื่องรัฐชาติเกิดขึ้นเลยก็ตาม ถึงแม้พระองค์จะทำการไม่สำเร็จ แต่ชาวลาวยังยกย่องว่าพระองค์เป็นวีรบุรุษผู้หาญกล้า (จักรมนตรี ชนะพันธ์, 2560 : 2)

ในหนังสือ Leviathan ของ โทมัสฮอบส์ เขาพยายามอธิบายสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) ของมนุษย์ อันหมายถึง ระยะก่อนหน้าที่จะมีการก่อตั้งสังคมการเมืองใด ๆ ขึ้น แม้ว่าภาวะดังกล่าว หากเคยมีอยู่จริง จะเป็นสิ่งที่เราไม่มีวันล่วงรู้ได้อีกแล้วก็ตาม แต่จินตนาการทางทฤษฎีนี้ก็จำเป็นต่อการคิดพิจารณาว่า ถ้าปราศจากอารยธรรม มนุษย์จะอยู่ในสภาวะเช่นไร จากจินตนาการของ ฮอบส์ จึงเห็นได้ว่า ในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่น่าชื่นชมสักเท่าไร ด้วยเหตุที่มนุษย์มุ่งแสวงหาความพึงพอใจใส่ตนอย่างไม่มีขีดจำกัด มนุษย์จึงเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ต่างคนต่างมุ่งเอาเปรียบผู้อื่น บังคับให้ผู้อื่นทำตามใจตน และถือว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ในสภาพธรรมชาติ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ จึงแสดงออกมาอย่างเต็มที่ ดังฮอบส์ที่กล่าวว่า (Hobbes, 1985 : XII. 1-2)

“หากมนุษย์สองคนปรารถนาในสิ่งเดียวกัน ซึ่งไม่มีวิธีใดที่เขาทั้งสองจะแบ่งปันกันได้ เขาก็ย่อมกลายเป็นศัตรูกัน และในอันที่จะบรรลุเป้าหมายของแต่ละคน ซึ่งได้แก่ การธำรงรักษาตน (Their own conservation) เป็นหลัก และบางครั้งเพียงเพื่อความสุขสมอารมณ์หมายของตน (Their delectation only) ทั้งคู่ก็จะเพียรพยายามทำลายล้าง หรือสยบซึ่งกันและกัน”

ตามตรรกะแบบดิบและเถื่อนเช่นนี้ย่อมไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ทั้งสิ้นว่า อะไรถูก อะไรผิด สิ่งใดเป็นธรรมสิ่งใดไม่เป็นธรรม หรือหากแม้จะมีการแยกแยะดังกล่าว ก็คงไม่มีเกณฑ์ที่ใช้เป็นมาตรฐานร่วมกันได้เลย ทั้งนี้เพราะตราบใดที่มนุษย์ยังดำรงอยู่ในสภาพธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งก็คือภาวะการ

มุ่งทำลายล้างกัน เขาก็จะใช้ความปรารถนาเฉพาะตนเป็นมาตรวัดว่าอะไรดี อะไรเลว การยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ เป็นเหตุให้เกิดการพิพาทกันในทุก ๆ เรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และศักดิ์ศรี มนุษย์จะใช้กำลังแก่งแย่งชิงดี และเบียดเบียนกันอยู่ตลอดเวลา จนหาความสงบสุขมิได้ ความขัดแย้งอันไม่มีที่ยุติดังกล่าว จึงเสี่ยงที่จะนำไปสู่ความหายนะของทุกคนร่วมกัน กล่าวคือ หากพฤติกรรมของมนุษย์ถูกชี้นำด้วยความคิดเห็นส่วนตน และความปรารถนาส่วนตนเพียงอย่างเดียว พวกเขาจะไม่มีทางปกป้องคุ้มครองตนเอง จากศัตรูภายนอก หรือจากการเบียดเบียนกันเองได้เลย ในภาวะวิกฤติภัยที่มนุษย์กลายเป็นหมาป่าสำหรับมนุษย์ด้วยกัน (Homo Hominy lupus) นี้ มีเพียงความรักตัวกลัวตาย (Fear of Death) เท่านั้น ที่ทำให้มนุษย์ได้คิด สำหรับฮอบส์แล้ว มนุษย์มิได้ต่างจากสัตว์ในแง่ที่มีจิตใจประเสริฐกว่า หากแต่มนุษย์เป็นจักรกลที่รู้จักคำนวณผลได้ผลเสีย จากการกระทำต่าง ๆ ของตน นั่นคือ รู้จักคิดด้วยเหตุผลมากกว่าสัตว์อื่น มนุษย์จึงเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะแสวงหาสันติภาพร่วมกัน มากกว่าที่จะเบียดเบียน ทำลายล้างกันอยู่เช่นนี้ ในความคิดดังกล่าว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม แต่เปลี่ยนเป็นความเห็นแก่ตัวแบบยั่งยืน เพราะกำกับไว้ด้วยสติปัญญา มิใช่เห็นแก่ตัวอย่างโง่เขลา เอาแต่ได้ จนในที่สุดไม่มีใครได้อะไรอย่างแต่ก่อน

กล่าวโดยสรุป ฮอบส์เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความเป็นสัตว์ที่เห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจ และพร้อมที่จะต่อสู้และฆ่า เพื่อผลประโยชน์และความอยู่รอด สำหรับฮอบส์แล้ว แม้กระทั่งคนที่อ่อนแอที่สุดอาจทำการชักชวนหรือกล่อมเกลาคคนอื่นเพื่อช่วยเขาฆ่า (คนที่เขาต้องการกำจัด) ด้วยเหตุนี้เอง ฮอบส์ จึงสนับสนุนให้มืองค์อธิปัตย์ (Sovereign) ที่มีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมธรรมชาติดังกล่าวของมนุษย์ เพื่อให้สังคมมีความสุข แนวคิดของฮอบส์ได้นำไปสู่การปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ อันมีความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคม (เพิ่มศักดิ์ จະเรียมพันธ์, 2557: 249-262) นั่นคือ สันติภาพสำหรับมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการใช้ความรุนแรงที่เด็ดขาดเหนือกว่าในการจะสกัดและกดบังคั้งการใช้ความรุนแรงต่าง ๆ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า มนุษย์โดยธรรมชาติในสายตาของฮอบส์นั้น มีความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรงและด้วยความเห็นแก่ตัวอันมุ่งตอบสนองความต้องการของตัวเอง จึงแสวงหาอำนาจและความเหนือกว่าผู้อื่น เพื่อที่จะได้ครอบครองสิ่งต่าง ๆ ที่ตอบสนองกิเลสตัณหาของตน ฮอบส์ย่อมจะกล่าวว่า สันติภาพจะดำรงอยู่ตราบเท่าที่อำนาจหรือความรุนแรงที่เด็ดขาดและเหนือกว่าการใช้อำนาจและความรุนแรงอื่นใดยังคงดำรงอยู่

สำหรับประเด็นเรื่องการใช้ความรุนแรง (ที่มากกว่า) เพื่อสยบความรุนแรง (ที่น้อยกว่า) ไชยันต์ ไชยพร (2543 : 59-64) เห็นว่า บทเรียนจากประสบการณ์ของมนุษยชาติได้สอนให้เราเห็นว่า ไม่เคยมีใครที่แข็งแกร่งกว่าคนอื่นได้ตลอดไป ดังนั้น การทำทลายและการประลองอำนาจ เพื่อก้าวไปสู่ความแข็งแกร่งสูงสุด จึงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอด้วยตรรกะของฮอบส์เอง นั่นคือเมื่อมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและพยายามตอบสนองความต้องการของตนอยู่เสมออย่างไม่ลดละ การแสวงหาอำนาจสูงสุดจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกจากธรรมชาติของตัวมนุษย์เองได้ ดังนั้นสันติภาพที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการ

ดังกล่าวนี้ จึงเป็นเพียงช่วงเวลาของการพักรบที่คั่นกลางและเป็นแค่รอยต่อเล็ก ๆ ของสภาวะสงครามเสียมากกว่า ด้วยเหตุนี้ ตรรกะของฮอบส์หรือวิธีการยุติความรุนแรงหรือสภาวะสงครามนั้น แท้ที่จริงคือ ตรรกะของสภาวะสงครามถาวรของมวลมนุษยมากกว่า การใช้อำนาจและความรุนแรงในการยุติการใช้อำนาจและความรุนแรงนั้น ไม่ต่างกับการมุ่งให้เกิดความเจ็บโดยใช้เสียงที่ดังกว่า เข้ากลบเสียงอื่น ๆ เหมือนกับการตะโกนด้วยเสียงอันดัง เพื่อให้ผู้คนหยุดตะโกนแน่นอนกว่า การตะโกนด้วยเสียงอันดังกว่านี้ ย่อมเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้คนหยุดการใช้เสียงได้ แต่ก็แน่นอนเช่นกันว่า ถ้าการตะโกนเป็นธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ก็คงจะตะโกนทุกครั้งเมื่อไม่มีเสียงที่ดังกว่า ขณะเดียวกัน การใช้อำนาจและความรุนแรงไม่ต่างจากการกระทำอื่น ๆ ของมนุษย์ ย่อมต้องมีประธานผู้กระทำและกรรมผู้ถูกระทำ การที่บุคคลผู้หนึ่งสามารถกระทำต่อบุคคลอีกคนหนึ่งไปตามเจตจำนงชี้ให้เห็นว่าเขาผู้นั้นมีเสรีภาพ ส่วนบุคคลผู้ถูกระทำย่อมเป็นผู้ที่ถูกลิดรอนเสรีภาพหรือถูกทำให้อยู่ในสภาวะที่ไม่มีเสรีภาพ เพราะไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีอำนาจที่เหนือกว่ามายุติหรือเป็นอุปสรรคต่อการกระทำ ไม่ต่างจากการใช้เสียงอันดัง เพื่อกลบเสียงอื่น ๆ

แน่นอนว่า มีคนจำนวนไม่น้อยที่อ้างว่า ในบางสถานการณ์ เราจะพบว่า คนบางคนนั้นไม่สามารถพูดให้รู้เรื่องได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิธีการตะโกนด้วยเสียงอันดังกว่า เพื่อให้เขาหยุดพูด ในทำนองเดียวกัน มีคนจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่า ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะใช้เหตุผลกับคนบางคน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องใช้อำนาจและความรุนแรง เพื่อยุติการใช้อำนาจและความรุนแรงของคนบางคนนั้น และแน่นอนว่า ถ้าเขาเป็นคนที่พูดด้วยเหตุผลไม่รู้เรื่อง การยุติการใช้อำนาจและความรุนแรงของเขาด้วยวิธีการของอำนาจและความรุนแรงย่อมเป็นการยุติลงชั่วคราวเท่านั้น ตราบเท่าที่เรายังมีอำนาจและความรุนแรงที่เหนือกว่าที่ทำให้เขากลับอยู่ ดังนั้น การอยู่ในสภาวะของการใช้อำนาจและความรุนแรง เพื่อยุติอำนาจและความรุนแรงนั้น แม้ว่าจะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และทั้งผู้ใช้อำนาจหรือผู้กระทำและผู้ถูกระทำ ย่อมดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ความหวาดระแวง ความรู้สึกไม่ปลอดภัยมากกว่าจะรู้สึกสงบปลอดภัยจริง ๆ อย่างที่สออบส์วาดภาพไว้

จากกรอบทฤษฎีดังกล่าว จากการที่เอกสารทางประวัติศาสตร์ระบุว่าสงครามเจ้าอนุวงศ์มีสาเหตุที่แตกต่างกัน เพราะมีหลักฐานที่แตกต่างกันของฝ่ายไทยและฝ่ายลาว แต่สิ่งที่แน่นอนคือ ผลของสงครามครั้งนี้ มีอย่างกว้างขวาง และยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การเคลื่อนย้ายประชากรทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงครั้งใหญ่ที่สุด การทำลายเมืองเวียงจันทน์อย่างยับเยิน จนเป็นการสร้างรอยแผลที่ลึกมากต่อชาวลาวจนทุกวันนี้(สุวิทย์ ชีรสาคัด, 2557 : 138) อย่างไรก็ตาม พอจะสรุปสาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์อันเป็นที่มาของการใช้ความรุนแรงทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาว โดยอ้างอิงจากเอกสารของทั้งสองฝ่าย ดังนี้

เอกสารฝ่ายไทย ได้แก่ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 เล่ม 2 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (2504) ประชุมจดหมายปราบกบฏเวียงจันทน์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ

ยาดำรงราชานุภาพ (2493) อานามสยามยุทธ ของ ก.ศ.ร. กุหลาบ (2550) ประวัติศาสตร์อีสาน (2542) ประวัติศาสตร์ลาว (2530) ของ เต็ม วิภาคย์พจนกิจ ประวัติศาสตร์ลาว (2541) ประวัติศาสตร์อีสาน (2557) ของ สุวิทย์ อิศราศวัต เอกสารของฝ่ายไทยระบุตรงกัน ถึงสาเหตุหรือชนวนของการเกิด สงครามเจ้าอนุวงศ์ อาทิ ในประชุมจดหมายเหตุ เรื่องปราบกบฏเวียงจันทน์ ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงเรียบเรียงคำอธิบาย และให้จัดพิมพ์คำอธิบายและใบบอกเรื่อง กองทัพไทย ขึ้นไปปราบเมืองเวียงจันทน์ คราวนั้น ในคำอธิบายได้วิเคราะห์สาเหตุของการกบฏครั้งนั้น 4 ประการ คือ

ประการแรก การที่ไทยยอมให้เจ้าราชบุตรโย โอรสองค์ที่ 3 ของเจ้าอนุวงศ์เป็น เจ้านครจำปาศักดิ์ หลังการปราบกบฏฯ ใน พ.ศ.2362 ทำให้เจ้าอนุวงศ์มีกำลังและอำนาจขึ้นอีกเป็นอันมาก เพราะสามารถจะบังคับบัญชาว่ากล่าวบ้านเมืองทางชายพระอาณาเขตได้ตั้งแต่ด่านเหนือลงมาตลอด ด้านตะวันออกจนต่อแดนกรุงกัมพูชา เจ้าอนุวงศ์ก็มีใจกำเริบขึ้น

ประการที่สอง เจ้าอนุวงศ์ทูลขอแบ่งพวกครัวชาวเวียงจันทน์ที่กวาดต้อนมาสมัยกรุงธนบุรี กลับเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิเสธ เพราะหากทรงยอมก็จะมีคนกลุ่มอื่นๆ ที่ไทยกวาดต้อนมา พวกนี้กำเริบ เอาอย่างบ้าง เมื่อไม่พระราชทานตามประสงค์ เจ้าอนุวงศ์รู้สึก อับยศ และผิดหวัง กลับขึ้นไปเวียงจันทน์ ก็ตั้งต้นคิดกบฏ

ประการที่สามเจ้าอนุวงศ์ทรงเห็นว่าการที่เวียดนามขยายอำนาจเข้ามาในเขมร ตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ 2 ไทยก็ยอมเวียดนาม เพราะไทยเกรงจะเกิดศึกกระหนาบทั้งพม่าและเวียดนาม เจ้าอนุวงศ์ ทรงเอาใจออกห่างจากไทยไปฝักใฝ่เวียดนาม หากเวียงจันทน์แยกตัวจากไทยก็คงได้เวียดนามเป็นที่พึ่ง ไทยก็อาจไม่กล้าทำศึกหลายด้าน

และประการสุดท้าย มีข่าวเล่าถึงเวียงจันทน์ในปี พ.ศ.2369 ว่า ไทยเกิดวิวาทกับอังกฤษ อังกฤษจะยกทัพเรือมาตีกรุงเทพฯ จึงเป็นโอกาสเหมาะที่เวียงจันทน์จะออกหน้าก่อการกบฏ (จดหมายเหตุเรื่องปราบกบฏเวียงจันทน์, 2504 : 3-5)

ประวัติศาสตร์อีสานที่มีผู้อ้างถึงมากที่สุด คือ ของ เต็ม วิภาคพจนกิจ (2542) ได้ระบุสาเหตุ ของสงครามเจ้าอนุวงศ์ คือ

ประการแรก การที่ไทยตั้งราชบุตร (โย) ของเจ้าอนุวงศ์ เป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ เป็นเหตุให้เจ้าอนุวงศ์มีกำลังและอำนาจเพิ่มขึ้นมา ทำให้มีพระทัยกำเริบ

ประการที่สอง เจ้าอนุวงศ์ถือตนว่า ได้สนิหิตชอบ มีความดีความชอบมาตั้งแต่รัชกาลที่ 2 เคยเพ็ดทูลอย่างไรก็ทรงอนุเมตตา เมื่อมาถวายพระเพลิงพระบรมศพรัชกาลที่ 2 ตอนจะกลับก็ทูลขอ พระราชทานจะเอาครอบครัวลาวเวียงจันทน์ที่สระบุรี ซึ่งถูกกวาดต้อนมาครั้งกรุงธนบุรี และนางละครกับเจ้าหญิงดวงคำ ขึ้นไปเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงอนุญาต ก็รู้สึก อับยศต่อเหล่ามหาเสนาอำมาตย์ ข้าราชการทั้งปวง

ประการที่สาม เจ้าอนุวงศ์คงจะเห็นความทุกข์ยากของชาวลาวที่ถูกเกณฑ์มาขุดคลองสร้างกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ขนขุมมาสร้างพระเจดีย์กลางน้ำ เมืองสมุทรปราการ และปิดแม่น้ำเจ้าพระยา ที่เมืองอ่างทอง ในรัชกาลที่ 2

ประการที่สี่เจ้าอนุวงศ์เข้าพระทัยว่า การที่รัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์แทนเจ้าฟ้ามงกุฎน่าจะเกิดความยุ่งยากทางการเมือง

และประการสุดท้าย มีกิตติศัพท์เล่าลือว่า ไทยเกิดวิวาทกับอังกฤษ อังกฤษกำลังจะยกทัพเรือมาตีกรุงเทพฯ

ด้านเอกสารฝ่ายลาว ระบุสาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ไว้แตกต่างกันในรายละเอียดในพงศาวดารเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งสันนิษฐานว่า แต่งในสมัยฝรั่งเศสปกครองลาว เพราะมีเนื้อหาย่อ ๆ ตั้งแต่ พ.ศ.2193 ถึงสมัย ท่านผู้เฒ่าราชการประเทศอินโดจีน เดียวนี้ชื่อ แมกลัง เดิมเป็นผู้สำเร็จราชการ ซึ่งมีเนื้อหาเพียง 3 หน้ากระดาษเอสี่ ได้กล่าวถึงสาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ไว้สั้น ๆ ว่า เจ้าอนุวงศ์ทรงสั่งให้เจ้าราชวงศ์นำเครื่องราชบรรณาการมาให้ไทยกับให้คุมพวกลาว “ไปเฝ้าการที่ปากน้ำ ไทยมีความดีเจ้าราชวงศ์ว่า เกณฑ์คนมาน้อยโหด บ่พอกับเวียก เจ้าราชวงศ์ก็ตอบไทยโดยความโมโหไทย” เมื่อเจ้าราชวงศ์กลับมาก็เตรียมกำลังเพื่อรบกับไทย (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540 : 34)

ในประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ แต่งโดยอู๋คำ พมวงสา ตีพิมพ์ พ.ศ.2501ได้ระบุถึงสาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์คือ การกอบกู้เอกราช เพราะช่วงนั้น “สยามไม่มีความเข้มแข็งเหมือนเมื่อก่อน เพราะอยู่ในวงศ์ศักดินาสยามเองได้เกิดการขัดแย้งกัน พร้อมกันนั้นจักรวรรดิอังกฤษกำลังแทรกซึมเข้าสู่ภาคใต้ของสยาม” (อู๋คำ พมวงสา, 2539 : 96-97)

ในพงศาวดารลาวฉบับเจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ ได้กล่าวถึง สาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ว่า “เจ้าอนุวงศ์เสด็จไปขอเอาพระแก้วมรกตกับรัฐบาลไทย รัฐบาลไทยไม่ยอมให้พระองค์ จึงคิดทำสงครามกับไทย” เพื่อกู้เอกราชและอัญเชิญพระแก้วมรกตกลับเวียงจันทน์ (คำหมั้น วงกตรัตนะ, 1971 : 64-65 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2557 : 142)

ส่วน เดวิด เค. ไวยัตต์ (David K. Wyatt) นักวิชาการด้านไทยศึกษาคนสำคัญชาวอเมริกันสรุปว่า เมล็ดพันธุ์ของการลุกขึ้นสู้ของเจ้าอนุวงศ์ มีที่มา 2 ประการ คือ 1) ความไม่พอใจที่ชาวลาวถูกเกณฑ์ให้ไปตัดต้นตาลที่สุพรรณบุรี เพื่อมาสร้างป้อมที่พระประแดง และ 2) เจ้าอนุวงศ์ทูลขออนางละครกับเจ้าหญิงเชื้อพระวงศ์ลาวกลับคืนไปเวียงจันทน์ แต่รัชกาลที่ 3 ไม่ทรงอนุญาต

ในหนังสือประวัติศาสตร์ลาวของมหาคำ จำปาแก้วมณี และคณะ ได้กล่าวถึง สาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ว่า “ตั้งแต่กลับจากบางกอกเมื่อ ค.ศ.1827 (พ.ศ.2370) นั้น สมเด็จพระเจ้าอนุวงศ์ทรงคิดหาทางที่จะกู้อิสรภาพอยู่เสมอ และเมื่อทรงคิดถึงเหตุการณ์ที่พระเจ้าแผ่นดินไทยให้ไปตัดต้นตาล อันเป็นการทรมานไพร่พลของพระองค์นั้น มันเป็นการแสดงอำนาจใส่พระองค์อย่างชัดแจ้ง เป็น

การประณามทางอ้อมให้เห็นว่าพระองค์ไม่มีหนทางป้องกันไพร่พลของพระองค์ให้มีความสุขได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าแผ่นดินไทยองค์ใหม่ไม่ไว้พระทัยจึงแสดงอำนาจปรามไว้ เพื่อให้กลัว พระเจ้าอนุวงศ์ก็ทรงลงพระทัยเจ้าแผ่นดินไทย โดยขอเจ้าหญิงดวงคำ พวกนางละคร และครอบครัวลาว ชาวเมืองสระบุรีขึ้นมาเวียงจันทน์ ผลปรากฏว่าไม่ได้สักอย่าง พระองค์จึงแนพระทัยว่า เจ้าแผ่นดินไทยตัดสายสัมพันธ์กับพระองค์โดยสิ้นแล้ว จึงทรงโหมนัสนัดแค้นพระทัยมาก ฉะนั้นจึงตัดสินใจสั่งพระทัยทำการกู้อิสรภาพ ประกาศเอกราชและขาดความเป็นประเทศราชของไทยใน ค.ศ. 1827 (มหาคำจำปา แก้วมณี และคณะ, 2541 : 77)

ในประวัติศาสตร์ของลาวของศิลา วีระวงศ์ ได้กล่าวถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้อย่างสั้น ๆ ว่า เจ้าอนุวงศ์ต้องการกู้อิสรภาพฟื้นฟูประเทศให้กลับคืนเป็นเอกราชเท่านั้น มิได้คิดจะรบเอาประเทศไทยหรือรบกับประเทศไทย เพื่อแก้แค้นแทนพระราชบิดา (ศิลา วีระวงศ์, 2539 : 173)

ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของกระทรวงศึกษาธิการลาวปัจจุบันได้ระบุสาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ว่า ลาวเห็นว่า ไทยรบแพ้เวียดนาม ทำให้ไทยอ่อนแอลง อังกฤษก็เริ่มแทรกแซงภาคใต้ของไทยถูกพวกนายทุนตะวันตกข่มขู่ ยิ่งกว่านั้นกลุ่มผู้นำไทยก็ขัดแย้งกันเองที่ประชุมของผู้ลาว จึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ต้องกู้ชาติ (เวียงวิจิตร สุทธิเดช, 1996 : 176-177 อ้างถึงใน สุวิทย์ อธิศาสตร์, 2557 : 143)

ในบรรดานักประวัติศาสตร์ลาวที่เขียนเกี่ยวกับสงครามเจ้าอนุวงศ์ครั้งนี้ มยุรี เห่งสัวพันธ์ และเผยแพร่ เห่งสัวพันธ์ (2531 : 58-74)โดดเด่นที่สุด เพราะได้วิเคราะห์สาเหตุหลายด้าน โดยอ้างอิงหลักฐานชั้นต้นหลายแหล่ง แล้วสรุปว่า สาเหตุของสงครามเจ้าอนุวงศ์ไว้ดังนี้

ประการแรก เพราะนโยบายของบางกอก ที่พยายามทำให้ลาวกลายเป็นสยาม ทำให้ลาวกลายเป็นแขวงหนึ่งของสยาม โดยตีความจากการสังเกตในภาคอีสาน ในต้นรัชกาลที่ 3 ว่าเป็นความพยายามที่จะกลืนชาติลาว

ประการที่สอง ไทยกดขี่ลาวมาก โดยผู้เขียนทั้งสองได้ยกกรณีไทยใช้ให้คนลาวไปตัดต้นตาลที่สุพรรณบุรี แล้วขนไปสมุทราปราการกับเกณฑ์คนลาวไปตัดไม้ไผ่ 5,000 ลำ เพื่อเอาไปปิดขวางปากน้ำ เพื่อป้องกันการโจมตีของอังกฤษ

ประการที่สาม เจ้าอนุวงศ์ถูกขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายไทยหลายคนพุดจาทำกริยาดูหมิ่นดูถูก เจ้าราชวงศ์โฮรสองครองของเจ้าอนุวงศ์และเป็นผู้ควบคุมคนลาวไปตัดต้นตาลที่สุพรรณบุรีขนไปปากน้ำไม่พอใจเรื่องที่คนไทยดูหมิ่นและกดขี่คนลาวดังกล่าวนั้นมาก ถึงกับไปบอกเจ้าอนุวงศ์ว่า “ข้าพเจ้าไม่ขอเป็นข้าพวกไทยแล้ว”

ประการสุดท้าย ประเด็นเศรษฐกิจ ไทยพยายามปิดล้อมลาวในการส่งสินค้าออกไปทางเขมร ซึ่งมีขุนนางไทยผูกขาดการค้าอยู่ การขูดรีดส่วยจากลาวก็เป็นสาเหตุของการทำสงครามครั้งนี้ด้วย

ด้านเอกสารพื้นเวียงเอกสารพื้นเวียงมีหลายฉบับ ฉบับที่พบที่หอสมุดแห่งชาติ ท้าวาสุกรี เป็นอักษรไทยน้อยเขียนบนใบลานความยาว 97 ลาน ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ปรากฏแต่เจ้าของเอกสาร ชื่อ ชาเสน ผู้คัดลอกชื่อ สามเณรสิงห์คัดลอกจากฉบับเดิมใน พ.ศ.2443 ซึ่งเป็นเวลาหลังจากสงคราม เจ้าอนุวงศ์ยุติลงใน พ.ศ.2371 72 ปี ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณก ผู้วิจัยเอกสารพื้นเวียงเป็นคนแรก สันนิษฐานว่า ผู้แต่งน่าจะมีชีวิตอยู่ระหว่างเหตุการณ์ดังกล่าว และอาจแต่งขึ้นตอนปลายของชีวิตโดย เขียนขึ้นจากประสบการณ์ของตน และบางส่วนอาจจะฟังมาจากผู้อื่น แต่ก็เขียนอย่างระมัดระวังใน ข้อเท็จจริง และรู้รายละเอียดในเหตุการณ์ดี โดยเฉพาะในพื้นที่อีสานใต้ แต่ไม่รู้เรื่องการรบในแถบ หนองบัวลำภู และไม่รู้เรื่องเหตุการณ์ในกรุงเทพฯ ผู้ประพันธ์อาจจะมีเชื้อสายฝ่ายพระวอพระตา เอกสารพื้นเวียงที่ปรากฏในภาคอีสานมีหลายฉบับพบในที่ต่าง ๆ ตามที่ศูนย์ประสานงานการพระพุทธ ศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดทุ่งศรีเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ได้สำรวจได้ไว้ใน พ.ศ.2516 ระบุว่า มี 8 ฉบับ กระจายอยู่ 5 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร นครพนม หนองคาย และอุดรธานี แสดงว่าเรื่อง พื้นเวียงเป็นเรื่องที่ชาวอีสานต่างก็สนใจกันมาแล้ว เนื้อหาหลักเป็นประวัติศาสตร์ สมัย เจ้าอนุวงศ์และ กบฏสาเกตโย่ง สงครามระหว่างไทยกับลาวครั้งนั้น และสงครามไทยกับเวียดนาม บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงด้วย (ประทีป ชุมพล, 2525 : 21)โดยสรุปสาเหตุของสงครามจากเอกสารพื้น เวียง มี 3 ประเด็นคือ (ธวัช ปุณโณก, 2526 : 80-83)

ประการแรก เจ้าเมืองโคราชทูลให้มีการสักเลก ผลของการสักเลก ทำให้ชาวลาวเดินทางรอน แรมมาที่กองสักเลกของเมืองหลวง ซึ่งให้มีสักเลกในหัวเมืองอีสาน การเดินทางลำบาก อดอยาก เจ็บ ไข้ บางหมู่จึงหนีมาขอพึ่งเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งขณะนั้นคงจะวางตัวเป็นที่พึ่งพิงอยู่แล้ว จึงให้ความคุ้มครอง ครอบครัวย้ายไปพึ่งใบบุญ ส่วนพวกเจ้าเมืองคงไม่พอใจนักที่เห็นผู้คนที่ตนต้องตกกำลัปากเข่นนั้น (ธวัช ปุณโณก, 2526 : 81)

ประการที่สอง ความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมืองโคราชกับเจ้านครจำปาศักดิ์ (โย่) โดยเจ้าเมือง โคราชได้ทำหนังสือถึงเจ้านครจำปาศักดิ์ เพื่อจะเข้าไปตีฆ่า และกวาดต้อนเข้ามาเป็นข้าใช้สอย โดยอ้าง ว่าพวกข้าไม่ยอมเสียส่วย เจ้านครจำปาศักดิ์ไม่ยอม เพราะเป็นเขตของนครจำปาศักดิ์ เจ้าเมืองโคราช โกรธจึงทำหนังสือแจ้งไปอีก เจ้านครจำปาศักดิ์โกรธมาก จึงแจ้งให้เจ้าอนุวงศ์ผู้เป็นบิดาทราบ ทำให้ เจ้าอนุวงศ์โกรธมาก ดังปรากฏในเอกสารพื้นเวียงว่า

“เจ้าก็	ใจโกรธกล้า	หลายข้อแต่หลัง
อันแต่	ไทยสำนั	รังเลาทำเวรดังนี้
กุสิ	นำไปตี	มุ่นวายปางนี้”

แปลความว่า เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าเมืองโคราชกับเจ้านครจำปาศักดิ์ แล้วขยายเป็นความขัดแย้งกับเจ้าอนุวงศ์ เพราะเจ้านครจำปาศักดิ์เป็นราชบุตรของเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งกำลังถูกเจ้าเมืองโคราชพยายามด้วยการจะเข้ามาตีฆ่าในดินแดนของราชบุตร ประกอบกับเจ้าอนุวงศ์ไม่พอใจเรื่องสัณฐานของรัฐบาลไทยในภาคอีสาน ซึ่งในเอกสารพื้นเวียงระบุว่า เป็นความคิดของเจ้าเมืองโคราช ในเอกสารยังระบุว่า เจ้าอนุวงศ์ยังไม่พอใจในความมั่งคั่งใหญ่โตของเจ้าเมืองโคราช ที่จะมีอำนาจเหนือหัวเมืองอีสานและนครจำปาศักดิ์ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเกือบทุกหัวเมือง (วัชร ปุณณทก, 2526 : 82 - 83)

จากข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่งนั้น สันเกตได้ว่าเป็นเพียงการศึกษาเอกสารชั้นต้นโดยยังไม่ได้สร้างกรอบการวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีขึ้นมา ผู้เขียนจึงเห็นว่าสมควรมีการทดลองวิเคราะห์เรื่องการใช้ความรุนแรงในเหตุการณ์ดังกล่าวเพื่อเป็นตัวแทนที่น่าสนใจในการศึกษา รัฐศาสตร์ที่ประยุกต์ปรัชญาการเมืองเข้ากับประวัติศาสตร์ทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์และศึกษาพฤติกรรมโดยละเอียดเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรลาวกับราชสำนักสยามในรูปของสงครามปราบกบฏ เนื่องจากมีผู้ทำการศึกษาเรื่องนี้มาแล้วมากมาย อีกประการหนึ่ง ผู้เขียนจะขอตั้งไว้ไม่ใช่คำเรียกเหตุการณ์นี้ว่า การกบฏ เพราะเป็นการมองแบบชาตินิยมของฝ่ายไทยวัตถุประสงค์หลักของบทความนี้จึงมีประการเดียว คือ การวิเคราะห์เรื่องการใช้ความรุนแรงในเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369 ทั้งฝ่ายเจ้าอนุวงศ์เองและฝ่ายราชสำนักสยาม โดยใช้มุมมองของ โทมัสฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาแนวสัญญาประชาคม (Social Contract) จากงานเขียนของเขาชื่อ Leviathan มาเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการนำเสนอว่ามีการใช้ความรุนแรงอย่างไร ตอนใด และผลเป็นอย่างไร

ผลการศึกษา

เนื่องจากสงครามเจ้าอนุวงศ์มีสาเหตุที่แตกต่างกัน เพราะมีหลักฐานที่แตกต่างกันของฝ่ายไทยและฝ่ายลาว แต่สิ่งที่แน่นอนคือ ผลของสงครามครั้งนี้ มีอย่างกว้างขวาง และยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การเคลื่อนย้ายประชากรทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงครั้งใหญ่ที่สุด การทำลายเมืองเวียงจันทน์อย่างยับเยิน จนเป็นการสร้างรอยแผลที่ลึกมากต่อชาวลาวจนทุกวันนี้(สุวิทย์ อธิศาสตร์, 2557 : 138) อย่างไรก็ตาม พอจะสรุปสาเหตุจะเห็นว่ามีสาเหตุของสงคราม เจ้าอนุวงศ์ที่ฝ่ายไทยและลาว มีมุมมองที่ตรงกัน คือ (1) การที่ฝ่ายลาวคิดว่าไทยกับอังกฤษมีความขัดแย้งกันมาจนน่าจะเกิดสงครามกับอังกฤษ ทำให้ลาวตัดสินใจการ (2) การที่เจ้าอนุวงศ์ทรง

มองว่า ไทยอ่อนแอหรือไม่ได้เข้มแข็งเหมือนในสมัย ร.1 - ร.2 ซึ่งทั้ง 2 ข้อ เป็นการประเมินไทยของผู้นำลาว ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ในข้อแรกไทยอาจจะมีปัญหากับอังกฤษบ้าง แต่ไม่ถึงกับต้องทำสงครามกับอังกฤษ (3) ผู้นำลาวประเมินความเข้มแข็งของไทยต่ำเกินไป และ (4) เจ้าอนุวงศ์ก่อศึกครั้งนี้ เพราะต้องการเป็นเอกราชจากไทยซึ่งสาเหตุดังกล่าวนำมาซึ่งการใช้ความรุนแรง

การใช้ความรุนแรงในที่นี้จะขอกล่าวถึง การใช้ความรุนแรงในการทำสงครามต่อกันทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายราชสำนักสยามและฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ วอลเตอร์เอฟ. เวลลา นักประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนสำคัญของสหรัฐอเมริกา ได้ระบุถึงความคับแค้นใจของเจ้าอนุวงศ์ที่มีต่อราชสำนักสยามที่ทำให้พระองค์ผิดหวัง 2 เรื่อง คือ การขอคณะละครฝ่ายในไปเวียงจันทน์ การขออนุญาตอพยพครอบครัวชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ในสยามตั้งแต่ พ.ศ.2321 (รวมถึง เจ้าดวงคำเชื้อพระวงศ์เวียงจันทน์) กลับลาวด้วย แต่ผู้นำไทยปฏิเสธคำขอของเจ้าอนุวงศ์ทั้งสองข้อ ทำให้เจ้าอนุวงศ์ผิดหวังเป็นอย่างมาก พอกลับไปถึงเวียงจันทน์ จึงเริ่มคิดหาทางแก้แค้น (เวลลา, 2530 : 150) เช่นเดียวกับเนื้อความในหนังสือ อานามสยามยุทธก็ได้ระบุถึงความรู้สึกและท่าทีที่ผิดหวังอย่างรุนแรงของเจ้าอนุวงศ์ไว้ว่า เจ้าอนุวงศ์กราบถวายบังคมลา ยกทัพกลับไปบ้านเมืองเวียงจันทน์ ครั้นนั้นเจ้าอนุวงศ์ไม่ได้ลาเจ้านายขุนนางผู้ใหญ่ และท่านเสนาบดีเลยแม้แต่ผู้เดียว เหมือนดังที่เคยทรงปฏิบัติมา (ก.ศ.ร. กุหลาบ, 2550 : 13-14) เจ้าอนุวงศ์เมื่อเสด็จกลับถึงเมืองเวียงจันทน์ทรงรับสั่งให้กรมการเมืองเร่งระดมไพร่พลและจัดเตรียมเสบียงอาหารและแสวงหาพันธมิตรร่วมรบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเมืองที่เคยมีความขัดแย้งกับกรุงเทพฯ หรือเมืองที่เป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ เช่น หัวเมืองล้านนา เจ้าอนุวงศ์ ทรงมีศุภอักษรเกลี้ยกล่อมหัวเมืองล้านนาให้โจมตีกรุงเทพฯพร้อมกับเมืองเวียงจันทน์และเวียดนาม ถ้าหัวเมืองใดไม่พร้อมขอให้วางตัวเป็นกลาง อย่าได้สนับสนุนกรุงเทพฯ (พรรษา สิ้นสวัสดิ์, 2521: 97) นอกจากเกลี้ยกล่อมหัวเมืองลาวล้านนาแล้ว เจ้าอนุวงศ์ยังได้เกลี้ยกล่อมหัวเมืองลาวฝั่งขวาแม่น้ำโขง และหัวเมืองลาวอีสาน รวมถึงเขมรป่าดงที่อยู่ในความดูแลของพระยาพรหมภักดี เจ้าเมืองนครราชสีมา ได้แก่ เมืองสุรินทร์ เมืองศรีสะเกษ เมืองตะลุง และเมืองสังขะโดยเมืองใดไม่เข้าร่วม เจ้าอนุวงศ์ก็โปรดให้เจ้าราชบุตรเมืองจำปาศักดิ์ยกกองทัพเข้าปราบปราม (อุบล ลิ้มสุวรรณ, 2537 : 60)

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้เจ้าอนุวงศ์ เตรียมการใหญ่ เพื่อยกมาตีกรุงเทพฯ ดังที่ ถนอม อานามวัฒน์ (2527 : 70) แสดงทัศนะว่า “ความมุ่งหมายและแผนการของเจ้าอนุวงศ์ที่จะยกทัพมาตีไทยก็คือ จะยึดเมืองไทยเสียทั้งหมด หากไม่สามารถยึดเอาไว้ได้ก็จะรวบรวมทรัพย์สินสมบัติในท้องพระคลังกับกวาดต้อนประชาชนชาวไทยให้มากที่สุดไปไว้เวียงจันทน์” ซึ่งขัดแย้งกับข้อสรุปของมยุรี และเผยแพร่ เห่งาสีวัจน์ นักประวัติศาสตร์ชาวลาวยกสองท่านที่ระบุว่า “เจ้าอนุวงศ์ได้ตีโคราชเพื่อกวาดต้อนเอาครอบครัวลาวกลับไปเท่านั้น ไม่ได้ตั้งใจจะมาโจมตีบางกอกเลย ” (วิรัชกมล นาวิน, 2544 : 75)

ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ในแง่ของความรุนแรงที่เจ้าอนุวงศ์ใช้หากจะนับรวมการใช้ความรุนแรงที่เจ้าอนุวงศ์ใช้ในการสงครามครั้งนี้ก็นับได้ 3 ครั้ง ตั้งแต่เริ่มต้นการเดินทางเข้ามายังหัวเมืองภาคอีสาน คือ การแสวงหาพันธมิตรจากหัวเมืองเหล่านั้น สุริย ธีรศาสตร์ (2557 : 149) ระบุตัวเลขว่าหัวเมืองที่เข้าเป็นพวกกับฝ่ายเวียงจันทน์มี 12 หัวเมือง คือ จำปาศักดิ์ นครพนม จัตุรัส ขุขันธ์ สระบุรี หล่มสัก ขนบถ ยโสธร สุรินทร์ ปักธงชัย ขอนแก่น และสกลนคร เมืองที่ให้ความร่วมมือเต็มที่มี 3 เมือง คือ จำปาศักดิ์ นครพนม และจตุรัส ส่วนอีก 9 เมือง ที่ร่วมมืออย่างไม่เต็มใจ ได้แก่ ขุขันธ์ สระบุรี หล่มสัก ขนบถ ยโสธร สุรินทร์ ปักธงชัย ขอนแก่น และสกลนคร ส่วนเมืองที่ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าอนุวงศ์เลยมี 2 เมือง คือ ชัยภูมิ และ ภูเขียว ถูกฝ่ายเจ้าอนุวงศ์จับประหารชีวิตทั้งหมดทั้งสองเมือง นอกจากนี้ยังมีเจ้าเมืองอีสานอีก 5 เมือง ที่ถูกผู้นำฝ่ายเวียงจันทน์ฆ่าตาย เพราะไม่ยอมให้ความร่วมมือคือ เจ้าเมืองเขมราฐ กาฬสินธุ์ ภูเวียง หล่มสัก และขุขันธ์ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เล่ม 3, 2530 : 84-107 ; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 19) โดยเฉพาะเจ้าเมืองหล่มสัก และเจ้าเมืองขุขันธ์ เคยให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ แต่กลับถูกฆ่าตาย เพราะฝ่ายเจ้าอนุวงศ์เกิดความหวาดระแวงว่าจะเอาใจออกห่าง พฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรงของฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ที่ฆ่าเจ้าเมืองที่ควรเป็นพันธมิตรกับตนไปถึง 7 คน ทำให้มองเห็นว่าขาดความร่วมมือจากเจ้าเมืองอีสานต่อฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความพ่ายแพ้ของฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ในเวลาต่อมา (สุริย ธีรศาสตร์, 2557: 151) นี่ย่อมเป็นความรุนแรงครั้งแรกที่เจ้าอนุวงศ์ใช้ในการลุกฮือขึ้นต่อต้านสยาม

ความรุนแรงครั้งที่สอง เกิดขึ้นในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2370 หลังจากกองทัพเจ้าอนุวงศ์พ่ายแพ้ในการรบที่ค่ายสัมปอญ แขวงเมืองหนองบัวลำภู ได้ 2 วัน เจ้าอนุวงศ์ได้นำบรรดาเชื้อพระวงศ์หลายท่านหนีออกจากเวียงจันทน์ล่องเรือไปตามลำน้ำโขง ไปขึ้นที่เมืองมหาไชยกองแก้ว แล้วเดินเท้าต่อไปถึงเมืองเงาอันของเวียดนาม แต่ก่อนออกจากเวียงจันทน์ท่านได้สั่งฆ่าพระยาอนุชิตพิทักษ์ ซึ่งเป็นขุนนางไทยคนหนึ่งที่อยู่ในกองสักลูก ถูกเจ้าอนุวงศ์ขอไว้เป็นตัวประกันกับขุนนางไทยอีกหลายคน ตัวประกันเหล่านี้ถูกประหารชีวิตหมด ก่อนเจ้าอนุวงศ์ทรงลี้ภัยไปเวียดนามพร้อมพวกมหาเดเล็ก และพระสงฆ์ที่เป็นคนไทย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 59)

ความรุนแรงครั้งที่สาม ที่เจ้าอนุวงศ์ใช้คือ เหตุการณ์ที่เจ้าอนุวงศ์เสด็จกลับคืนเมืองเวียงจันทน์ หลังจากที่กองทัพไทยได้จัดการเมืองเวียงจันทน์ให้เรียบร้อย และกวาดต้อนครอบครัวลาวส่งไปกรุงเทพฯ และ “จึงให้ทำลายเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้นอาลัย” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 64) ประมาณวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2371 ทูตเวียดนามได้พาเจ้าอนุวงศ์มาหาพระยาพิไชยสงครามหัวหน้ากองกำลังฝ่ายไทยที่รักษาการณ์เมืองจันทน์ ณ ศาลาลูกขุน ซึ่งเจ้าอนุวงศ์และเจ้าราชวงศ์ผู้บุตรได้พูดจากับพระยาพิไชยสงครามและคณะเป็นปกติ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 81)เพราะเชื่อว่า เจ้าอนุวงศ์คงจะสำนึกผิดและขอขมาฝ่ายไทย

พระยาพิไชยสงครามและคณะ เชื่อถ้อยคำของเจ้าอนุวงศ์และเจ้าราชวงศ์ จึงมีความประมาทปล่อยทหารของตนไปเที่ยว ไม่ได้กำชับให้ระมัดระวังและไม่ได้รวมตัวกันอยู่ในที่ตั้ง (วัดกลาง เมืองเวียงจันทน์) ในช่วงเวลานั้นเอง เจ้าอนุวงศ์ทรงทราบว่า ไทยสร้างเจดีย์ปราบเวียง ไว้ที่ค่ายหลวงเมืองพันพร้าว แขวงเมืองหนองคาย พร้อมกับให้จารึกความชั่วของพระองค์อย่างเสียหาย พระองค์ทรงกริ้วมาก ทรงสั่งให้โจมตีทหารไทยและทำลายเจดีย์ปราบเวียงดังกล่าว (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 69,85) บ่าย 3 โมงวันนั้น เจ้าพระยาราชสุภาวดี แม่ทัพฝ่ายไทยมาถึงค่ายหลวงบ้านพันพร้าวซึ่งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง พอ 4 โมงเย็น เจ้าอนุวงศ์และเจ้าราชวงศ์ก็นำทหารลาวเข้าล้อม แล้วฆ่าทหารไทยที่รักษาการณ์อยู่ที่วัดกลาง เวียงจันทน์ ตายไปเป็นจำนวนมาก ที่เหลือพากันหนีตายลงมาหาเรือข้ามแม่น้ำโขง แต่ไม่มีเรือเพราะฝ่ายลาวเก็บเรือไปซ่อนไว้หมด ทหารไทยจึงว่ายน้ำข้ามแม่น้ำโขง ก็ถูกทหารลาวเอาเรือไล่ตามฆ่าตายเกือบหมด มีทหารไทยรอดตายมาเพียง 40-50 คน จากทหารทั้งหมด 300 คน แม้กระทั่งเจ้าพระยาพิไชยสงคราม พระยาทุกขราชภูริ และหลวงสุเรนทรวิชิต ก็ถูกทหารลาวยิงตาย มีขุนนางไทยที่รอดตายเพียงคนเดียว คือ หมื่นรักษานาเวศที่ว่ายน้ำเกาะขอนไม้ข้ามมาได้ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 81-82)

สำหรับฝ่ายไทยเมื่อทราบข่าวการก่อสงครามของเจ้าอนุวงศ์ครั้งแรกในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2369 ราชสำนักไทยรู้สึกตกใจ เพราะไม่ได้มีการเตรียมการป้องกันแต่อย่างใด เพราะกองหน้าของฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ยกลงมาถึงสระบุรี ซึ่งห่างจากกรุงเทพฯ โดยการเดินเท้าจะใช้เวลาเพียง 3 - 4 วันเท่านั้น จึงเกิดการระดมพล เพื่อป้องกันกรุงเทพฯ อย่างโกลาหล แต่ต่อมาไม่นานก็มีข่าวว่า กองทัพฝ่ายเวียงจันทน์ ไม่เข้ามาตีกรุงเทพฯ แน่ จึงเตรียมการจัดกระบวนทัพ เพื่อโต้กลับฝ่ายเวียงจันทน์บ้าง (สุวิทย์ อธิศาสดา, 2557: 164) ผลการรบปรากฏว่า กองทัพฝ่ายไทยมีชัยชนะเหนือกองทัพฝ่ายเวียงจันทน์ทุกสมรภูมิ ในที่สุดกองทัพไทยสามารถเข้ายึดเมืองจันทน์ได้ในปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2370) ตามความในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ซึ่งเรียบเรียงโดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้บรรยายถึงเหตุการณ์การปราบเจ้าอนุวงศ์ว่า การปราบปรามการลุกฮือของเจ้าอนุวงศ์ของฝ่ายไทย ใช้ความเด็ดขาดและรุนแรง รวมทั้งการกวาดต้อนประชาชนลาวและการยึดเอาของมีค่าต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปหลายองค์ ช้าง 2,000 เชือก ปืนใหญ่ทั้งหมด (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 68-69) นอกจากนี้ฝ่ายไทยยังได้ทำลายกำแพงเมือง บ้านเรือน และพันธุ์ต้นไม้ที่มีผลภายในเมืองที่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เหลือเป็นเสบียงอาหารแก่เมืองเวียงจันทน์ต่อ ตามนโยบายของผู้ชนะที่ว่า “จึงให้ทำลายเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้นอาลัย” นั่นคือ การทำลายเมืองเวียงจันทน์ให้สิ้น กวาดต้อนคนจากเวียงจันทน์ลงมาให้หมด อย่าให้เวียงจันทน์ตั้งเป็นบ้านเมืองได้อีกต่อไป ผลของการปราบปรามของฝ่ายไทย จึงสร้างความเสียหายให้กับเวียงจันทน์อย่างใหญ่หลวง (ก.ศ.ร. กุหลาบ, 2550 : 125) และที่สำคัญคือ ฝ่ายไทยได้สร้างพระเจดีย์องค์หนึ่งไว้ที่ค่ายหลวง เมืองพันพร้าว เพื่อ

บรรจุพระพุทธรูปทั้งหลายที่ไทยอัญเชิญมาจากเวียงจันทน์ และให้ชื่อพระเจดีย์นี้ว่า “พระเจดีย์ปราบเวียง” ดังความตอนหนึ่งว่า (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 69)

“....ได้ให้ก่อพระเจดีย์ ณ ค่ายหลวงเมืองพันพร้าว....แล้วจารึกพระนามว่า
พระเจดีย์ปราบเวียงและจารึกความชั่วร้ายอนุไว้ในแผ่นศิลาให้ปรากฏอยู่ชั่วฟ้าและ
ดิน อย่าให้หัวเมืองทั้งปวงดูเยี่ยงอย่างกันต่อไป”

สำหรับเมืองเวียงจันทน์ภายหลังจากถูกฝ่ายไทยทำลายแล้ว ก็มีสภาพเป็นเมืองร้าง ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 3 คือ ประการแรก ป้องกันมิให้เกิดกบฏซ้ำแล้วซ้ำอีก เสียหายมากมายแค่ไหน (เวลา, 2530 : 156) ความเป็นเมืองร้างของเวียงจันทน์ ปรากฏในเอกสารพื้นเวียงตอนหนึ่งว่า (รัช ปุณโณทก, 2526 : 96)

“ตั้งแต่เวียงจันทน์แตก เมืองละครสูญเปล่า
มีแต่หมาเห่าร้อง หาเจ้าหัวเมือง หั้นแล้ว”

จากเหตุการณ์ข้างต้น ถือได้ว่าเป็นการใช้ความรุนแรงครั้งแรกของฝ่ายไทย สำหรับการ
ใช้ความรุนแรงครั้งที่สองของฝ่ายไทย เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ที่เจ้าอนุวงศ์กลับมาที่เวียงจันทน์แล้ว
มีท่าทีที่อ่อนลงจนฝ่ายไทยประมาณ เจ้าอนุวงศ์ได้สั่งให้ทำลายพระเจดีย์ปราบเวียง และฆ่าทหารไทย
ตายไปนับร้อย จากนั้นจึงเกิดการปะทะกันระหว่างกองทหารไทยที่นำโดยเจ้าพระยาราชสุภาวดี
(เจ้าพระยาบดินทร์เดชา) กับกองทหารลาวของเจ้าราชวงศ์ที่บ้านบกหวานเขตเมืองหนองคาย ผล
ปรากฏว่า กองทหารของเจ้าราชวงศ์พ่ายแพ้ หนีข้ามแม่น้ำโขงไป พอรุ่งเช้าของวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.
2371 เจ้าอนุวงศ์ก็ทรงพาครอบครัวอพยพหนีออกจากเวียงจันทน์อีกครั้งที่สอง (สุวิทย์ ชีรสาควัต
, 2557: 178)

เจ้าพระยาราชสุภาวดีนำกำลังทหาร 600 คน ข้ามจากค่ายหลวงพันพร้าวไปเวียงจันทน์
โดยไม่รู้ที่เจ้าอนุวงศ์เสด็จหนีไปแล้ว คงจับได้แต่ พระโอรส พระธิดา และเชื้อพระวงศ์ของเจ้าอนุวงศ์
บางคนเท่านั้น เจ้าพระยาราชสุภาวดีส่งทหารออกติดตามเจ้าอนุวงศ์ พร้อมกับสั่งทหารให้รื้อทำลาย
บ้านเมืองเสียให้สิ้น เว้นไว้แต่วัดเท่านั้น (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 88) แต่ประวัติศาสตร์ลาว
บันทึกว่า “พระเจ้าแผ่นดินไทยองค์ที่ 3 (พระนั่งเกล้า) ได้สั่งให้ทำลายเมืองเวียงจันทน์ให้หมด โดยให้
รื้อทำลายกำแพงเมือง ตัดต้นไม้ลงให้หมด ไม่ผิดอะไรกับทำไร่แล้วเอาไฟเผา นครเวียงจันทน์ถูกไฟเผา
เป็นเถ้าถ่าน พระพุทธรูปหลายร้อยหลายพันองค์ถูกไฟเผาจนละลายกองระเนระนาดอยู่ตามวัดต่าง ๆ
วัดในนครเวียงจันทน์เหลือเพียงวัดเดียวที่ไม่ถูกไฟไหม้ คือ วัดศรีสะเกษ การที่พระเจ้าแผ่นดินไทยสั่ง

ให้ทำลายเวียงจันทน์ให้สิ้นซาก ก็เพื่อมิให้พระเจ้าเวียงจันทน์กลับคืนเป็นเมืองได้อีก แล้วให้ล้มเลิกอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์เสีย มิให้มีเมืองและเจ้าครองเมืองอีกต่อไป ราชวงศ์ล้านช้างเวียงจันทน์จึงสิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น นครเวียงจันทน์ที่สวยามอดมสมบูรณ์ จึงเป็นเมืองร้างตั้งแต่ พ.ศ.2371 (พ.ศ. 1828) นั้นมา (สิลา วีระวงส์, 2539 : 173 - 174)

การใช้ความรุนแรงครั้งที่สามของฝ่ายไทย เป็นเหตุการณ์หลังสงคราม เจ้าอนุวงศ์สงบเรียบร้อยแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีสืบทราบว่า เจ้าอนุวงศ์จะหนีไปทางเมืองพวน จึงรีบส่งทหารจำนวนหนึ่งยกติดตามจับกุมเจ้าอนุวงศ์ให้จงได้ เจ้าอนุวงศ์หนีไปถึงเมืองพวน บริเวณแม่น้ำโฮเซิงเขาไถ่ก็ถูกจับได้โดยเจ้าน้อย เจ้าเมืองพวน (ซึ่งเป็นลูกเขยของเจ้าอนุวงศ์) ได้มาแจ้งให้ฝ่ายไทยไปจับได้ ซึ่งในปัจจุบัน เจ้าคำหลงหน่อคำ ทายาทเจ้าเมืองพวน ปฏิเสธว่า เจ้าน้อยไม่ได้จับกุมเจ้าอนุวงศ์ให้แก่ฝ่ายไทย (เจ้าคำหลงหน่อคำ, 2555 : 125-132) พร้อมผู้ติดตามส่งมาถึงเจ้าพระยาราชสุภาวดีที่เวียงจันทน์ เมื่อเดือนอ้าย ขึ้น 15 ค่ำ (21 ธันวาคม พ.ศ.2371)รวมเวลาที่ลี้ภัยรอบสอง 2 เดือน ก็หมดอิสรภาพ เจ้าอนุวงศ์และผู้ติดตามถูกพันธนาการส่งมาถึงกรุงเทพฯเดือน 2 ขึ้น 11 ค่ำ (15 มกราคม พ.ศ.2371 -นับอย่างปัจจุบัน พ.ศ.2372)ทางการไทยประจานเจ้าอนุวงศ์โดยใส่กรงเหล็ก 1 กรง ในที่สนามหลวง และอีก 13 กรง ใส่เชื้อพระวงศ์ มีการนำเครื่องทรมานประหารมาตั้งข่มขวัญนักโทษด้วย เช่น ครก สาก เบ็ด กระทะ ขวาน เลื่อย ขาหย่าง พอตกเย็นก็นำทุกคนกลับไปขังไว้ที่ทิมตำรวจ พอรุ่งเช้าก็เอามาใส่กรงกลางท้องสนามหลวง ทำดังนี้ประมาณ 7 - 8 วัน เจ้าอนุวงศ์ก็ทรงป่วยเป็นโรคลงโลหิตพิการล้าย โปรดให้เอาพระศพไปเสียบประจานที่สำเหร่ฝั่งธนบุรี การที่จะประหารเชื้อพระวงศ์ก็ระงับไป (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 90-93) ดังความโดยละเอียดจากพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ดังนี้

“ให้ทำที่ประจานลงที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทำเป็นกรงเหล็กใหญ่สำหรับใส่อนุ มีรั้วตารางล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน มีกรงเหล็กน้อย ๆ สำหรับใส่บุตรหลาน ภรรยาอนุถึง 13 กรง มีเครื่องทรมาน คือ ครก สาก สำหรับโกลก มีเบ็ดสำหรับเกี่ยวแขวน กระทะสำหรับตี มีขวานสำหรับผ่าอก มีเลื่อยสำหรับเลื่อยไม้ครอบทุกสิ่ง แล้วตั้งขาหย่างเสียบเป็นเวลาเช้า ๆ ไขอนุกับ..... รวม 14 คน ออกมาขังไว้ในกรงจำครบแล้ว ให้นางคำปล้อง ซึ่งเป็นอัครเทวี ถือน้ำรดข่มขู่เข้าป็นประเพณีอยู่ในกรง ให้นางเมียบาแต่งตัวถือกระบวยใส่ข้าวปลาอาหารออกไปแย่งกันที่ประจาน ราษฎรชายหญิงทั้งในกรุง พากันมาแน่นอัดไปทุกเวลา มิได้ขาด ที่ลูกฝ่าญาติพี่น้องต้องเกณฑ์ไปทักทายเสียครั้งนั้น ก็มานั่งบนพรณนาคาแข่งทุกวัน ครั้นเวลาบ่ายแดดร้อนก็เอาบุตรหลานที่จับได้มาขึ้นขาหย่างเป็นแถว ให้ร้องประจานโทษตัว จวนเวลาพลบก็เอาเข้ามาจำไว้ทิมดังเก่า ทำดังนี้อยู่ได้

ประมาณ 7 วัน 8 วัน พออนุป่วยเป็นโรคลงโลหิตก็ตาย โปรดให้เอาศพไปเสีย
ประจานไว้ที่สำเหร่” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 92-93)

ผลสืบเนื่องจากสงคราม เจ้าอนุวงศ์ครั้งนี้ ทำให้นักประวัติศาสตร์ไทยมองว่าเจ้าอนุวงศ์เป็น
กบฏ เป็นคนใจร้าย (สุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ, 2552 : 128-129) เช่นในจดหมายเหตุพระราช
พงศาวดาร จะเรียกเจ้าอนุวงศ์ว่า “อ้ายอนุ” และเรียกผู้นำกบฏคนอื่น ๆ อย่างถูกต้อง โดยมีคำว่า อ้าย
นำหน้าเช่นเดียวกัน (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2541 : 32) ตัวอย่างเช่น จดหมายเหตุของกรมพระราชวังบวร
สถานมงคล แม่ทัพใหญ่ของไทย กราบบังคมทูลฯ เรื่อง เมืองเวียงจันทน์ในรายละเอียดของจดหมายเหตุ
แสดงให้เห็นว่า กรมพระราชวังบวรฯ ทรงเลิกให้เกียรติยกย่องเจ้าอนุวงศ์และราชวงศ์ของเวียงจันทน์
และมองว่าเจ้าอนุวงศ์นั้นเป็น “เลี่ยนหนาม” ของแผ่นดิน ดังความตอนหนึ่งว่า (เจ้าพระยาทิพากร
วงศ์, 2504 : 64 - 66)

“.....ครั้นจะคิดให้ตั้งเมืองเวียงจันทน์ไว้.....ก็ยังไม่ได้ตัวอ้ายอนุ อ้ายปา
ศักดิ์ อ้ายราชวงศ์ อ้ายสุทธิสาร อ้ายโงะ.....จะติดตามตัวอ้ายอนุ อ้ายปา
ศักดิ์ อ้ายราชวงศ์ อ้ายสุทธิสาร อ้ายโงะ กับบุตรภรรยาญาติพี่น้อง ทูลเกล้า
ทูลกระหม่อม ถิ่นมาตรว่าจะมิได้ตัว ก็ไม่ได้กลับมาตั้งเป็นเลี่ยนหนามในแผ่นดิน
ขึ้นได้.....”

จะเห็นได้ว่าเนื้อความในพระราชพงศาวดารฉบับนี้มีหลายช่วงตอนที่แสดงให้เห็นถึง
ความคับแค้นของไทยที่มีต่อเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งพระราชพงศาวดารฉบับนี้ เป็นหลักฐานสำคัญของฝ่ายไทย
ในช่วงสมัยปรับปรุงประเทศ และในเวลาต่อมาก็กลายเป็นเอกสารหลักแก่งานเขียนขึ้นอื่น ๆ ทั้งของ
ไทยและต่างประเทศ แม้กระทั่งงานเขียนของลาว (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์, 2542 : 2) ด้วยเหตุนี้
การกู้อิสรภาพของเจ้าอนุวงศ์ตามคำเรียกของเอกสารฝ่ายลาว จะเปลี่ยนเป็นกบฏทันทีที่ปรากฏใน
หลักฐานของฝ่ายไทย (สุเจน กรรพฤทธิ์, 2559 : 20)

กล่าวได้ว่า การลุกฮือขึ้นปลดแอกจากอำนาจของสยามโดยเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ในปี
พ.ศ.2369 อาจมองได้ทั้งในแง่ของไทยและแง่ของลาว

ในแง่ของไทย ที่จำเป็นต้องใช้กระบวนการรุนแรง เพื่อสยบความอหังการของเจ้าอนุวงศ์ เพื่อ
มิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ประเทศราชอื่น ๆ ในการแข็งข้อต่อสยาม ดังนั้นจึงพบว่า ราชสำนักสยามได้ใช้
วิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง และทำลายแหล่งชุมนุมกำลัง (เมืองเวียงจันทน์) ของเจ้าอนุวงศ์ อย่าง
น้อยก็สองครั้งในการทำให้เวียงจันทน์เป็นเมืองร้าง ในเมื่อฝ่ายไทยปรารถนาจะครองความยิ่งใหญ่
เหนือลาว ขณะเดียวกันลาวก็ไม่พึงปรารถนาจะอยู่ใต้อาณาจักรสยาม คือ ความเป็นอิสระ

ของตนเอง จึงไม่มีทางอื่นใดจะหลีกเลี่ยงได้ นอกจากสงคราม ทั้งสองฝ่ายคือ สยามและลาว ไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ว่าจะอะไรถูกอะไรผิด สิ่งใดเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม

ฝ่ายลาวและเจ้าอนุวงศ์ ก็เห็นว่า ถูกสยามกดขี่ข่มเหงในหลาย ๆ เรื่อง ซึ่งเป็นภาวะที่สุที่สุดจะทน จึงยอมมีความชอบธรรมที่จะลุกฮือขึ้นต่อต้าน เมื่อสบโอกาส ดังที่ฮอบส์บอว์กล่าว “แม้กระทั่งคนที่อ่อนแอที่สุด อาจจะชักชวนหรือเกลี้ยกล่อมผู้อื่นเพื่อร่วมมือกันทำลายฝ่ายที่เขาต้องการกำจัด จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทำไมเจ้าอนุวงศ์จึงต้องเกลี้ยกล่อมหัวเมืองอีสานให้เข้าร่วมกับฝ่ายอนุ เพราะเจ้าอนุวงศ์จำเป็นต้องแสวงหาพันธมิตร เพื่อต่อต้านราชสำนักสยาม เพียงแต่วิธีการแสวงหาแนวร่วมของเจ้าอนุวงศ์นั้นไร้ผล ตรงกันข้ามกลับกลายเป็น “พันธมิตรหาย” เพราะการใช้ความรุนแรงโดยการฆ่า และยิ่งเติมเชื้อไฟแห่งความคลั่งแค้นให้กับฝ่ายสยามอีกคำรบสองในการฆ่าฟันทหารไทย จำนวน 300 คน เหลือรอดเพียง 40 - 50 คน เมื่อจะประจันหน้ากันจริง ๆ เจ้าอนุวงศ์ก็ใช้วิธีการหนีไปอย่างดื้อ ๆ ยิ่งเพิ่มความแค้นให้กับฝ่ายสยามอีกเป็นทวีคูณ

ในประเด็นของการใช้ความรุนแรงนั้นจะพบว่า แม้เจ้าอนุวงศ์จะใช้ความรุนแรงก็จริงอยู่แต่เป็นความรุนแรงในการประหารชีวิตผู้คนไปจำนวนหนึ่ง เช่น ประหารเจ้าเมืองอีสาน บางเมืองที่ไม่ให้ความร่วมมือ หรือเกิดความหวาดระแวงว่าจะเอาใจออกห่าง การประหารชีวิตตัวประกันฝ่ายสยาม รวมถึงการเข่นฆ่าทหารไทยในเวียงจันทน์ ขณะหนีตายข้ามแม่น้ำโขงไปเกือบ 500 คน การใช้ความรุนแรงของเจ้าอนุวงศ์ที่เห็นได้ชัด คือ การฆ่าคนเพียงประการเดียว

ในขณะที่ฝ่ายสยามมีการใช้ความรุนแรงที่เหนือกว่าเข่าระงับความรุนแรงของฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ นับเป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องใช้อำนาจและความรุนแรง เพื่อยุติการใช้อำนาจและความรุนแรงของเจ้าอนุวงศ์ รวมไปถึงการทำลายเมืองเวียงจันทน์ให้ย่อยยับ ถึง 2 ครั้ง และการจับเจ้าอนุวงศ์ลงมากรุงเทพฯ แล้วแห่ประจาน จนเจ้าอนุวงศ์ตรอมพระทัยตายไปเอง นี่ย่อมเป็นความรุนแรงที่เหนือกว่าอย่างชัดแจ้ง ความที่กล่าวมาข้างต้น จึงสอดคล้องกับทัศนะของโทมัสฮอบส์ที่ว่า “สันติภาพจะดำรงอยู่ตราบเท่าที่อำนาจหรือความรุนแรงที่เด็ดขาดกว่าและเหนือกว่าการใช้อำนาจและความรุนแรงอื่นใดดำรงอยู่ “

สรุป

บทความนี้พยายามที่จะอธิบายเหตุการณ์ “เจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369” โดยมีมุมมองเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงของฝ่ายสยามและฝ่ายลาวในเหตุการณ์นี้ ข้อค้นพบจากการศึกษา คือ มีการใช้ความรุนแรงด้วยกันของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายลาวที่นำโดยเจ้าอนุวงศ์ใช้ความรุนแรงในการประหารชีวิตเจ้าเมืองภาคอีสาน 7 คน ต่อมาก็ได้ประหารชีวิตตัวประกันฝ่ายไทยจำนวนหนึ่งและรุนแรงหนักหน่วง คือ การเข่นฆ่าทหารไทย อย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว และหนีตายข้ามแม่น้ำโขงไปอีก เกือบ 500 ชีวิต ในทำนองเดียวกัน ฝ่ายสยามก็ได้ใช้ความรุนแรงโต้กลับฝ่ายลาว คือ การทำลายเวียงจันทน์จนพินาศถึง2

ครั้ง โดยมีเหตุผลว่า เพื่อให้ประเทศราชอื่น ๆ ของสยามดูเอาไว้เป็นเยี่ยงอย่าง และเพื่อมิให้เจ้าอนุวงศ์ใช้เวียงจันทน์เป็นฐานส่งสมกำลังอีกต่อไป และความรุนแรงที่เป็นความรุนแรงทางจิตใจก็คือ การจับตัวเจ้าอนุวงศ์แห่งประจันที่กรุงเทพฯ จนเจ้าอนุวงศ์ตรอมพระทัยจนถึงแก่พิราลัย (ตาย) จึงนับว่าความรุนแรงจากฝ่ายสยามกลายเป็นบาดแผลลึก ความสัมพันธ์ไทย-ลาว จนถึงปัจจุบัน การลงโทษประจันเจ้าอนุวงศ์กับการยกย่องวีรกรรมท้าวสุรนารี จึงกลายเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2545 : 463)

เสรีภาพและความเสมอภาค เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า มนุษย์บางคนไม่สามารถจะพูดกันด้วยเหตุผลได้ เพราะการขาดความเชื่อมั่นในตัวมนุษย์ แต่กลับเชื่อมั่นในความไม่มีเหตุผลของมนุษย์ และเนื่องจากการขาดความเชื่อมั่นหรือเชื่อมั่นอย่างผิด ๆ นี้เอง จึงทำให้เกิดการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยวิธีการใช้อำนาจและความรุนแรง จึงอาจจะสรุปได้ว่า “ที่ใดมีความรุนแรง ที่นั้นย่อมไม่มีสันติภาพ”

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ทางการเมือง และปรัชญาการเมืองสามารถที่จะนำมาบูรณาการกันได้ บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าการใช้กรอบทฤษฎีของนักปรัชญาการเมืองตะวันตกก็สามารถนำมาช่วยสร้างความเข้าใจให้การศึกษาประวัติศาสตร์ทางการเมืองตะวันออกได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ทางการเมืองจึงไม่ควรมองข้ามความพยายามในการสร้างมุมมองใหม่จากกรอบทฤษฎี และปรัชญาการเมือง
2. ผลการศึกษาเรื่องนี้เป็นอุทธาหรณ์สำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- ก.ศ.ร. กุหลาบ. (2550). *อานามสยามยุทธ: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมร และญวน*. กรุงเทพฯ : โฆสิต.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2473). *ประชุมจดหมายเหตุเรื่องปราบกบฏเวียงจันทน์. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมมารดา หม่อมราชวงศ์แสงรัชกาลที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.*
- กรมศิลปากร. (2530). *จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.*
- จักรมนตรี ชนะพันธ์. (2560). “พื้นเวียง : หลักฐานเบื้องต้นอีกด้านของสาเหตุสงครามเจ้าอนุวงศ์” [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : http://www.silpa_mag.com. (9 กุมภาพันธ์ 2561).

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). *ตำนานและพงศาวดารพวน: อุดมการณ์สมานฉันท์ระหว่างเผ่าพันธุ์*.
มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เจ้าคำหลวง หน่อคำ. (2540). *ประวัติศาสตร์เมืองพวน*. พันธุ์ทิพย์ ธีระเนตร และสมชาย นิลอาธิ
(แปล). กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว.
- ไชยันต์ ไชยพร. ข้อคิดเห็นจากวิธีการรักษาความสงบในกรณีผู้ก่อการร้ายชาวกะเหรี่ยง. ใน *อดีต
เกิดมงคล (บรรณาธิการ), จากย่างกุ้งสู่ราชบุรี : บทเรียนเพื่อสันติภาพ*. กรุงเทพฯ :
เฟื่องฟ้า, 59-64.
- ดรรรัตน์ เมตตาริกานนท์. (2542). การรับรู้เหตุการณ์ “เจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369” ในเอกสารของ
ลาว. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 16(2) พฤศจิกายน
2541 - เมษายน 2542, 1 - 22.
- เต็ม วิภาคพจนกิจ. (2530). *ประวัติศาสตร์ลาว*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.
- _____. (2542). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถนอม อานามวัฒน์. (2527). “บทบาททางทหารและการเมืองของไทยที่มีต่อเวียงจันทน์ในสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้น” *วารสารประวัติศาสตร์*. 9(2) พฤษภาคม-สิงหาคม, 62-95.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). *พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1*. พระ
นคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- ธวัช ปุณโณทก. (2526). *พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ :
สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทีป ชุมพล. (2525). *พื้นเวียง: วรรณกรรมแห่งการกบฏ*. กรุงเทพฯ: อติต.
- พรรษา สีนสวัสดิ์. (2521). *ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพฯกับเมืองเวียงจันทน์ ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2367-2370*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต
สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ
- เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2557). “โค่นล้มเลวี่อาธาน : อ่านโทมัสฮอบส์ ในฐานะนักประชาธิปไตย
สุดขั้ว” *เอเชียปริทรรศน์*. 1(2) กรกฎาคม-ธันวาคม, 249-262.
- มยุรี และ เพลย์พัน เหม้าสีว์หน. (2531). “เจ้าอนุฯ เรื่องเก่าปัญหาใหม่” *ศิลปวัฒนธรรม*. 9(11)
กันยายน, 58 - 74.
- มหาคำ แก้วจำปามณี และคณะ. (2541). *ประวัติศาสตร์ลาว ค.ศ.1779 - 1975*. สุวิทย์ ธีรศาสตร์,
(แปล). ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วริษา กมลนาวิน. (2544). “เจ้าอนุวงศ์ในมุมมองของลาว” *ศิลปวัฒนธรรม*. 23(2) ธันวาคม, 70 -
79.

- วอลเตอร์เอฟ. เวลลา. (2530). *แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ*. พันเอกนิจ ทองโสภิต, ผู้แปล. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2545). “เมื่อประวัติศาสตร์เป็นเหตุแห่งความขัดแย้งระหว่างชาติในเอเชีย” *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*. 27(2) เมษายน – มิถุนายน, 458-466.
- สีลา วีระวงส์. (2539). *ประวัติศาสตร์ลาว*. สมหมาย เปรมจิตต์, ผู้แปล. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุเจน กรรพฤทธิ์. (2559). *ตามรอยเจ้าอนุวงศ์ คลื่นประวัติศาสตร์ไทย-ลาว*. กรุงเทพฯ : สารคดี.
- สุวิทย์ ชีรสอวน. (2557). *ประวัติศาสตร์อีสาน พ.ศ. 2322-2488 เล่มที่ 1*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- อุบล ลิ้มสุวรรณ. (2537). *ทัศนะของผู้ปกครองไทยกับคำว่า “ลาว” ในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2453*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.
- อุ้มคำ พมวงสา. (2539). *ประวัติศาสตร์ลาว*. ขอบ ดีสวนโคก, ผู้แปล. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Ford, Ryan. (2011). Memories of Chao Anou : New History and Post-Socialist Ideology. *The Journal of Lao Studies*. 2(2) November, 104 - 126.
- Hobbs, Thomas. (1962). *Leviathan*. Michael Oakeshott (ed.). London: Collier-Macmillan.
- Wyatt, David K. (1963). Siam and Laos, 1767-1827. *Journal of Southeast Asian History*. 4(2) September, 13-32.

เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

Ethnic Socio-Cultural Networking in the Special Border Economic Zone, Maesai District, Chiang Rai Province

ดนิตา มาตา (Danita Mata)

สาขาวิชาสหวิทยาการการบริหารท้องถิ่น สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Email: ampaka@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Network) เป็นหนึ่งในแนวคิดของศาสตร์ยุคใหม่ที่มีนัยของการศึกษารูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลกลุ่มหรือองค์กร ผ่านรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม/กิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยกัน อันก่อให้เกิดสันติภาพและความปรองดอง ควบคู่กับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอแนวคิดเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Network) มาศึกษาบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษของเชียงราย (CRSEZ)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้าง และการขับเคลื่อนเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สาย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการเก็บข้อมูลจากงานภาคสนาม การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

งานวิจัยนี้ได้ศึกษา 10 กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประธานเครือข่ายฯ ปราชญ์ด้านต่างๆ ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโส จำนวน 50 คน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดนแม่สายมีกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม และความเชื่อ โดยสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเรียนรู้ร่วมกันจากความเชื่อ พิธีกรรม รวมถึงอุดมการณ์ทางศาสนาร่วมกัน ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายดังนี้ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดนแม่สายมีกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม และความเชื่อ 2) การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมนำไปสู่การต่อรองในพื้นที่การท่องเที่ยว และการสร้างตัวตนทางวัฒนธรรมในฐานะคนแม่สายของกลุ่มชาติพันธุ์ 3) การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดน เปรียบเสมือนการทูตภาคประชาชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในแม่สาย ในการสานสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มี

เบื้องหลังทางชาติพันธุ์เดียวกัน ทั้งในพื้นที่รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ประเทศ
สปป.ลาว และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

งานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายสังคมวัฒนธรรมที่มีนัยของการ
ส่งเสริมความเข้าใจ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
ทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย

คำสำคัญ: เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม สังคมพหุวัฒนธรรม เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

Abstract

Socio-cultural networking is one of the concepts of modern science. Socio-cultural networking refers to the pattern of social relationships of individuals, groups, and organizations through social interaction patterns. Various types of activities such as communication, cooperation, dependence are considered important for peace and harmony along with the exchange of learning. These aspects are examined in the context of ethnic groups in Chiang Rai Special Economic (CRSEZ).

This research aimed to study the patterns of socio-cultural relationships and socio-cultural network processing of different ethnic groups in the Mae Sai Section of the CRSEZ. Qualitative research approach was employed by collecting data through etic participatory observation and in-depth interviews who were leaderships, local intellectuals and seniors.

This research identified 10 ethnic groups with distinct cultural networks linking their rituals and beliefs. Rituals allow members to socialize and serve as a platform for social interaction within the group. The results showed the following important aspects of networking. Networking enables ethnic communities to: 1) share and learn about their beliefs, rituals, and ideology with each other. 2) develop identities compatible with their own value systems in order to promote their culture in conjunction with the tourism market. 3) participate and interact in religious traditions, rituals, and ceremonies with neighboring countries including Myanmar, China, Lao PDR and other countries of the same ethnic backgrounds.

This research sheds light on the importance of social-cultural networking in order to promote better understanding and for gaining potential benefits for ethnic

communities who are currently participating in economic activities inside Mae Sai Section of the CRSEZ.

Keywords: Socio-Cultural Networks, Plural Society, Special Border Economic

บทนำ

เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Network) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแทบทุกองศาของความสัมพันธ์ของทุกชาติพันธุ์ ทั้งในลักษณะของการข้ามรัฐข้ามพรมแดน เช่น กรณีเครือข่ายญาติธรรมซึ่งเป็นการรวมตัวกันในฐานะพุทธศาสนิกชน เพื่อการทำงานบำรุงพุทธศาสนา นอกจากนี้มีลักษณะของเครือข่ายทางชาติพันธุ์ เพื่อการร่วมมือทางด้านวัฒนธรรม เครือข่ายเครือญาติ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมยังปรากฏในลักษณะของการเชื่อมโยงข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ กลายเป็นองค์กรเครือข่ายภาคีเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานทางวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่ายทางวัฒนธรรมเหล่านี้วันจะยิ่งเข้มแข็ง และกลายเป็นมิติใหม่ที่จะก่อให้เกิดการดำรงชาติพันธุ์ และความสมานฉันท์ ในยุคที่รัฐชาติเริ่มเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และพรมแดนรัฐกลายเป็นพื้นที่ของการยึดโยง ร่วมมือ และพัฒนา

การเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ให้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ในปี 2558 ตามที่ คสช. ได้มอบนโยบายให้เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของ Roadmap เพื่อการสนับสนุนการนำประเทศเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เชียงรายจึงกลายเป็น “ฐานการท่องเที่ยว แหล่งผลิตอาหาร สินค้าเกษตร ศูนย์กลางการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ” (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2558: 18)

นอกจากการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานภายในจังหวัดเพื่อเตรียมการสำหรับการเป็นศูนย์กลาง (Hub) หรือการเป็นประตูการค้าสู่อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน รวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์เร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ คือ การเชื่อมโยงประเทศเพื่อนบ้านแล้ว ขณะเดียวกันอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถือว่าเป็นพื้นที่ที่มี “ทุนทางสังคมวัฒนธรรม” หรือ ศักยภาพของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ศักยภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ คือ การมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านถึงสามประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นอาณาบริเวณที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และความหลากหลายของวัฒนธรรม

ในบริบทดังกล่าวมานี้นำไปสู่โจทย์วิจัยที่ว่า ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมภายใต้พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สาย ผนวกกับการเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า “สังคมพหุวัฒนธรรม” กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจชายแดนพิเศษที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

และสปป.ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่มีกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศอย่างไร และมีการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สาย
2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สาย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ การศึกษาครั้งนี้นักวิจัยเลือกพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอแม่สาย จำนวน 10 กลุ่ม ได้แก่ ไทใหญ่ ไทยวน ไทลื้อ ไทจีน ไทหย่า ลัวะ อาข่า ลาหู่ ปูหลาง และจีนยูนนาน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ประธานแต่ละเครือข่าย ประชาชนชุมชนด้านต่างๆ ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโส จำนวน 50 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

1) ตัวผู้วิจัย งานวิจัยครั้งนี้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผู้วิจัยต้องลงพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ รวมทั้งการสังเกตสิ่งแวดล้อมและปฏิกิริยาของผู้ที่ให้ข้อมูล ก่อนจะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด

2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยกำหนดหัวข้อให้การศึกษาไว้กว้าง ๆ ไม่มีการกำหนดคำตอบที่ตายตัว ให้ผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนคำถามให้เหมาะสมตามบริบทที่ศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบปลายเปิด และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3) การสังเกต (Observation Guide) โดยการสังเกต 2 ลักษณะดังนี้ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น งานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อศึกษา บทบาทและหน้าที่ ของพิธีกรรมแต่ละอย่าง ตลอดจนการ สังเกตพฤติกรรม การแสดงออก ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนและบุคคล การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Direct Observation) เพื่อรู้และเข้าใจวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่

4) การจัดเวทีทั้งกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ เพื่อเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการจัดเวทีรายงานความก้าวหน้า และคืนข้อมูลให้กับชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จะกระทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของผลการศึกษาในลักษณะที่เป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน จึงแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ลำดับ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกและเก็บข้อมูลภาคสนาม
- 2) การตีความหมายหรือการสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ นำข้อมูลที่วิเคราะห์มาเรียบเรียง โดยเขียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลตามแนวทางการวิจัยที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. กระบวนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สาย

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษามาจากกิจกรรม และ/หรือการจัดตั้งทั้งจากปัจจัยภายในของกลุ่มชาติพันธุ์ และปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ องค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถจำแนกกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมออกเป็น 5 ระดับ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมระดับเครือข่าย จากการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และระบบโครงสร้างการพึ่งพากันและกัน ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเครือข่าย ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมระดับครัวเรือน ตั้งแต่การเซ่นไหว้ผี การแต่งงาน งานศพ ฯลฯ

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมระดับชุมชน กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และเกิดระบบโครงสร้างการพึ่งพากันและกันของสมาชิกภายในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมระดับชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ยังคงมีพิธีกรรมระดับชุมชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แม้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างในด้านเนื้อหาและรูปแบบ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างคึกคัก

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมโดยองค์กรศาสนา กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และเกิดระบบโครงสร้างการพึ่งพากันและกันของสมาชิก ได้แก่ อุดมการณ์ทางด้านศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ หรือ ศาสนาคริสต์ แรงศรัทธาและกิจกรรมทางศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้จำกัดพื้นที่ภายในชุมชน แต่มีการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ไปยังชุมชนละแวกบ้านจนถึงระดับข้ามรัฐข้ามประเทศ

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมระดับกลุ่มชาติพันธุ์ กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และเกิดระบบโครงสร้างการพึ่งพาอาศัยกันของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ อัตลักษณ์และตัวตน ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ นำไปสู่การสร้างเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด นอกจากนี้ นโยบายของภาครัฐ และการสนับสนุนจากองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังเป็นอีกแรงผลักดันหนึ่ง ในการส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม

ภาพ 1 งานประเพณีเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก (ปอยต้งธรรม) ครั้งที่ 48 ประจำปี 2559
ณ วัดผาแตก อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ภาพ 2 เทศกาลปีใหม่วรรณบ้านผาฮี้ ครั้งที่ 6 ประจำปี 2559

ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม, <http://pong-ngam.blogspot.com>, วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2559

กระบวนการสร้างเครือข่ายข้ามพรมแดนรัฐชาติ กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในระดับข้ามพรมแดนรัฐชาติ มีหลายปัจจัย ทั้งจากนโยบายของภาครัฐไทยและประเทศเพื่อนบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงขบวนการขับเคลื่อนภายในของกลุ่มชาติพันธุ์

2. การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อการต่อรองภายใต้เวทีการ ท่องเที่ยว และตัวตนทางวัฒนธรรมในฐานะคนแม่สายของกลุ่มชาติพันธุ์

ในการศึกษานี้พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่
ศึกษา ซึ่งเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยกระจุกกระจายในพื้นที่แม่สาย ให้มาร่วมตัวกันเป็น
เครือข่ายทางชาติพันธุ์มากถึง 10 กลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ของการสร้างเครือข่ายในครั้งนี้เป็นผลมาจาก
กระบวนการทางด้านประวัติศาสตร์การสร้างรัฐชาติไทย และการทำให้ทันสมัย ซึ่งมีผลอย่างมากต่อ
การสูญเสียภาษา และวัฒนธรรมชาติพันธุ์เริ่มสูญหาย การรวมเครือข่ายครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 ใน
งานมหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์แม่สาย ถือเป็นสัญญาณอันดีในการกลับมาฟื้นเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม และนำเสนอตัวตนทางชาติพันธุ์ที่สอดคล้องกับคุณค่าของรัฐ รวมถึงอัตลักษณ์ของเมืองแม่
สายที่เน้นเอกภาพบนความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ดังนั้นอัตลักษณ์ และวัฒนธรรม
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สายจึงถูกเลือกสรรเพื่อผลิตซ้ำ สร้างใหม่ ใน
ฐานะยุทธวิธีของการต่อรองเพื่อสร้างตัวตน และคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มด้าน
การท่องเที่ยว

งานมหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์แม่สาย ยังคงกลายเป็นพื้นที่ซึ่งเครือข่ายชาติพันธุ์ได้ใช้เป็นกลไก
ในการสร้างความหมายให้กับความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองอีกครั้ง จากสภาวะการณ์ที่ถูกกลืนให้
กลายเป็นไทย จนทำให้คนรุ่นใหม่ไม่กล้าแสดงออกถึงความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง นอกจากนี้นงาน
มหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์แม่สาย ได้พัฒนาต่อยอดในการเชื่อมโยงเครือข่ายของแต่ละชาติพันธุ์ ชาวแม่
สายเริ่มตระหนักและแสวงหาตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนองค์กรส่วนท้องถิ่นต่างๆ เริ่ม
ตระหนัก สนับสนุน และยกระดับงานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้กลายเป็นจุดเด่นในพื้นที่ปกครอง
ของตนเอง

ภาพ 3 ภาพโลโก้งานมหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์ ครั้งที่ 8

ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาชาวน้ำมันและพืชน้ำมัน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: งานมหัศจรรย์ 10 ชชาติพันธุ์แม่สาย, <https://www.facebook.com/maesai10tribes>, วันที่ 27 พฤศจิกายน 2560

ภาพ 4 บรรยายภาพงานมหัศจรรย์ 10 ชชาติพันธุ์แม่สาย ประจำปี 2560

โดยท่าน พลอากาศโท สุวรรณรัฐ องคมนตรี ได้ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีเปิดงานมหัศจรรย์ 10 ชชาติพันธุ์แม่สาย

ที่มา: งานมหัศจรรย์ 10 ชชาติพันธุ์แม่สาย, <https://www.facebook.com/maesai10tribes>, วันที่ 9 ธันวาคม 2560

ขบวนการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในแม่สายปัจจุบัน ยังมีน้อยของการแสดงออกถึงความเป็นคนแม่สายและคนไทยที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างหากแต่มีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการพยายามสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง จึงถูกส่งผ่านไปยังเครือข่ายแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในการกำหนดแนวทางการชะลอการสูญหายทางวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การสืบสานการเรียนรู้ภาษาไทจีน ของเครือข่ายไทจีน การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น อุทยานเวรุวัฬ และเขื่อนล้านนา การจัดตั้งกลุ่มเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุเพื่อสืบสานงานดนตรีและการแสดง ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อจัดแสดงในหมู่บ้าน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ไต่หย่า การจัดตั้งชมรมไทลื้อแม่สาย ชมรมไต่หย่าแม่สาย เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บางแห่งได้ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมของตนเองเป็นทุนในการสร้างการท่องเที่ยวชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดน กับการทูตภาคประชาชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในแม่สาย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม ได้ขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ไปยังกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา ลาว และจีนตอนใต้ เครือข่ายข้ามพรมแดนเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งการเปิดพื้นที่ทางอัตลักษณ์ และโลกของการรับรู้ เครือข่ายข้ามพรมแดนทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มได้รู้พื้นที่อัตลักษณ์ซึ่งเคยเลือนหายไปในอดีตขึ้นมาใหม่ ในยุคสมัยที่ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกำลังฟื้นฟู ดังกรณีตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่า อาข่า และไทลื้อ

เครือข่ายไตหย่า : การกลับไปเยี่ยมเยือนดินแดนบรรพบุรุษ

ชาวไตหย่า ตั้งชุมชนในประเทศไทยได้ราว 80 ปี เริ่มเกิดปรากฏการณ์โยกย้ายถิ่นฐานดั้งเดิม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง รวมถึงญาติพี่น้องที่จากกันมานาน จึงได้มีการเดินทางไปสืบหาบรรพบุรุษ ณ เมืองโม้ซา (เมืองหย่า) จังหวัดยี่ซี มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 ด้วยการนำจดหมายและรูปถ่าย เอกสารที่มีอยู่ติดตัวไปสืบหาความจริงซึ่งทุกคนที่ไปกลับมาไม่มีใครผิดหวังเลย ทุกคนต่างมีความปิติยินดี เล่าสู่กันฟังถึงความเป็นอยู่ของญาติๆ ตั้งแต่นั้นมา จึงมีการเดินทางไปเมืองหย่าบ่อยขึ้น ประกอบกับการเดินทางที่สะดวกสบายโดยเครื่องบิน และการเปิดประเทศของจีนให้ผู้คนเข้าไปได้ไม่ลำบากเหมือนแต่ก่อน ผู้ที่ไปกลับมาก็มีเสื้อผ้าชุดแต่งกายไตหย่าที่หายไปนานแล้วกลับมาสวมใส่ให้เห็นกัน โดยดูจากต้นแบบที่นำมาจากเมืองหย่า ทำให้ลูกหลานมีความภาคภูมิใจที่ได้ครอบครอง สวมใส่ นิยมติดกันเพิ่มมากขึ้น และนำมาสวมในวันสำคัญต่างๆ ประกอบกับทางราชการได้ให้ความสำคัญกับพี่น้องชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านการแต่งกายทำให้ชุดไตหย่าได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ด้วยการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางราชการ การแสดงการเดินรำไตหย่าที่เยาวชนรุ่นใหม่ได้คิดทำรำ การประยุกต์ทำรำของไตหย่าจากวีซีดี ที่ถ่ายในประเทศจีนซึ่งผู้ที่ไปได้นำกลับมา การเปิดตัวกับศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติที่เชิญให้ไปร่วมงานที่กรุงเทพฯ การร่วมประกวดธิดาดอย ในงานประจำปีของจังหวัดเชียงราย โดยให้สาวงามสวมใส่ชุดประจำชาติของตน การได้รับรางวัลจากการประกวดเป็นที่ยืนยันว่าชุดไตหย่าสวยงามจริง ลูกหลานมีความภาคภูมิใจอยากสวมใส่มากขึ้น จนถึงปัจจุบันนับว่าได้ฟื้นฟูการแต่งกายกลับมาอีกครั้ง ที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่กล้าเปิดตัว สวมใส่เสื้อผ้าไตหย่าและยอมรับอย่างภาคภูมิใจว่าตนคือสายเลือดไตหย่า พร้อมจะสืบทอดเจตนารมณ์นี้ต่อไป

เครือข่ายอาข่า : ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอาร์จีเอ็ม

ในส่วนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาคริสต์ กรณีของชาวอาข่าบ้านสันป่าสัก ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอาร์จีเอ็ม (Catholic Church R.G.M) พบว่ามีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายโบสถ์คาทอลิกอาร์จีเอ็มในเมืองเชียงใหม่ รัฐฉาน ประเทศเมียนมา โดยเฉพาะบาทหลวง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สลาโหลง” ทุกท่านที่เคยประจำอยู่ ณ โบสถ์ของหมู่บ้าน จะเป็นชาวอาข่าที่จบการศึกษาพระคัมภีร์มาจากเมืองเชียงใหม่ รัฐฉาน ประเทศเมียนมา

ภาพ 5 โบสถ์คริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอาร์จีเอ็ม ณ หมู่บ้านสันป่าสัก อำเภอแม่สาย

สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย: งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทลื้อระดับโลก

กรณีของชาวไทลื้อ ซึ่งได้ขับเคลื่อนเครือข่ายทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ จนสามารถจัดตั้งสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยได้ ปัจจุบันเครือข่ายไทลื้อได้ขยายกลุ่มไปยังระดับภูมิภาค เช่น การเดินทางไปร่วมงาน และสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทลื้อในสิบสองปันนา รวมถึงการจัดการงานสืบสานตำนานไทลื้อ ซึ่งจัดต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 17 การรวมตัวของชาวไทลื้อที่มีลักษณะของการข้ามรัฐข้ามชาติ ถือเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกยุคปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนจากระดับท้องถิ่น ไปสู่ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ด้วยการผลักดันของ นางลดาวัลลิ์ วงศ์ศรีวงศ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และเป็นชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยา ให้งานสืบสานตำนานไทลื้อได้กลายเป็น “งานสืบสานตำนานไทลื้อโลก” ในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นการรวมเอาชาวไทลื้อในภูมิภาคนี้คือจีน พม่า ลาว เวียดนาม และไทย ให้มาจัดกิจกรรมร่วมกัน ผู้เข้าร่วมงานมาจากประเทศต่างๆ หลากหลายตำแหน่ง ทั้งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ ประเทศเวียดนาม เจ้าเมืองสิบสองปันนา ผู้ปกครองเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา และชาวไทลื้อจากหลายจังหวัดในภาคเหนือของไทย โดยมีพิธีไหว้สาเทวดาเมือง ที่วัดพระธาตุสบแวน มีพิธีสืบชะตาและบายศรีสู่ขวัญให้กับพี่น้องไทลื้อที่มา

จากต่างประเทศ และมีขบวนการวิถีชีวิตของชาวไทลื้อที่งดงาม สื่อถึงความเป็นไทลื้อที่แท้จริงโดยไม่มีคำว่าประเทศมาเกี่ยวข้อง เพราะทุกคนคือชาวไทลื้อที่สื่อสารเข้าใจกันได้ด้วยภาษาไทลื้อ

ปัจจุบันสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย ได้มีการเชื่อมเครือข่ายกับสมาคมไทลื้อจากประเทศต่างๆ มากกว่า 10 ประเทศ อาทิเช่น สมาคมไทลื้อสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน, สมาคมไทลื้อหลวงพระบาง ประเทศสปป.ลาว, สมาคมไทลื้อเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา รวมถึงสมาคมไทลื้อในสหรัฐอเมริกา และยุโรป ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ทั้งนี้ในแต่ละปีจะมีการประชุมไทลื้อโลกหมุนเวียนไปยังประเทศต่างๆ ที่รับเป็นเจ้าภาพจัดงาน เช่นในปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมามีจังหวัดสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเจ้าภาพจัดงานไทลื้อโลก

ภาพ 6 สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยฉลองวันปีใหม่ชนชาติไต ณ เมืองจิ่งหง จังหวัดปกครองตนเองสิบสองปันนา

มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน วันที่ 13 เมษายน 2560

ที่มา: สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย, <https://www.facebook.com/ไทลื้อ/ไตลื้อ> สมาคมไตลื้อแห่งประเทศไทย,

14 เมษายน 2560

สรุปและอภิปรายผล

กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอแม่สายมีกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม และความเชื่อ เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมทำให้สมาชิกได้มีการพบปะสังสรรค์ พิธีกรรมจึงเปรียบเสมือนเป็นเวทีที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมภายในกลุ่ม สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วม

ประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเรียนรู้ร่วมกันจากความเชื่อ พิธีกรรม รวมถึงอุดมการณ์ทางศาสนา รวมกัน

ทั้งนี้ เนื้อหาของพิธีกรรมความเชื่อ มีส่วนประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ *ประการแรก* เป็นการเชนสรวงบูชา การได้แสดงความเคารพ และการขอพรทั้งจากดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ เทวดา อารักษ์บ้าน อารักษ์เมือง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระเยซูคริสต์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสุข และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ *ประการที่สอง* การทำให้เกิดสำนึกการเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน เช่น การเป็นผีเดียวกัน การเป็นสมาชิกของชุมชน เกิดความรู้สึกรักสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่ม ความปรองดอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเชื่อมั่นและศรัทธาที่มีต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม และร่วมรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ตั้งแต่การเสียสละเวลา การทำมาหากิน เสียสละแรงกายช่วยเหลือกิจกรรม และเสียสละกำลังทรัพย์ ดังนั้นความเชื่อ พิธีกรรม และอุดมการณ์ทางศาสนา จึงเป็นการสร้างพลังชุมชน หรือ เครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่ม นอกจากนี้ยังเป็นการเรียนรู้ สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ฌ็องท์ร์ สุรินทรวงศ์ (2552: 14) ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรมมีส่วนในการสร้างความเป็นชุมชนอย่างมาก เพราะว่ามีกลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความเป็นชุมชนได้อย่างดีและมีพลังในการทำให้ผู้คนตระหนักถึงศักยภาพของตนเองมากนั่นคือ ความเชื่อ และพิธีกรรม ซึ่งแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญา และระบบคุณค่าที่สำคัญทางสังคมของชุมชน”

ขณะที่ Emile Durkheim (อ้างใน ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2552: 36) แสดงทัศนะว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำที่ส่งสารหรือความเชื่อร่วมไปยังสมาชิกเพื่อย้ำให้ปัจเจกในฐานะสมาชิกของสังคมรับรู้ถึงความเชื่อที่มีร่วมกัน พิธีกรรม รวมทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดที่ให้คุณค่าทางจิตใจ ผูกพันเชื่อมโยงสมาชิกของกลุ่ม/ชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เกิดความรู้สึกว่ามีความเหมือนกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมไว้วางใจกัน

นอกจากนี้ การที่กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีเครือญาติอาศัยอยู่ในรัฐฉานประเทศเมียนมา เช่น กลุ่มไทใหญ่ ไทซิ่น ดาราอ้าง ลัวะ (ปู้หลาง) อาข่า ลาหู่ ส่วนกลุ่มไตหย่าและไทลื้อ มีเครือญาติอาศัยอยู่ในมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้นจึงมีการไปมาหาสู่เพื่อเยี่ยมเยียนกัน หรือแม้แต่การแลกเปลี่ยนแรงงานและการพึ่งพาอาศัยกัน ปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ กิจกรรมทางพุทธศาสนา ดังกรณีของชาวไทซิ่น ไทใหญ่ ดาราอ้าง และลัวะ (ปู้หลาง) ซึ่งมีกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงคือ “หัวหมวดศรัทธาของวัดทั้งฝั่งไทยและฝั่งเมียนมา” ซึ่งเป็นลักษณะของการ “เอามื้อ” หมายถึงการที่แต่ละวัดส่งคณะศรัทธาญาติโยม รวมถึงปัจจัยไทยทานไปร่วมงานบุญของวัดที่เป็นหัวหมวดศรัทธาเดียวกัน และเมื่อทางวัดจัดงานบุญใหญ่ เช่น งานเทศน์มหาชาติชาดก งานผ้าป่า งานฉลองวิหาร หัวหมวดศรัทธาวัดดังกล่าวจะส่งคณะ

ศรัทธาญาติโยมมาร่วมงานเช่นกัน พลังของเครือข่ายทางธรรมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการทำงานบำรุงพุทธศาสนา มิตรภาพ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนสองแผ่นดิน ภายใต้อุดมการณ์และความศรัทธาในหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์เดียวกัน

นอกจากเครือข่ายญาติธรรมแล้ว กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แม่สายในมิติชาติพันธุ์พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ อาทิเช่น ชาวไทลื้อ ได้ใช้ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองเป็นกลไกในการเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์กับชาวไทลื้อในประเทศต่างๆ ทั้งในจีน ลาว เวียดนาม เมียนมา สหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา โดยการส่งตัวแทนเข้าร่วมงานไทลื้อโลกเป็นประจำทุกปี เพื่อนำเสนอตัวตนและเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสถานภาพและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในแม่สาย และในประเทศไทย

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติที่กล่าวมาเบื้องต้น สอดคล้องกับการนิยามความหมายของคำว่า “การทูตภาคประชาชน” ตามนโยบายกระทรวงการต่างประเทศของไทย (2556, อ้างใน เสาวภา พรสิริพงษ์, 2556: 106-107) ที่ต้องการเพิ่มบทบาทของการทูตภาคประชาชนให้มากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อประชาชน โดยดึงเอาภาคประชาชน ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ โดยผ่านประชาชนของประเทศเหล่านั้น Robert (2006, อ้างใน เสาวภา พรสิริพงษ์, 2556: 106) เน้นว่านโยบายต่างประเทศที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (population-centric foreign affairs) ซึ่งถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารมีความก้าวหน้าและการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรมีมากขึ้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศสำหรับโลกยุคนี้ จึงไม่ใช่ภาครัฐเท่านั้นที่มีบทบาท แต่ภาคประชาชนมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แม่สาย ในฐานะตัวดำเนินการ (actors) ในการขับเคลื่อนเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายฯ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และจิตสำนึกร่วม อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลในทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพ และการเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลที่จะทะลุทะลวงไปในทุกอณูของสังคม

2) รัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองท้องถิ่น ในฐานะตัวกลางในการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แม่สาย ความมีองค์ความรู้เกี่ยวกับชายแดน ในมิติของสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจการค้า และการเมือง รวมถึงการมองคนในพื้นที่ชายแดนในลักษณะพิเศษเฉพาะในแง่ของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ซึ่งความพิเศษดังกล่าวนี้ต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกลไกการทำงานต่างๆ ที่จะสร้างความเข้มแข็ง และศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ตลอดจนการสนับสนุนภาคประชาชนในการสานสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมตามแนวทางประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

3) สถาบันการศึกษา ในฐานะหน่วยงานที่สนับสนุนทางวิชาการ ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับประเด็นศึกษาเกี่ยวกับพรมแดน/ชายแดน รวมทั้งการหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนงานวิจัย และการจัดหาเอกสารทางวิชาการ และองค์ความรู้เกี่ยวกับชายแดนอย่างลุ่มลึก

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

เห็นควรให้มีการศึกษาในประเด็นชายแดนศึกษา (Border study) ในมิติการข้ามพรมแดน (Trans border) ของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน เพื่อทำความเข้าใจการปฏิบัติการข้ามพรมแดนทั้งในแง่ของการค้า และวัฒนธรรม

กิตติกรรมประกาศ

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ภายใต้แผนงานวิจัย “สังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผู้สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้ โดยมี ผศ.ดร.เล้า ตรีเอกานุกูล เป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ให้ทุนและเมธีวิจัยที่ให้โอกาสได้พัฒนาผลงานวิชาการ ซึ่งช่วยให้เกิดข้อถกเถียงที่เป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการและแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ คณะวิจัยขอขอบคุณ ผู้ประสานงาน 10 เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์แม่สาย และพี่น้องทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่ามาร่วมแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์อันทรงคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์. (2552). **ความเชื่อและพิธีกรรมพืชน้ำ กับกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน
ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านดอกบัว. (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร**
- ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ. (2552). เสียงเพรียกจาก (คนใน) โลงศพ. **นิตยสารวิภาษา สังคมศาสตร์
มนุษยศาสตร์ และวัฒนธรรม. 2(7); 33-39**
- เสาวภา พรศิริพงษ์. 2556. การทูตภาคประชาชน: จากพรมแดนรัฐชาติสู่พรมแดนวัฒนธรรม.
วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 9(3); 101-122
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2558). **คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ.
กรุงเทพมหานคร.**

กระบวนการถ่ายทอดตรรกะของครูธงชัย สามสี

THE PROCESS OF TEACHING TRUA-K'NAL OF THONGCHAI SAMSEE

สรวิทย์ พรเอี่ยมมงคล

(สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์)

*Corresponding author. E-mail: por.sorrawee@gmail.com

บทคัดย่อ

ครูธงชัย สามสี ครูภูมิปัญญาทางดนตรี ผู้มีความเชี่ยวชาญในการบรรเลงตรรกะ ทั้งยังเป็น บุคคลหนึ่งที่มีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านต่างๆ โดยเฉพาะตรรกะ ให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ ครูธงชัย สามสี ถือได้ว่าเป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักดนตรี มีผลงานการแสดง การบันทึกเสียง รวมทั้งการแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านกันตรึมทั้งในและต่างประเทศหลายประเทศ อีกทั้ง ครูธงชัย สามสี ยังได้รับรางวัลด้านวัฒนธรรมต่างๆ มากมาย การศึกษาวิจัยกระบวนการ ถ่ายทอดตรรกะ ของครูธงชัย สามสี เพื่อเป็นแบบอย่างและก่อให้เกิดความรู้อันเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่และ สืบทอดการบรรเลงตรรกะอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าต่อไป

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ครูธงชัย สามสี ให้ความสำคัญกับพื้นฐานการบรรเลงตรรกะที่ถูกต้อง รวมทั้ง การรักษาประเพณีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมของกันตรึมไว้ให้คงอยู่ โดยเริ่มจากเมื่อมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์

เมื่อมีผู้สนใจฝึกกันตรึม โดยเฉพาะตรรกะมากขึ้น ครูธงชัย สามสี จึงได้นำทำนองเพลงต่างๆ มาบันทึกเป็น โน้ตเพลง เพื่อใช้สำหรับการถ่ายทอดตรรกะให้แก่ผู้เรียน การนำโน้ตเพลงมาใช้ในกระบวนการถ่ายทอด ตรรกะ เกิดจากการที่ครูธงชัย สามสี ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านดนตรี อีกทั้งประสบการณ์จากการเป็น วิทยากรให้กับสถาบันต่างๆ ทางด้านดนตรี การแลกเปลี่ยน ความรู้ระหว่างครูดนตรี ผู้เชี่ยวชาญทางดนตรีและ นักวิชาการทั้งดนตรีไทย ดนตรีตะวันตกและดนตรีพื้นบ้าน ทำให้ครูธงชัย สามสี พัฒนารูปแบบการถ่ายทอดโดยใช้ โน้ตเพลงประกอบการถ่ายทอดควบคู่กับการสอนแบบโบราณดั้งเดิม

การศึกษาวิจัยกระบวนการถ่ายทอดตรรกะ ของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยสรุปกระบวนการถ่ายทอด ตรรกะ ประกอบด้วยขั้นตอน 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การปรับพื้นฐาน 2) การฝึกสีสายเปล่า และการฝึกกดสาย 3) การฝึกสีเปลี่ยนคันชัก โน้ตฟา 4) การฝึกสีสุมตัวโน้ต 5) การฝึกปฏิบัติบทเพลง 6) การเสริมทักษะอื่นๆ และ 7) การวัดผลประเมินผล

คำสำคัญ: กระบวนการถ่ายทอด ตรรกะ ธงชัย สามสี

Abstract

Master Thongchai Samsee was a wise music master who was an expert in playing the local fiddle known as Trua-k'nal [trua.knal]. He was also one of key persons who played an important role in folk culture conservation, propagation and inheritance especially Trua-k'nal teaching to young generation. Thongchai Samsee was also famous among folk musicians with his numerous musical artworks including musical performances, sound recordings, and folk musical performances known as Kantruem both in Thailand and overseas. Besides, he was also awarded with various cultural awards. The study teaching and process of Trua-k'nal playing of Thongchai Samsee aimed at exploring practical guidelines and creating the beneficial knowledge on Trua-k'nal playing conservation, propagation and inheritance as a valuable cultural heritage.

The research results indicated that Thongchai Samsee put emphasis on the correct basics of Trua-k'nal playing as well as preserving the Kantruem culture and tradition. Starting with having his own Trua-k'nal students, he started to convert several songs and recorded with musical notes to teach his students. Using the musical notes in the process of teaching Trua-k'nal was the result of his studies on music from experts and academicians in the fields of Thai classical music, western music, and folk music. This, therefore, made Thongchai Samsee develop his method of teaching using musical notes along with the traditional way.

Thongchai Samsee's process of teaching Trua-k'nal consists of 7 steps as follows.

- 1) foundation studies
- 2) open string fiddling and string pressing
- 3) fiddling bow practicing
- 4) random note fiddling
- 5) song practicing
- 6) other skills enhancement
- 7) assessment and evaluation

Keywords: THE PROCESS OF TEACHING, TRUA-K'NAL, THONGCHAI SAMSEE

บทนำ

ในสภาวะสังคมไทยปัจจุบัน ดนตรีได้มีบทบาทและมีความสำคัญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เกิดธุรกิจด้านดนตรีอย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นั่นคือ การฟังเพื่อความบันเทิง ดนตรีที่นิยมเหล่านี้เรียกได้ว่าเป็น เพลงประเภทยอดนิยม เช่น เพลงป๊อปปูล่า เพลงร็อค เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น ส่วนเพลงประเภทอื่น เช่น เพลงคลาสสิก เพลงไทยเดิม และเพลงพื้นบ้านนั้นมีผู้นิยม ค่อนข้างน้อย ในทางธุรกิจจึงไม่นิยมลงทุนไปกับบทเพลงประเภทนี้นัก แต่ในทางตรงข้ามหากต้องการส่งเสริมทาง วัฒนธรรมหรือการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดนตรีที่นิยมนำมาส่งเสริมหรือสืบทอดมักเป็นดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม กระบวนการถ่ายทอดดนตรี ถือเป็นเรื่องสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ วัฒนธรรมคงอยู่ ดนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแขนงหนึ่งมีรูปแบบการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาอัน ยาวนานและยังคงเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี อันเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอด องค์ ความรู้ ความคิดและความเชื่อที่มีมา จึงถือได้ว่าเป็นมรดกอันล้ำค่ายิ่ง

สังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมการดนตรีก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน วัฒนธรรมบางอย่าง หากไม่สามารถปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนในสังคมได้ก็สูญไป เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมการถ่ายทอดทางดนตรีของชนชาติใดก็ตามจะรุ่งเรืองหรือเป็นที่นิยมของคนในชาติต่อไปได้ ย่อมจะต้องมีการสะสมและ สืบเนื่องกันมาโดยไม่ขาดตอน พยายามคิดค้นให้มีการพัฒนาจากของเดิม อยู่เสมอ และต้องเข้ากับของเดิมได้ ทั้งยังต้องรณรงค์ส่งเสริมให้แพร่หลายไปในหมู่คณะและต้องปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ ปัจจุบันอีกด้วย ในความหลากหลายของวัฒนธรรม พื้นบ้าน กันตรึมเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ยังคงมีการสืบทอดและยังคงอยู่ แม้จะเป็นเพียงเฉพาะกลุ่มก็ตาม ในบรรดาเครื่องดนตรี ทรัมกานัล หรือซอกันตรึม เป็นเครื่องดนตรีประเภท เครื่องสีที่ยังคงมีการสืบทอดการบรรเลงกันอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง ครูผู้สอน หรือนักดนตรี ผู้ทำหน้าที่บรรเลงทรัมกานัล ได้สืบสานและพัฒนาฝีมือการบรรเลงทรัมกานัลของตน มาสู่ลูกศิษย์ อย่าง ต่อเนื่องมาหลายอายุคน

ครูธงชัย สามสี ถือได้ว่าเป็นครูภูมิปัญญาทางดนตรีผู้มีความเชี่ยวชาญในการบรรเลงต ทรัมกานัล ทั้งยังเป็นบุคคลหนึ่งที่มีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรม พื้นบ้านต่างๆ โดยเฉพาะ ทรัมกานัลให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ ครูธงชัย สามสี ถือได้ว่าเป็นผู้มี ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักดนตรี มีผลงาน การแสดง การบันทึกเสียง รวมทั้งการแสดงเผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้านกันตรึมทั้งในและต่างประเทศหลายประเทศ อีกทั้งครูธงชัย สามสี ยังได้รับรางวัล ด้านวัฒนธรรมต่างๆ มากมาย อาทิ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรมและชุมชนสัมพันธ์ และสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่นมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสานและผู้มีผลงานดีเด่น วัฒนธรรม สัมพันธ์ ประจำปี 2558 จากการเสนอชื่อศิลปินอีสานและผู้ที่มีผลงานด้านวัฒนธรรม จากทั่ว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและพื้นที่ประเทศไทย เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมายุ 5 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และวันอนุรักษ์มรดกไทย โดยโล่เชิดชูเกียรติมอบแด่ศิลปินผู้เป็นตำนานของ ชาวอีสาน ปราชญ์ชาวบ้านและองค์กรที่อุทิศเพื่อมวลชนซึ่งเป็นการสร้างกำลังใจให้ศิลปินและสร้างเสริม แรงบันดาลใจให้กับศิลปิน - คนรุ่นหลังต่อไปและเป็นการร่วมเฉลิมฉลองในวาระ 50 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น 50 ปีแห่งการอุทิศเพื่อสังคมพร้อมโอกาสพิเศษครบรอบ 1 ทศวรรษศิลปินมรดกอีสาน ก้าวสู่ปีที่ 10 ในการค้นหา ศิลปินต้นแบบศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสาน และยกย่องผู้ที่ส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรม สัมพันธ์ (มข.ประกาศผล คัดเลือกศิลปินมรดกอีสานและวัฒนธรรมสัมพันธ์ 58. 2559) เป็นต้น ครูธงชัย สามสี ได้เข้ารับการรักษาอาการเส้นเลือดในสมองตีบตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดตรวักนาลให้แก่ศิษย์ได้อย่างเต็มความสามารถ เท่าเดิมอย่างในอดีต เมื่ออาการป่วยดีขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองและเดินโดยใช้ไม้เท้าช่วยพยุงตัวได้แล้ว ด้วยเป็นผู้ที่ไม่อยู่เฉยๆ รักการทำงาน โดยเฉพาะงานสอนดนตรี จึงได้พยายามที่จะถ่ายทอดตรวักนาลอีกครั้งโดยครูธงชัย สามสี ได้ตั้งปณิธานที่จะถ่ายทอดตรวักนาลให้แก่ศิษย์ให้ได้มากที่สุดก่อนที่ตนเองจะไม่สามารถ ถ่ายทอดตรวักนาลได้ ด้วยความรู้ทางด้านกันตรึมและตรวักนาล รวมทั้งประสบการณ์ทำให้ครูธงชัย สามสี มีกระบวนการถ่ายทอดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพสามารถ พัฒนาทักษะการบรรเลงตรวักนาลของศิษย์จนเป็นยอมรับในวงการกันตรึม การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการ ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรวักนาล ของครูธงชัย สามสี เพื่อเป็นแบบอย่างและก่อให้เกิดความรู้ อันเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดการบรรเลงตรวักนาลอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดตรวักนาล ของครูธงชัย สามสี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรวัก ของครูธงชัย สามสี มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษา กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรวักนาลของครูธงชัย สามสี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและ อุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกต และอุปกรณ์ด้านโสตทัศนศึกษา ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล อุปกรณ์บันทึกเสียงและ สมุดจดบันทึก

หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (Triangulation) โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล

(Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบ ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ โดยข้อมูลได้จาก การสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสาร นำมาแยกเป็นประเด็น จากนั้นวิเคราะห์ภาพรวมเพื่อให้เห็น ภาพรวมของประเด็นที่ศึกษาทั้งหมด วิเคราะห์ความเหมือน ความแตกต่าง ความเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ เป็นต้น เมื่อจำแนกข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำประเด็นข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ คือ กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรรกะของครูธงชัย สามสี

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดตรรกะของครูธงชัย สามสี พบว่า ครูธงชัย สามสี ให้ความสำคัญ กับพื้นฐานการบรรเลงตรรกะที่ถูกต้อง รวมทั้งการรักษาประเพณีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมของกันตรึม ไว้ให้คงอยู่ โดยเริ่มจากเมื่อมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนมากเป็นวัยรุ่นถึงวัยกลางคน ทั้งนักเรียน และนักศึกษา รวมทั้งผู้ที่มีอาชีพหลักว่างจากการทำงานก็มาขอฝากตัวเป็นศิษย์ บางคนพอมีความรู้ทางด้านตรรกะมาบ้าง และต้องการมาศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากครูธงชัย สามสี เพื่อให้เก่งขึ้นและสามารถออกงานหรือรับงานได้ หรือ ผู้ปกครองนำมาฝากตัวเป็นศิษย์ เพื่อต้องการให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความสามารถพิเศษด้านดนตรีกันตรึม ครูธงชัย สามสี ได้พิจารณาผู้เรียนแต่ละคนว่ามีความสามารถทางการบรรเลง มีบุคลิกภาพ มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความขยัน อดทน สามารถบอกกล่าวสั่งสอนและมีใจรักในดนตรีกันตรึม ครูธงชัย สามสี จะทำพิธีประพรมกรู หรือพิธีไหว้ครูกันตรึมเพื่อระลึกถึงและเทิดทูนบูชาครูที่ได้ดูแลอบรม สั่งสอน ปัจจุบันครูธงชัย สามสี ยังได้เป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในการถ่ายทอดตรรกะให้กับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงาน ต่างๆ เป็นการถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ครั้งละหลายๆ คนหรือเป็นกลุ่มโดยผู้ที่มาเรียนมีความสนใจในดนตรีกันตรึม ครูธงชัย สามสี ไม่ได้พิจารณาคุณสมบัติในการรับตัวเป็นศิษย์อย่างเช่นในอดีต เพราะต้องการให้เยาวชนได้สืบสาน และอนุรักษ์ดนตรีกันตรึมให้คงอยู่และแพร่หลาย ขอเพียงมีใจรัก ครูธงชัย สามสี ก็ยินดีที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์

ภาพ 1 พิธีประภุมกร หรือพิธีไหว้ครูกันตรึม

เมื่อมีผู้สนใจฝึกกันตรึม โดยเฉพาะตัวกลมากขึ้น ครูธงชัย สามสี จึงได้นำทำนองเพลงต่างๆ มา บันทึกเป็นโน้ตเพลงเพื่อใช้สำหรับการถ่ายทอดตัวกลให้แก่ผู้เรียนที่มีจำนวนมากการนำโน้ตเพลงมาใช้ ในกระบวนการถ่ายทอดตัวกลให้กับศิษย์เกิดขึ้น จากการที่ครูธงชัย สามสี ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้าน ดนตรี อีกทั้งประสบการณ์จากการเป็นวิทยากรให้กับสถาบันต่างๆ ทางด้านดนตรี การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง ครูดนตรี ผู้เชี่ยวชาญทางดนตรีและนักวิชาการทั้งดนตรีไทย ดนตรีตะวันตกและดนตรีพื้นบ้านทำให้ครูธงชัย สามสี พัฒนารูปแบบการถ่ายทอดโดยใช้โน้ตเพลงประกอบการถ่ายทอดควบคู่กับการสอนแบบมุขปาฐะ

การศึกษาวิจัยกระบวนการถ่ายทอดตัวกล ของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยสรุปกระบวนการถ่ายทอด ตัวกล ประกอบด้วยขั้นตอน 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การปรับพื้นฐาน 2) การฝึกสีสายเปล่า และการฝึกกดสาย 3) การฝึกสีเปลี่ยนคันชัก โน้ตฟา - ซอล 4) การฝึกสีสุมตัวโน้ต 5) การฝึกปฏิบัติบทเพลง 6) การเสริมทักษะอื่นๆ และ 7) การวัดผลประเมินผล

1. การปรับพื้นฐาน ขั้นตอนการปรับพื้นฐานของผู้เรียน คือ การนั่งและการจับตัวกล เดิมนั้นผู้บรรเลงตัวกลจะต้องนั่งบรรเลงกับพื้นและต้องนั่งบรรเลงเป็นเวลานานหลายชั่วโมง เช่น การบรรเลง ประกอบพิธีมืต (เข้าทรง) อาจใช้เวลานาน 5-6 ชั่วโมงหรือมากกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพิธีกรรมและระยะ เวลาของการโหลมมืต ผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีจึงต้องใช้ความอดทนในการนั่งบรรเลงตัวกล ครูธงชัย สามสี จึงฝึกให้นั่งทั้งแบบนั่งขัดสมาธิและนั่งบนเก้าอี้บรรเลง มือซ้ายจับต้องตรัวให้ร่อนนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ หนีบได้แกส จังแก็ก มือขวาจับชนากตรัว โดยใช้นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ และนิ้วกลางจับชนากตรัวและ ใช้นิ้วนางกด กสส ชนาก

นอกจากการนั่งและจับตัวกล เมื่อศิษย์ปฏิบัติจนชำนาญแล้ว ครูธงชัย สามสี จึงจะสอนให้ ยืนและเดินบรรเลงตัวกล การยืนและเดินบรรเลงตัวกล พบในการบรรเลงประกอบ ขบวนแห่

ต่างๆ ทั้งงานมงคลและ อวมงคล เช่น งานแห่นาค งานแห่ศพ เป็นต้น ท่าทางการจับตร่วงนาล แบบ ยืนและเดินใช้ วิธีการจับแบบเดียวกับแบบนั่ง แต่ต้องอาศัยความชำนาญในการวางตร่วงนาล ในระดับ เื่อของผู้บรรเลงแทนการ วางบนหน้าขา

ภาพ 2 การบรรเลงตร่วงนาลด้วยท่านั่งขัดสมาธิ การนั่งบนเก้าอี้ และการยืน

2. การฝึกสีสายเปล่าและการฝึกกดสาย การฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีจริง ครูชัช สามสี เน้นย้ำ ในเรื่องของความชัดของเสียง การใช้คันชักรวมทั้งท่าทางบุคลิกของผู้เรียน ในการถ่ายทอดดังกล่าว ครูชัชสามสี ใช้ระดับเสียงของตรัวโดยเทียบเสียงเป็นคู่ 4 ให้เสียงเป็น เร -ซอล (D – G) คือ การเทียบเสียงสำหรับ วงกันตรัม เมื่อสีสายเปล่าทั้งสายในและสายนอกได้เสียงที่ชัดดีแล้วจึงฝึกการสี กดสาย โดยเริ่มจากฝึกสีกด สายในก่อน และจึงฝึกสีกดสายนอกตามลำดับ

สแก กนอง (สายใน) ประกอบด้วย 3 เสียง คือ เสียงเร มี และฟา สแก ขางกราว (สายนอก) ประกอบด้วย 5 เสียง คือ เสียงซอล ลา ที โด และเรสูง ผู้เรียนต้องฝึกใช้นิ้วกดลงบริเวณสายของตรัว เพื่อให้ได้ เสียงที่ต้องการ

ตัวอย่างการฝึกสีสายเปล่า กำหนดให้คันชักแรกหรือคันชักที่ 1 ลากคันชักออกจาก ลำตัว เรียก คันชักออก และลากคันชักเข้าหาลำตัว เรียก คันชักเข้า สลับคันชักออก คันชัก เข้าจนหมดโน้ตสีสายเปล่าเสียงเร ห้องละ 4 ตัวโน้ต

ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

สีสายเปล่าเสียงซอล ห้องละ 4 ตัวโน้ต

ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ	ซ ซ ซ ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

สีสายเปล่าเสียงเร ห้องละ 2 ตัวโน้ต

- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

สีสายเปล่าเสียงซอล ห้องละ 2 ตัวโน้ต

- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

สีสายเปล่าเสียงเร - ซอล ห้องละ 2 ตัวโน้ต

- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ตัวอย่าง การฝึกสีกดสายใน กำหนดให้โน้ตตัวแรกหรือตัวที่ 1 สีโดยลากคันชักเข้าและตามด้วย คันชักออก จนหมดโน้ต

สีสายใน เสียงเร มี และฟา แบบที่ 1

ร ร ร ร	ม ม ม ม	ฟ ฟ ฟ ฟ	ร ร ร ร	ม ม ม ม	ฟ ฟ ฟ ฟ	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ร ร ร ร	ม ม ม ม	ฟ ฟ ฟ ฟ	ฟ ฟ ฟ ฟ	ม ม ม ม	ร ร ร ร	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

สีสายใน เสียงเร มี และฟา แบบที่ 2

- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ตัวอย่าง การฝึกสีกดสายนอก กำหนดให้โน้ตตัวแรกหรือตัวที่ 1 สีโดยลากคันชักเข้าและตามด้วย คันชักออก จนหมดโน้ต

สีสายนอก เสียงซอล ลา ที โด และเรสูง แบบที่ 1

ซ ซ ซ ซ	ล ล ล ล	ท ท ท ท	ด ด ด ด	รี รี รี รี	ซ ซ ซ ซ	ล ล ล ล	ท ท ท ท
---------	---------	---------	---------	-------------	---------	---------	---------

ด ด ด ด	รี รี รี รี						
---------	-------------	--	--	--	--	--	--

ซ ซ ซ ซ	ล ล ล ล	ท ท ท ท	ด ด ด ด	รี รี รี รี	รี รี รี รี	ด ด ด ด	ท ท ท ท
---------	---------	---------	---------	-------------	-------------	---------	---------

ล ล ล ล	ซ ซ ซ ซ						
---------	---------	--	--	--	--	--	--

สีสายนอก เสียงซอล ลา ที โด และเรสูง แบบที่ 2

- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รี - รี	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท
---------	---------	---------	---------	-----------	---------	---------	---------

- ด - ด	- รี - รี						
---------	-----------	--	--	--	--	--	--

- ช - ช	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- ร - ร	- ร - ร	- ด - ด	- ท - ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ล - ล	- ช - ช						
---------	---------	--	--	--	--	--	--

จากการฝึกสืแบบต่างๆ ครูธงชัย สามสี กำหนดให้ผู้เรียน สืโดยใช้คันชักออกและคันชักเข้า โน้ตละ 1 คันชัก โดยคันชักแรก หรือ คันชักที่ 1 ให้คันชักออกจากลำตัว เรียกว่า คันชักออก ลากคันชักออก และคันชักเข้าสลับ กันไปมาเรื่อยๆ โดยครูธงชัย สามสี พิจารณาจากเสียงว่าได้เสียงที่ชัดและมีเสียงสม่ำเสมอ ประกอบการเคาะจังหวะ โดยเน้นที่จังหวะตกท้ายห้อง หรือจังหวะที่ 4

3. การฝึกสืเปลี่ยนคันชัก โน้ตฟา - ซอล เป็นโน้ตที่เกิดจากการกดนิ้วกลาง สายใน และเปลี่ยนเสียง ไปเป็นเสียงซอล สายเปล่าของสายนอก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนโน้ตและสลับคันชัก โดยให้เสียงมีคุณภาพดี และชัดเจนจึงต้องให้ฝึกการสืสลับโน้ตฟา-ซอล

ตัวอย่าง การฝึกสืโน้ตฟา - ซอล กำหนดให้โน้ตตัวแรกหรือตัวที่ 1 สืโดยลากคันชักเข้าและ ตามด้วยคันชักออก จนหมดโน้ต

- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ	- ช - ช	- ฟ - ฟ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ในการฝึกครูธงชัย สามสี พิจารณาจากเสียงว่าได้เสียงที่ชัดและมีเสียงสม่ำเสมอ ประกอบ การเคาะจังหวะ โดยเน้นที่จังหวะตกท้ายห้อง หรือจังหวะที่ 4

4. การฝึกสืส้อมตัวโน้ต เป็นการฝึกสืสุดขั้นสุดท้ายก่อนฝึกสืรวกนาลด้วยบทเพลง ต่างๆ ครูธงชัย สามสี มุ่งเน้นการฝึกการใช้คันชักให้ถูกต้องและการกดนิ้วให้ถูกเสียง

ตัวอย่าง การฝึกสืส้อมตัวโน้ต

- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช	- ร - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ร - ท	- ล - ช	รื ช ล ท	รื ท รื ล	- รื - ท	- ล - ช	รื ช ล ท	รื ท รื ล
---------	---------	----------	-----------	----------	---------	----------	-----------

- - - -	- ช ม ช	- ช ท ล	- ท ล ช	- ท ช ม	- ช ม ช	- ช ท ล	- ช - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ท - ล	- ช - ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- - - ร	- ร - ช	- - ร ช	- ล - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ช ร ช ล	ช พ ช ล	- ช - ล	ช ช ช ช	ล ท ร ี ท	ล ช - ล	- ล - ท	ล ล ล ล
---------	---------	---------	---------	-----------	---------	---------	---------

- ช - ช	- ช - ร	ม ร ช ร	- ม - ช	- - ช ท	- ร - ล	ท ล ช ม	ช ท ล ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ในการฝึกซ้อมตัวโน้ต ครูธงชัย สามสี พิจารณาจากเสียงว่าได้เสียงที่ชัดและมีเสียง
สม่ำเสมอ ประกอบการเคาะจังหวะ โดยเน้นที่จังหวะตกท้ายห้อง หรือจังหวะที่ 4

5. การฝึกปฏิบัติบทเพลง ในการถ่ายทอดบทเพลงนั้น ครูธงชัย สามสี พิจารณาบทเพลง
ออกเป็นลำดับขั้น ตามความยากง่ายของเพลง ตามลักษณะการใช้โน้ต และการใช้คันทัก กำหนดบทเพลง
เบื้องต้นไว้ 20 บทเพลงสำหรับการฝึกปฏิบัติ ได้แก่ 1) ปการันเจก 2) อายัยลำแบ 3) อายัยกลาย 4)
อายัยสาร์ยัง 5) มวงกวล จองได 6) โอละหน่วย 7) กันตริมโมเฮย 8) ตรู 8) แสปปีญา 10) ขยารามะนา
11) แห่ 12) อายอก 13) สรวา 14) เจิบเจิบ 15) จุดตักตุง 16) พลัปลึง 17) นารี 18) จำปีจำปา 19)
อายังเว และ 20) อันซอแสงนบกกลาย ทั้งนี้ บทเพลงทั้ง 20 บทเพลง อาจเพิ่มเติมบทเพลงอื่นๆ หรือ
ลดจำนวนบทเพลงลงได้โดย ขึ้นอยู่กับผู้เรียน ระยะเวลา และการนำไปใช้

ตัวอย่าง ขั้นตอนการถ่ายทอดทำนองเพลงปการันเจก

- - - โຈ້ະ	- โຈ້ະ-ตริม	- - - โຈ້ະ	- โຈ້ະ-ตริม	- - - โຈ້ະ	- โຈ້ະ-ตริม	- - - โຈ້ະ	- โຈ້ະ-ตริม
- - - -	- - - -	- ช - ล	- ช - ท	- - - ท	- - - ท	- ช - ล	- ช - ม
- - - ม	- - - ม	- ช - ล	- ล - ท	- ช - ล	- ล - ท	- ช - ช	- ท - ล

จากทำนองเพลงปการันเจก ครูธงชัย สามสี กำหนดการฝึกสัตรว์กนาล โดยแบ่ง
ขั้นตอน การฝึกสัตรว์กนาลออกเป็น 10 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1) ฝึกสั /- ช - ล /- ช - ท /
ขั้นตอนที่ 2) ฝึกสั

/- ช - ล /- ช - ม / ขั้นตอนที่ 3) ฝึกสั /- ช - ล /- ล - ท / ขั้นตอนที่ 4) ฝึกสั /- ช - ช /- ท - ล /
ขั้นตอนที่ 5) ฝึกสั /- - - ล /- - - ล / ขั้นตอนที่ 6) ฝึกสั /- - - ท /- - - ท / ขั้นตอนที่ 7) ฝึกสั
/- - - ม /- - - ม / ขั้นตอนที่ 8) ฝึกสั /- - - - /- - - - /- ช - ล /- ช - ท /- - - ท /- - - ท /- ช - ล /-
ช - ม / ขั้นตอนที่ 9) ฝึกสั /- - - ม /- - - ม /- ช - ล /- ล - ท /- ช - ล /- ล - ท /- ช - ช /- ท - ล /
และขั้นตอนที่ 10) ฝึกสัทำนองเต็ม ทั้งเพลง

จากขั้นตอนการฝึกสั ขั้นตอนที่ 1 - 4 กำหนดให้ฝึกสัตรว์กนาลที่ละวลีย่อย
(Motive) อย่างน้อย วลีย่อย ละ 15 รอบ เพื่อความชำนาญในการใช้นิ้วกดไล่เสียง ขั้นตอนที่ 5 - 7
กำหนดให้ฝึกสัตรว์กนาล เป็นวลีเพลง (Phrase) อย่างน้อย วลีเพลงละ 10 รอบ เนื่องจากเป็นโน้ตซ้ำ
และเป็นโน้ตที่ง่าย ต้องการเพียงเสียง และจังหวะที่ถูกต้อง ขั้นตอนที่ 8 - 9 เป็นการนำวลีที่ได้ฝึกใน
ขั้นตอนที่ 1 - 7 มาเรียงร้อยตามทำนองของเพลง ปการันเจก โดยแบ่งฝึกสัที่ละประโยค (Period)

อย่างน้อยประโยคละ 10 รอบ ขึ้นตอนที่ 10 เป็นการฝึกสี ทำนองเพลงปการันเจกแบบเต็มเพลง โดยบรรเลงประกอบจังหวะของสกีวล์ อย่างน้อย 5 รอบ เพื่อความชำนาญ ในบทเพลง ทั้งนี้ครูธงชัย สามสี จะพิจารณาจากเสียงว่า ได้เสียงที่ชัด สม่่าเสมอ ถูกต้องตามจังหวะและทำนอง ของบทเพลงหรือไม่ หากยังไม่ถูกต้อง ผู้เรียนต้องฝึกหัดปฏิบัติซ้ำๆ ในขั้นตอนที่ยัง ไม่ชำนาญ

ทำนองเพลงปการันเจก เป็นเพลงที่มีทำนองสั้นๆ เรียบง่าย ในการบรรเลงบทเพลง ดังกล่าว ใช้เพียง 2 นิ้วในการกดสาย คือนิ้วชี้และนิ้วกลาง จึงเป็นบทเพลงที่เหมาะสมแก่ผู้ที่เริ่มหัดเรียน ตีรวกนาล และบทเพลงดังกล่าวครูธงชัย สามสี ก็ได้เริ่มหัดบทเพลงนี้เป็นบทเพลงแรก เมื่อครั้งเริ่มหัดเรียนกับ ครูพูน สามสี

ในขั้นตอนของกระบวนการถ่ายทอดตีรวกนาล ของครูธงชัย สามสี พบการฝึกสีตีรวกนาล 2 รูปแบบ คือ 1) การสีลม และ 2) การฝึกปฏิบัติกับเครื่องดนตรีจริง การสีลมเกิดจากการที่ครูธงชัย สามสี ได้ ไปถ่ายทอดตีรวกนาลให้กับโรงเรียนหรือชุมชนที่ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องดนตรีทำให้ไม่เพียงพอ

ต่อผู้เรียน การสีลม คือ การให้ผู้เรียนสมมติว่ามีตีรวกนาลอยู่ในมือ จากนั้นจึงให้ฝึกสีตีรวกนาลโดยการท่อนโน้ตเพลง พร้อมกับการฝึกทำท่าทางการลากคันชักเข้าคันชักออก การใช้นิ้วกดเสียง แล้วจึงหมุนเวียนเครื่องดนตรีให้กับ

ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง

ภาพที่ 3 การสีลม

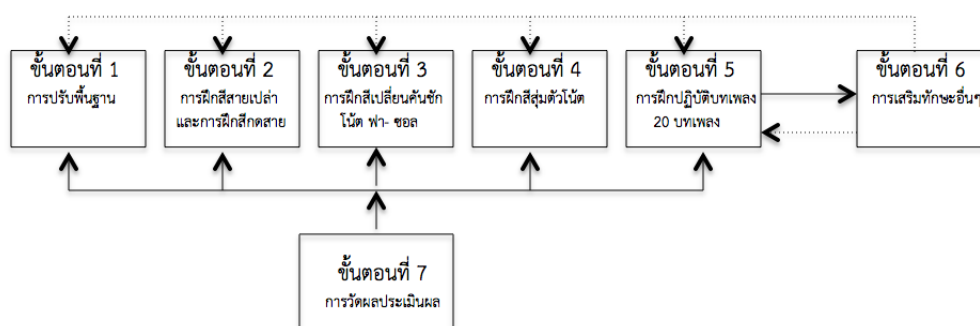
6. การเสริมทักษะอื่นๆ ครูธงชัย สามสี ได้เพิ่มเติมทักษะในการบรรเลงตีรวกนาล ให้กับศิษย์ที่มีความสามารถในการบรรเลง ตีรวกนาลได้ดี โดยเพิ่มเทคนิคการพรม เทคนิคการ

ประ เเทคนิคการ รูดสายและเทคนิคการกลุ่ เพื่อให้บทเพลงเกิดลีล่าน่าฟังมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มเติม ทักษะอื่นๆ ตามความสามารถ

ของศิษย์พบมี 4 รูปแบบ คือ 1) ทักษะการบรรเลง สก๊วล์หรือกลองกันตรึม สำหรับผู้ที่มีความสนใจ ฝึกหัดตีสก๊วล์ ก็จะทำให้ตีสก๊วล์ประกอบทำนองเพลงต่างๆ ไปด้วย 2) ทักษะการขับร้องเพลงกันตรึม สำหรับผู้ที่มีความสนใจหรือ มีความสามารถในการขับร้องก็จะถ่ายทอดทำนองเพลงร้องให้ด้วย 3) ทักษะการซ่อมสร้างเครื่องดนตรีกันตรึม สำหรับศิษย์ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทางช่าง หรือผู้ที่มีความ สนใจด้านการผลิตตรัวและเครื่องดนตรีอื่นๆ ครูธงชัย สามสี จะถ่ายทอดขั้นตอนการผลิตให้กับศิษย์ที่มี ความสามารถเหล่านั้นด้วย โดยเริ่มสอนตั้งแต่การ คัดเลือกไม้ การคัดเลือกหนัง การประกอบเป็นเครื่อง ดนตรีและการเลือกใช้อุปกรณ์ทางช่างในการผลิตเครื่องดนตรี เป็นต้น โดยครูธงชัย สามสี มีโรงงานผลิต เครื่องดนตรี อยู่ที่บ้านดงมัน อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ เครื่องดนตรีที่ ครูธงชัย สามสี มีความ ขำนาญในการผลิต คือ ตรัว สก๊วล์กันตรึม และสก๊วล์ทม และ 4) การสอนแบบพี่สอนน้อง สำหรับผู้มี ทักษะด้านการถ่ายทอด มีความสามารถ มีทักษะในการบรรเลงตรัวกนาลที่ดี

7. การวัดผลประเมินผล ครูธงชัย สามสี พิจารณาจากระหว่างถ่ายทอดบทเพลง และ เทคนิคต่างๆ และเมื่อต่อเพลงให้จบเพลงแล้ว หากศิษย์ยังไม่สามารถปฏิบัติเพลงและเทคนิค ได้ ครูธงชัย สามสี จะให้ปฏิบัติซ้ำๆ จนกว่า จะทำได้ โดยครูธงชัย สามสี พิจารณาจากการดูและ ฟังศิษย์บรรเลงเดี่ยว การบรรเลง กลุ่มย่อย และการบรรเลงประกอบสก๊วล์ โดยต้องบรรเลงตรัวกนาล ตรงกระสวนจังหวะของสก๊วล์ จึงถือว่าผ่านบทเพลงนั้นๆ และทำการต่อบทเพลงในลำดับต่อๆ

ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนกระบวนการถ่ายทอดตรัวกนาล ของครูธงชัย สามสี 7 ขั้นตอน ได้ดังนี้

แผนผังที่ 1 แสดงกระบวนการถ่ายทอดตรัวกนาล ของครูธงชัย สามสี

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ครูธงชัย สามสี ให้ความสำคัญกับพื้นฐานการบรรเลงตรวักนาลที่ถูกต้อง เมื่อมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์ ครูธงชัย สามสี ได้พิจารณาคุณสมบัติของผู้เรียนแต่ละคนว่า มีความสามารถทางการบรรเลง มีบุคลิกภาพ มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความขยันอดทน สามารถบอกกล่าวสั่งสอน และมีใจรักในดนตรีกันตรึม เมื่อรับเป็นศิษย์ครูธงชัย สามสี จะทำพิธีไหว้ครูกันตรึมเพื่อระลึกถึงและเทิดทูลบูชาครูที่ได้ดูแลอบรมสั่งสอน ปัจจุบันครูธงชัย สามสี ยังได้ เป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในการถ่ายทอดตรวักให้กับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เป็นการถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ครั้งละหลายๆ คนหรือเป็นกลุ่ม โดยผู้ที่มาเรียนมีความสนใจใน ดนตรีกันตรึม ครูธงชัย สามสี ไม่ได้พิจารณาคุณสมบัติในการรับ ตัวเป็นศิษย์อย่างเช่นในอดีต เพราะต้องการให้ เยาวชนได้ สืบสานและอนุรักษ์ ดนตรีกันตรึมให้คงอยู่และแพร่หลาย ขอเพียงมีใจรักครูธงชัย สามสี ก็ยินดีที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์เหล่านั้นอย่างเต็มที่

กระบวนการถ่ายทอดตรวักนาล ของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วย ขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การปรับพื้นฐาน ขั้นตอนการปรับพื้นฐานของผู้เรียน คือ การนั่งและการจับตรวักนาล
2. การฝึกสีสายเปล่าและการฝึกกดสาย การฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีจริง ครูธงชัย สามสี เน้นย้ำในเรื่องของ ความชัดของเสียง การใช้คันชัก รวมทั้งท่าทางบุคลิกของผู้เรียน
3. การฝึกสีเปลี่ยนคันชัก โน้ตฟา เป็นโน้ตที่เกิดจากการกดนิ้วกลาง สายใน และเปลี่ยนเสียงไปเป็นเสียงซอล สายเปล่าของสายนอก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนโน้ตและสลับคันชัก โดยให้เสียงมีคุณภาพดีและชัดเจน จึงต้องให้ฝึกการสีสลับโน้ตฟา-ซอล
4. การฝึกสีสลับตัวโน้ต เป็นการฝึกขั้นตอนสุดท้ายก่อนฝึกสีตรวักนาลด้วยบทเพลงต่างๆ ครู ธงชัย สามสี มุ่งเน้นการฝึกการใช้คันชักให้ถูกต้องและการกดนิ้วให้ถูกเสียง
5. การฝึกปฏิบัติบทเพลง บทเพลงสำหรับการฝึกปฏิบัติตรวักนาล ประกอบด้วย 20 บทเพลงได้แก่ 1) ปการันเจก 2) อายัยลำแบ 3) อายัยกลาย 4) อายัยสาร์ยัง 5) มวงกวลจองไต 6) โอละหน่วย 7) กันตรึมโมเฮย 8) ตรู 9) แสบปีญา 10) ขย่ำรำมะนา 11) แห่ 12) อายอก 13) สรวา 14) เชิบเชิบ 15) งูตติกตุง 16) พลัปลึง 17) นารี 18) จำปีจำปา 19) อายังเวง และ 20) อันซอแสมงนบกกลาย ทั้งนี้บทเพลงทั้ง 20 บทเพลง อาจเพิ่มเติมบทเพลงอื่นๆ หรือลดจำนวนบทเพลงลงได้ โดยขึ้นอยู่กับผู้เรียน ระยะเวลา และการนำไปใช้
6. การเสริมทักษะอื่นๆ ครูธงชัย สามสี ได้เพิ่มเติมทักษะในการบรรเลงตรวักนาลให้กับศิษย์ที่มีความสามารถในการบรรเลงตรวักนาลได้ดีโดยเพิ่มเทคนิคการพรม เทคนิคการประเทคนิคการรูดสาย และ เทคนิคการถูล เพื่อให้บทเพลงเกิดลีลาน่าฟัง มากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มเติม

ทักษะอื่นๆ ตามความสามารถของ ศิษย์ พบว่ามี 4 รูปแบบ คือ 1) ทักษะการตีกลีบลีหรือกลอง
กันตรึม 2) ทักษะการขับร้อง เพลงกันตรึม 3) ทักษะ การซ่อมสร้างเครื่องดนตรีกันตรึม และ 4) การ
สอนแบบพี่สอนน้อง

7. การวัดผลประเมินผล ครูธงชัย สามสี พิจารณาจากระหว่างถ่ายทอดบทเพลง
และ เทคนิคต่างๆ และเมื่อต่อเพลงให้จบเพลงแล้ว หากศิษย์ยังไม่สามารถปฏิบัติเพลงและเทคนิค
ได้ ครูธงชัย สามสี จะให้ปฏิบัติซ้ำๆ จนกว่าจะทำได้ โดยครูธงชัย สามสี พิจารณาจากการดูและฟัง
ศิษย์บรรเลง ทั้งเดี่ยว กลุ่มย่อย และบรรเลงประกอบการตีกลีบลี โดยต้องบรรเลงตรวักนาลให้ตรง
กระสวนจังหวะของกลีบลี จึงถือว่า ผ่านบทเพลงนั้นๆ และทำการต่อบทเพลงในลำดับต่อไป

อภิปรายผล

1. ครูธงชัย สามสี เป็นทั้งศิลปิน และครูดนตรี ที่มีความรู้ความสามารถ ในด้านศิลปิน มี
ผลงาน หลากหลาย เริ่มฝึกหัดดนตรีจากนายพูน สามสี และได้ร่วมงานกับศิลปินบรมครูกันตรึมห
ลายท่าน ได้รับ การถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านกันตรึมจากบรมครูกันตรึมเป็นการสืบทอดแบบโบราณ
ดั้งเดิม เมื่อเข้าศึกษาต่อระดับ อนุปริญาศิลปศาสตร์ วิชาเอกดนตรีศึกษา ก็ได้รับการถ่ายทอดวิชา
ความรู้ทางด้านดนตรีศึกษา ทฤษฎีดนตรี ทั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก เมื่อได้มีโอกาสถ่ายทอด
ดนตรี กันตรึมให้กับเยาวชน แรกเริ่มนั้นยังมีจำนวน ผู้เรียนไม่มากนัก การถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี
จึงเป็นการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม คือ ครูปฏิบัติให้ดูเป็น ตัวอย่าง แล้วให้ศิษย์ปฏิบัติตามหรือใช้วิธีการ
บอกทำนองแล้วให้ศิษย์ปฏิบัติ บทเพลงที่ใช้ในการถ่ายทอด ก็คือ บทเพลง ที่ครูธงชัย สามสี ได้รับการ
ถ่ายทอดมาจากบรมครูกันตรึมที่ได้ไปต่อเพลงด้วย เมื่อนำมาถ่ายทอดต่อให้ศิษย์ จึงได้ยึดมั่นตาม
รูปแบบดั้งเดิม ต่อมาหมู่บ้านดงมันได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้าน ดง
มันขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจและร่วมอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน โดยเฉพาะดนตรี
กันตรึม ทำให้ครูธงชัย สามสี มีโอกาสได้เข้าร่วมทั้งแสดงดนตรีและถ่ายทอดดนตรีกันตรึมให้กับ เยาวชน
ในชุมชน บุคคลทั่วไปและผู้สนใจในดนตรีพื้นบ้านกันตรึม มีโอกาสไปแสดงแลกเปลี่ยนตามสถานที่
ต่างๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เป็นวิทยากรสาธิตดนตรีพื้นบ้านกันตรึมให้กับสถาบันการศึกษา
ต่างๆ มีผู้เข้ามาขอฝากตัวเป็น ศิษย์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งที่เป็นการฝากตัวเป็นศิษย์แบบเดิมและจาก
หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ได้จัดทำโครงการและเชิญครูธงชัย สามสี เป็นวิทยากร
ถ่ายทอด โดยเฉพาะนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่เรียนใน วิชาดนตรีเป็นวิชาเอก เช่น คณะศิลปกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นต้น
จากประสบการณ์ในการถ่ายทอดดนตรีกันตรึม โดยเฉพาะตรวักนาลและ จากประสบการณ์ทาง
การศึกษา ทำให้ครูธงชัย สามสี ได้คิดจัดทำเอกสารโน้ตเพลง เพื่อใช้สำหรับประกอบ การถ่ายทอด
ตรวักนาลให้กับศิษย์ขึ้น เพื่อให้สะดวกและง่ายในการถ่ายทอดและการจดจำ

สำหรับเอกสารดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นเรื่อยมา ปัจจุบันครูธงชัย สามสี ได้จัดทำเป็นคู่มือโดยใช้ชื่อว่า คู่มือการฝึกชอกันตรึมเบื้องต้น โดยคู่มือดังกล่าวประกอบด้วยบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น แบบโบราณ กลุ่มเพลง เบ็ดเตล็ด เพลงบรรเลงประกอบพิธีมวงกวลจองไต และบทเพลงประกอบ การฟ้อนรำ เพื่อความสนุกสนาน ได้ รวบรวมบทเพลงไว้มากถึง 20 บทเพลง นอกจากนี้ยังมีเนื้อหา อื่นๆ เช่น ลักษณะและชื่อเรียกส่วนประกอบของ ตรวักนาล ประวัติ และประเภทของตรวักนาล วิธีการคัดเลือกกลาสำหรับผลิตตรวักนาล วิธีการเตรียมหนัง การขึ้นหน้าขอ วิธีการถ่ายทอดตรวักนาลตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน พิธีไหว้ครูกันตรึม ประเภทบทเพลงกันตรึม และวิธีการอ่านโน้ตในคู่มือการฝึก เป็นต้น

2. ในการถ่ายทอดตรวักนาล ของครูธงชัย สามสี มีแนวคิดและวิธีการอย่างหนึ่ง เรียกว่า การสืลม วิธีการสืลม เกิดจากการที่ครูธงชัย สามสี ได้ไปเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน และชุมชนต่างๆ ที่มีความสนใจทางดนตรี กันตรึม โดยจัดทำเป็นโครงการ รวบรวมรับสมัครนักเรียน เยาวชน และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจมาฝึกหัด ดนตรีกันตรึม โดยมีตรวักนาลเป็น เครื่องดนตรีหลักในการฝึกหัด เมื่อมีผู้ให้ความสนใจมากทำให้เครื่องดนตรี ในการฝึกหัดไม่เพียงพอ อีกทั้งปัญหาเรื่องงบประมาณ สำหรับหน่วยงานหรือชุมชนที่ไม่สามารถจัดซื้อเครื่องดนตรี ได้เพียงพอ ครูธงชัย สามสี จึงได้คิดรูปแบบการถ่ายทอดตรวักนาลขึ้น เรียกว่า การสืลม โดยให้ผู้มาฝึกหัดสมมติว่า มีตรวักนาลอยู่ในมือ สมมติให้มือซ้ายจับต้องตรวักสูงประมาณระดับอกของผู้ฝึกหัด ให้มือขวาสมมติว่าจับกล แขนง ทำท่าทางเหมือน สืตรวักนาล จากนั้นฝึกสืและท่องระดับเสียงของตรวักนาลเหมือนฝึกสืตามลำดับ

ขั้นทุกประการ เริ่มจากการฝึกสืสายเปล่า การฝึกสืกดสายพร้อมกับร้องเสียงท่องโน้ต ให้ถูกต้องตามระดับเสียง เมื่อท่องโน้ตและท่าทางได้คล่องดีแล้ว ผู้เรียนจะได้สืตรวักนาลจริงจากการเวียนเครื่องดนตรี ฝึกสลับกันระหว่าง ท่องโน้ตและการฝึกสืจากเครื่องดนตรีจริงสลับกันไป รวมทั้งการฝึกสืเป็นบทเพลงต่างๆ สลับกับเครื่องดนตรี จริงเช่นกัน ต่อมาครูธงชัย สามสี เล็งเห็นว่าการฝึกสืลมสลับการการฝึกปฏิบัติกับเครื่องดนตรีจริงนั้นสามารถนำมา ปรับใช้กับการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนที่มีจำนวนมากได้ เพราะการที่มีจำนวนผู้เรียนมาก เมื่อลงมือปฏิบัติครูผู้สอน และผู้เรียนไม่สามารถได้ยินเสียงท่องโน้ตและเสียงของเครื่องดนตรีที่ตนเองสืได้ เนื่องจากมีเสียงดังและเห็นว่าการ ท่องโน้ตเพลงให้ตรงกับเสียง ทำให้เมื่อปฏิบัติเครื่องจริง ผู้เรียนสามารถบรรเลงได้ตรงหรือใกล้เคียงกับเสียงโน้ต ดีกว่าการฝึกด้วยเครื่องดนตรีจริงอย่างเดียว สอดคล้องกับทฤษฎีของ โคได (Kodaly Method) (Kodaly Concept. 2561) ที่ให้ความสำคัญการร้องเพลงหรือการร้องโน้ต โคได เชื่อว่าเสียงร้องเป็นเสียงที่ใกล้ตัวที่สุด และเป็นเครื่องบอกความรู้สึกได้ดีที่สุด การร้องเพลงตามวิธีที่ถูกต้องจะช่วยให้เด็กได้ฝึกหูให้เคยชินกับชั้นคู่และทำให้เด็กร้องเพลง ไม่เพี้ยนและหูไม่เพี้ยน การฝึกร้องต้องมาก่อนการเรียนดนตรี

3. บทเพลงกันตรึมที่ครูธงชัย สามสี ได้รวบรวมและนำไปใช้ในการถ่ายทอดตรวักนาลเป็นการ ผสมผสานองค์ความรู้จากธรรมเนียมปฏิบัติเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรมครูทางดนตรีกันตรึม การสังเกต และให้ความสำคัญกับทักษะการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการคำนึงถึงการนำบทเพลง

ไปใช้งานของศิษย์ผู้ที่ได้รับ การถ่ายทอด การคัดเลือกบทเพลงสำหรับการถ่ายทอดตรวักนาล ประกอบด้วย บทเพลงกันตรึมโบราณ กลุ่มบทเพลง เบ็ดเตล็ด บทเพลงบรรเลงประกอบพิธีม วงกวลจองไต และบทเพลงประกอบการฟ้อนรำ เพื่อความ สนุกสนานรื่นเริง โดยเรียงลำดับตาม ความยากง่ายของบทเพลง เทคนิคการบรรเลงและการนำไปใช้

4. กระบวนการถ่ายทอดตรวักนาล ของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การ ปรับ พื้นฐาน 2) การฝึกสีสายเปล่าและการฝึกกดสาย 3) การฝึกสีเปลี่ยนคันชัก 4) การฝึกสี สลับตัว โน้ต 5) การฝึก ปฏิบัติบทเพลง 6) การเสริมทักษะอื่นๆ และ 7) การวัดผลประเมินผล พบว่า ขั้นตอน ที่ 1 – 5 เป็นการฝึกปฏิบัติ

พื้นฐานการบรรเลง สอดคล้องกับ มนตรี ตราโมท (มนตรี ตราโมท. 2545 : 102-104 อ้างถึงใน สำเนา เปี่ยมดนตรี. 2552 : 14) สรุปขั้นตอนการสอนดนตรีไทย 6 ขั้น ได้แก่ 1) นั่งให้ถูกแบบแผน 2) จับเครื่อง ให้ถูกลักษณะ 3) เริ่มกระทำให้เป็นเสียงโดยไม่ต้องเป็นเพลง 4) ต่อเพลงสั้นๆ และง่ายๆ 5) บอกให้รู้ จังหวะ และ 6) บอกให้ทราบว่าเป็นอย่างไร ขั้นตอน ที่ 1-4 ของครูธงชัย สามสี โดยเล็งเห็น ความสำคัญของ พื้นฐานเป็นสำคัญจากบทเพลงที่ง่ายและสั้น นอกจากนี้แล้วการฝึกบรรเลงพร้อมกับการให้จังหวะ และการ อธิบายลักษณะบทเพลง อารมณ์ เทคนิคเฉพาะบทเพลงถือเป็นเรื่องสำคัญอีก ประการหนึ่งที่จะทำให้ ผู้บรรเลง ดนตรีสามารถสื่ออารมณ์ของบทเพลงออกมาผ่านเครื่องดนตรีได้ทำ ให้บทเพลง มีความไพเราะมาก ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การเสริมทักษะอื่นๆ เกิดขึ้นจากการสังเกตผู้เรียน และการที่ผู้เรียนได้แสดง ความ สนใจ ที่จะเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ตนเอง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ทักษะการตีสก็วล 2) ทักษะการขับร้อง เพลงกันตรึม 3) ทักษะการซ่อมสร้างเครื่องดนตรีกันตรึม และ 4) การสอนแบบพี่ สอนน้อง ขั้นตอน ที่ 6 การเสริมทักษะอื่นๆ ครูธงชัย สามสี เป็นผู้พิจารณาตามความสามารถ ความ สนใจของศิษย์เป็นหลัก

การเสริมทักษะการตีสก็วล ฝึกเพื่อเพิ่มความเข้าใจเรื่องจังหวะของบทเพลงแต่ละบทเพลง การเสริม ทักษะการขับร้องเพลงกันตรึม สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานการขับร้อง มีน้ำเสียงดี การเพิ่มทักษะ การขับร้อง จะทำให้ เกิดความเชื่อมโยง บทเพลงกับเนื้อร้อง ผู้เรียนจะเข้าใจบทเพลงรวมทั้งลีลาและ อารมณ์ ของบทเพลงได้ดี การเสริมทักษะการซ่อมสร้างเครื่องดนตรีกันตรึม ครูธงชัย สามสี เน้นผู้ที่มีใจ รักและ มีทักษะทางช่างเป็นอย่างดี เป็นการต่อยอดจากการเป็นนักดนตรี พื้นบ้านสู่ช่างทำเครื่องดนตรี พื้นบ้าน ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยมาก และ การเสริมทักษะการสอนแบบพี่สอนน้อง ครูธงชัย สามสี คัดเลือกศิษย์ที่มีฝีมือดี มีความสามารถ และมีอุปนิสัย

รักการสอนการถ่ายทอด มีจิตใจเอื้อเฟื้อ มาช่วยในการถ่ายทอดการบรรเลงตรวักนาล เพื่อเป็นการเชื่อม ความสัมพันธ์ ระหว่างศิษย์รุ่นพี่กับศิษย์รุ่นน้อง รวมทั้งการเตรียมเปลี่ยนสถานะของศิษย์รุ่นพี่ให้เป็นครู กันตรึมที่ดี

ขั้นตอนที่ 7 การวัดประเมินผล ในกระบวนการถ่ายทอดตรรกานาล ของครูธงชัย สามสี มีการวัด และประเมินผล อยู่ในหลายๆ ขั้นตอนของการฝึก ครูธงชัย สามสี จะพิจารณาประเมินผลการบรณเลง เป็น รายบุคคล ในกรณีที่มีศิษย์จำนวนไม่มาก หากมีจำนวนมากครูธงชัย สามสี จะพิจารณาเป็นรายกลุ่มย่อยๆ เพื่อให้เห็นฝีมือ ของศิษย์และพิจารณาฝีมือการบรณเลงได้ โดยไม่มีผิดพลาด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดตรรกานาล ของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ สำหรับ

การนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดตรรกานาล ของครูธงชัย สามสี สามารถเป็นแนวทาง ในการศึกษาวิจัยทางดนตรีศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดนตรี โดยเฉพาะในโรงเรียน ที่มีงบประมาณไม่เพียงพอ เครื่องดนตรีไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน สามารถนำรูปแบบและ กระบวนการไปเป็นข้อมูล เพื่อปรับใช้ ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนดนตรี ได้ในระดับหนึ่ง

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดตรรกานาล ของครูธงชัย สามสี เบื้องต้นและยังมีครุภูมิปัญญาด้านดนตรีที่สำคัญและเชี่ยวชาญทางดนตรีอื่นๆ อีกหลายท่าน เช่น นายเผย ศรีสวาท นายทอม จันทนภา นายเสรีอน มุ่งมี นายเสมอ ชะโลธร นายชินสุข ทองจิตต์ นายมัวะ เหล่าดี นายสมาน ช่อจันทร์ และนายเอกภาพ ผาดโผน เป็นต้น โดยมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจในการศึกษา เช่น ศึกษากระบวนการถ่ายทอดของครู ภูมิปัญญาคนอื่นๆ ศึกษาเทคนิคเฉพาะของครุภูมิปัญญา และศึกษา บทบาทของครุภูมิปัญญาในการถ่ายทอดดนตรีในสถานศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กษมา ประสงค์เจริญ. (2552). *ภูมิปัญญาไทยของครูจะเข้แบบฉบับดั้งเดิมในการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอด การบรณเลงจะเข้ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กิจชัย ส่องเนตร. (2554). *การถ่ายทอดสละลื้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต).
- นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2558). *การวิจัยทางมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เชาว์ การวิชา. (2557). *การสืบทอดวัฒนธรรมพิณเพียดในประเทศกัมพูชา*. (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ณรุทธ์ สุธงจิตร์. (2554). *ดนตรีศึกษา : หลักการและสาระสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
ธงชัย สามสี (2560, 1 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ธัญญาภรณ์ โพธิกาวิณ. (2555). *กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน ดนตรี
ประเภทขลุ่ย และแคนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัด
ราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธารทิพย์ ขั้วนา. (2554). *การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
โรงเรียน โคกลำมวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต).
- มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม.
- นันท์นัฏ นักดนตรี. (2555). *ศึกษาภูมิปัญญาครูดนตรีไทย : กรณีศึกษาครูศิริ นักดนตรี*. (วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิพนธ์ กล้ากล่อมจิตร. (2556). *การศึกษาวิธีการถ่ายทอดดนตรีไทยในโรงเรียนและบ้าน ดนตรี
ไทย*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปพิชญา เสี่ยงประเสริฐ. (2556). *การวิเคราะห์ทัศนคติและกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทย ของ ครูชนก
สาคริก*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภมรศักดิ์ เกื้อหนองขุน. (2556). *การศึกษาระบบการถ่ายทอดการบรรเลงซอฮู้ของ ครูฉลุย จิ
ยะจันทร์*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น.(2559). มข. ประกาศผลคัดเลือกศิลปินมรดกอีสานและวัฒนธรรมสัมพันธ์
58. เข้าถึงได้จาก <https://www.kku.ac.th/news/v.php?q=0008706&l=th>.
- สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (2560). *สภาพทางภูมิศาสตร์*. เข้าถึงได้จาก
[http://surin.go.th/index.php/ สภาพทาง ภูมิศาสตร์.html](http://surin.go.th/index.php/สภาพทาง_ภูมิศาสตร์.html).
- สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์.(2560). *ข้อมูลจังหวัดสุรินทร์*. เข้าถึงได้จาก
[http://surinlocal.go.th/ public/history/data/index/menu/22](http://surinlocal.go.th/public/history/data/index/menu/22).
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *การสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติด้วยครุภูมิปัญญาไทย
รุ่นที่ 8*. กรุงเทพฯ: เจเค พริน แอนด์ แอ็ดเวอร์ไทซิง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. *ประเพณีท้องถิ่น*. เข้าถึงได้จาก [https://www.m-](https://www.m-culture.go.th/surin/more_news.php?cid=31)
[culture.go.th/surin/ more_news.php?cid=31](https://www.m-culture.go.th/surin/more_news.php?cid=31).
- สำเนา เปี่ยมดนตรี. (2552). *ปีใน : กระบวนการถ่ายทอดสำนักครูเทียบ คงลายทอง*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- องอาจ อินทนิเวศ. (2557). *ภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ในพื้นที่เทศบาล
ตำบล*

บ้านดู่ จังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, (3), 107-120.Kodaly Institute.

Kodaly Concept. เข้าถึงได้จาก http://www.kodaly.hu/zoltan_kodaly/kodaly_concept.

การพยากรณ์ผู้โดยสารสนามบินแม่สอด จังหวัดตาก

Forecasting of Air Passenger Flows in Maesot Airport, Tak Province

อังคณา ตาเสนา(ANGKANA TASENA)^{1*} และธีรศิลป์ กันธา(TERASIN KANTA)²

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

* E-mail: nunazaa157@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์เพื่อพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิรายเดือน จากกรมท่าอากาศยาน ซึ่งข้อมูลจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินทั้งหมดจำนวน 77 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ผลการวิจัย พบว่า ข้อมูลของจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีความนิ่งที่ผลต่างอันดับ 1 (1 Differencing) และนำข้อมูลที่ได้มาทำการหาแบบจำลองอาร์มีมา (ARIMA) โดยวิธีบ็อกซ์-เจนกินส์ (Box-Jenkins) แล้วพบว่าแบบจำลองที่เหมาะสมในรูปแบบของสมการของแบบจำลอง เป็นดังนี้

สมการของแบบจำลองจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

$$\Delta Pss_t = 0.043451 + 0.479686\Delta PG_{t-1} - 0.658785\hat{e}_{t-1} + \hat{e}_t$$

จากสมการ จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด(ΔPss_t) ขึ้นอยู่กับค่าคงที่มีค่าประมาณสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.043451 และค่าสัมประสิทธิ์ของ AR(1) มีค่าเท่ากับ 0.479686 และ MA(1) เท่ากับ -0.658785 หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของ AR(1) มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันกับจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด และ MA(1) มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าคลาดเคลื่อนของจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด

และนำแบบจำลองมาทำการพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

คำสำคัญ: บ็อกซ์-เจนกินส์ การพยากรณ์ ผู้โดยสาร สนามบิน

Abstract

The research provided passenger forecasts of air passenger flows in Maesot airport, Maesot district, Tak province. The secondary data gathered from department of airports, Thailand during August 2010 to October 2016 (77 values) by using methods of Box-Jenkins model. The results showed that the passengers of airlines using the airport indicated the stability point at 1 differencing. The result also confirmed the most suitable equation for this time series and the forecasting models was:

$$\Delta Pss_t = 0.043451 + 0.479686\Delta PG_{t-1} - 0.658785\hat{e}_{t-1} + \hat{e}_t$$

According to the equation (ΔPss_t), the number of air passenger flows in Maesot Airport depended on constant value, the coefficient was 0.043451, the coefficient of AR (1) was 0.479686 and MA (1) was -0.658785. It showed that AR (1) changed in the same direction, and MA (1) changed in the opposite direction with error in number of air passenger flows in Maesot airport. The model was used to provide a forecast for number of passengers using Maesot airport, Maesot district, Tak province.

Keywords: Box-Jenkins, economic forecasting, air passenger, Airport

บทนำ

อุตสาหกรรมการบินถือว่าเป็นอุตสาหกรรมทางด้านการขนส่งที่ทันสมัยที่สุดในโลกและยังได้รับการยอมรับว่าเป็นการขนส่งที่มีความปลอดภัยสูงสุดเพราะเครื่องบินนั้นสามารถเดินทางด้วยความเร็วสูงซึ่งทำให้ประหยัดเวลาเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังได้รับความนิยมเพื่อที่จะให้ได้รับเวลาเพิ่มมากขึ้นจากการเดินทางอีกด้วย ในประเทศไทยนับว่าอุตสาหกรรมการบินมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่ากระทรวงคมนาคมได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 มีผลทำให้สายการบินเอกชนสามารถเข้ามาดำเนินกิจการการบินในเส้นทางภายในประเทศเส้นทางใดก็ได้ทั้งแบบประจำ (Schedule airline) และแบบไม่ประจำ (Non-schedule airline) โดยสายการบินไทยโดยการเปิดเสรีทางการบินนี้ทำให้ผู้โดยสารมีทางเลือกในการเดินทางมากขึ้นทั้งในด้านการบริการราคาและคุณภาพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่ออุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย

จังหวัดตากนับว่าเป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญของโครงข่ายคมนาคมทางบกระหว่างภาคเหนือตอนล่างกับภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นแถบพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอแม่สอด ซึ่งมีจุดผ่านแดนถาวรที่สะพานมิตรภาพไทย-พม่า เชื่อมสู่ประเทศสหภาพพม่าและเป็นพื้นที่เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการผลิตด้านอุตสาหกรรม การคมนาคม และอุตสาหกรรมด้านการกระจายสินค้า (LOGISTIC INDUSTRY) ด้วยศักยภาพการค้าชายแดนของอำเภอแม่สอดในการพัฒนาจากความได้เปรียบของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมสู่สหภาพพม่า ส่งผลให้แม่สอดมีศักยภาพในการพัฒนาการผลิตด้านอุตสาหกรรม การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว

ท่าอากาศยานแม่สอด หรือ สนามบินแม่สอด ตั้งอยู่ที่ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ท่าอากาศยานแม่สอด เดิมเป็นท่าอากาศยานเล็ก สร้างขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยเป็นสนามบินที่ใช้ในกิจการทหารอยู่ในความดูแลของกองทัพอากาศ ในปี 2473 ดำเนินการเป็นรัฐพาณิชย์ กองการบินพลเรือน กระทรวงพาณิชย์ และระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้ใช้สนามบินแห่งนี้เป็นหน่วยบินในการปฏิบัติการ ทางอากาศ โจมตีฝ่ายสัมพันธมิตรในประเทศพม่า เมื่อสงครามโลกสงบลง ในปี พ.ศ. 2489 กองทัพอากาศ ได้ริเริ่มดำเนินการบินขึ้นใหม่ รวมทั้งได้เห็นถึงความสำคัญในการขนส่งทางอากาศ จึงได้มีการปรับปรุงสภาพสนามบิน และทำการสร้างอาคารท่าอากาศยาน หอบังคับการบิน และได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงท่าอากาศยานแม่สอดให้มีมาตรฐาน เพื่อให้บริการกับสายการบินและผู้โดยสารเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมท่าอากาศยาน กระทรวงคมนาคม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560) และจากสถิติจะพบว่าจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด

ปี	จำนวนผู้โดยสาร (คน)
2554	12,857
2555	34,244
2556	87,454
2557	96,369
2558	144,598
2559	174,627

ที่มา: กรมท่าอากาศยาน กระทรวงคมนาคม, 2560

จากตาราง 1 จะเห็นว่าจำนวนผู้โดยสารได้มีการเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากได้รับความนิยมในการเดินทางทางอากาศเพิ่มขึ้น ปัจจัยที่มีผลต่อการเดินทางทางอากาศที่สำคัญ คือ สะดวกและประหยัดเวลาในการเดินทาง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น การเดินทางทางอากาศจึงได้รับความนิยมมากขึ้น เกิดการแข่งขันเกิดขึ้นระหว่างสายการบินแต่ละสาย ทำให้เกิดสายการบินต้นทุนต่ำหลายๆ สายการบินมา โดยสายการบินต้นทุนต่ำจะมุ่งเน้นการบริหารงาน การบริการที่เรียบง่ายและประหยัด ทำให้สามารถกำหนดราคาอัตราค่าโดยสารต่ำกว่าสายการบินปกติทั่วไป ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงการใช้บริการได้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งอำเภอแม่สอด ได้มีการจัดตั้งเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก ส่งผลให้มีนักลงทุนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มมากขึ้น ยิ่งส่งผลให้จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางมายังอำเภอแม่สอดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก รวมไปถึงสนใจการพยากรณ์ล่วงหน้าถึงจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด โดยมีการนำเอาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์การพยากรณ์ข้อมูลล่วงหน้า ซึ่งวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม การคมนาคมทางอากาศของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อศึกษาความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและทดสอบสมมติฐานทางทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อภาพรวมของระบบเศรษฐกิจและมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการในพื้นที่ภาคเหนือที่สามารถกำหนดกลยุทธ์ ที่สามารถรองรับสถานการณ์และผลกระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคต่อไป

แนวทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แบบจำลอง ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average Model)

แบบจำลอง ARIMA เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการพยากรณ์ข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series Data) โดยจะทำการพยากรณ์ข้อมูลในอนาคต โดยนำข้อมูลในอดีตและความคลาดเคลื่อน (Stochastic error term)

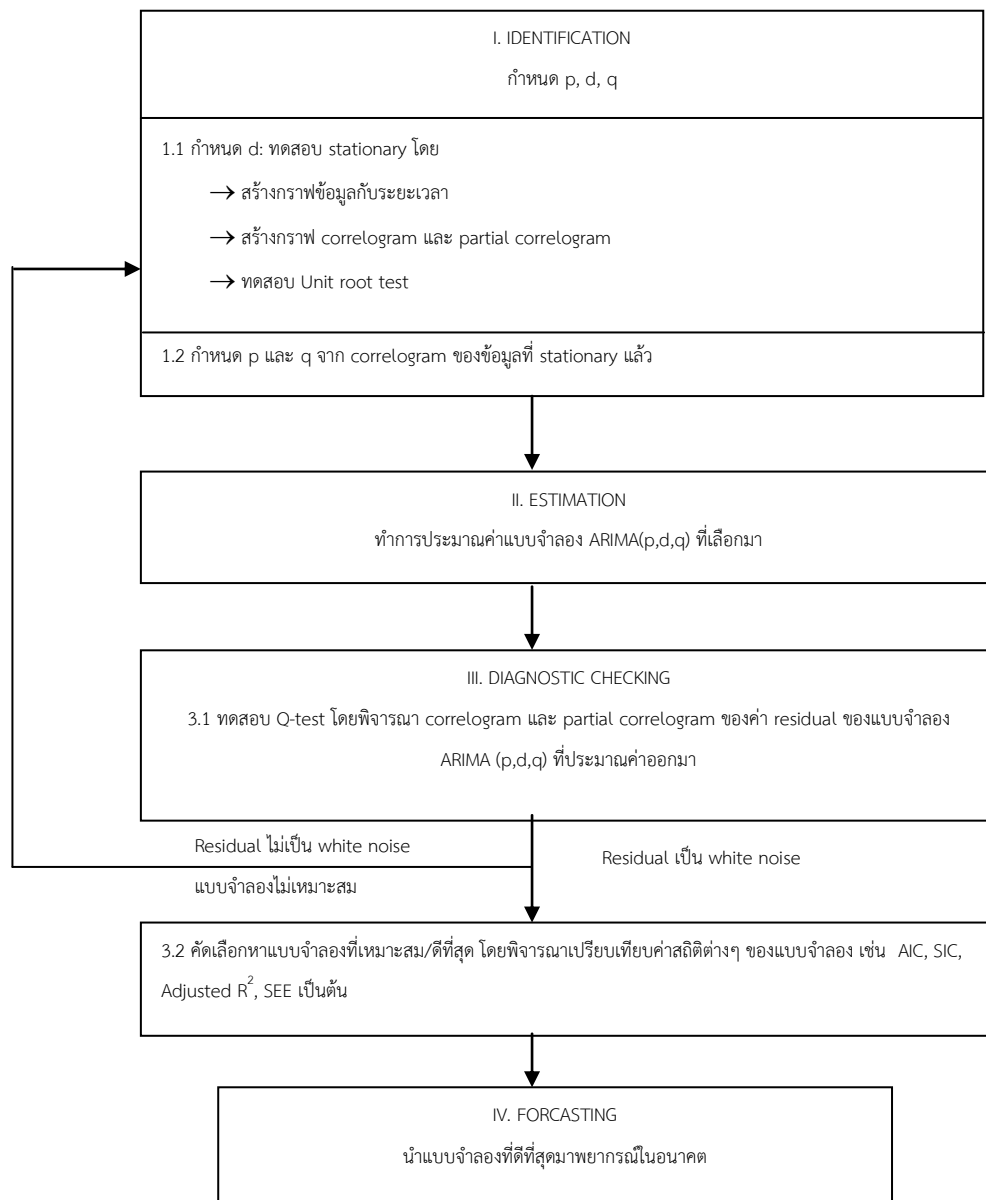
แบบจำลอง ARIMA (p,d,q) สามารถอธิบายได้ดังนี้ (ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, สงวนศักดิ์ ภิญญิจิตร, 2550 ; อัครพงศ์ อันทอง, 2550)

1. Autoregressive Process: AR(p) เป็นลักษณะของข้อมูลอนุกรมเวลาที่ขึ้นอยู่กับค่าตัวมันเองในอดีต โดย p คือ จำนวนของระยะห่าง (lag) ของข้อมูลในอดีตจากปัจจุบัน

2. Moving Average Process: $MA(q)$ เป็นลักษณะของข้อมูลอนุกรมเวลาที่ขึ้นอยู่กับความคลาดเคลื่อนในปัจจุบันและความคลาดเคลื่อนในอดีต โดย q คือ จำนวนของระยะห่าง (lag) ของค่าความคลาดเคลื่อนในอดีตจากปัจจุบัน

3. Autoregressive and Moving Average Process: $ARMA(p,q)$ เป็นการรวมกันระหว่าง AR กับ MA นั่นคือ ข้อมูลอนุกรมเวลาขึ้นอยู่กับทั้งค่าของข้อมูลอนุกรมเวลาในอดีต และ ค่าความคลาดเคลื่อนทั้งในปัจจุบันและในอดีต

สำหรับขั้นตอนในการศึกษาวิธีของแบบจำลอง ARIMA ซึ่งมีอีกชื่อหนึ่งว่า วิธี Box - Jenkins (BJ) จะเป็นการกำหนดหารูปแบบของแบบจำลอง ARIMA ที่เหมาะสมที่สุดเพื่อนำไปใช้ในการพยากรณ์ต่อไป ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนดังแผนผัง ดังต่อไปนี้

ภาพ 1 แผนผังแสดงขั้นตอนการวิเคราะห์ของแบบจำลอง ARIMA (p, d, q) โดยวิธี Box – Jenkins

การทดสอบคุณสมบัติคงที่ (Stationary)

การศึกษาข้อมูลที่เป็นข้อมูลแบบอนุกรมเวลา มีข้อควรพิจารณา คือ ข้อมูลอนุกรมเวลามีลักษณะนิ่งหรือไม่ ดังนั้นจึงทำให้ต้องมีการทดสอบความนิ่งของข้อมูลก่อน โดยการทดสอบคุณสมบัติคงที่ ด้วยวิธีการ Augmented Dickey Fuller เนื่องจากวิธี Dickey Fuller ไม่สามารถทำการทดสอบตัวแปรกรณีที่เป็น Serial Correlation ในค่าคลาดเคลื่อนหรือ Error Term (ε_t) ที่มีลักษณะมีความสัมพันธ์กันเองในระดับสูง (High-order Autoregressive Moving Average Processes) โดยเพิ่มกระบวนการเชิงอัตถถอย (Autoregressive Processes) เข้าไปในสมการของ DF Test ซึ่งจะมีการเพิ่มพจน์ที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงของค่าล่า (Lagged Change) ทำให้ได้สมการใหม่ ดังต่อไปนี้

$$(1) \quad \Delta x_t = \alpha + \beta_t + \gamma x_{t-1} + \sum_{i=1}^p \phi_i \Delta x_{t-i} + \varepsilon_t$$

โดยกำหนดให้

X_t	คือ	ข้อมูลตัวแปร ณ เวลา t
X_{t-1}	คือ	ข้อมูลตัวแปร ณ เวลา t-1
$\alpha, \beta, \gamma, \phi$	คือ	ค่าพารามิเตอร์
t	คือ	ค่าแนวโน้ม
ε_t	คือ	ค่าความคลาดเคลื่อนเชิงสุ่ม

โดยมีสมมติฐาน คือ

สมมติฐานหลัก	$H_0: \gamma = 0$	ข้อมูลมีลักษณะไม่นิ่ง
สมมติฐานหลัก	$H_1: \gamma < 0$	ข้อมูลมีลักษณะนิ่ง

หลักการทดสอบคุณสมบัติคงที่หรือลักษณะข้อมูลที่มีความนิ่งนั้นสามารถพิจารณาจากค่า Augmented Dickey-Fuller test statistic โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

1. ถ้าค่า Augmented Dickey-Fuller test statistic มากกว่า Critical values จะปฏิเสธสมมติฐานหลัก แสดงว่าตัวแปรตัวนั้นมีคุณสมบัติคงที่ (Stationary)
2. ถ้าค่า Augmented Dickey-Fuller test statistic น้อยกว่า Critical values จะยอมรับสมมติฐานหลัก แสดงว่าตัวแปรตัวนั้นไม่มีคุณสมบัติคงที่ (Nonstationary)

จากการทดสอบคุณสมบัติคงที่ ถ้าพบว่าชุดข้อมูลอนุกรมเวลาไม่มีคุณสมบัติคงที่ จะต้องทำการทดสอบอีกครั้งโดยหาผลต่างของอนุกรมเวลาระหว่างข้อมูล ณ ปัจจุบันกับข้อมูลถอยหลังไป d คาบเวลา ซึ่งถ้าข้อมูลมีคุณสมบัติคงที่ที่คาบเวลา d แบบจำลอง ARIMA ของข้อมูลชุดนี้จะมี Integrated (I) เท่ากับ d

การกำหนดตัวแบบที่เหมาะสมของแบบจำลอง ARIMA

หลังจากทดสอบคุณสมบัติคงที่และได้อันดับ d ที่เหมาะสมแล้วนั้น ลำดับต่อมา คือ ต้องการกำหนดตัวแบบที่เหมาะสมของแบบจำลอง ARIMA สามารถทำได้โดยการพิจารณาฟังก์ชันสหสัมพันธ์ในตัวเอง (Autocorrelation Function : ACF) และฟังก์ชันสหสัมพันธ์ในตัวเองบางส่วน (Partial Autocorrelation Function : PACF) ของข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีคุณสมบัติคงที่ โดยการกำหนดตัวแบบนั้นจะมีลักษณะเป็นการทำซ้ำ โดยเริ่มจากการเลือกตัวแบบที่เป็นไปได้ และเมื่อได้แล้วจึงนำไปประมาณค่าพารามิเตอร์และตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแบบเป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งถ้าพบว่าตัวแบบที่เป็นไปได้นั้นไม่เหมาะสม ต้องทำซ้ำกระบวนการเดิม คือ เริ่มการเลือกตัวแบบใหม่ que เห็นว่าเหมาะสมกว่า และขั้นสุดท้ายตรวจสอบความเหมาะสมจนกว่าจะได้แบบที่เหมาะสมที่สุด สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการพิจารณา ACF และ PACF นั้นผู้ศึกษาได้ใช้ Correlogram ของ ACF และ PACF เพื่อกำหนดรูปแบบของ AR(p) และ MA(q) หรือ ARMA(p,q) โดยมีเงื่อนไขของการพิจารณาในเบื้องต้นดังตารางแสดงเกณฑ์การพิจารณาในเบื้องต้นในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบ AR(p) และ MA(q)

ตาราง 2 เกณฑ์การพิจารณาในเบื้องต้นในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบ AR(p) และ MA(q)

กระบวนการ	ACF (ρ_k)	PACF (ϕ_{kk})
AR(1)	ลดลงแบบ Exponential	ค่า (ϕ_{11}) $\neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 2$
AR(2)	ลักษณะการลดเข้าหาศูนย์แบบ Exponential หรือลดแบบคลื่นไซน์	ค่า (ϕ_{11}) และ (ϕ_{22}) $\neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 3$
AR(p)	ลักษณะการลดเข้าหาศูนย์แบบ Exponential หรือลดแบบคลื่นไซน์	(ϕ_{pp}) $\neq 0$ แต่ค่า (ϕ_{kk}) อื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k > p$
MA(1)	$\rho_1 \neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 2$ และ $-0.5 < \rho_1 < 0.5$	ลดแบบ Exponential
MA(2)	ค่า ρ_1 และ $\rho_2 \neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 3$	ลักษณะการลดเข้าหาศูนย์แบบ Exponential หรือลดแบบคลื่นไซน์

MA(q)	ค่า $\rho_q \neq 0$ แต่ค่า ρ_k อื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k > q$	ลักษณะการลดเข้าหาศูนย์ แบบ Exponential หรือลดแบบคลื่นไซน์
ARMA(1,1) กรณีที่ 1	ลดลง แบบ Exponential หรือแบบคลื่น ไซน์จาก ρ_1	ลดลง แบบ Exponential หรือแบบคลื่น ไซน์จาก f_{11} โดยที่ $f_{11}=r_1$
ARMA(1,1) กรณีที่ 2*	$\rho_1 \neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 2$ และ $-0.5 < \rho_1 < 0.5$	ค่า $(\phi_{11}) \neq 0$ ค่าอื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k \geq 2$
ARMA(p,q) กรณีที่ 1	ลดลง แบบ Exponential หรือแบบคลื่น ไซน์ จาก ρ_q	ลดลง แบบ Exponential หรือแบบคลื่น ไซน์จาก (ϕ_p)
ARMA(p,q) กรณีที่ 2*	ค่า $\rho_q \neq 0$ แต่ค่า ρ_k อื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k > q$	$(\phi_{pp}) \neq 0$ แต่ค่า f_{kk} อื่นๆ เป็น 0 สำหรับ $k > p$

หมายเหตุ : * หมายถึงเงื่อนไขของการพิจารณาในกรณีนี้เป็นไปได้ทั้งกรณี ARMA(p,q) ARMA(p,0) และ ARMA(0,q) จึงต้องทดสอบทั้ง 3 รูปแบบ

อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่ พบว่า ACF และ PACF จะไม่เท่ากับศูนย์แต่อยู่ใกล้ศูนย์ ดังนั้น จะต้องอาศัยการทดสอบสมมติฐานเพื่อพิจารณาว่า ACF และ PACF เป็นศูนย์หรือไม่

โดยกำหนดการทดสอบสมมติฐานหลักคือ $H_0 : \rho_k = 0$ และ $H_0 : \phi_{kk} = 0$ สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณานั้นดูจากค่าสถิติ ρ_k หรือ r_k และ ϕ_{kk} ว่าอยู่ภายในช่วงบริเวณที่ยอมรับ (Acceptance region)หรือไม่ (ซึ่งโดยทั่วไปนิยมใช้บริเวณยอมรับเท่ากับช่วง $(\frac{-2}{\sqrt{n}}, \frac{2}{\sqrt{n}})$ หรือ มีระดับนัยสำคัญประมาณ 0.05) ถ้าอยู่ในบริเวณที่ยอมรับจะถือว่าค่านั้นไม่ต่างจากศูนย์ ซึ่งจากที่กล่าวในข้างต้นสรุปได้ดังนี้

ρ_k หรือ r_k จะเท่ากับศูนย์ ถ้า $\frac{-2}{\sqrt{n}} < r_k < \frac{2}{\sqrt{n}}$, เมื่อ $k > q$ (r_k อยู่นอกช่วงนี้เมื่อ $k \leq q$)
ดังนั้น ตัวแบบที่เป็นไปได้ คือ MA(q)

ϕ_{kk} จะเท่ากับศูนย์ ถ้า $\frac{-2}{\sqrt{n}} < \phi_{kk} < \frac{2}{\sqrt{n}}$, เมื่อ $k > p$ (r_k อยู่นอกช่วงนี้เมื่อ $k \leq p$) ดังนั้น ตัวแบบที่เป็นไปได้ คือ AR(p)

การตรวจสอบรูปแบบที่เหมาะสมของสมการ

หลังจากที่ได้รูปแบบของสมการที่เหมาะสมแล้วตามตารางแสดงเกณฑ์การพิจารณาในเบื้องต้นในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบ AR(p) และ MA(q) แล้วควรนำมาตรวจสอบอีกครั้งว่ารูปแบบ

ที่ใช้ในการประมาณการเหมาะสมจริงหรือไม่ เนื่องจากโดยทั่วไปจะมีความเป็นไปได้ว่าอนุกรมเวลาชุดหนึ่งอาจมีตัวแบบที่เหมาะสมมากกว่าหนึ่งตัวแบบ ดังนั้นการพิจารณาเลือกใช้เพียงหนึ่งตัวแบบจากที่เหมาะสมทั้งหมดต้องพิจารณาจากเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1. การทดสอบค่าพารามิเตอร์ในรูปแบบ โดยพิจารณาจากค่าสถิติ t (t-statistic) ซึ่งในการทดสอบนั้นจะตั้งสมมติฐานหลักว่า ค่าของพารามิเตอร์ไม่ต่างจากศูนย์ และถ้า t-statistic มากกว่า ค่าวิกฤต จะปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าค่าของพารามิเตอร์ไม่ต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ จึงถือได้ว่ารูปแบบที่ใช้เหมาะสม

2. พิจารณาเลือก ค่า R-squared และ Adj R-squared ที่เข้าใกล้ 1 ที่สุด

3. ค่าสหสัมพันธ์ในตัวเองของค่าความคลาดเคลื่อน (ดูจากกราฟ Correlogram) ต้องไม่มีลักษณะการลดลงแบบ Exponential

4. ทดสอบความเหมาะสมโดยใช้ Portmanteau test หรือ การทดสอบของ Box and Pierce (Q-statistic) ซึ่ง $Q\text{-statistic} = n \sum_{k=1}^k r_{\varepsilon_t}^2(k)$ สำหรับหรับการทดสอบได้ตั้งสมมติฐานดังนี้

$$H_0 : \rho_{\varepsilon_t}(1) = \rho_{\varepsilon_t}(2) = \dots = \rho_{\varepsilon_t}(k) = 0$$

$$H_1 : \text{มีบางค่าของ } \rho_{\varepsilon_t}(j), 1, \dots, k \neq 0$$

ส่วนเกณฑ์ในการพิจารณาดูจากค่า Q-statistic กับค่าวิกฤติของ Chi-square ณ ระดับนัยสำคัญที่กำหนด ซึ่งถ้า Q-statistic มีค่าน้อยกว่าค่าวิกฤติ จะยอมรับ H_0 ซึ่งแสดงว่าสหสัมพันธ์ในตัวเองของความคลาดเคลื่อนเป็นศูนย์ทุกค่า k แสดงว่าตัวแบบที่เลือกเป็นตัวแบบที่เหมาะสม

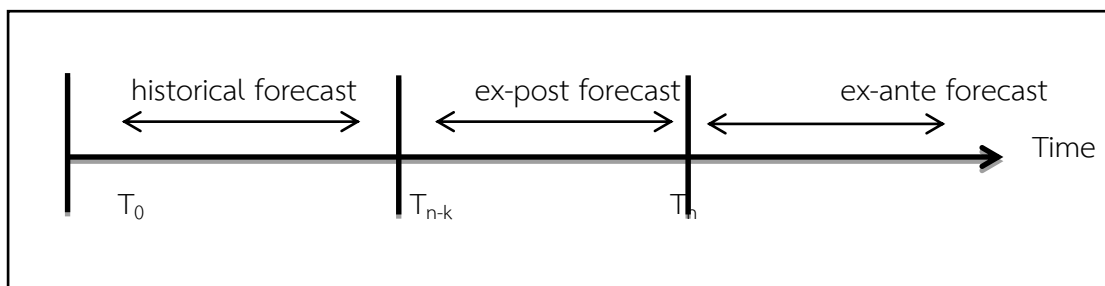
5. พิจารณาค่า Akaike และ Schwarz

เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วมีความเป็นไปได้ว่าอนุกรมเวลาชุดหนึ่งอาจมีตัวแบบที่เหมาะสมมากกว่าหนึ่งตัวแบบ ดังนั้นเครื่องมืออีกตัวหนึ่งที่จะช่วยตัดสินใจว่ารูปแบบสมการใดเหมาะสมกว่ากันคือค่า Akaike Information Criterion (AIC) และ Schwarz Bayesian Criterion (SBC) โดยจะพิจารณารูปแบบที่ได้ค่าที่ต่ำที่สุดเป็นรูปแบบที่เหมาะสม โดย AIC และ SBC

การนำแบบจำลองไปใช้ในการพยากรณ์

ใช้สมการพยากรณ์ที่สร้างจากรูปแบบที่กำหนดและผ่านการตรวจสอบในขั้นตอนที่ผ่านมาแล้ว แต่เนื่องจากการพยากรณ์ข้อมูลไปข้างหน้านั้นจะต้องเป็นแบบจำลองที่มีความแม่นยำที่สุด ดังนั้นการพยากรณ์จึงต้องมีการทดสอบแบบจำลอง โดยการแบ่งการพยากรณ์ออกเป็น 3 ช่วง คือช่วง historical forecast อันเป็นการพยากรณ์ตั้งแต่อดีตถึงช่วงเวลาที่พิจารณา (T_0 - T_{n-k}) การพยากรณ์ช่วง ex-post forecast คือการพยากรณ์โดยการตัดข้อมูลออกมาส่วนหนึ่งแล้วทำการพยากรณ์เปรียบเทียบกับข้อมูลจริงกับข้อมูลที่ได้จากการพยากรณ์ โดยพิจารณาค่า root mean squared error (RMSE) ค่า Thiel inequality coefficient (U) และค่า Akaike information criterion (AIC) จะ

พิจารณาค่าสถิติทั้ง 3 ค่าที่มีค่ามากที่สุด ซึ่งได้จากการทำการพยากรณ์เมื่อเลือกแบบจำลองที่ดีที่สุดได้แล้ว จึงนำแบบจำลองนั้นมาทำการพยากรณ์แบบ ex-ante forecast ซึ่งเป็นการพยากรณ์ข้อมูลไปข้างหน้าดังภาพ 2

ภาพ 2 การพยากรณ์ข้อมูลไปข้างหน้า

ที่มา : Pindyck and Rubinfeld(1998) อ้างใน สงวนศักดิ์ ภัยอุทัย, 2550

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ส่วน คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบจำลอง ARIMA และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสายการบิน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบจำลอง ARIMA

ณิชา สุภาพิมพ์ และสุเมธ แก่นมณี (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “การพยากรณ์ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในอนาคต โดยใช้แบบจำลองอาร์มาและแบบจำลองการช” พบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพยากรณ์ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในอนาคตของพื้นที่ 10 จังหวัดที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาระบบ RBF โดยใช้แบบจำลอง ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average) ในการศึกษาได้ใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาของจำนวนประชากรรายปี ตั้งแต่ปี 2511-2554 คูณอัตราการใช้น้ำตามมาตรฐานของความจำเป็นพื้นฐาน รวมทั้งสิ้น 44 ข้อมูล เมื่อทำการพยากรณ์ความต้องการใช้น้ำ พบว่า ในปี 2558 จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีความต้องการใช้น้ำสูงที่สุด (57.72 ล้านลบ.ม.ต่อปี) รองลงมา คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (39.73 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดเชียงราย (34.33 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดนครสวรรค์ (33.07 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดลพบุรี (25.41 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดกำแพงเพชร (20.22 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดพิจิตร (15.4 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดแพร่ (12.53 ล้านลบ.ม.ต่อปี) จังหวัดหนองคาย (6.556 ล้านลบ.ม.ต่อปี) และ จังหวัดชัยนาท (9.15 ล้านลบ.ม.ต่อปี) ตามลำดับ

ธাত্রี จันทระโคติกาและคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “การพยากรณ์มูลค่าการส่งออกของประเทศของประเทศไทย โดยใช้แบบจำลอง ARIMAX” ซึ่งงานวิจัยนี้มีขึ้นเพื่อตอบคำถามว่า การนำดัชนีภาวะ

ธุรกิจส่งออกของไทยมาใช้ร่วมในแบบจำลอง ARIMA โดยสร้างเป็นแบบจำลอง ARIMAX สามารถช่วยให้ผลการพยากรณ์มูลค่าส่งออกไทยมีความถูกต้องแม่นยำเพิ่มมากขึ้นหรือน้อยลงเพียงไร ผลการศึกษาโดยใช้วิธีการประมาณค่าแบบ Time Rolling และการพยากรณ์ล่วงหน้าแบบพลวัตและนอกกลุ่มตัวอย่าง พบว่า แบบจำลอง ARIMAX มีผลการพยากรณ์ที่มีความแม่นยำไม่แตกต่างจากแบบจำลอง ARIMA โดยดัชนีภาวะธุรกิจส่งออกของสินค้าส่งออกของไทยจำแนกรายสินค้า 11 กลุ่มไม่สามารถช่วยให้ผลการพยากรณ์มีความแม่นยำเพิ่มมากขึ้นเลยในขณะที่การพยากรณ์มูลค่าการส่งออกรวมโดยแบบจำลอง ARIMAX โดยใช้ดัชนีสินค้าคงคลังเป็นตัวแปรอิสระให้ผลการพยากรณ์ที่แม่นยำกว่าแบบจำลอง ARIMA ได้อย่างชัดเจน

สุกัญญา ยองประยูรและพริภา องค์คุณารักษ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “การพยากรณ์ปริมาณการนำเข้ากุ้งขาวแช่แข็งของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเทคนิควิเคราะห์อนุกรมเวลา” พบว่า การศึกษาหาวิธีการพยากรณ์ที่เหมาะสมสำหรับการพยากรณ์ปริมาณการนำเข้ากุ้งขาวแช่แข็งของประเทศสหรัฐอเมริกาและปริมาณการส่งออกกุ้งแช่แข็งของไทยไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเทคนิควิเคราะห์อนุกรมเวลา เพื่อให้โรงงานผลิตกุ้งแช่แข็งสามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ในการพยากรณ์ความต้องการซื้อ เพื่อวางแผนการจัดหากุ้งขาวล่วงหน้า จากการศึกษาพบว่าวิธีการที่เหมาะสมในการพยากรณ์การนำเข้ากุ้งของประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2553 มากที่สุด คือ วิธีปรับให้เรียบแบบโฮลท์และวินเทอร์ที่มีฤดูกาลแบบคูณ โดยใช้ข้อมูลรายไตรมาสเริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ และใช้ข้อมูลย้อนหลัง 4 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2548 – สิงหาคม พ.ศ. 2552 และวิธีการที่เหมาะสมในการพยากรณ์ปริมาณการส่งออกกุ้งแช่แข็งของไทยไปยังสหรัฐอเมริกามากที่สุด คือ วิธีปรับให้เรียบฤดูกาลแบบคูณ โดยใช้ข้อมูลรายไตรมาส เริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ และใช้ข้อมูลย้อนหลัง 2 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2550 – สิงหาคม พ.ศ. 2552

พงษ์ศิริ ศิริพานิช,ปราณี นิลกรณ์และสุดา(2550) ตระการเถลิงศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การพยากรณ์อนุกรมเวลาด้วยตัวแบบผสม ARIMA และ เครือข่ายประสาทเทียม” พบว่า ตัวแบบ ARIMA เป็นวิธีการที่มีข้อสมมติว่าความสัมพันธ์ของค่าสังเกตอนุกรมเวลาเป็นแบบเชิงเส้น จึงอาจไม่สามารถอธิบายลักษณะที่ไม่ใช่เชิงเส้นที่มีอยู่ในค่าสังเกตได้ด้นัก ตัวแบบเครือข่ายประสาทเทียม (Artificial Neural Network Model: ANN) เป็นวิธีการที่มีความยืดหยุ่นในการอธิบายลักษณะที่ไม่ใช่เชิงเส้นได้ดี แต่อาจอธิบายลักษณะเชิงเส้นได้ไม่ดีนัก ตัวแบบผสม ARIMA-ANN อาจช่วยอธิบายข้อมูลที่มีทั้งองค์ประกอบเชิงเส้นกับองค์ประกอบไม่เชิงเส้นได้ถูกต้องยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความถูกต้องในการพยากรณ์อนุกรมเวลาราคาปิดตลาดของหุ้น PTT โดยใช้ตัวแบบอนุกรมเวลาทั้ง 3 แบบ คือ ตัวแบบ ARIMA ตัวแบบ ANN และ ตัวแบบผสม ARIMA-ANN ผลการวิจัยพบว่าตัวแบบผสม ARIMA-ANN ให้ค่าพยากรณ์ถูกต้องมากกว่า ตัวแบบ ARIMA หรือตัวแบบ ANN

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสายการบิน

วิรุทธิ์ วัฒนธรรม, พงษ์ศักดิ์ สุริยานากุล และ ชวเลข วณิชเวทิน (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยานในเมือง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยานในเมือง กรณีศึกษา ในเขตพื้นที่รอบๆ สถานีของ Airport Rail Link และผู้ที่เข้ารับบริการของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มีการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 ก่อนการเปิดให้บริการของ Airport Rail Link โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยในการตัดสินใจของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยาน ในเมืองว่านอกจากความสะดวกรวดเร็ว ราคาถูกแล้ว ยังมีปัจจัยเสริมอื่นๆ ไบบ้างที่ใช้ในการตัดสินใจ และเพื่อ ที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลของผู้โดยสาร พฤติกรรมของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการถึงปริมาณความต้องการที่ใช้ระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยานในเมือง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการขนส่งต่อไป โดยหาความสัมพันธ์โดยวิธี Logistic Regression Analysis จากผลการศึกษาหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้โดยสารในการเลือกใช้ บริการระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยานในเมือง ได้แก่ ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางแน่นอน ความปลอดภัยในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายของการเดินทางมีการ ให้บริการในเส้นทางที่ต้องการ รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ จากการเปรียบเทียบการเลือกประเภทการเดินทาง ผู้โดยสารเลือกระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยาน ในเมืองมากกว่าเลือกเดินทางในประเภทอื่นๆ และยังเลือกใช้รถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (City Line) มากกว่ารถไฟด่วนท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (Express Line)

คิวิตรา พิพัฒน์ไชยศิริ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยในการเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำเส้นทางภายในประเทศของผู้โดยสารชาวไทย เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมและปัจจัยในการเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ เส้นทางภายในประเทศของผู้โดยสารชาวไทย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้โดยสารชาวไทยที่เคยใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ และเป็นผู้ตัดสินใจซื้อด้วยตัวเองจำนวน 400 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่าง ให้ความสำคัญด้านสินค้าและบริการอยู่ในระดับมาก โดยชื่อเสียงดีด้านความปลอดภัยเป็นปัจจัยที่กลุ่มตัวอย่างให้ ให้ความสำคัญมากที่สุด ด้านราคาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยราคาบัตรโดยสารเหมาะสมกับเส้นทางเป็นปัจจัยที่ ได้รับความสำคัญมากที่สุด ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยความสะดวกในการซื้อบัตรโดยสารผ่านทาง Website ของสายการบินเป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด ด้านการส่งเสริม การตลาดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการลดราคาบัตรโดยสารเป็นปัจจัยที่มีผล

ต่อการเลือกใช้บริการมากที่สุด ด้านการส่งมอบบริการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากปัจจัยความตรงต่อเวลาในการออกเดินทางและถึงที่หมายเป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดด้านพนักงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยอัยาศัยไมตรีและประสิทธิภาพของพนักงานที่ให้บริการบนเครื่องบินเป็นปัจจัยที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยสำนักงานของสายการบินทันสมัย สวยงาม ได้รับความสำคัญมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาแบบจำลองที่เหมาะสมในการพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. เพื่อพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการค้นคว้าและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลกรมท่าอากาศยาน โดยข้อมูลจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินทั้งหมดจำนวน 77 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2559

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ความผันผวนเพื่อพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอดในรูปลอการิทึมในอนาคต มีวิธีการศึกษาวิเคราะห์คือ นำข้อมูลให้อยู่ในรูปของลอการิทึม ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) มาทำการศึกษามีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 คือ นำข้อมูลจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอดในรูปลอการิทึม มาตรวจสอบความนิ่งของข้อมูลโดยวิธี Unit Root Test โดยทดสอบความนิ่งของตัวแปรที่นำมา ทำการศึกษาโดยวิธี Dickey-Fuller (DF) หรือ Augmented Dickey-Fuller (ADF) ซึ่งจะใช้รูปแบบสมการ 3 รูปแบบในการทดสอบ คือ

$$\Delta P_t = \theta P_{t-1} + \varepsilon_1 \quad (2)$$

$$\Delta P_t = \alpha_t + \theta P_{t-1} + \varepsilon_1 \quad (3)$$

$$\Delta P_t = \alpha + \beta_t + \theta P_{t-1} + \varepsilon_1 \quad (4)$$

โดยสมการ (1) ถึง (3) เป็นสมการที่ใช้ในการทดสอบตามวิธี ADF ได้ดังนี้

$$\Delta P_t = \theta P_{t-1} + \sum_{j=1}^p \lambda_j \Delta P_{t-j} + \varepsilon_1 \quad (5)$$

$$\Delta P_t = \alpha_t + \theta P_{t-1} + \sum_{j=1}^p \lambda_j \Delta P_{t-j} + \varepsilon_1 \quad (6)$$

$$\Delta P_t = \alpha + \beta_t + \theta P_{t-1} + \sum_{j=1}^p \lambda_j \Delta p_{t-j} + \varepsilon_1 \quad (7)$$

โดยที่

P_t	คือ จำนวนผู้โดยสารผ่านสนามบินแม่สอด ณ เวลา t
P_{t-1}	คือ จำนวนผู้โดยสารผ่านสนามบินแม่สอด ณ เวลา t-1
t	คือ ค่าแนวโน้ม
ε_t	คือ ค่าความคลาดเคลื่อน
α, β, λ	คือ พารามิเตอร์

การทดสอบ Unit Root มีขั้นตอนดังนี้ทั้ง 2 วิธี คือ DF และ ADF มีขั้นตอนดังนี้ ซึ่งตั้งสมมติฐานหลักและสมมติฐานรองดังนี้

$H_0 : P_t$	มี Unit Root หรือมีลักษณะไม่นิ่ง
$H_1 : P_t$	ไม่มี Unit Root หรือ P_t มีลักษณะนิ่ง

การทดสอบสมมติฐานนั้นจะทำการเปรียบเทียบค่าสถิติที่ได้จาก Augmented Dickey-Fuller Test หรือ Dickey-Fuller Test โดยพิจารณา คือ ถ้าค่า t-statistics test ของค่า θ มีค่าน้อยกว่าค่าวิกฤตที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จะปฏิเสธสมมติฐาน $H_0 : \theta = 0$ และยอมรับ $H_1 : \theta < 0$ หมายความว่าข้อมูลที่น่ามาศึกษาเป็น Integrated of Order 0 สามารถแทนได้ด้วย $PI(0)$ คือ มีลักษณะนิ่ง (Stationary) แต่หากไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานแสดงว่าข้อมูลที่เรานำมาทดสอบไม่เป็น Integrated of Order 0 คือ มีลักษณะไม่นิ่ง (Non-Stationary) และในการเลือก Lag Length ที่ทำให้แบบจำลองที่ได้ไม่เกิดปัญหา Serial Correlation และได้ค่า AIC ที่มีค่าต่ำสุด

ขั้นที่ 2 นำข้อมูลจำนวนผู้โดยสารผ่านสนามบินแม่สอด มาสร้างแบบจำลองที่ดีที่สุด เพื่อประมาณค่าความผันผวนและพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารในอนาคต โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบจำลองดังนี้

2.1) สร้าง Correlogram และ Partial PACF หา ARIMA เหมาะสมของอนุกรมเวลาที่จะนำไปใช้ในการศึกษา

2.2) ประเมินค่าสมการค่าเฉลี่ยโดยเลือกใช้ Lag p และ q ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ Correlogram และ Partial Correlogram

2.3) เลือกรูปแบบที่ดีที่สุดจากแบบจำลอง ARIMA โดยพิจารณาจากค่า Akaike Information Criterion (AIC) หากค่าที่ได้มีค่าน้อยที่สุดจะเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 3 นำแบบจำลองมาพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารผ่านสนามบินแม่สอดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การนำแบบจำลองไปใช้ในการพยากรณ์ ใช้สมการพยากรณ์ที่สร้างจากรูปแบบที่กำหนด และผ่านการตรวจสอบในขั้นตอนที่ผ่านมาแล้ว แต่เนื่องจากการพยากรณ์ข้อมูลไปข้างหน้าจะต้องเป็นแบบจำลองที่มีความแม่นยำที่สุด ดังนั้นการพยากรณ์จึงต้องมีการทดสอบแบบจำลอง โดยการแบ่งการพยากรณ์ออกเป็น 3 ช่วง คือช่วง Historical forecast อันเป็นการพยากรณ์ตั้งแต่อดีตถึงช่วงเวลาที่ใช้พิจารณา (T_0-T_{n-k}) การพยากรณ์ช่วง Ex-post forecast คือการพยากรณ์โดยการตัดข้อมูลออกมาส่วนหนึ่งแล้วทำการพยากรณ์เปรียบเทียบกับข้อมูลจริงกับข้อมูลที่ได้จากการพยากรณ์ โดยพิจารณาค่า Root Mean Squared Error (RMSE) ค่า Thiel inequality coefficient (U) และค่า Akaike information criterion (AIC) จะพิจารณาค่าสถิติทั้ง 3 ค่าที่มีค่ามากที่สุด ซึ่งได้จากการทำการพยากรณ์เมื่อเลือกแบบจำลองที่ดีที่สุดได้แล้ว จึงนำแบบจำลองนั้นมาทำการพยากรณ์แบบ Ex-ante forecast ซึ่งเป็นการพยากรณ์ข้อมูลไปข้างหน้า

ผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิรายเดือน จากกรมท่าอากาศยาน ซึ่งข้อมูลจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินทั้งหมดจำนวน 77 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2559

โดยในการศึกษาเบื้องต้น ได้ทำการทดสอบความนิ่งของข้อมูล พบว่าข้อมูลจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีลักษณะไม่นิ่ง (Non-Stationary) จึงต้องทำการหาผลต่างอันดับต่อไป จนกว่าข้อมูลจะนิ่ง โดยข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความนิ่งที่ผลต่างอันดับ 1 (1 Differencing) แสดงดังตาราง 3

ตาราง 3 ผลการทดสอบ Unit Root ของข้อมูลในระดับ Level; I(0) และ I(1)

แปร	รูปแบบสมการ	t-Statistic	Prob.	MacKinnon Critical		
				1%	5%	0%
PG I(0)	Intercept	-0.825608	59	19050	00137	87409
	Trend and Intercept	-3.571622	91	83355	70032	61982
	None	0.893001	90	95745	45139	13983
	Intercept	-10.25428	11*	20307	00670	87691
PG I(1)	Trend and Intercept	-10.18379	10*	85092	70851	62458
	None	-9.875850	10*	96160	45199	13948

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

ที่มา: จากการคำนวณ

จากตาราง 3 จะเห็นได้ว่าข้อมูลมีลักษณะหนึ่งที่ผลต่างอันดับ 1 (1 Differencing) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติน้อยกว่า 0.05 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการหาแบบจำลองอาร์มีนา (ARIMA) โดยวิธี Box-Jenkins แล้วพบว่าแบบจำลองที่เหมาะสมในรูปแบบของสมการของแบบจำลอง เป็นดังนี้

ตาราง 4 รูปแบบของสมการของแบบจำลอง

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.043451	0.012346	3.519546	0.0008
AR(1)	0.479686	0.124656	3.848082	0.0003
MA(1)	-0.658785	0.133742	-4.925808	0.0000

สมการของแบบจำลองจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

$$\Delta Pss_t = 0.043451 + 0.479686\Delta PG_{t-1} - 0.658785\hat{e}_{t-1} + \hat{e}_t$$

จากสมการข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด (ΔPss_t) ขึ้นอยู่กับค่าคงที่มีค่าประมาณสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.043451 และค่าสัมประสิทธิ์ของ AR(1) มีค่าเท่ากับ 0.479686 และ MA(1) เท่ากับ -0.658785 หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของ AR(1) มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันกับจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด และ MA(1) มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าความคลาดเคลื่อนของจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด เมื่อนำแบบจำลองมาทำการพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยทำการพยากรณ์ไปข้างหน้าอีก 1 ปี พบว่า ผลการพยากรณ์ล่วงหน้าแสดงดังตาราง 5

ตาราง 5 การพยากรณ์จำนวนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านสนามบินแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

เดือน/ปี	จำนวนผู้โดยสาร(คน)	ค่าจริง
ม.ค.2560	15,250.65	13,783
ก.พ.2560	16,164.05	13,494
มี.ค.2560	17,001.47	15,511
เม.ย.2560	17,816.72	15,363
พ.ค.2560	18,638.19	14,457
มิ.ย.2560	19,481.06	13,727
ก.ค.2560	20,353.80	14,734
ส.ค.2560	21,261.50	14,818
ก.ย.2560	22,207.61	15,141
ต.ค.2560	23,194.78	16,990
พ.ย.2560	24,225.31	15,487
ธ.ค.2560	25,301.37	16,596

ที่มา: จากการคำนวณ

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาการพยากรณ์โดยใช้แบบจำลอง ARIMA ด้วยวิธีบอกซ์-เจนกินส์ เป็นวิธีที่มีความแม่นยำ (วรางคณา กิริติพิบูลย์, 2556) แต่มีการศึกษาจากนักวิชาการหลายท่านไม่เห็นด้วยในเรื่องของการพยากรณ์ว่าการพยากรณ์อาจไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด และ

จากการพยากรณ์ พบว่า ค่าการพยากรณ์อาจจะไม่ได้มีความใกล้เคียงกันกับค่าจริง เนื่องจากเกิดจากปัจจัยต่างๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา สภาพอากาศในพื้นที่ จำนวนสายการบิน ฤดูกาลท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น(ราตรี สิทธิพงษ์ และชาลี ตระกูล, 2555) ซึ่งจากแบบจำลองการพยากรณ์โดยวิธีบ็อกซ์-เจนกินส์ เป็นการพยากรณ์ภายใต้สมมติฐาน ข้อมูลอนุกรมเวลา ที่จะไม่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยอื่นๆ คือ จะกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ โดยในความจริงการพยากรณ์จะต้องเผชิญกับผลกระทบ สถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งสภาพเศรษฐกิจภายในและภายนอกประเทศ สำหรับสนามบินแม่สอดในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงจากจำนวนสายการบินที่ลดลงจากเดิม เหลือเพียงสายการบินนกแอร์เพียงสายการบินเดียวจึงอาจส่งผลให้จำนวนผู้โดยสารลดลง ดังนั้นการศึกษา วิจัยครั้งต่อไป ควรจะพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้ได้แบบจำลองที่เหมาะสมและมีค่าใกล้เคียงกับข้อมูลมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม โดยเฉพาะข้อมูลที่มีผลต่อการใช้นามบินเพื่อจะได้เห็นภาพได้ชัดเจน เช่น การขยายสนามบิน จำนวนนักท่องเที่ยว การจัดงานตามฤดูกาลต่างๆ
2. ควรทำการศึกษาแบบจำลองอื่นเพื่อนำมาเปรียบเทียบ และหาแบบจำลองที่เหมาะสมและสามารถทำนายได้แม่นยำและใกล้เคียงกับข้อมูลจริงที่สุด

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

โครงการวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยได้รับการสนับสนุนโครงการวิจัยจากงบประมาณประจำปีงบประมาณ 2559 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด และได้รับการความกรุณาจากทีมงานสถาบันวิจัยและพัฒนา ในการให้คำแนะนำในการพัฒนาหัวข้อวิจัยรวมถึงเครื่องมือในการวิจัย ตลอดจนให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่างๆ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอดทุกท่านที่ได้ให้ความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน และสุดท้ายขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้ให้ความช่วยเหลืองานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมท่าอากาศยาน. (2559). สถิติข้อมูลการขนส่งทางอากาศภายในประเทศ. เข้าถึงเมื่อ (28 มกราคม 2560) เข้าถึงได้จาก (:<http://www.airports.go.th/th/content/349.html>).

- ณิชา สุภาพิมพ์ และ สุเมธ แก่นมณี. (2555). การพยากรณ์ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในอนาคต โดยใช้แบบจำลองอาร์มาและแบบจำลองการถดถอย. *วารสารวิจัย มข. ฉบับสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์(ฉบับธุรกิจและเศรษฐกิจ)*, 11(1), 45-55.
- ธาดารี จันทระโคติกา และ คณະ. (2554). การพยากรณ์มูลค่าการส่งออกของประเทศไทย โดยใช้แบบจำลอง ARIMAX. *RMUTT Global Business and Economics Review*.6(1),35-46.
- พงษ์ศิริ ศิริพานิช, ปราณี นิลกรณ์ และ สุดา ตระการเถลิงศักดิ์. (2550). *การพยากรณ์อนุกรมเวลาด้วยตัวแบบผสม ARIMA และเครือข่ายประสาทเทียม*. สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสถิติคณะวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราตรี สิทธิพงษ์ และ ชาลี ตระกูล. (2555). *เศรษฐศาสตร์มหภาค*. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วรจกนา กิระวิบูลย์. (2556). ตัวแบบพยากรณ์จำนวนประชากรในจังหวัดพัทลุง. *วารสารวิจัยรามคำแหง (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)*, 16 (2), 28-42.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560). *ท่าอากาศยานแม่สอด*. เข้าถึงเมื่อ (28 เมษายน 2560) เข้าถึงได้จาก (<https://th.wikipedia.org/wiki/ท่าอากาศยานแม่สอด>)
- วีรยุทธ วัฒนธรรม, พงษ์ศักดิ์ สุริยนากุล และ ชวเลข วณิชเวทิน. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและสถานีรับส่งผู้โดยสารอากาศยานในเมือง. *วิศวกรรมสาร มก.*, 25(82), 135-150.
- สงวนศักดิ์ ญญญจิตร. (2550). *การพยากรณ์มูลค่าการส่งออกลำไยสดและแช่แข็งโดยวิธีอาร์มา*. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกัญญา ยองประยูร และ พรธิภา องค์คุณารักษ์. (2553). การพยากรณ์ปริมาณการนำเข้ากุ้งขาวแช่แข็งของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเทคนิควิเคราะห์อนุกรมเวลา. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 48: สาขาอุตสาหกรรมเกษตร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิวัตรา พิพัฒน์ไชยศิริ. (2555). ปัจจัยในการเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำเส้นทางภายในประเทศของผู้โดยสารชาวไทย. *วารสารวิจัย มข. ฉบับสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์(ฉบับธุรกิจและเศรษฐกิจ)*, 11(2), 154-167.
- อักรพงศ์ อ้นทอง. (2550). *คู่มือการใช้โปรแกรม EViews เบื้องต้น: สำหรับการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2560). *แบบจำลอง Autoregressive integrated moving average model (ARIMA)*. เข้าถึงเมื่อ (28 เมษายน 2560) เข้าถึงได้จาก <http://www.citsonline.utcc.ac.th/images/stories/CITS/PDF/OTHER/ARIMA.pdf>.

**การขัดเกลาทางสังคมกับพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่
แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง**

**Socialization and cohabitation .The sex
of students in Lower North University
เกรียงไกร กันติมูล(Kriangkrai Kanteemoon)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง และ 2) วิเคราะห์พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่างบนแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม ประชากร ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ ในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และ อุทัยธานี คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะทำการสังเกตพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาบริเวณหอพัก และหรือบ้านเช่าในจังหวัด โดยความสมัครใจ และยินดีให้ข้อมูล จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา พิจารณาในประเด็นความเกี่ยวข้องของ ปรากฏการณ์ต่างๆ หาค่าค่าอธิบายผ่านแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า

1. การที่สถาบันอุดมศึกษามีบทลงโทษที่รุนแรง สื่อลามกอนาจาร และกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของกลุ่มตัวอย่าง
2. ขั้นตอนของ “พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบการมีเพศสัมพันธ์” มีความสัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคม อันเกิดจากสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สื่อสารมวลชน และกลุ่มเพื่อน

คำสำคัญ : การขัดเกลาทางสังคม พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์

Abstract

This study aimed at 1) to investigate the cohabitation behavior in couple as sexual relationship of students in the lower northern universities. 2) To analyses cohabitation behavior in couple as sexual relationship of students in the lower

northern universities based on the socialization concept. The sample group was the students who are learning in the lower northern universities in 9 provinces, namely Kamphaeng Phet, Tak, Nakhon Sawan, Phitsanulok, Phichit, Phetchabun, Sukhothai, Uttaradit, and Uthai Thani by using purposive sampling. The Researcher observed the cohabitation behavior in couple as sexual relationship of students in their dormitories and rentals in the city with the willingness, and 10 of them are voluntary. The instruments were: depth interview, content analysis, taking into consideration the relevance of various phenomena, valuating and describing through the socialization concept. The study showed that:

1. The higher education institutions have severe penalties, pornography and friends are led to the decision of sexual relationship in school age of the sample group.

2. The step of “the cohabitation behavior in couple as sexual relationship” is associated with socialization that caused by social institutions, namely family, educational, religious, mass communication, and friends.

Keywords: socialization, the cohabitation behavior in couple as sexual relationship

ความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 20-24 ปี เป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่ มีความรุนแรง มีความสุขุมรอบคอบ รู้จักอดทน ความคิดพัฒนาไปสู่อนาคตที่เจริญก้าวหน้า เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ อุดมศึกษา วัยรุ่นบางส่วนก็เริ่มเข้าสู่การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเพื่อนต่างเพศ โดยเฉพาะผู้หญิง ส่วนผู้ชายจะไม่ค่อยจริงจังกับผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางเพศด้วย ดังนั้นการมีเพศสัมพันธ์ โดยมีเพื่อนเป็นสื่อกลางนำไปสู่การเรียนรู้ทางสังคมที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนมีสื่อลามกทางอารมณ์ เช่น ภาพยนตร์ วิกิตทัศน์ โทรทัศน์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ นำไปสู่ค่านิยม และพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อ การมีเพศสัมพันธ์แบบชั่วคราว และสิ่งที่น่าห่วง คือ การมีเพศสัมพันธ์ที่ขาดการควบคุมตนเอง บางรายก็มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ เช่น รักร่วมเพศ รักร่วมสองเพศ นำไปสู่การติดเชื้อ เอชไอวี และเป็นโรคเอดส์ (AIDS) ที่กำลังเป็นปัญหาของประเทศ (ประทุม แป้นสุวรรณ, 2545 : 91)

การที่คนเราแต่ละคนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้ จะต้องมีการอบรมสั่งสอนเรื่องราวต่างๆ ทั้งที่เป็นความรู้และฝึกปฏิบัติ จนมีการอบรมสั่งสอนเรื่องราวต่างๆ ทั้งที่เป็นความรู้และฝึกปฏิบัติ จนมีความรู้และทักษะมากพอสมควร การฝึกฝนอบรมนี้ทำกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป เริ่มกันมาตั้งแต่

คลอດออกมาจากท้องของมารดา โดยมีพ่อและแม่ ตลอดจนญาติใกล้ชิดในครอบครัวเป็นครูในเบื้องต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549 ; 133) สอดคล้องกับจอมใจ ไชยโคตร และคณะ (2549 : 78) กล่าวว่า ความผูกพันในครอบครัว จะทำให้เด็กรู้สึกใกล้ชิดกับบิดามารดา ถ้าครอบครัวไม่เข้าใจ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของเด็กจะมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความผูกพันทางด้านจิตใจที่มีต่อกัน แล้วค่อยๆ ขยายขอบเขตของความรู้ และแวดวงของครู อาจารย์กว้างขวางออกไป เป็นเพื่อน สื่อมวลชน พระ เพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชาในที่ทำงาน สอดคล้องกับพรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2549 : 166) กล่าวเกี่ยวกับทัศนะของฟรอยด์ (Freud) ไว้ว่า ตนในคุณธรรม (Superego) นั้นสร้างมาจากการพัฒนาการของมนุษย์ในขั้นตอนของการอมรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในสภาพการณ์และบุคคลแวดล้อมในสังคมที่เขาเป็นสมาชิก และลักษณะการถ่ายทอดเกิดจากการจัดสภาพการณ์ให้เกิดการเรียนรู้กับเด็ก โดยวิธีกล่อมเกลาคเด็ก (Child Rearing Practices)

กระบวนการขัดเกลากทางสังคม จะทำหน้าที่อบรมให้สมาชิกทุกคนรู้สิ่งที่ตนจะต้องรู้ และนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ในสังคม รวมทั้งให้สิ่งที่จะต้องเรียนรู้เพื่อจะได้พัฒนาศักยภาพ ได้รับสิ่งตอบสนองอันมั่นคงและมีความหมาย มนุษย์มิใช่เกิดมาพร้อมกับความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม แต่จะต้องมีการเรียนรู้ เช่น รู้จักปรับพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องหรือเข้ากันได้กับพฤติกรรมของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปันปันส่วน และรู้จักการร่วมมือกับผู้อื่น กระบวนการขัดเกลากทางสังคมเป็นการควบคุมอย่างหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตในกลุ่ม และเพื่อพัฒนาตัวบุคคล (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2549 : 42) สอดคล้องกับงานวิจัยของจอมใจ ไชยโคตร และคณะ (2549 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษากระบวนการขัดเกลากทางสังคมกับการมีเพศสัมพันธ์ ในวัยเรียนของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการทางสังคมโดยผ่านสถาบันครอบครัว ซึ่งมีวิธีการเลี้ยงดูทั้งแบบปล่อยปละละเลย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบตามใจ สถาบันการศึกษาใช้กฎเกณฑ์ และระเบียบแบบเข้มงวด และไม่เข้มงวด สื่อสารมวลชนที่มีการเผยแพร่สื่อประเภทต่างๆ ในลักษณะลามกอนาจาร และกลุ่มเพื่อนที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมาก ล้วนมีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาของกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญบุคคล

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549 ; 134) กล่าวว่า คนเราแต่ละคนได้ประโยชน์จากกระบวนการขัดเกลากทางสังคม ประการแรก คือ คนเราควรแสวงหาความรู้ อยู่เสมอ แม้ว่าเราจะได้รับความรู้จากพ่อแม่ญาติใกล้ชิด และเพื่อน มาตั้งแต่เล็กแต่น้อย แต่นั่นก็ยังไม่พอ เพราะในสังคมในโลกมีอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอและรวดเร็ว ของเก่า ความรู้เก่าก็ค่อยๆ ล้าสมัย ยิ่งกว่านั้น เรายังเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องใหม่ๆ อยู่เรื่อยในชีวิตเรา education is a lifelong process แต่ปราชญ์พุทธไทยองค์หนึ่ง คือ พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ว่า “ชีวิต คือ การศึกษา” (Life is Education) มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐนั้น เพราะ

มนุษย์พัฒนาตนเองตั้งแต่เกิดมาหาไม่ก็จะไม่ประเสริฐ ประการที่สอง คือ การแสวงหาความรู้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ กล่าวคือ 1) การกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) คือ ต้องมีครูและนักเรียน 2) ภาษา (Language) ต้องรู้และเข้าใจภาษาถิ่น 3) ความรัก (และความสุข) (Affection) การเรียนรู้จะต้องเกิดในบรรยากาศของความรัก ครู อาจารย์จะเต็มใจสอน มีการเตรียมตัวมาดี นักศึกษารัก ครู อาจารย์ และขยันเอาใจใส่ต่อการเรียน ตั้งใจ มีสมาธิ ทำการบ้านที่ ครู อาจารย์สั่ง และจากองค์ความรู้ประกอบการเรียนรู้ เราสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งเวลาเป็นครู อาจารย์ เป็นนาย เป็นเพื่อน สอน สิ่ง เตือน ผู้อื่น และเวลาเป็นนักเรียน ลูกน้อง เพื่อน รับฟังครู เจ้านาย และเพื่อน

การให้ความสำเร็จ (Success) ต้องประกอบด้วย 1) เรียนเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเฉพาะสาขาใดหนึ่งอย่างลึกซึ้งก่อนแล้วจึงขยายเชื่อมโยงกับสาขาอื่นที่ใกล้เคียงกัน 2) ศึกษาเรื่องนั้นอย่างต่อเนื่อง (สันติ-continuous) และ 3) เป็นเวลานาน เมื่อทำได้ดังนี้แล้ว จะมีความรู้เรื่องนั้นอย่างทะลุปรุโปร่ง ชนิดที่เรียกว่าประสบความสำเร็จอย่างไ้ก็ดี จ्ञำนงค์ อดิวิฒนสิทธี และคณะ (2549 : 43) กล่าวเกี่ยวกับแนวคิด “การขัดเกลาทางสังคม”ไว้ว่า เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้ บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้การขัดเกลาทางสังคมทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงมีความหมาย 2 นัยด้วยกัน คือ 1) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ทุกคนไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด มนุษย์ได้เรียนรู้ และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง และ 2) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2553 : 86) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มนุษย์ได้รับจากพ่อแม่ หรือมนุษย์คนใดก็ตามในสังคม จะทำให้มนุษย์มีสภาพเป็นมนุษย์ที่เต็มตัวเหมือนกับมนุษย์คนอื่นทั่วไป อนึ่งมนุษย์คนใดหากไม่ได้รับการขัดเกลาทางสังคม มนุษย์คนนั้นจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเช่นมนุษย์ปกติทั่วไป เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญสำหรับการถ่ายทอด นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการหรือคาดหวัง เป็นเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความเป็นตัวตน (Self) ซึ่งทำให้บุคคลมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ในสังคม และสอดคล้องกับ จ्ञำนงค์ อดิวิฒนสิทธี และคณะ (2549 : 43) กล่าวสรุปว่า มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อที่จะได้มีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับ

มนุษย์ผู้อื่น และรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาจะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่น ไม่สามารถเข้าสังคมมนุษย์ได้

อย่างไรก็ดี คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (2547 : 41) กล่าวว่า การขัดเกลาในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่พ้นจากความเป็นเด็ก และเริ่มเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว ระยะนี้การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ จะเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นเด็กก็ไม่เชิง รวมทั้งเพื่อนมีความหมายต่อบุคคลในวัยนี้มาก และมักจะเห็นว่าจำเป็นขาดเสียมิได้ ทำอะไรมักจะอาศัยเพื่อน มีอะไรมักจะเล่าให้เพื่อนฟังเสมอ หรือขอความเห็น ขอคำปรึกษามากกว่าพ่อแม่ เพราะมักจะคิดว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจตัวเองหรือพูดกันไม่รู้เรื่อง

สิ่งสำคัญที่สุด คือ การที่ครอบครัวและสังคมยอมรับว่าเขาได้ผ่านระยะวัยเด็กมาแล้วและกำลังก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จึงควรจะยอมรับความคิดเห็นของเขา ให้เขามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวการขัดเกลาของพ่อแม่จึงควรออกในรูปเข้าใจความต้องการของเขา ให้ความสนใจต่อปัญหาของเขาไม่ว่าเป็นปัญหาอะไร ยอมให้เขาคบเพื่อนต่างเพศภายในขอบเขตยอมให้เขารวมกลุ่มเพื่อนฝูงวัยเดียวกัน หรือสนใจในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และให้การสนับสนุนตามควร รวมทั้งพร้อมเสมอที่จะให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นผู้คอยช่วยเหลือหากเห็นว่าเขาต้องการหรือกำลังประพฤตินทางที่ผิดไปจากข้อตกลงของสังคม

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้เกิดแนวคิดที่จะศึกษาเพื่อหามาตรการเชิงรุกเกี่ยวกับการเฝ้าระวังการมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย โดยใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมาเป็นตัวแปรต้น อันเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันในระดับอุดมศึกษาที่มีการเปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ต้องมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษาแก่นักศึกษาทั้งหญิง และชายเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับนักศึกษาในขณะที่กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะอาจารย์ และผู้บริหารระดับสูงควรมีประสบการณ์ที่จะรู้จักผสมผสานนำทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำมาใช้ให้ตรงกับความต้องการของสถาบัน จะได้เป็นแนวคิดที่ใช้ในการปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างฉลาดและปลอดภัย เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

คำถามวิจัย

1. พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร
2. การขัดเกลาทางสังคม กับพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมความสัมพันธ์ของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมกับการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบการมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่างบนแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

สมมติฐาน

พฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบการมีเพศสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การขัดเกลาทางสังคมกับพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) มีวิธีดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านประชากร

1.1.1 ประชากร ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมี พฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ ในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และ อุทัยธานี

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมี พฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ ในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และ อุทัยธานี และการได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะทำการสังเกตพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาที่พัก บริเวณหอพักและหรือบ้านเช่า โดยความสมัครใจ และยินดีให้ข้อมูล จำนวน 10 คน เป็นเพศชาย 4 คน เพศหญิง 6 คน

1.2 ตัวแปร

1.2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การขัดเกลาทางสังคม ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง

1.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของ
นักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ที่
ผู้วิจัยสร้างขึ้น ดังนี้

2.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากทฤษฎี หลักเกณฑ์ หลักการและแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับ
กระบวนการขัดเกลาทางสังคม และพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบการมีเพศสัมพันธ์ จาก
เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

2.2 นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3
ท่าน ได้แก่

2.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขเกษม ขุนทอง ตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย
สายผู้สอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร-แม่สอด

2.2.2 ดร.อดิเรก พันเขียว ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายแผนและวิจัย คณะมนุษยศาสตร์
และสังคม- ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด จังหวัดตาก

2.2.3 ดร.สุรศักดิ์ บุญเทียน ตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย สายผู้สอน คณะมนุษย
ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ตรวจสอบความตรง เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่ครอบคลุมเนื้อหา ตลอดจนข้อเสนอแนะ
อื่นๆ ให้มีความถูกต้องของสำนวน ภาษา ให้ชัดเจน

นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน
ตรวจสอบโครงสร้างด้านเนื้อหาและภาษา และผลการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ พบว่ามีความ
เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

2.3 ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นปี อาชีพของ
ผู้ปกครองระยะเวลาการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์
ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง โดยพิจารณาจากสถาบันครอบครัว
สถาบันการศึกษา สื่อสารมวลชน และกลุ่มเพื่อน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 นำหนังสือของความร่วมมือในการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร-แม่สอด ถึงผู้อำนวยการสถาบันในระดับอุดมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสนับสนุนการวิจัย

3.2 ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ไปที่กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะใช้การสังเกตพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาที่พักอยู่บริเวณหอพักและหรือบ้านเช่า โดยความสมัครใจ และยินดีให้ข้อมูล ดังนี้

3.2.1 สร้างความคุ้นเคยกับนักศึกษา โดยคุยเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป เช่น การเรียน สุขภาพ ความชอบในด้านดนตรี กีฬา เป็นต้น

3.2.2 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล

3.3 ดำเนินการเก็บข้อมูล มีการรักษาและคุ้มครองสิทธิของนักศึกษา โดยมีได้เปิดเผย ชื่อ-สกุล และสถาบันของผู้ให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข้อมูลที่ได้รวบรวมมาทั้งหมด และผ่านกระบวนการแยกแยะให้เห็นถึงประเด็นส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น เพื่อนำไปจำแนกตามประเด็นต่างๆ ที่ศึกษาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.2 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Data Analysis) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ โดยใช้หลักของความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสร้างกรอบของการวิจัยขึ้นมา เพื่อพิจารณาว่า การขัดเกลาบนพื้นฐานทางสถาบันสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สื่อสารมวลชน และกลุ่มเพื่อน ที่มีส่วนสำคัญทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เพื่อนำเสนอในรูปแบบของกรณีศึกษา

สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

พบว่า ผลการศึกษาถึงพฤติกรรมความสัมพันธ์ของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมกับการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบการมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง พบว่าสถาบันอุดมศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน กลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เช่น พฤติกรรมของดาราที่แต่งตัวโป๊ กอดจูบแฟนในที่สาธารณะแล้วสื่อนำมาเสนอ ทำให้นักศึกษาเกิดการเลียนแบบจึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนทั้งสิ้น

2. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์การอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่างบนแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม พบว่า

2.1 สถาบันครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เนื่องจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนลูก ทำให้ขาดความอบอุ่น และสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน วิธีการเลี้ยงของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เพราะครอบครัวที่เลี้ยงลูกแบบตามใจหรือปล่อยปละละเลย ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทำให้ลูกมีอิสระในการคิด และการตัดสินใจทำตามความต้องการของตนเอง ส่วนครอบครัวที่เลี้ยงดูแบบเข้มงวดทำให้เกิดความเกรงกลัวเวลามีปัญหาไม่กล้าปรึกษา การว่ากล่าวตักเตือนแบบประชดประชันด้วยคำพูดที่รุนแรงจะทำให้เด็กเกิดความรำคาญเบื่อหน่ายและต่อต้าน เมื่อฟังบ่อยๆเด็กจะแสดงพฤติกรรมตามที่ถูกกล่าวหาทั้งวิธีการเลี้ยงดูและสัมพันธภาพภายในครอบครัวดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยเสริมให้นักศึกษามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

2.2 สถาบันการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการณ์การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เพราะการที่สถานศึกษาที่เคร่งครัดในการรักษากฎระเบียบ เข้มงวดเรื่องความประพฤติของนักศึกษามากเกินไป จะทำให้นักเรียนรู้สึกอึดอัดไม่อยากมาโรงเรียน หนีออกนอกบริเวณโรงเรียน และนัดพบกับเพื่อนในสถานที่อื่น เช่น หอพักของเพื่อน ส่วนสถานศึกษาที่ไม่เข้มงวดในการรักษากฎระเบียบ ขาดการเอาใจใส่สอดส่องดูแลพฤติกรรมการณ์การแสดงออกต่อเพศตรงข้ามที่ไม่เหมาะสม ปล่อยให้นักศึกษาอยู่กันเป็นคู่ๆ ในที่ลับตาโดยอาจารย์ไม่ว่ากล่าวตักเตือนจะทำให้เกิดการเลียนแบบในหมู่นักศึกษาบางกลุ่ม นอกจากนี้การที่สถานศึกษาให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่นักศึกษาน้อย ทำให้นักศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศศึกษาที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

2.3 สถาบันสื่อสารมวลชน มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เพราะสื่อลามกต่างๆ เข้าถึงง่าย มีราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย การที่นักเรียนได้ดูภาพโป๊ ภาพเปลือย และฉากที่มีการร่วมรักจากสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือลามก การ์ตูนลามก โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เว็บไซต์ลามก และอินเทอร์เน็ต ล้วนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความอยากรู้ และอยากลอง จนนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

2.4 กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักศึกษา เคยมีประสบการณ์ทางเพศมาก่อนแล้วเล่าประสบการณ์ทางเพศของตนให้เพื่อนฟัง มีผลทำให้นักศึกษาเกิดความอยากรู้อยากลองหาประสบการณ์ด้วยตนเอง นอกจากนี้การทำทนายหรือการยุงของกลุ่มเพื่อนก็นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนได้เช่นกัน

อภิปรายผล

สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. กลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เนื่องจากเพื่อนที่มีพฤติกรรมอยู่เป็นคู่อยู่แล้วเป็นผู้ชักชวนให้ลองดื่มสุรา จึงทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ อยากรู้ อยากลองการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และเมื่อนักศึกษามีปัญหาจึงปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรก และสิ่งสำคัญของการมีเพศสัมพันธ์ คือ โอกาส ที่นำไปสู่การตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของกลุ่มตัวอย่าง สอดคล้องกับ ทศนีย์ ทองสว่าง (2549 : 63) กล่าวว่า ปกติคนเราชอบทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ไม่ชอบให้ใครมาวิพากษ์วิจารณ์เรา และการทำตัวเป็นพวกเดียวกับกลุ่ม (Group Identification) ทำตามบรรทัดฐาน เพราะต้องการได้ชื่อว่าเราเป็นพวกเดียวกับกลุ่มที่เราเป็นสมาชิกอยู่

2. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นคู่ แบบมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่างบนแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

2.1 การวิจัยนี้ พบว่า สถาบันครอบครัว ความผูกพันในครอบครัวจะทำให้เด็กรู้สึกใกล้ชิดกับบิดามารดา ถ้าสถาบันครอบครัวไม่เข้าใจพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงของเด็ก ก็จะส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความผูกพันทางด้านจิตใจที่มีต่อกันและกัน ดังการศึกษาของ จันท์แรม ทองศิริ (2539) และ ปวีณา สายสูง (2541) กล่าวว่า วัยรุ่นที่มีครอบครัวที่อบอุ่น บิดามารดามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศน้อยกว่ากลุ่มที่มีครอบครัวแตกแยก ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของพิสมัย นพรัตน์ (2543) กล่าวว่า ความผูกพันในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอย่างมีความสัมพันธ์กัน

2.2 การวิจัยนี้ พบว่า สถาบันทางการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เนื่องจากสถาบันทางการศึกษาเป็นสถานที่ที่ให้นักศึกษาได้มีโอกาสพบเจอกับเพื่อนต่างเพศ และกลุ่มเพื่อนโดยได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างเพื่อน เช่น การพูดคุยเรื่องแฟน เรื่องเพศ ทำให้อยากรู้อยากลอง อยากรู้ และอยากหาประสบการณ์เหล่านั้นให้กับตนเอง ส่งผลต่อการเลียนแบบในหมู่ศึกษาบางกลุ่ม นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังให้ความรู้และความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาน้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชุมมาศกัลยาณมิตร (2530) กล่าวว่า นักศึกษาที่เบื่อหน่ายต่อการเรียนมี คณะครูอาจารย์สอนที่ขาดทักษะการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม การมีกฎระเบียบที่เข้มงวดเคร่งครัด มีเพื่อนผู้ชายจำนวนมาก หรือมีเพื่อนที่มีลักษณะรักสนุกทำท่ายาว รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะตามเพื่อน มีความสัมพันธ์กับการประพฤติดันให้เหมาะสมกับสภาพและวัย เป็นการใช้สารเสพติดการเที่ยวเตร่ ดื่มสุราจนถึงการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

2.3 การวิจัยนี้ พบว่า สื่อสารมวลชน มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน จากการสัมภาษณ์นักศึกษาที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนทั้ง 10 กรณีศึกษา บอกว่าการได้ดูหนังโป๊ ดูฉากที่มีการร่วมรักในสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต VCD ลามก ตลอดจนการ์ตูนลามกและหนังสือโป๊ ล้วนเป็นสิ่งที่กระตุ้นทำให้เกิดความอยากรู้อยากลองและนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนทางการศึกษาของจุฬามาต นุชนาถ (2531) กล่าวว่า การอ่านการ์ตูนลามกหรือดูภาพการมีเพศสัมพันธ์ และการดูภาพยนตร์หรือเทปโทรทัศน์เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนรินทร์ ท้ายเมือง (2544) กล่าวว่า ความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสื่อสารมวลชนที่มีผลต่อการกระทำความผิดทางเพศส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า หนังสือลามกหรือนิตยสารลามกเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความต้องการทางเพศ และอาจนำไปสู่การกระทำความผิดทางเพศได้ นอกจากนี้ยังเห็นด้วยว่าภาพยนตร์ลามกทั้งของไทยและต่างประเทศ เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการทางเพศปัจจัยทางด้านสื่อสารมวลชน และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการกระทำความผิดทางเพศส่วนใหญ่เห็นว่าทีวีหรือวิดีโอลามกภาพยนตร์ลามกหรือหนังสือวารสารสิ่งพิมพ์ลามก มีผลมากต่อการกระทำความผิดทางเพศ การศึกษาของกรรณิการ์ เกตุแก้ว (2545) กล่าวว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเปิดรับสื่อการ์ตูนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาทางเพศร้อยละ 92.2 และสอดคล้องกับการศึกษาของศุภานฎา เพชรชุม (2545) กล่าวว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 65.7 ค่อยเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาทางเพศ เหตุผลของการเปิดรับร้อยละ 46.6 ต้องการหาความรู้ ร้อยละ 23.1 ต้องการปลุกเร้าและระบายอารมณ์ทางเพศ จากผลการศึกษานี้ควรให้คำแนะนำในเรื่องการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลทางเพศให้เหมาะสมและถูกวิธีแก่วัยรุ่น

2.4 การวิจัยนี้ พบว่า กลุ่มเพื่อน มีความสัมพันธ์ต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนจากการสัมภาษณ์พบว่า การตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากเพื่อนที่เคยมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนมาก่อน มาเล่าประสบการณ์ทางเพศของตนให้เพื่อนฟัง มีผลทำให้เกิดความอยากรู้อยากลองด้วยตนเองและนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนในเวลาต่อมา กรณีศึกษาที่ 6 และกรณีศึกษาที่ 8 นอกจากนี้การทำทนายการยุยงของกลุ่มเพื่อนก็ก่อให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนดังเช่นกรณีศึกษาที่ 6, 8 และ 10 จะเห็นว่าไปรวมกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมาก นอกจากวัยที่อยากให้เป็นที่ยอมรับ ฉะนั้นจึงยอมทำตามเพื่อนซึ่งแม้พฤติกรรมทางเพศก็เช่นเดียวกัน ดังกรณีศึกษาของปวงพรรณ จันทร์ตรี (2539) กล่าวว่า ความคิดเห็นของเพื่อนเกี่ยวกับการยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส มีความสัมพันธ์กับค่านิยมเรื่องของการรักษาพรหมจารีของนักศึกษา วัยรุ่นหลายคนที่มีเพื่อนๆ มาชวนไปดูหนังโป๊หรือวีซีดีลามก ซึ่งเมื่อได้ดูแล้วเกิดความคิดอยากลองมีเพศสัมพันธ์บ้าง และยังพบว่าที่มหาวิทยาลัยมีเพื่อนร่วมห้องนำหนังสือมาอ่านในห้องเรียน และยังแบ่งให้เพื่อนๆ ในห้องได้อ่านอีกด้วยบางคนที่เป็นคู่รักกันได้แสดงความรักโดยการโอบกอดจูบกันในห้องเรียน สอดคล้องกับการศึกษาของวัฒนา สาระขวัญ (2544) กล่าวว่าปัจจัยแรงสนับสนุนทาง

สังคมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศ คือ แรงสนับสนุนจากเพื่อน พ่อแม่ผู้ปกครอง และครู นอกจากนี้ การศึกษาของจุฬารัตน์ ห้าวหาญ (2539) กล่าวว่า การมีกลุ่มเพื่อนสนิทที่เคยมีเพศสัมพันธ์ มาก่อน มีความสัมพันธ์ต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชาย วัยรุ่นที่ยังไม่เคยมีเพศสัมพันธ์ เพื่อนๆ ในกลุ่มเดียวกันส่วนใหญ่จะไม่เคยมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์มาก่อน และจะไม่พูดคุยในเรื่องนี้ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชิสา ปงคำเพย (2547) กล่าวว่า รูปแบบและลักษณะการขัดเกลาทาง สังคมของวัยรุ่นได้รับอิทธิพลมาจาก สถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และกลุ่มเพื่อน ว่ากลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเล่นการพนัน พฤติกรรมการ บริโภคนิยม พฤติกรรมการใช้สารเสพติด และพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์โดยเสรี เนื่องจากเกิด กระบวนการเรียนแบบภายในกลุ่มและยังใช้การแสดงพฤติกรรมเสรีทางเพศเป็นตัวแทนซึ่งแสดงออก ของสัญลักษณ์ของวัยรุ่นซึ่งได้รับการยอมรับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาเป็นแนวทางสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลนักศึกษา ดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัวและเข้าใจดูแลเอาใจใส่เด็กให้มากขึ้นเนื่องจากผลการศึกษาวิจัยพบว่า ครอบครัวที่เข้มงวดเกินไปตามใจเกินไปรวมทั้งครอบครัวที่เลี้ยงดูแบบปล่อยปละ ละเลยล้วนมีความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน
2. มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ ต้องเป็นหลักที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง เพศศึกษา ปลุกฝังค่านิยมที่ดีงาม ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า กรณีศึกษาได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษามา จากมหาวิทยาลัยและสถาบันศึกษาน้อยมาก นอกจากนั้นกฎระเบียบที่เข้มงวดในเรื่องชู้สาวจึง เป็นปัจจัยสำคัญในการขัดขวางการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักศึกษาได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. วิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะนี้ตามอีกในกลุ่มของอาจารย์ที่ดูแลระบบการช่วยเหลือ นักศึกษา เพื่อลดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนให้ลดน้อยลง
2. วิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการปิดกั้นโอกาสที่จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ดร.สุเกษม ขุนทอง เป็น ผู้ให้คำปรึกษาที่ดีอีกทั้งช่วยแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆและให้กำลังใจมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการสอนสังคมศึกษาคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และคณาจารย์สาขาวิชาอื่นทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย
จนได้เรียนรู้การทำวิจัยที่สมบูรณ์ในครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณท่านผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านคือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขเกษม ขุนทอง ตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย สายผู้สอน
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร-แม่สอด
2. ดร.อดิเรก พันเขียว ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายแผนและวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด จังหวัดตาก
3. ดร.สุรศักดิ์ บุญเทียน ตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย สายผู้สอน คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและคำแนะนำที่ดี และนักศึกษาทั้ง 10
ท่าน ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำวิจัยจึงให้งานวิจัยสมบูรณ์และมีคุณค่าเพื่อนำไปสู่การแก้ไข
ปัญหาของการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักศึกษาที่จะเข้ามาสู่การเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาต่อไป

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ สมาชิกในครอบครัวกันตีมูล ซึ่งคอยดูแล ห่วงใยและให้กำลังใจ
ข้าพเจ้าเพื่อต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆมาโดยตลอด

สำหรับคุณค่าและคุณประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าว
มา ซึ่งทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี

เกรียงไกร กันตีมูล

รายการเอกสารอ้างอิง

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2547).

สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บริษัท รามา
การพิมพ์จำกัด.

จอมใจ ไชยโคตร. (2549). **กระบวนการขัดเกลาทางสังคมกับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของ
นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
นเรศวร, พิษณุโลก.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2549). **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2549). **สังคมวิทยา.** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2549). **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.

- นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- บรรเทิง พาพิจิตร. (2547). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประทุม แป้นสุวรรณ. (2545). **การให้คำปรึกษากลุ่มด้านเพศศึกษาวัยรุ่นในกลุ่มเสี่ยง**. กรุงเทพฯ : ก๊อบบี้ แอนด์ พริ้นท์.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2549). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม . (พิมพ์ครั้งที่ 3). กทม.: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ. (2547). **เด็กไทยวันนี้เป็นอยู่อย่างไร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2553). **สถาบันครอบครัว : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชิสา ปงคำเพย. (2547). **การขัดเกลาทางสังคมกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). **ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรต่อการผลิตพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย Changing the Age Structure of Population on Economic Crops Production in Thailand.

วีรนุช วิจิตร(Weeranuch Wijit) * นิโรจน์ สิ้นณรงค์(Nirote Sinnarong)

เกศสุดา สิริสันติกุล(Katesuda Sittisuntikul)

กฤตวิทย์ อัจฉริยะพานิชกุล(Kittawit Autchariyapanitkul)

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้เชียงใหม่

*Corresponding author. E-mail: Weeranuch27@hotmail.com

บทคัดย่อ

โครงสร้างของประชากรไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553) พบว่าแนวโน้มในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.3 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งแรงงานภาคเกษตรของไทยส่วนใหญ่มีอายุสูงขึ้นและมีจำนวนแรงงานลดลง บทบาทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโครงสร้างประชากรไทยและภาคเกษตรกรรมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อจำนวนแรงงานภาคเกษตรกรรมอันเป็นปัจจัยการผลิตหลักของภาคเกษตรกรรมที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเริ่มเข้าสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุของไทยทำให้เป็นที่คาดการณ์ว่าโครงสร้างประชากรในภาคเกษตรกรรมจะส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตของพืชเศรษฐกิจซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมปริมาณการผลิตอาหารและพืชเศรษฐกิจของไทยในระดับที่รุนแรงกว่าปัจจัยอื่นๆ งานวิจัยนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรการผลิตของพืชเศรษฐกิจในประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างประชากรด้านอายุของแรงงานภาคเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปส่งต่อการผลิตอย่างไร โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นรายจังหวัดรวม 76 จังหวัด กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายครัวเรือนพืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว ยางพารา อ้อยและปาล์มน้ำมันจำนวนพืชกลุ่มละ 400 ตัวอย่างต่อปีการเพาะปลูก 2554/2555 – 2556/2557 วิเคราะห์ข้อมูลโดย Multiple Regression Analysis

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างประชากรภาคเกษตรด้านอายุแรงงานได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตในพืชแต่ละชนิดแตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นว่าข้าวและอ้อยมีผลใกล้เคียงและสอดคล้องกันคืออายุแรงงานมีผลกระทบต่อปริมาณการผลิตในกลุ่มวัยแรงงานแต่อายุแรงงานและระดับการศึกษาไม่มีผลกระทบในกลุ่มวัยแรงงานผู้สูงอายุส่วนยางพาราและปาล์ม อายุของแรงงานค่อนข้างมีผลกระทบมากทั้งในกลุ่มวัยแรงงานและกลุ่มวัยแรงงานสูงอายุ เนื่องจากข้าวและอ้อยเป็นพืชที่ปลูกเป็นรายปี อาจมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านและสามารถมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิตได้ ส่วน

ยางพาราและปาล์มเป็นพืชยืนต้นใช้เวลาในการปลูกนานกว่าจะได้ผลผลิต นอกจากนี้ยังเป็นพืชที่ต้องใช้เทคนิคการเก็บเกี่ยวและความชำนาญในการผลิตสูงอาจเป็นผลให้ช่วงอายุแรงงานเป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อมากที่สุดในการผลิต

คำสำคัญ: โครงสร้างประชากรภาคเกษตร พืชเศรษฐกิจ ประชากรวัยแรงงาน ประชากรวัยสูงอายุ

Abstract

Thai Population Structure is moving into the elderly society. According to the Office of the National Economic and Social Development Board, the trend over the next 10 years will increase to 15.3 percent of the total population. The role and changing circumstances of Thai people's structure and agriculture have been strengthened. The impact on the number of farm laborers, which is the main factor of agricultural production, is likely to decline continuously, as well as the beginning of the Thai elderly society. The population structure in the agricultural sector will affect the yield of economic crops, which will have a long-term impact on the overall level of food production and economic crops in Thailand at a more serious level than other factors. Population dynamics of economic crops in Thailand determine the aging population structure of agricultural worker and production, however there were secondary data usage in each province in total 76 provinces. The samples were household farmers who grow economic crops such as rice, rubber, sugar cane and palm oil for 400 samples each year in 2011/2012 - 2013/2014. Analyze the data with the Multiple Regression Analysis.

The result shows that population structure of the agricultural sector in terms of working age affected the yield of each crop production. It is evident that rice and sugarcane were nearly the same and consistency to the age group that impacted the productivity in working age while education level did not affect the older work force group. The ages of the labor force in both working age and older age groups had more effect to the Rubber and palm trees since they are perennial plants that take longer time furthermore they requires high harvesting techniques and expertise. As a result, labor age is the most important factor in the production. Rice and sugarcane are annual crops which there may be many changes and technologies can be used to increase yields.

Keywords: Agricultural Population Structure, Economic Crops, Working Age Population, Old Age Population

บทนำ

ภาคเกษตรกรรมมีบทบาทต่อการเติบโตของเศรษฐกิจไทย เนื่องจากเป็นแหล่งทรัพยากรการผลิตและการจ้างงานที่สำคัญของประเทศโดย GDP ของภาคเกษตรกรรมไทยเติบโตอย่างมั่นคงนับตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมาซึ่งความสำคัญดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่ภาคเกษตรเป็นแหล่งทรัพยากรการผลิตหลัก และเป็นแหล่งส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงในด้านการผลิตและการบริโภคระหว่างภาคการผลิตทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรมาเป็นระยะเวลายาวนาน ขณะเดียวกันจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้โครงสร้างของประชากรไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553) พบว่าสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 4.8 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 10.5 ในปี 2549 และแนวโน้มในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.3 ของประชากรทั้งหมดอย่างไรก็ตามหากพิจารณาสัดส่วนแรงงานในภาคการเกษตรตลอดช่วง 22 ปีที่ผ่านมาจะพบว่าแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องกล่าวคือในปี 2533 แรงงานในภาคเกษตรมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 63.3 ของผู้มีงานทำแต่ในปี 2555 สัดส่วนกลับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 42.1 หรือจำนวน ลดลงโดยเฉลี่ยปีละ 150,000 คน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มแรงงานอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่กลุ่มแรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 15-39 ปี กลับมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานรุ่นใหม่ที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ที่มีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็ว (กรวิทย์ ต้นศรี และสิริธร จารุญญลักษณ์, 2555)

ขณะเดียวกันมีรายงานว่าสถานการณ์แรงงานภาคเกษตรของไทยอยู่ในขั้นวิกฤตส่วนใหญ่แรงงานอายุมากขึ้นและมีจำนวนแรงงานลดลงร้อยละ 1 ต่อปี นอกจากนี้การพึ่งพาแรงงานต่างด้าวทดแทนน้อยลงโดยเฉพาะภายหลังจากเปิดเออีซีแล้ว แรงงานเกษตรร้อยละ 43 อายุมากกว่า 50 ปี (ยงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2557) นอกจากแรงงานเกษตรลดลงสิ่งที่ซ้ำเติมคือโครงสร้างอายุของแรงงานภาคเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปมีแรงงานในวัยสูงอายุมีจำนวนมากขึ้นจากปี 2540 ที่มีแรงงานเกษตรกลุ่มอายุ 60 ขึ้นไปเพียงร้อยละ 8 ก็เพิ่มเป็นร้อยละ 11 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 13 ในปี 2554 และเพิ่มอย่างรวดเร็วเป็นร้อยละ 18 ในปี 2557 ในทำนองเดียวกันแรงงานเกษตรในกลุ่มอายุ 50-59 ก็เพิ่มสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14 ในปี 2540 เพิ่มเป็นร้อยละ 20 ในปี 2550 เพิ่มเป็นร้อยละ 21 ในปี 2554 และร้อยละ 25 หรือ 1 ใน 4 ของแรงงานเกษตร ในปี 2557 อีกทั้ง แรงงานเหล่านี้ก็จะมีอายุมากขึ้นเป็นกลุ่มอายุมากกว่า 60 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า จำนวนประชากรในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจาก 61.88 ล้านคนในปี 2543 เป็น 63.53 ล้านคนในปี 2552 เมื่อพิจารณาสัดส่วนของผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) พบว่าในปี 2552 จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากปี 2543 มากถึงร้อยละ 32.36 ซึ่งตรงข้ามกับจำนวนประชากรในวัยเด็ก (อายุระหว่าง 0-14 ปี) ที่มีจำนวนลดลงจากปี 2543 ประมาณร้อยละ 8.25 และจะเห็นว่าประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในปี 2543 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 8.8 ของประชากรทั้งประเทศ ปี 2548 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.2 ผลการสำรวจ ครั้งล่าสุดปี 2552 พบว่าผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 11.3 ของประชากรทั้งประเทศ จากการสำรวจแรงงานในภาคเกษตรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553) พบว่า ในปี 2543-2552 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในประเทศไทยอยู่ระหว่าง 14.2 และ 15.4 ล้านคน ซึ่งในช่วงปี 2543-2546 จำนวนแรงงานมีแนวโน้มลดลงโดยมีจำนวนต่ำสุดประมาณ 14.2 ล้านคนในปี 2546 ก่อนที่จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2547-2552 โดยมีจำนวนแรงงานเกษตรสูงสุดในปี 2551 เท่ากับ 15.4 ล้านคนโดยประมาณ

บทบาทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโครงสร้างประชากรไทยและภาคเกษตรกรรมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อจำนวนแรงงานภาคเกษตรกรรมอันเป็นปัจจัยการผลิตหลักของภาคเกษตรกรรมที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องประกอบกับการเริ่มเข้าสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุของไทยทำให้เป็นที่คาดการณ์ว่าโครงสร้างประชากรในภาคเกษตรกรรมจะส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตของพืชเศรษฐกิจ (ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์, 2554) เรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคการเกษตรและผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของไทยพบว่า สัดส่วนมูลค่าการผลิตภาคการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยแรงงานภาคการเกษตรลดลงในขณะที่แรงงานผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากขึ้นอย่างชัดเจนทั้งในภาคการเกษตรและภาคการผลิตอื่นๆ ซึ่งแสดงถึงการเข้าสู่ภาวะสังคมสูงวัยอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพแรงงาน อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพด้านการคลังของภาครัฐ และความมั่นคงทางอาหารของไทยในอนาคตในทำนองเดียวกัน (จารึก สิงห์ปรีชา, 2559) ได้ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคการเกษตรต่อความมั่นคงในการผลิตอาหารภาคเกษตรของไทยและแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนแรงงานภาคเกษตรผลการศึกษาพบว่า ในปี 2563 แรงงานผู้ผลิตข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลังมีสัดส่วนการลดลงที่ค่อนข้างสูงซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรลดลง (UNFPA , 2553) ยังศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในประเทศไทยและพบว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคที่อัตราการเจริญเติบโตของประชากรชะลอตัวและจำนวนประชากรของประเทศจะลดลงในที่สุด คาดการณ์ว่าประชากรวัยทำงานลดลงจะส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตรวมถึงภาคการบริโภคจะลดน้อยลงด้วยเช่นกัน

งานวิจัยนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของพืชเศรษฐกิจไทยเนื่องจากพืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว, ยางพารา, อ้อย, และปาล์มน้ำมัน มีแนวโน้มความต้องการบริโภคในประเทศและส่งออกในอัตราที่เพิ่มขึ้นและเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้การส่งออกภาคเกษตรมีมูลค่าสูงในแต่ละปีพืชเหล่านี้มีความสำคัญต่อรายได้ของแรงงานภาคเกษตรทางด้านการผลิตเมื่อโครงสร้างของประชากรเปลี่ยนไปมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้นขณะที่มีวัยทำงานเท่าเดิมหรือลดลงจะมีผลกระทบโดยตรงต่อปริมาณการผลิตทำให้การผลิตและกำลังแรงงานลดลงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมปริมาณการผลิตอาหารและพืชเศรษฐกิจของไทยในระดับที่รุนแรงกว่าปัจจัยอื่นๆ งานวิจัยนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรต่อการผลิตพืชเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างประชากรด้านอายุของแรงงานภาคเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อผลิตอย่างไรเพื่อหาแนวทางรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของการผลิตพืชเศรษฐกิจไปเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาวางแผนการปรับเปลี่ยนนโยบายรัฐบาลด้านการผลิตภาคเกษตรกรรมและอาหารได้อย่างเหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ป้องกันและบรรเทาความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ซึ่งถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากภาคเกษตรกรรมมีความเชื่อมโยงกับภาคการผลิตอื่นๆ ในระดับสูงซึ่งผลกระทบต่อปริมาณการผลิตและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการแข่งขันของไทยในตลาดสินค้าเกษตรรวมถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรภาคเกษตรของพืชเศรษฐกิจในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรของพืชเศรษฐกิจ ข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อย จำนวนพืชชนิดละ 400 ตัวอย่าง ตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2554/2555 – 2556/2557 (ระยะเวลารวม 3ปี) โดยใช้ข้อมูลสำมะโนประชากรจากสำนักงาน เศรษฐกิจการเกษตร จำนวนผลผลิตสินค้าเกษตรรายจังหวัดรวม 76 จังหวัด

ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดินเพาะปลูก (ไร่), ทุน รายจ่ายทั้งหมด (บาท) , ค่าใช้จ่ายแรงงาน (บาท) , ระดับการศึกษา (ระดับ) แรงงานตามช่วงอายุ (ปี) โดยแบ่งการวิเคราะห์แบบจำลองสมการถดถอยตามช่วงอายุออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงวัยแรงงาน (อายุ 20-59 ปี)

ช่วงวัยสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 เป็นต้นไป)

เครื่องมือแบบสอบถามโดยใช้ข้อมูลสำมะโนประชากรจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น

1.สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งเป็นการหาค่าทางสถิติพื้นฐานและอธิบายลักษณะของข้อมูลในเบื้องต้นโดยใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

2.สถิติอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ด้วยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบ (Multiple Regression Analysis แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มพีชดังนี้

$$\text{Rice}_{it} = b_0 + b_1(\text{Area}_{it}) + b_2(\text{Expenses}_{it}) + b_3(\text{Labor cost}_{it}) + b_4(\text{Age}_{it}) + b_5(\text{Education}_{it}) + e_{it}$$

เมื่อ Rice_{it} คือ ปริมาณการผลิตข้าว

$$\text{Rubber}_{it} = b_0 + b_1(\text{Area}_{it}) + b_2(\text{Expenses}_{it}) + b_3(\text{Labor cost}_{it}) + b_4(\text{Age}_{it}) + b_5(\text{Education}_{it}) + e_{it}$$

เมื่อ Rubber_{it} คือ ปริมาณการผลิตยางพารา

$$\text{Sugar cane}_{it} = b_0 + b_1(\text{Area}_{it}) + b_2(\text{Expenses}_{it}) + b_3(\text{Labor cost}_{it}) + b_4(\text{Age}_{it}) + b_5(\text{Education}_{it}) + e_{it}$$

เมื่อ Sugar cane_{it} คือ ปริมาณการผลิตอ้อย

$$\text{Palm}_{it} = b_0 + b_1(\text{Area}_{it}) + b_2(\text{Expenses}_{it}) + b_3(\text{Labor cost}_{it}) + b_4(\text{Age}_{it}) + b_5(\text{Education}_{it}) + e_{it}$$

เมื่อ Palm_{it} คือ ปริมาณการผลิตปาล์ม

Area_{it} คือ พื้นที่เพาะปลูก

Expenses_{it} คือ รายจ่ายทั้งหมด

Labor cost_{it} คือ ค่าใช้จ่ายแรงงาน

Age_{it} คือ อายุแรงงาน

Education_{it} คือ ระดับการศึกษา

i คือจังหวัดที่

t คือปีที่

$b_0 \dots b_5$ ค่าตัดแกนและค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (Regression coefficient)

e_{it} เป็นค่าความคลาดเคลื่อน (Error or residual)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 สถิติเชิงพรรณนาสำหรับการผลิตพืชเศรษฐกิจของกลุ่มวัยแรงงานและกลุ่มวัย

สูงอายุ

Variables	Rice 1 (วัย แรงงาน)	Rice 2 (วัยสูงอายุ)	Rubber1 (วัยแรงงาน)	Rubber2 (วัยสูงอายุ)	Cane 1 (วัย แรงงาน)	Cane 2 (วัยสูงอายุ)	Palm 1 (วัย แรงงาน)	Palm 2 (วัยสูงอายุ)
Production (ก.ก.)	11138.44 13912.47	13450.24 16355.3	7820.57 15736.55	7134.29 8741.866	237462.1 291010	219695.7 336868.7	52582.26 63138.28	49514.65 57413.14
Area (ไร่)	22.70438 25.30008	27.07447 25.11922	23.8595 17.04404	28.93984 22.73199	24.20159 28.17958	25.04093 29.80032	21.2246 24.69097	19.82101 20.32567
Expenses (บาท)	42895.73 53430.22	57143.45 71292.61	105136.2 142899.9	140783.2 207223.4	120089.1 160839.4	112599.1 164794.8	87792.74 141271.2	98070.97 172480
Labor cost (บาท)	16350 20280.03	25111.07 35866.71	68414.54 98025.61	102433.2 166569.7	70815.96 95984.54	66638.05 97563.23	38300 66870.95	58694.67 153021.9
Age (ปี)	41.89077 10.7021	65.28727 4.117715	48.42468 6.717439	69.54274 8.052471	49.39309 6.939327	65.20764 5.354186	48.97884 7.828708	69.02431 6.424265
Education (ระดับ)	4.470769 1.452878	3.352727 1.022133	4.56528 1.666644	3.419483 1.243701	4.153649 1.332802	3.21957 1.095663	4.555556 1.516779	3.430556 1.092596

Note: The top number of each variable is mean value, and the bottom number is standard deviation.

จากตารางที่ 1 ผลจากสถิติเชิงพรรณนาปริมาณผลผลิตช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า อ้อย มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ยางพารา และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และยางพารา เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วงวัยสูงอายุ พบว่า อ้อย มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และยางพารา ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และยางพารา

เนื้อที่เพาะปลูกช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า อ้อย มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ข้าว ปาล์ม และยางพารา ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ยางพารา ข้าว และปาล์ม เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วงวัยสูงอายุพบว่า อ้อย มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ข้าว ยางพารา และปาล์ม ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ยางพารา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ข้าว อ้อย และปาล์ม

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า อ้อย มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ยางพารา ปาล์ม และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ยางพารา ปาล์ม และข้าว เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วงวัยสูงอายุพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม อ้อย และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ยางพารา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อ้อย ปาล์ม และข้าว

ค่าใช้จ่ายแรงงานช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ อ้อย ปาล์ม และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ยางพารา ปาล์ม และข้าว เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วงวัยสูงอายุพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม อ้อย และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ยางพารา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อ้อย ปาล์ม และข้าว

อายุแรงงานช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า ข้าว มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม อ้อย และยางพารา ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า อ้อย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ยางพารา และข้าว เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วง วัยสูงอายุพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม อ้อย และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ยางพารา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และอ้อย

ระดับการศึกษาช่วงกลุ่มวัยแรงงานพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และ อ้อย ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ยางพารา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ปาล์ม ข้าว และอ้อย เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตช่วงวัยสูงอายุพบว่า ยางพารา มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ อ้อย ปาล์ม และข้าว ส่วนค่าเฉลี่ย (Mean) พบว่า ปาล์ม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ยางพารา ข้าว และอ้อย

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ

ปัจจัยการผลิต	กลุ่มวัยแรงงานของข้าว				กลุ่มวัยสูงอายุของข้าว			
	Coef.	Std. Err.	t	Sig.	Coef.	Std. Err.	t	Sig.
เนื้อที่เพาะปลูก	150.93	14.62	10.32	0.000*	255.06	20.07	12.71	0.000*
รายจ่ายทั้งหมด	0.19	0.01	15.91	0.000*	0.17	0.01	15.00	0.000*
ค่าใช้จ่ายแรงงาน	-0.09	0.03	-3.29	0.001*	-0.11	0.02	-5.28	0.000*
อายุแรงงาน	-96.24	34.04	-2.83	0.005*	35.49	91.25	0.39	0.697
ระดับการศึกษา	505.70	253.26	2.00	0.046*	678.35	366.21	1.85	0.065
ค่าคงที่	2677.21	2255.55	1.19	0.236	-4888.27	6061.16	-0.81	0.420

ความเหมาะสม ของแบบจำลอง	$R^2 = 0.7021$, Adjusted $R^2 = 0.6998$ $F = 303.59$	$R^2 = 0.7210$, Adjusted $R^2 = 0.7185$ $F = 281.21$
----------------------------	--	--

Note: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยแรงงาน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่าย แรงงาน อายุแรงงาน และระดับการศึกษา เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่มีต่อ ปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยแรงงานพบว่า ระดับการศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่ม วัยแรงงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่าย แรงงาน ตามลำดับ

ส่วนปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่อายุแรงงาน และระดับ การศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตข้าว ของกลุ่มวัยสูงอายุ เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของ ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุพบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณ ผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ รายจ่ายทั้งหมด และ ค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่ อายุแรงงาน และระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุ

เมื่อเปรียบเทียบช่วงอายุของการผลิตข้าวจะพบว่าในช่วงวัยแรงงาน อายุแรงงาน มีผลกระทบ ต่อปริมาณการผลิต แต่ช่วงวัยสูงอายุ อายุแรงงาน และระดับการศึกษากลับไม่มีผลต่อปริมาณการ ผลิตข้าว

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัย แรงงานและกลุ่มวัยสูงอายุ

ปัจจัยการผลิต	กลุ่มวัยแรงงานยางพารา				กลุ่มวัยสูงอายุยางพารา			
	Coef.	Std. Err.	t	Sig.	Coef.	Std. Err.	t	Sig.
เนื้อที่เพาะปลูก	323.25	41.09	7.87	0.000*	-0.88	0.08	-11.03	0.000*
รายจ่ายทั้งหมด	0.002	0.007	0.28	0.782	0.01	0.004	3.24	0.001*
ค่าใช้จ่ายแรงงาน	-0.001	0.009	-0.11	0.915	0.01	0.004	2.86	0.004*
อายุแรงงาน	-147.36	92.89	-1.59	0.113	135.12	40.49	3.34	0.001*
ระดับการศึกษา	153.43	373.19	0.41	0.681	-108.99	264.90	-0.41	0.681
ค่าคงที่	6420.84	5549.39	1.16	0.248	-4837.76	3021.82	-1.60	0.110

ความเหมาะสม ของแบบจำลอง	$R^2 = 0.1373$, Adjusted $R^2 = 0.1311$ $F = 21.97$	$R^2 = 0.3102$, Adjusted $R^2 = 0.3037$ $F = 47.58$
----------------------------	---	---

Note: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงานอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก แต่รายจ่ายทั้งหมด อายุแรงงาน ค่าใช้จ่ายแรงงาน และระดับ การศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงานเมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงาน พบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด แต่รายจ่ายทั้งหมด อายุแรงงาน ค่าใช้จ่ายแรงงาน และระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงาน

ส่วนปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน และอายุแรงงาน แต่ระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุ เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุพบว่า อายุแรงงาน ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่ ระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุ

เมื่อเปรียบเทียบช่วงอายุของการผลิตยางพาราจะพบว่าในช่วงวัยแรงงาน ปัจจัยด้านอายุไม่ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตยางพารา ส่วนในช่วงวัยสูงอายุ ปัจจัยที่ผลกระทบต่อปริมาณการผลิตยางพารามากที่สุดคือ อายุแรงงาน แต่ระดับการศึกษากลับไม่มีผลต่อปริมาณการผลิตยางพารา

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ

ปัจจัยการผลิต	กลุ่มวัยแรงงานอ้อย				กลุ่มวัยสูงอายุอ้อย			
	Coef.	Std. Err.	t	Sig.	Coef.	Std. Err.	t	Sig.
เนื้อที่เพาะปลูก	4347.67	342.99	12.68	0.000*	4702.08	510.72	9.21	0.000*
รายจ่ายทั้งหมด	0.79	0.09	7.91	0.000*	1.49	0.16	9.52	0.000*
ค่าใช้จ่ายแรงงาน	0.29	0.13	2.31	0.021*	-0.74	0.19	-3.74	0.000*
อายุแรงงาน	1847.99	672.89	2.75	0.006*	-1701.49	1135.76	-1.50	0.135

ระดับการศึกษา	387.19	3540.26	0.11	0.913*	-206.19	5527.52	-0.04	0.970
ค่าคงที่	-75938.43	42160.47	-1.80	0.072	94202.47	79678.34	1.18	0.238
ความเหมาะสม ของแบบจำลอง	$R^2 = 0.8452$, Adjusted $R^2 = 0.8442$ $F = 846.27$				$R^2 = 0.8707$, Adjusted $R^2 = 0.8691$ $F = 556.26$			

Note: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน อายุแรงงาน แต่ระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงาน เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงาน พบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่าย แรงงาน แต่ระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงาน

ส่วนปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่อายุแรงงาน และระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่าย แรงงาน แต่อายุแรงงาน และระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ

เมื่อเปรียบเทียบช่วงอายุของการผลิตอ้อยจะพบว่าในช่วงวัยแรงงาน อายุแรงงาน มีผลกระทบต่อการผลิต แต่ช่วงวัยสูงอายุ อายุแรงงาน และระดับการศึกษากลับไม่มีผลต่อการผลิตอ้อย

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ

ปัจจัยการผลิต	กลุ่มวัยแรงงานของปาล์ม				กลุ่มวัยสูงอายุของปาล์ม			
	Coef.	Std. Err.	t	Sig.	Coef.	Std. Err.	t	Sig.
เนื้อที่เพาะปลูก	1162.69	113.91	10.21	0.000*	1764.75	116.77	15.11	0.000*
รายจ่ายทั้งหมด	0.16	0.03	5.31	0.000*	0.25	0.04	5.71	0.000*
ค่าใช้จ่ายแรงงาน	0.14	0.04	3.31	0.001*	-0.16	0.04	-1.83	0.067
อายุแรงงาน	538.93	183.34	2.94	0.003*	-0.74	176.87	-2.42	0.033*

ระดับการศึกษา	2382.02	965.34	2.47	0.014*	3289.98	1161.87	2.83	0.005*
ค่าคงที่	-29154.13	11643.76	-2.50	0.013	-6047.41	13785.14	-0.44	0.661
ความเหมาะสม ของแบบจำลอง	$R^2 = 0.8503$, Adjusted $R^2 = 0.8483$ $F = 422.62$				$R^2 = 0.9040$, Adjusted $R^2 = 0.9056$ $F = 541.26$			

Note: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน อายุแรงงาน และระดับการศึกษา เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงาน พบว่า ระดับการศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงาน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่ายแรงงาน

ส่วนปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด อายุแรงงาน และระดับการศึกษา แต่ค่าใช้จ่ายแรงงาน ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์ม ของกลุ่มวัยสูงอายุ เมื่อพิจารณาน้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่า ระดับการศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด และอายุแรงงาน แต่ค่าใช้จ่ายแรงงาน ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุ

เมื่อเปรียบเทียบช่วงอายุของการผลิตปาล์มจะพบว่าทั้งช่วงวัยแรงงานและช่วงวัยสูงอายุ ปัจจัยด้าน อายุแรงงานผลกระทบต่อการผลิตปาล์ม แต่ค่าใช้จ่ายแรงงานกลับไม่มีผลต่อการผลิตปาล์ม

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาของงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรภาคเกษตรต่อปริมาณผลผลิตของพืชเศรษฐกิจทั้ง 4 ชนิดได้แก่

1. ข้าว ซึ่งพบว่าน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตข้าวของกลุ่มวัยแรงงาน พบว่า ระดับ การศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่ายแรงงาน ส่วนน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิต

ข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่อายุแรงงานและระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตข้าวของกลุ่มวัยสูงอายุ

2. ยางพารา ซึ่งพบว่าน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงานพบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด แต่รายจ่ายทั้งหมด อายุแรงงาน ค่าใช้จ่ายแรงงาน และระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยแรงงาน ส่วนน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณ การผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุพบว่า อายุแรงงาน ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมด ค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่ระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุ

3. อ้อย ซึ่งพบว่าน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงานพบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่ระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยแรงงานส่วนน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ ส่งผลต่อปริมาณการผลิตอ้อย ของกลุ่มวัยสูงอายุพบว่า เนื้อที่เพาะปลูก ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ รายจ่ายทั้งหมด และค่าใช้จ่ายแรงงาน แต่อายุแรงงานและระดับการศึกษา ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตอ้อยของกลุ่มวัยสูงอายุ

4. ปาล์ม ซึ่งพบว่าน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงานพบว่า ระดับ การศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยแรงงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก อายุแรงงาน รายจ่ายทั้งหมดและค่าใช้จ่ายแรงงาน ส่วนน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อปริมาณการผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุ พบว่า ระดับการศึกษา ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เนื้อที่เพาะปลูก รายจ่ายทั้งหมดและอายุแรงงาน แต่ค่าใช้จ่ายแรงงาน ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตปาล์มของกลุ่มวัยสูงอายุ

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างประชากรด้านอายุได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตในพืชแต่ละ ชนิดแตกต่างกันซึ่งจะเห็นว่าข้าวและอ้อยมีผลใกล้เคียงและสอดคล้องกัน คืออายุแรงงาน และระดับการศึกษาไม่มี ผลกระทบในกลุ่ม วัยแรงงานผู้สูงอายุ ส่วนพืชยางพาราและปาล์ม อายุของแรงงานค่อนข้างมีผลกระทบมากทั้งในกลุ่มวัย แรงงานและกลุ่มวัยแรงงานสูงอายุ

จากผลการวิจัยนี้พบว่า อายุแรงงานที่เพิ่มขึ้น มีผลกระทบต่อปริมาณการผลิตยางพาราของกลุ่มวัยสูงอายุมากที่สุด รองลงมาคือ ปาล์ม ส่วนข้าวและอ้อย พบว่า อายุแรงงานไม่มีผลกระทบต่อปริมาณการผลิตของกลุ่มวัยสูงอายุเลย

เนื่องจากข้าวและอ้อยเป็นพืชที่ปลูกเป็นรายปี อาจมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านและสามารถมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิตได้ ส่วนยางพาราและปาล์มเป็นพืชยืนต้นใช้เวลาในการปลูก

นานกว่าจะได้ผลผลิตนอกจากนี้ยังเป็นพืชที่ต้องใช้เทคนิคการเก็บเกี่ยวและความชำนาญในการผลิตมากพอสมควรจึงส่งผลให้ ช่วงอายุแรงงานที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบมากที่สุดในการผลิต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำเกษตรที่ถูกต้องโดยรัฐอาจให้ทุนสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร และการพัฒนาเครื่องจักรกลทางการเกษตร
2. ปลูกฝังเยาวชนรุ่นหลังให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเกษตรที่ถูกต้องและส่งเสริมการส่งออกเพื่อให้ราคาผลผลิตสูงขึ้น เน้นการลงทุนทางการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้าน

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

ขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.นิโรจน์ สิ้นณรงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผศ.ดร.เกศสุตา สิทธิสันติกุล และอาจารย์ ดร.กฤตวิทย์ อัจฉริยะพานิชกุล อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะแนวทางต่างๆ ขอกราบขอบพระคุณหน่วยงานสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ให้ข้อมูลการเก็บสำรวจสำมะโนประชากรอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ทางผู้ทำวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรตลอดจนผู้สนใจศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของพืชเศรษฐกิจในประเทศไทยหากมีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ทางผู้ทำวิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรวิทย์ ตันศรี และสิริธร จารุญญลักษณ์. (2556). ความไม่สมดุลของตลาดแรงงานไทย นโยบายการขาดแคลนแรงงาน. ขอนแก่น: ส่วนเศรษฐกิจภาค ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ UNFPA. (2553). ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในประเทศไทย: สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบาย.
- จาริก สิงห์ปรีชา. (2554). โครงการวิจัยผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคเกษตรที่มีต่อความมั่นคงในการผลิตอาหารของภาคเกษตรของไทย. ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยงยุทธ แฉล้มวงษ์. (2557ก). แรงงานไทยในบริบทใหม่เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/thai-labour-in-aec-context/>

- ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. (2554). การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคการเกษตรและผลกระทบต่อ ความมั่นคงทางอาหารของไทย. ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร.(2552). ศึกษาสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรและแรงงานรวมถึงผลิตภาพแรงงานในครัวเรือนเกษตรตามกลุ่มอาชีพ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2553). การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและแรงงานเกษตร. เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร 2552.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). สำนวจความต้องการแรงงานของสถานประกอบการ พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร: สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักสถิติแห่งชาติ

**การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค
และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ**

**The Analysis of Relationship between Household debt, Consumption
And Gross Domestic Product**

กัญญารัตน์ ไชยสงคราม(Kanyarut Chaisongkram)*

ชิตชนก วงศ์เครือ(Chitchanok Wongkhrua) อารยา อริยา(Araya Ariya)

จิระประภา คำราช(Chiraprapa Kamrach) ประเสริฐ ยิ่งปากน้ำ(Prasert Yongpaknam)

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*Corresponding author. E-mail: gamsang_2_@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลอนุกรมเวลารายปี ในช่วงปี พ.ศ.2551 ถึง ปี พ.ศ. 2560 โดยใช้แบบจำลองโคอินทิเกรชันผลการศึกษพบว่า การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ส่งผลต่อระดับหนี้ครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อทดสอบความเป็นดุลยภาพในระยะยาวพบว่า การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ มีความสัมพันธ์ในระยะยาวต่อระดับหนี้ครัวเรือน ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% อีกทั้งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับหนี้ครัวเรือนจะสามารถปรับตัวเข้าสู่จุดดุลยภาพในระยะยาวด้วยขนาด 0.5908

คำสำคัญ: หนี้ครัวเรือนการบริโภคผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศโคอินทิเกรชัน

Abstract

This research was aimed to analyze the relationship among Household debt, Consumption and Gross Domestic Product. In this study, We use the annual time series data from 2008 to 2017 by using the method of Cointegration in analysis. The results form in study found that Consumption and Gross Domestic Product was found to be inversely correlated with household debt, but without carrying statistical significance. Next, we analyze relation to long-term equilibrium. We found that Consumption and Gross Domestic Product correlated long-term equilibrium with

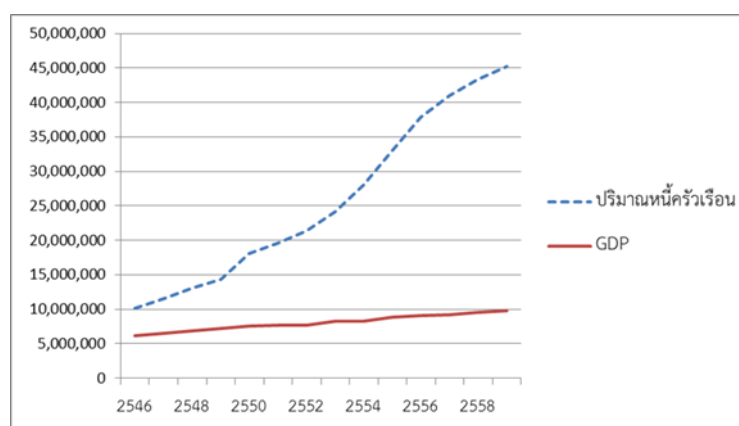
household debt at the reliability level of 95 percent and as a result of the change in household debt will be able to adjust to the long-run equilibrium with 0.5908

Keywords: Household debt, Consumption, Gross Domestic Product, Cointegration

บทนำ

การก่อหนี้ของครัวเรือนเป็นหนึ่งในความกังวลที่สร้างความวิตกกังวลให้กับผู้กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ เนื่องจากหนี้ครัวเรือนนั้นมีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและโลก จึงจำเป็นต้องควบคุมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม หากปริมาณหนี้อยู่ในระดับสูงจนเกินไปจะเป็นการบั่นทอนกำลังซื้อของผู้บริโภคและกดดันกิจกรรมเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้จนกระทั่งลุกลามเป็นวิกฤตการเงินในอนาคตได้ เนื่องจากหนี้ครัวเรือนมีการเชื่อมโยงกับระดับการบริโภคภายในประเทศ ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการขยายตัวของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของแต่ละประเทศ นอกจากนี้หากระดับหนี้ครัวเรือนมีต่ำมากเกินไปจะสะท้อนถึงความไม่เต็มใจที่จะใช้จ่ายใช้สอย หรือลงทุนส่วนบุคคล ส่งผลกระทบต่อการผลิต ในที่สุดก็จะกระทบต่อค่าจ้างแรงงานและเศรษฐกิจโดยรวมให้ชะลอหรือหดตัวลงเช่นกัน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2558)

หากพิจารณาสถิติการเกิดหนี้ครัวเรือนเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ของประเทศไทย พบว่า ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 ถึงปี พ.ศ. 2559 หนี้ครัวเรือนในประเทศไทยมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ดังภาพที่ 1

สำหรับสถานการณ์หนี้ครัวเรือนของประเทศไทยในปัจจุบัน หลายหน่วยงานภาครัฐกำลังเร่งออกมาตรการและหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อกำกับดูแล (Prudential regulation) ประเด็นดังกล่าวกันมากขึ้น เพราะทุกวันนี้คนไทยมีหนี้มากขึ้น ถึงแม้ว่าสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อจีดีพีปรับตัวลดลง

นับตั้งแต่ต้นปี 2559 อยู่ที่ระดับ 80.6% ลดลงเหลือ 78.6% ในไตรมาสแรกของปีนี้ แต่ในทางตรงข้าม ปริมาณหนี้ครัวเรือนกลับมีอัตราเร่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพฤติกรรมการก่อหนี้ของคนไทยเกิดเร็วขึ้นตั้งแต่ยังไม่เริ่มทำงาน อ้างอิงผลสำรวจเกี่ยวกับพฤติกรรมออมและภาวะหนี้สินของคนไทยช่วงครึ่งปี 2560 ดังนั้น จากการที่ปริมาณหนี้ภาคครัวเรือนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว อีกทั้งเป็นปัญหาที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้ จากทฤษฎีการบริโภคจะแสดงให้เห็นว่าปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดปริมาณหนี้ครัวเรือนนั้นคือการบริโภคของภาคครัวเรือน โดยปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือหากมีการบริโภคเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้การที่หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจผ่านรายได้ประชาชาติ (GDP) ที่เพิ่มสูงขึ้นจากการบริโภคที่เพิ่มขึ้น และอาจจะทำให้ส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ และสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเศรษฐกิจหรือส่งผลกระทบต่อเนื่องเกิดเป็นปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน

นอกเหนือจากการรายงานเศรษฐกิจของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของหนี้ครัวเรือน ยังพบว่ามีการศึกษาหลายการศึกษาที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้ครัวเรือน เช่น การศึกษาของจินตนา หาเรือนโรค (2549) รวมถึงการศึกษาของ ชุตติภา คลังจตุรเวทย์ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาผลกระทบของหนี้ครัวเรือนไทยและวิกฤติเศรษฐกิจของ และการศึกษาของนาถระพี พองประไพ (2557) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือน ได้แก่ การศึกษาของ Kazuo Ogawa และ Junmin Wan (2007) ทำการศึกษาเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนมีผลต่อการบริโภคในช่วงหลังพองสบู่ในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงการศึกษาของ Xianming Meng, Nam T. Hoang, Mahinda Siriwardana (2013) ที่ได้ทำการศึกษาระดับมหภาคของปัจจัยที่กำหนดหนี้ครัวเรือนในประเทศออสเตรเลีย และการศึกษาของ Christelle Meniago, Janine Mukuddem-Petersen, Mark A. Petersen, Itumeleng P. Mongle (2013) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนในแอฟริกาใต้

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้ครัวเรือนที่ผ่านมาทั้งในและต่างประเทศ มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป เพื่อที่จะมาอธิบายการเกิดปัญหาหนี้ภาคครัวเรือน โดยวิธีการที่ใช้ส่วนใหญ่ในการศึกษาคือวิธีกำลังสองน้อยสุด (OLS) ได้แก่ การศึกษาของ นาถระพี พองประไพ , Kazuo Ogawa and Junmin Wan และการศึกษาของ Edmond Berisha and John Meszaros นอกจากวิธีการศึกษาดังกล่าวแล้วยังมีการใช้แบบจำลอง Dynamic Stochastic General Equilibrium (DSGE) ของ Iacoviello (2005) ในการศึกษาของ ชุตติภา คลังจตุรเวทย์ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ Xianming Meng, Nam T. Hoang, Mahinda Siriwardana และการศึกษาของ Christelle Meniago, Janine Mukuddem-Petersen, Mark A. Petersen, Itumeleng P. Mongle ที่ใช้แบบจำลอง Cointegration ในการศึกษา

จะเห็นว่าจากการศึกษาที่ผ่านมาในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในครัวเรือนโดยใช้แบบจำลอง Cointegration ซึ่งแบบจำลองนี้เมื่อนำมาใช้ทดสอบนอกจากจะทำให้ทราบความสัมพันธ์ของข้อมูลอนุกรมเวลาของตัวแปรคู่กันๆ ว่ามีการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกันหรือไม่ ยังจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของดุลภาพในระยะยาวเนื่องจากความเชื่อในทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่า อย่างน้อยในระยะยาวแล้ว ตัวแปรทางเศรษฐกิจควรจะมีความเคลื่อนไหวในทิศทางใดทิศทางหนึ่งที่สอดคล้องกัน แม้ว่าในระยะสั้น การเคลื่อนไหวของตัวแปรดังกล่าว อาจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่สามารถกำหนดทิศทางที่แน่นอนได้ก็ตาม นอกจากนี้จะทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Granger Causality Test) เพื่อจะได้ทราบว่า ตัวแปรใดเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอีกตัวแปรหนึ่ง

ดังนั้นเพื่อเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายต่อประเทศในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในประเทศ ในการวางแผนทางการเงินเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน จึงทำการศึกษาวเคราะห์ความสัมพันธ์ของหนี้ครัวเรือนกับการบริโภคและผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ โดยใช้แบบจำลอง Cointegration มาทำการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศโดยใช้แบบจำลอง Cointegration

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล** ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ปริมาณหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทย และ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

2.1 การทดสอบความนิ่งของข้อมูล (Unit Root test)

ในการศึกษาข้อมูลอนุกรมเวลา ต้องทำการทดสอบความนิ่งของข้อมูลอนุกรมเวลาก่อน เนื่องจากถ้าข้อมูลไม่มีลักษณะนิ่ง จะเกิดปัญหาความสัมพันธ์ไม่แท้จริง (spurious regression) ระหว่างตัวแปรอนุกรมเวลาทั้งสองตัวแปร ซึ่งจะเห็นได้จากสมการถดถอยระหว่างตัวแปรอนุกรมเวลาทั้งสองตัวแปร ส่วนมากจะได้ค่า R^2 สูง และค่าสถิติ t มีนัยสำคัญ ทั้งที่ความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองดังกล่าว โดยทางทฤษฎีแล้วไม่มีความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ โดยข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีลักษณะนิ่ง (stationary) นั้น ค่าเฉลี่ย (means) และความแปรปรวนจะต้องมีค่าคงที่ (constant) เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ในขณะที่ค่าความแปรปรวนร่วมเกี่ยว (covariance) ระหว่างสองคาบเวลาจะขึ้นอยู่กับ

ช่องว่าง (gap)ระหว่างคาบเวลาเท่านั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเวลาที่เกิดขึ้นจริง หากไม่มีลักษณะดังกล่าว จะถือว่าข้อมูลมีลักษณะไม่นิ่ง (non-stationary)การทดสอบว่าข้อมูลอนุกรมเวลามีลักษณะนิ่งหรือไม่ นั้น พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ในตัวเอง (autocorrelation coefficient function : ACF)ตามแบบจำลองของ Dickey-FullerและAugmented Dicky Fuller (ADF)โดยการตรวจสอบข้อมูลอนุกรมเวลามีลักษณะนิ่งหรือไม่ โดยการทดสอบยูนิตรูท (unit root test)

2.2 แนวคิด Cointegration และError Correction Model

เนื่องจากข้อมูลทางด้านเศรษฐศาสตร์มหภาคส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็น Nonstationary คือ ค่าเฉลี่ย และ ค่าความแปรปรวนของข้อมูลเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาไม่หยุดนิ่ง ซึ่งการอ้างอิงทางสถิติ หรือ การวิเคราะห์นโยบายใด ๆ โดยอิงกับค่าสัมประสิทธิ์ของแบบจำลองที่ประมาณการได้ อาจให้ภาพบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงได้ และในทางปฏิบัติที่ผ่านมานักวิเคราะห์และนักวิจัยมักจะแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการปรับข้อมูล (Pre-filtering Data)โดยการทำ First differencingตามวิธีการของ Box and Jenkins (1976)ก่อนที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการประมาณการในทางเศรษฐกิจต่อไป แต่โดยมากนักวิเคราะห์และนักวิจัยมักจะละเลยปัญหาดังกล่าว หรือไม่ก็ตั้งสมมติฐานอย่างกลาย ๆ (Implicit Assumption)ว่าข้อมูลที่ใช้มีลักษณะเป็น Stationary ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ค่าทางสถิติที่ประมาณการได้ไม่มีประสิทธิภาพและขาดความน่าเชื่อถือ

Cointegrationและ Error Correction Modelจึงเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีลักษณะเป็น Nonstationaryได้ โดยจะใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (Cointegrating Relationship) และความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะสั้น (Error Correction Model)เพื่อดูการปรับตัวในการเข้าสู่ดุลยภาพของตัวแปร ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้โดยตรง ซึ่งลักษณะเด่นประการหนึ่งของการใช้เทคนิคดังกล่าวคือ จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องตัวแปรมีความสัมพันธ์ที่ไม่แท้จริงต่อกัน (Spurious Relationships)แม้ว่าตัวแปรที่ใช้จะมีลักษณะเป็น Non-stationary Processก็ตาม

Cointegrated Systemเป็นขั้นตอนของการทดสอบเพื่อดูว่าตัวแปรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวตามที่ระบุไว้ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หรือไม่ ซึ่งวิธีการทดสอบ Cointegrationที่นิยมใช้มี 2 วิธี คือ วิธี Two-step Approachที่เสนอโดย EngleและGranger (1987)และวิธีของ Johansenและ Juselius (1990)

1) วิธีการของ Engle และ Grangerประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก ทำการประมาณค่าสมการถดถอยของตัวแปรที่ต้องการทดสอบด้วยวิธี Ordinary Least Square (OLS)

ขั้นตอนที่สอง ทดสอบว่าค่าความคลาดเคลื่อน e_t ที่ประมาณได้มีคุณสมบัติในลักษณะ Stationary Processหรือไม่ในขั้นตอนนี้EngleและGrangerแนะนำให้ทดสอบด้วยวิธีAugmented Dickey-Fuller Test (ADF) จะได้

$$\Delta e_t = \phi e_{t-1} + \sum_{i=1}^p \delta_i \Delta e_{t-i} + \varepsilon_t$$

โดยที่ $\Delta e_t = e_t - e_{t-1}$ และ p คือจำนวนของ Lagged Values of First Differences of the Dependent Variable เพื่อแก้ปัญหา Autocorrelation ใน ε_t

สมมติฐานในการทดสอบ

สมมติฐานหลักคือ e_t เป็น Non-stationary หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ x_t และ y_t ไม่มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ($H_0 : \phi = 0$)

สมมติฐานรองคือ e_t เป็น Stationary หรือกล่าวได้ว่า x_t และ y_t มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ($H_1 : \phi < 1$)

Error Correction Modelแนวคิดเกี่ยวกับCointegrationและ Error Correction Mechanism เป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามหลักของ Granger Representation Theorem โดยทฤษฎีนี้กล่าวว่าถ้าพบว่าตัวแปรในแบบจำลองมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวแล้วจะสามารถสร้างแบบจำลองการปรับตัวที่เรียกว่า “Error Correction Mechanism” เพื่ออธิบายกระบวนการปรับตัวในระยะสั้นของตัวแปรต่างๆในแบบจำลองให้เข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวได้ข้อที่น่าสังเกตคือตามทฤษฎีนี้รูปแบบการปรับตัวในระยะสั้นจะคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากความคลาดเคลื่อนในการปรับตัวของตัวแปรต่างๆในระยะยาวเข้าไปด้วย

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบความนิ่งของข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการทดสอบ Unit Root ด้วยวิธี Augmented Dickey-Fuller (ADF) โดยผลการทดสอบ Unit Root สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบ Unit Root ด้วยวิธีการทดสอบ Augmented Dickey-Fuller

	At Level	1 st Diff	2 nd Diff
หนี้ครัวเรือน (Debt)	0.6790	0.1108	0.0157**
การบริโภค (Consumption)	0.9971	0.3132	0.0008***
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP)	0.9999	0.6618	0.0001***

ผลการทดสอบประมาณค่า

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ โดยวิธี Ordinary Least Square (OLS) จะได้สมการประมาณค่าดังนี้

$$D''debt = -12939 - 0.0522D''gdp - 0.3075D''consumption$$

(-0.0777) (-0.1776) (-0.1785)

ผลการประมาณแบบจำลองพบว่าการเปลี่ยนแปลงของการบริโภค และการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่นับสำคัญทางสถิติต่อการเปลี่ยนแปลงของหนี้ภาคครัวเรือน โดยมีค่า t –statistics เท่ากับ -0.1776 และ -0.1785 และค่าสัมประสิทธิ์ เท่ากับ -0.0522 และ -0.3075 ตามลำดับ

ผลการทดสอบความนิ่งของตัวคลาดเคลื่อน

จากการทดสอบความนิ่งของตัวคลาดเคลื่อนที่ระดับ I(0) โดยวิธี Augmented Dickey-Fuller (ADF) จะได้ผลการทดสอบแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความนิ่งของตัวคลาดเคลื่อน

	t –statistics	Prob
Residal	-2.774	0.0143**

ผลการทดสอบพบว่า ค่า t –statistics ณ ระดับ Level มีค่าเท่ากับ -2.774 ซึ่งมีค่ามากกว่าค่าวิกฤติ ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% ทำให้ปฏิเสธสมมติฐานหลัก H_0 และยอมรับสมมติฐานรอง H_a นั่นคือค่าคลาดเคลื่อนไม่มี Unit Root หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของการบริโภค และการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ มีความสัมพันธ์ในระยะยาว (Cointegration) กับการเปลี่ยนแปลงของหนี้ครัวเรือน

ผลการประมาณค่าแบบจำลอง Error Correction

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ โดยแบบจำลอง Error Correction Model จะได้สมการประมาณค่า ดังนี้

$$D'''debt = 14711.73 - 0.0433D'''gdp - 1.3799D'''consumption - 0.5908resid(-1)$$

จากสมการประมาณค่า หมายความว่า เมื่อเกิดภาวะใดๆ ที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงของหนี้ครัวเรือนออกจากดุลยภาพ การปรับตัวกลับเข้าสู่จุดดุลยภาพของการเปลี่ยนแปลงของหนี้ครัวเรือน จะถูกปรับลดลงในแต่ละช่วงเวลาด้วยขนาด 0.5908

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ โดยใช้แบบจำลอง Cointegration พบว่า การบริโภค ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ส่งผลต่อระดับหนี้ครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kazuo Ogawa, Junmin Wan (2007) และ Edmond Berisha, John Meszaros (2017) แต่ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภค และทฤษฎีรายได้ประชาชาติ ที่ว่าหากมีการบริโภคเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้การที่หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นนั้นอาจจะส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจผ่านรายได้ประชาชาติ (GDP) ที่เพิ่มสูงขึ้น จากผลการศึกษาที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการทยอยสิ้นสุดของหนี้จากมาตรการรณรงค์คั่นแรก และทำให้สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ทยอยปรับลดลงมาด้วย ซึ่งจากการรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าเงินกู้ยืมในหมวดรถยนต์มีการปรับตัวลดลงชัดเจนที่สุด นอกจากนี้แบบจำลอง Cointegration และ Error Correction แสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับหนี้ครัวเรือนซึ่งอาจจะเป็ผลเนื่องมาจากนโยบายของภาครัฐ รวมถึงการลงทุนของภาคเอกชน การเปลี่ยนแปลงนี้จะสามารถปรับตัวสู่จุดดุลยภาพในระยะยาวได้ด้วยความเร็วร้อยละ 59.08

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้ครัวเรือน การบริโภค และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ” นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย ขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน รวมทั้งอาจารย์และเจ้าหน้าที่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่ได้ให้คำแนะนำ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ท้ายนี้ คณะผู้จัดทำวิจัยหวังว่างานวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์ต่อประเทศ ในการวางแผนทางการเงินเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวันต่อไป

คณะผู้จัดทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. *หนี้ครัวเรือน...ปัญหาเร่งด่วนของรัฐบาลไทย*. [เว็บไซต์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 28

ตุลาคม 2560, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/642064>

ชุตติภา คลังจตุรเวทย์. (2557). ผลกระทบของหนี้ครัวเรือนไทยและวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ.

(วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์. (2547). *เศรษฐมิติทฤษฎีและการประยุกต์*. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. *Household Debt*. [เว็บไซต์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2560, จาก
[https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/ASEANCommunity/
BankersTalk/Vol3Issue1.pdf](https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/ASEANCommunity/BankersTalk/Vol3Issue1.pdf)

นาถระพี ฟองประไพ. (2557). ผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจต่อหนี้ครัวเรือนในประเทศไทย.
(วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

Christelle Meniago, Janine Mukuddem-Petersen, Mark A. Petersen and Itumeleng P.
Mongle. What causes household debt to increase in South Africa?. *Economic
Modelling* 33, 2013, 482-492.

Edmond Berisha and John Meszaros. Household debt, Economic condition and
income inequality: A State level analysis. *The Social Science Journal* 54, 2017,
93-101.

Ender, Water. (1995). *Applied Econometric Time Series*. New York : John Wiley and
Sons.

Engle, R.F. and Granger, C.W.J. (1987). "Co-integration and Error Correction
Representation, Estimation, and Testing." *Econometrica* 55 : 251-276

Kazuo Ogawa, Junmin Wan. International. Household debt and consumption: A
quantitative analysis based on household micro data for Japan. *Journal of
Housing Economics* 16, 2007, 127-142.

Xianming Meng, Nam T. Hoang and Mahinda Siriwardana. The determinants of
Australian household debt: A macro level study. *Journal of Asian
Economics* 29, 2013, 80-90.

แนวทางการปรับปรุงแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน

อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

Improve Landscape of Ton Nger Market for Supporting Community

Business in Hang Chat District, Lampang Province

จารุณี ศรีบุรี(Jarunee Sriburi)

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*Corresponding author. E-mail: j_pheung@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องแนวทางการปรับปรุงแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กำหนดวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) อภิปรายสภาพแวดล้อมทางการตลาดของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง 2) วิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปต่อตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางและ 3) สังเคราะห์แนวทางการปรับปรุงแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ และผู้ประกอบการค้าขายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง รวมทั้งสิ้น 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูป ทางสังคมศาสตร์ และจำนวนผู้ประกอบการจำนวน 5 คนโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลวิจัยตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นตลาดที่มีความพร้อมอย่างมากต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาใช้จ่ายใช้สอยซื้อสินค้า ของที่ระลึก และของฝากกลับยังภูมิลำเนา หลังจากการเดินทางท่องเที่ยว โดยพื้นฐานแล้วนั้นตลาดได้จัดระบบระเบียบการบริหารตลาดได้เป็นอย่างดี มีการจัดโซนของสินค้าได้อย่างชัดเจน มีสินค้าที่มีความหลากหลาย ตลาดมีความดึงดูดใจในการแวะซื้อสินค้าเนื่องจากมีป้ายโฆษณาจากร้านเชรามิคที่ทำการตลาดด้านราคาเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ ตลาดมีความเข้าถึงง่าย แต่อุปสรรคปัญหาที่เพียงเหตุเดียว คือ ตลาดยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างมากในวงการการท่องเที่ยว เมื่อตลาดไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างทำให้ผู้ประกอบการขายสินค้าได้ไม่ดีเท่าที่ควร บางรายก็ย้ายไปขายยังแหล่งตลาดอื่น ทำให้ตลาดเริ่มซบเซาลงเรื่อย ๆ ทุกเดือน หากไม่มีการแก้ไข ในอนาคตตลาดต้นเงินอาจจะปิดตัวลงอย่างแน่นอน ดังนั้นทุกส่วนที่

เกี่ยวข้องจึงควรช่วยพัฒนาตลาดต้นเงินให้ฟื้นตัวและมีการเติบโตมากขึ้นยิ่งกว่าเดิม อาจจะโดยการทำ
การโฆษณาตลาดผ่านทางสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ตลาดเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การปรับรูปแบบ ธุรกิจชุมชน การสื่อสารทางการตลาด

Abstract

A study on the ways of adjusting that Ton Ngern Market, Hang Chat District, Lampang model to promote community business. The objectives of the study were 3 points 1) to discuss the marketing environment of Ton Ngern Market. 2) Analyze the needs of tourists and the general people who spend time with shopping on Ton Ngern Market. 3) Synthesis of guidelines for the reform of Ton Ngern Market to promote community business. The sample was used in the study. Thai tourists and the general people who spend the money for shopping at Ton Ngern Market, Hang Chat District, Lampang. A total of 400 people were interviewed using the questionnaire as a tool to collect data. Statistics used in data analysis are Percentage, Mean and Standard Deviation of the Social science and 5 operators using in-depth interviews.

In general research, Ton Ngern Market, Hang Chat District, Lampang is considered to be a market that is very readily available for visitors to the shopping. You can buy souvenirs for gifts and souvenir to your home after a trip, and then the market has a good market management system. The item's zone has been clearly organized. Wide range of products. The market is attracted to the appeal of the goods, since it has an advertising from a ceramic shop that offers a price market to attract tourists to use. The market has easy access. But the problem barrier is only one reason, the market is still not very recognizable in the tourism industry. When the market is not well known, it allows the trader to sell the item as good as it should. Some of them move to sell to other market sources. The market has begun to be sluggish every month. If it is not fixed, In the future, the money market may surely shut down. Therefore, all related parts should help develop the money

market, recover and grow even more. It may be done by advertising marketing through various media to make the market more recognizable.

Keywords: Landscape, Community Business, Marketing Communication

บทนำ

ปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดลำปางในปี 2550 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม 46,870 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการคาสงและค้าปลีกมากที่สุดถึงร้อยละ 16.59 คิดเป็นมูลค่า 7,779 ล้านบาท รองลงมาเป็น สาขาการเกษตรกรรม และสาขาการเหมืองแร่และย่อยหิน (สำนักงานสรรพากรพื้นที่ลำปาง/สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ลำปาง) จากข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบได้ว่ารายได้ส่วนใหญ่ที่นำเม็ดเงินเข้ามาในจังหวัดลำปาง คือ การทำการค้าขาย ซึ่งจะเห็นได้มาปัจจุบันนี้มีประชากรจังหวัดลำปางทำอาชีพค้าขายกันมากขึ้น ทั้งเป็นการค้าขายที่เป็นกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่และขนาดย่อม โดยจะสังเกตได้ว่าการค้าขายนั้นจะเป็นการค้าขายให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านมายังจังหวัดลำปางเป็นส่วนใหญ่

ในสถานการณ์ปัจจุบัน “วิสาหกิจชุมชน” หรือ “ธุรกิจชุมชน” มีการเติบโตขึ้นอย่างมากในสังคมปัจจุบัน วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยวิสาหกิจชุมชนนั้นจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช่กิจกรรมที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรื่องข้าว หมู เห็ด เป็ด ไก่ ผัก ผลไม้ น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจาน หรืออื่น ๆ ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก (ออนไลน์ <http://ophbgo.blogspot.com>) การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจของประเทศก็จะเข้มแข็งและอยู่ได้ ยกตัวอย่างได้ชัดเจน คือ การค้าขายที่ตลาดทุ่งเกวียน ที่เริ่มมีการก่อตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ซึ่งถือได้ว่าเป็นตลาดที่มีการค้าขายสินค้าที่นำเม็ดเงินสู่จังหวัดลำปางได้อย่างมากมาย เพราะถือได้ว่าเป็นตลาดที่มีสินค้าครบวงจร และมีความหลากหลายของข้างสูง จึงทำให้เป็นที่นิยมให้กับนักท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไปที่มาจับจ่ายใช้สอยอย่างกว้าง

ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ในปี 2555 เป็นตลาดที่เกิดขึ้นมาเพื่อจะรองรับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาจับจ่ายใช้สอยที่ตลาดทุ่งเกวียน จุดประสงค์

ของการก่อตั้ง คือ เป็นการระบายความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปให้มาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงินแทนตลาดทุ่งเกวียน ซึ่งการจัดทำนั้น สินค้าและบริการมีความเหมือนกัน อีกทั้งราคายังเท่าเทียมกันอีกด้วยตลาดต้นเงินเป็นตลาดที่ทำครบวงจร คือ มีที่จอดรถเพียงพอ ทั้งรถบัส รถตู้ และรถโดยสารส่วนตัว และยังมีการสร้างห้องพักให้กับผู้ประกอบการเช่า สะดวกต่อผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางเริ่มมีความชบเซา จำนวนผู้ประกอบการเริ่มลดลง ทำให้จำนวนร้านค้ามีจำนวนลดลง เมื่อร้านค้ามีจำนวนลดลง ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาจับจ่ายใช้สอยลดลงตามไปด้วย เนื่องจากตลาดไม่รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดีเช่นเดิม สินค้าเริ่มไม่มีความหลากหลาย อีกทั้งผู้ค้าขายไม่มีประสบการณ์ทางการตลาดในการพัฒนาธุรกิจ ทำให้ตลาด ณ สถานการณ์ปัจจุบันเริ่มเงียบ จำนวนนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาจับจ่ายใช้สอยลดลงมาก บางร้านค้าปิดตัวไป เหลือร้านค้าเพียงไม่กี่ร้าน และปัญหาที่สำคัญ คือ ตลาดต้นเงินจุดเด่นของตลาดไม่ชัดเจน มองเห็นได้ไม่ชัด และไม่ได้มีเอกลักษณ์ที่แสดงชัดเจน ไม่สามารถเรียกให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปมาใช้จ่ายได้ ระยะเวลาจะทำให้ตลาดขาดทุนและยกเลิกไปในอนาคต

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงปัญหานี้จึงสนใจศึกษาเพื่อที่จะพัฒนาให้ตลาดกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง และเพื่อมาช่วยรองรับการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวให้กับตลาดทุ่งเกวียน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางเช่นเดิม ซึ่งปัญหาที่ผู้จัดสนใจศึกษาเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไข คือ จัดทำสื่อทางการตลาดให้กับตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น และจะศึกษาทำการวิจัยความต้องการของนักท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมภายนอกของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยคาดว่าจะประโยชน์ที่จะได้รับหลังจากศึกษาวิจัยเสร็จ คือจะได้ทราบถึงสภาพแวดล้อมทางการตลาดของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทำให้ให้ทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปต่อตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง และได้แนวทางการสื่อสารทางการตลาดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน กรณีศึกษาตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. อภิปรายสภาพแวดล้อมทางการตลาดของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
2. วิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปต่อตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
3. สังเคราะห์แนวทางการปรับรูปแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสำรวจทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางจำนวน 400 ตัวอย่าง และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการจำนวน 5 คน สถิติในการวิเคราะห์ผลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่ออธิบายผลการวิเคราะห์ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ทดสอบค่าเฉลี่ยความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 ประชากรหรือกลุ่มโดยสุ่มตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มเป็นอิสระต่อกัน (Independent – Sample T-Test) โดยใช้สถิติแบบ T – test และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไปโดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance : One way ANOVA) โดยค่าสถิติทดสอบแบบ F – Test และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (Multiple Comparison) วิธีการทดสอบ Least Significant Difference (LSD) test และทดสอบความสัมพันธ์ของสองตัวแปรโดยใช้สถิติทดสอบแบบ Pearson's Correlation Coefficient test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ประมวลผลข้อมูลจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบายโดยเรียงลำดับเป็น 6 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากผลวิเคราะห์ลักษณะส่วนบุคคลในด้านเพศ เป็น เพศชาย ร้อยละ 53.50 มากกว่า เพศหญิง ร้อยละ 46.50 อายุ 31 - 40 ปี มากสุด ร้อยละ 40.50 รองลงมา อายุ 20 - 30 ปี ร้อยละ 30.75 น้อยสุด มากกว่า 60 ปี สถานภาพสมรส มากสุด ร้อยละ 71.75 รองลงมา โสด ร้อยละ 26.75 ระดับการศึกษา ปริญญาตรี ร้อยละ 67.25 รองลงมาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 29.25 อาชีพเป็นลูกจ้างประจำหรือชั่วคราว ร้อยละ 34.00 รองลงมา พนักงานของรัฐ ร้อยละ 24.75 ข้าราชการ ร้อยละ 15.25 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,000 - 20,000 บาท ร้อยละ 39.75 รองลงมา น้อยกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 31.50 ในกลุ่มไม่มีรายได้ ร้อยละ 10.50 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการซื้อของที่ระลึกและของฝาก

จากผลวิเคราะห์พฤติกรรมการซื้อของที่ระลึกและของฝาก ด้านสถานที่ในการซื้อของที่ระลึกและของฝากจากแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 39.50 รองลงมา ห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 33.75 วัตถุประสงค์ในการซื้อของที่ระลึกและของฝาก เพื่อนำไปฝากเพื่อนญาติพี่น้องและคนรู้จัก ร้อยละ 79.21 รองลงมา เพื่อ

รับประทาน/ให้กับตนเอง ร้อยละ 19.31 ประเภทสินค้าที่ซื้อเป็นของที่ระลึกและของฝาก เซรามิก เช่น ชามตราไก่ มากสุด ร้อยละ 27.64 รองลงมา อาหาร เช่น แคนหมู ไส้ฉั่ว น้ำพริกหนุ่ม ร้อยละ 24.25 และขนมขบเคี้ยว เช่น ข้าวแต่น้ำแดงโม ร้อยละ 23.71 บุคคลที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว คือ ครอบครัว มากสุด ร้อยละ 42.50 รองลงมา เดินทางคนเดียว ร้อยละ 25.25 ในด้านการจับจ่ายซื้อสินค้าที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เคยซื้อ มากสุด ร้อยละ 58.25 รองลงมา ไม่เคยซื้อ ร้อยละ 41.75 โดยมีจำนวนครั้งที่ซื้อสินค้าที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า จำนวน 1 ครั้งบาท มากสุด ร้อยละ 53.22 รองลงมา จำนวน 2 ครั้ง ร้อยละ 24.89 และจำนวน 4 ครั้ง ร้อยละ 10.73 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อความคิดเห็นด้านสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ความคิดเห็นต่อด้านสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.58 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 โดยสูงสุด คือ ตลาดยังขาดความพร้อมในเรื่องการรองรับและควรที่จะต้องปรับปรุงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย มีค่าเฉลี่ย 3.80 รองลงมา ตลาดมีห้องน้ำสาธารณะที่สะอาดและเพียงพอกับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย ตลาดควรจะมีการทำการตลาดเพื่อให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายเป็นที่รู้จักมากกว่าเดิม ตลาดเหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนในการเดินทาง ตลาดเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย ตลาดมีร้านอาหารเพียงพอกับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย โดยน้อยสุดมีความคิดเห็นในด้านตลาดมีการแยกโซนสินค้าและบริการได้อย่างเด่นชัด ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

4.1 ด้านสถานที่ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 โดยสูงสุด คือ ท่าเลที่ตั้งสะดวกและง่ายต่อการแวะซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด และไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวจนเกินไป มีค่าเฉลี่ย 4.59 รองลงมา มีการทำโปรโมชั่นประชาสัมพันธ์ตลาดเพื่อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เช่น แจกใบปลิวที่ถนนคนเดิน ทำป้ายโฆษณาตลาดในแหล่งชุมชน เป็นต้น เป็นตลาดมีความสะอาด ไม่สกปรกและเหม็น มีการทำสัญลักษณ์ทางการตลาดให้เด่นชัด เช่นป้ายโฆษณาเด่นชัด ตึกตาสัญลักษณ์ มาสคอต เป็นต้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์ง่ายต่อการสังเกต, มีการทำป้ายโฆษณาตลาดปักตามข้างทางเรื่อย ๆ ก่อนถึงตลาดอย่างน้อย 1 กิโลเมตร,ตลาดควรมีบริการสถานที่ในการนวดผ่อนคลาย และสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานภายในตลาดมีความเพียงพอกับนักท่องเที่ยว เช่น มีห้องน้ำเพียงพอ ลานจอดรถที่เพียงพอ ร้านค้าเพียงพอ เป็นต้น และภายในตลาดมีการจัดทำหลังคามุงกันแดด และฝนให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด โดยน้อยสุดเป็นตลาดที่มีสวนสาธารณะเพื่อสุขภาพในการพักผ่อน

(Health Care Park) และมีการสร้างจุดเด่นทางการท่องเที่ยวที่น่ารักและสวยงาม มีมุมเก๋เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเล่น ตามลำดับ

4.2 ด้านสินค้าและบริการ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.40 โดยสูงสุด คือ มีการแบ่งโซนสินค้าให้เด่นชัดมากขึ้น เช่น โซนสินค้า OTOP โซนสินค้าของฝากโซนของป่าและโซนเชรามิกลำปาง มีค่าเฉลี่ย 4.61 รองลงมา มีสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดใกล้เคียงมาขายภายในตลาดเพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้นสินค้าต้องมีความสด ใหม่และสะอาดอยู่เสมอ มีร้านอาหารสะดวกรับประทาน (Food Center) มีสินค้าพื้นบ้าน สินค้าหัตถกรรม OTOP เชรามิก และของที่ระลึกประจำจังหวัดลำปางที่หลากหลายมีของป่าหายากที่ชาวบ้านในชุมชนไปหาจากป่า เช่น พวงเนื้อสัตว์ป่า สัตว์ป่า ประเพณี แล่น เห็ดต่างๆ ผักสดหน่อไม้ เป็นต้น มีการจัดสินค้าโปรโมชั่นในราคาพิเศษเพื่อให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด จำนวนสินค้าและบริการมีความพอเพียงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด โดยน้อยสุดในด้านมีร้านค้าที่หลากหลายต่อการนั่งพักผ่อนหย่อนใจ ตามลำดับ

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นต่อความต้องการของผู้ประกอบการที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางวิเคราะห์ด้านความคิดเห็นต่อความต้องการของผู้ประกอบการที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางพบว่าควรจะมีการพัฒนาตลาดให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นกว่าเดิม อาจจะพัฒนาตลาดโดยการทำการโฆษณาตลาดผ่านทางสื่อต่าง ๆ นำเสนอตลาดไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อช่วยในการพัฒนาตลาดมากขึ้นกว่าเดิม โดยการอาจจะช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการโฆษณา หรือสนับสนุนในการส่งเสริมตลาดในด้านต่าง ๆ เช่นลดราคาค่าภาษีป้าย ส่งเสริมการใช้สถานที่ตลาดในการจัดเลี้ยง เป็นต้น เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

ส่วนที่ 6 แนวทางการปรับรูปแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางควรมีการทำการโฆษณาตลาดให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ควรมีการทำการตลาดโดยจัดโปรโมชั่นให้กับผู้ประกอบการ เช่น ให้ผู้ประกอบการเช่าพื้นที่ทำการตลาดฟรีจำนวน 3 เดือน หรือลดราคาค่าเช่าพื้นที่ทำการตลาดครึ่งราคา เป็นต้น เพื่อเป็นการดึงดูดใจให้ผู้ประกอบการมาทำการลงทุนมากขึ้นกว่าเดิม มีการทำป้ายโฆษณาตลาดให้เด่นชัดมากขึ้นกว่าเดิม เช่น อาจจะทำป้ายขนาดใหญ่และเก็บเงินค่าส่วนกลางจากผู้ประกอบการในราคาที่จ่ายได้ และทำป้ายเตือนข้างทางโดยติดต่อกับตำรวจทางหลวงว่าขั้นตอนอย่างไรในการทำป้ายติดข้างทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบว่าใกล้ถึงแหล่งจับจ่ายใช้สอยแล้ว ตลาดควรมีการสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเองเพื่อเพิ่มจุดเด่นให้กับตลาดและจะทำให้ตลาดเป็นที่รู้จักมากขึ้นกว่าเดิม เช่น ทำแคปหมูใบเตยที่เหมือนใคร ใส่อั่วสะบันงาที่ทำจากหนม หรือสินค้าที่คิดค้นขึ้นมาขายที่หาซื้อได้ที่ตลาดต้นเงินเพียงแห่งเดียว เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำมาสรุปผลงานวิจัยได้ดังนี้

1. จากผลวิเคราะห์ลักษณะส่วนบุคคลในด้านเพศ เป็น เพศชาย ร้อยละ 53.50 มากกว่า เพศหญิง ร้อยละ 46.50 อายุ 31 - 40 ปี มากสุด ร้อยละ 40.50 รองลงมา อายุ 20 - 30 ปี ร้อยละ 30.75 น้อยสุด มากกว่า 60 ปี สถานภาพสมรส มากสุด ร้อยละ 71.75 รองลงมา โสด ร้อยละ 26.75 ระดับการศึกษา ปริญญาตรี ร้อยละ 67.25 รองลงมาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 29.25 อาชีพ เป็นลูกจ้างประจำหรือชั่วคราว ร้อยละ 34.00 รองลงมา พนักงานของรัฐ ร้อยละ 24.75 ข้าราชการ ร้อยละ 15.25 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,000 - 20,000 บาท ร้อยละ 39.75 รองลงมา น้อยกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 31.50 ในกลุ่มไม่มีรายได้ ร้อยละ 10.50 ตามลำดับ

2. จากผลวิเคราะห์พฤติกรรมการซื้อของที่ระลึกและของฝาก ด้านสถานที่ในการซื้อของที่ระลึกและของฝากจากแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 39.50 รองลงมา ห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 33.75 วัตถุประสงค์ในการซื้อของที่ระลึกและของฝาก เพื่อนำไปฝากเพื่อนญาติพี่น้องและคนรู้จัก ร้อยละ 79.21 รองลงมา เพื่อรับประทาน/ให้กับตนเอง ร้อยละ 19.31 ประเภทสินค้าที่ซื้อเป็นของที่ระลึกและของฝาก เซรามิก เช่น ชามตราไก่ มากสุด ร้อยละ 27.64 รองลงมา อาหาร เช่น แคบหมู ไส้อ้ว น้ำพริกหนุ่ม ร้อยละ 24.25 และขนมขบเคี้ยว เช่น ข้าวแต่น้ำแดงโม ร้อยละ 23.71 บุคคลที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว คือ ครอบครัว มากสุด ร้อยละ 42.50 รองลงมา เดินทางคนเดียว ร้อยละ 25.25 ในด้านการใช้จ่ายซื้อสินค้าที่ตลาดต้นไม้ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เคยซื้อ มากสุด ร้อยละ 58.25 รองลงมา ไม่เคยซื้อ ร้อยละ 41.75 โดยมีจำนวนครั้งที่ซื้อสินค้าที่ตลาดต้นไม้ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า จำนวน 1 ครั้งบาท มากสุด ร้อยละ 53.22 รองลงมา จำนวน 2 ครั้ง ร้อยละ 24.89 และจำนวน 4 ครั้ง ร้อยละ 10.73 ตามลำดับ

3. จากผลวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อด้านสภาพแวดล้อมของตลาดต้นไม้ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.58 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 โดยสูงสุด คือ ตลาดยังขาดความพร้อมในเรื่องการรองรับและควรที่จะต้องปรับปรุงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย มีค่าเฉลี่ย 3.80 รองลงมา ตลาดมีห้องน้ำสาธารณะที่สะอาดและเพียงพอกับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย ตลาดควรจะมีการทำการตลาดเพื่อให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายเป็นที่รู้จักมากกว่าเดิม ตลาดเหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนในการเดินทาง ตลาดเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย ตลาดมีร้านอาหารเพียงพอกับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย โดยน้อยสุดมีความคิดเห็นในด้านตลาดมีการแยกโซนสินค้าและบริการได้อย่างเด่นชัด ตามลำดับ

4. จากผลวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า มีความคิดเห็นในระดับมาก โดยด้านสินค้าและบริการ สูงสุด รองลงมา ด้านสถานที่ สรุปผลรายด้านได้ดังนี้

4.1 ด้านสถานที่ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 โดยสูงสุด คือ ท่าเลที่ตั้งสะดวกและง่ายต่อการแวะซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด และไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวจนเกินไป มีค่าเฉลี่ย 4.59 รองลงมา มีการทำโครงการประชาสัมพันธ์ตลาดเพื่อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เช่น แจกใบปลิวที่ถนนคนเดิน ทำป้ายโฆษณาตลาดในแหล่งชุมชน เป็นต้น เป็นตลาดมีความสะอาด ไม่สกปรกและเหม็น มีการทำสัญลักษณ์ทางการตลาดให้เด่นชัด เช่นป้ายโฆษณาเด่นชัด ตึกตาสัญลักษณ์ มาสคอต เป็นต้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์ง่ายต่อการสังเกต, มีการทำป้ายโฆษณาตลาดปักตามข้างทางเรื่อย ๆ ก่อนถึงตลาดอย่างน้อย 1 กิโลเมตร, ตลาดควรมีบริการสถานที่ในการนวดผ่อนคลาย และสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานภายในตลาดมีความเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีห้องน้ำเพียงพอ ลานจอดรถที่เพียงพอ ร้านค้าเพียงพอ เป็นต้น และภายในตลาดมีการจัดทำหลังคามุงกันแดด และฝนให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด โดยน้อยสุดเป็นตลาดที่มีสวนสาธารณะเพื่อสุขภาพในการพักผ่อน (Health Care Park) และมีการสร้างจุดเด่นทางการท่องเที่ยวที่น่ารักและสวยงาม มีมุมเก๋เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเล่น ตามลำดับ

4.2 ด้านสินค้าและบริการ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.40 โดยสูงสุด คือ มีการแบ่งโซนสินค้าให้เด่นชัดมากขึ้น เช่น โซนสินค้า OTOP โซนสินค้าของฝากโซนของป่าและโซนเซรามิกลำปาง มีค่าเฉลี่ย 4.61 รองลงมา มีสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดใกล้เคียงมาขายภายในตลาดเพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้นสินค้าต้องมีความสด ใหม่และสะอาดอยู่เสมอ มีร้านอาหารสะดวกรับประทาน (Food Center) มีสินค้าพื้นบ้าน สินค้าหัตถกรรม OTOP เซรามิ และของที่ระลึกประจำจังหวัดลำปางที่หลากหลายมีของป่าหายากที่ชาวบ้านในชุมชนไปหาจากป่า เช่น พวงเนื้อสัตว์ป่า สัตว์ป่า ประเพณี แล่น เห็ดต่างๆ ผักสดหน่อไม้ เป็นต้น มีการจัดสินค้าโปรโมชั่นในราคาพิเศษเพื่อให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด จำนวนสินค้าและบริการมีความพอเพียงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด โดยน้อยสุดในด้านมีร้านค้าแพที่หลากหลายต่อการนั่งพักผ่อนหย่อนใจ ตามลำดับ

5. วิเคราะห์ด้านความคิดเห็นต่อความต้องการของผู้ประกอบการที่ตลาดต้นเงิน อำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปางพบว่าควรจะมีการพัฒนาตลาดให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นกว่าเดิม อาจจะพัฒนาตลาดโดยการทำการโฆษณาตลาดผ่านทางสื่อต่าง ๆ นำเสนอตลาดไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยในการพัฒนาตลาดมากขึ้นกว่าเดิม โดยการอาจจะช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการโฆษณา หรือ

สนับสนุนในการส่งเสริมตลาดในด้านต่าง ๆ เช่นลดราคาค่าภาษีป้าย ส่งเสริมการใช้สถานที่ตลาดในการจัดเลี้ยง เป็นต้น เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

6. วิเคราะห์แนวทางการปรับรูปแบบของตลาดต้นเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ได้ขอเสนอแนะในการปรับรูปแบบดังนี้

6.1 ควรมีการทำการโฆษณาตลาดให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

6.2 ควรมีการทำการตลาดโดยจัดโปรโมชั่นให้กับผู้ประกอบการ เช่น ให้ผู้ประกอบการเช่าพื้นที่ทำการตลาดฟรีจำนวน 3 เดือน หรือลดราคาค่าเช่าพื้นที่ทำการตลาดครึ่งราคา เป็นต้น เพื่อเป็นการดึงดูดใจให้ผู้ประกอบการมาทำการลงทุนมากขึ้นกว่าเดิม

6.3 มีการทำป้ายโฆษณาตลาดให้เด่นชัดมากขึ้นกว่าเดิม เช่น อาจจะทำป้ายขนาดใหญ่ และเก็บเงินค่าส่วนกลางจากผู้ประกอบการในราคาที่จ่ายได้ และทำป้ายเตือนข้างทางโดยติดต่อกับตำรวจทางหลวงว่าขั้นตอนอย่างไรในการทำป้ายติดข้างทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบว่าได้ถึงแหล่งจับจ่ายใช้สอยแล้ว

6.4 ตลาดควรมีการสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเองเพื่อเพิ่มจุดเด่นให้กับตลาดและจะทำให้ตลาดเป็นที่รู้จักมากขึ้นกว่าเดิม เช่น ทำแคมเปญใบเตยที่เหมือนใคร ใส่อ้าวสะบันงาที่ทำจากแหนม หรือสินค้าที่คิดค้นขึ้นมาขายที่หาซื้อได้ที่ตลาดต้นเงินเพียงแห่งเดียว เป็นต้น

6.5 พยายามหาสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้นมาขายให้กับนักท่องเที่ยว

6.6 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีการจัดงาน โดยการเชิญของดีประจำจังหวัดหรือภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยมาแสดงสินค้าและขายผลิตภัณฑ์เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาจับจ่ายใช้สอยมากขึ้นอีกทั้งตลาดจะได้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

6.7 ควรมีการพัฒนาตลาดให้มีความสะอาด ถูกสุขอนามัยอยู่บ่อยครั้ง

6.8 ควรมีการทำสัญลักษณ์ของตลาดเพื่อเพิ่มจุดเด่นให้กับตลาด เช่น ตึกตาสัญลักษณ์ตลาด ตัวมาสคอต เพื่อง่ายต่อการสังเกต และมีมุมเก๋ ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพและโพสต์ลงสื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการโฆษณาตลาด

6.9 ควรมีการสร้างสวนสาธารณะเล็ก ๆ เพื่อจะได้เป็นจุดพักผ่อนให้กับคนขับรถได้

6.10 มีการจัดตั้งธุรกิจนวด ร้านกาแฟ ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ผ่อนคลายและใช้เวลามากยิ่งขึ้นในการอยู่ในตลาด

จากผลวิจัยที่ค้นพบนำมาอภิปรายผลงานวิจัยได้ดังนี้

1. ผลวิจัยปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มากกว่า เพศหญิง อายุ 31 - 40 ปี สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ปริญญาตรี อาชีพเป็นลูกจ้างประจำหรือชั่วคราว รองลงมา พนักงานของรัฐ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,000 - 20,000 บาท มีพฤติกรรมการซื้อของที่ระลึกและของฝาก ด้านสถานที่ในการซื้อของที่ระลึกและของฝากจากแหล่งอื่นๆ รองลงมา ห้างสรรพสินค้า

วัตถุประสงค์ในการซื้อเพื่อนำไปฝากเพื่อนญาติพี่น้องและคนรู้จัก รองลงมา เพื่อรับประทาน/ให้กับตนเอง ประเภทสินค้าที่ซื้อเป็นของที่ระลึกและของฝาก เซรามิก รองลงมา อาหาร บุคคลที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว คือ ครอบครัว ส่วนมากเคยมาจับจ่ายซื้อสินค้าที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เคยซื้อ โดยมีจำนวน 1 ครั้งบาท มากสุด ตามลำดับ

2. ผลวิจัยพบว่ามีความคิดเห็นต่อด้านสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีความคิดเห็นในระดับมาก โดยสูงสุด ตลาดยังขาดความพร้อมในเรื่องการรองรับและควรที่จะต้องปรับปรุงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่าย และมีความคิดเห็นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีความคิดเห็นในระดับมาก โดยด้านสินค้าและบริการ สูงสุด รองลงมา ด้านสถานที่ ซึ่งในด้านสถานที่มีความคิดเห็นสูงสุด ทำเลที่ตั้งสะดวกและง่ายต่อการแวะซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาด และไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวจนเกินไปด้านสินค้าและบริการ มีความคิดเห็นสูงสุด มีการแบ่งโซนสินค้าให้เด่นชัดมากขึ้น และผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพบว่าสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยด้านสินค้าและบริการมีความสัมพันธ์ สูงสุด รองลงมา ด้านสถานที่

3. ผลวิจัยเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล พบว่าปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีผลต่อความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง แตกต่างกัน โดยกลุ่มเพศหญิงจะมีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง สูงกว่า กลุ่มเพศชาย ด้านอายุ พบว่ากลุ่มอายุน้อยกว่า 20 ปี มีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน ต่ำกว่า กลุ่มอายุ 20 – 30 ปี และ อายุ 31 – 40 ปี และ สูงกว่ากลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี กลุ่มอายุ 20 - 30 ปี และ อายุ 31 - 40 ปี มีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน สูงกว่า กลุ่มอายุ 51 – 60 ปี และ สูงกว่า อายุมากกว่า 60 ปี กลุ่มอายุ 41 - 50 ปี จะมีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน สูงกว่า กลุ่มอายุ 51 – 60 ปี และ สูงกว่าอายุมากกว่า 60 ปี และ กลุ่มอายุ 51 - 60 ปี จะมีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน สูงกว่ากลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ด้านระดับการศึกษา กลุ่มระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะมีความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน ต่ำกว่า กลุ่มระดับการศึกษาปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลวิจัยสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ดังนั้น ผู้ประกอบการควรทำการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลตลาดต้นเงิน การจัดกิจกรรมแนะนำการ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางเว็บไซต์ เฟสบุค ทางแผ่นพับ นิตยสาร วารสารการท่องเที่ยว ตลอดจนควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลหรือรูปแบบการท่องเที่ยวตลาดต้นเงินผ่านทางหนังสือเชิญชวนท่องเที่ยว ตลอดจนควรมีการนำเสนอข้อมูลรูปแบบการท่องเที่ยวตลาดต้นเงินเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว
2. จากผลวิจัยพบว่าสภาพแวดล้อมของตลาดต้นเงิน ด้านสินค้าและบริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการต่อการมาใช้จ่ายที่ตลาดต้นเงิน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ดังนั้นควรสนับสนุนผู้จำหน่ายสินค้าและบริการตลาดต้นเงินให้มีความหลากหลาย ควรมีการจัดพื้นที่จัดจำหน่ายที่เป็นหมวดหมู่ ควรมีการแบ่งโซนสินค้าให้เด่นชัดมากขึ้น เช่น โซนสินค้า OTOP โซนสินค้าของฝากของป่าและโซนเชรามิกลำปาง การนำเสนอสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดใกล้เคียงมาขายภายในตลาดเพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้นสินค้าต้องมีความสด ตลอดจนมีทางเดินสะดวกในการเลือกชมสินค้า
3. จากผลวิจัยมีข้อเสนอแนะว่าตลาดต้นเงินควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของสถานที่ความพร้อมในด้านสถานที่ ด้านสาธารณูปโภค มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอ มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก และควรมีทำเลที่ตั้งสะดวกและง่ายต่อการแวะซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป
4. ควรนำสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปาง เช่น รถลิกไนต์คันใหญ่ ที่อำเภอแม่เมาะ มาตั้งเป็นสัญลักษณ์ของตลาดเพื่อให้เป็นจุดเด่น และจุดที่นักท่องเที่ยวสามารถมาแวะเพื่อถ่ายรูปได้ อีกทั้งยังสามารถนำเอารูปปั้นจำลองของครูบาศรีวิชัยมาประดิษฐานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แวะมากราบไหว้เป็นอีกช่องทางในการสร้างจุดเด่นให้นักท่องเที่ยวมาจับจ่ายใช้สอยมากยิ่งขึ้น
5. ควรมีการขายสินค้าให้มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์มากกว่าที่อื่น สร้างสินค้าให้มีความโดดเด่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้นึกถึงหากต้องการซื้อสินค้านั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2559). สถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2560,จาก

<http://www.tourism.go.th/2010/th/statistic/tourism.php>

จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2539). เจตคติและความพึงพอใจในการบริการ. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ฉัตยาพร เสมอใจ. (2547). การตลาดธุรกิจบริการ. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.

- ชัยสมพล ชาวประเสริฐ. (2549). การตลาดบริการ. (พิมพ์ครั้งที่8). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ฐิติรัตน์ คุณรัตนภรณ์. 2550. การบริหารช่องทางการตลาด = Marketing channel management.กรุงเทพมหานคร: ช่อระกา.
- ทิพวัลย์ สีจันทร์และคณะ. 2546. การคิดและการตัดสินใจ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พิบูล ทิปะปาล. 2545. หลักการตลาด ยุคใหม่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร. (2542). คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เพรสแอนด์ดีไซน์.
- ปณิศา ลัญจนาพันธ์. (2548). หลักการตลาด. กรุงเทพฯ: บิสิเนสเวิร์ดรายงานการสำรวนนักท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2558. (2558). สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2560,จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/rep_older50.pdf
- วีระรัตน์ กิจเลิศไพโรจน์. (2548). การตลาดธุรกิจบริการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วัฒนา เพ็ชรวงษ์. (2542). พฤติกรรมและความพึงพอใจของประชากรที่มีต่อการใช้บริการ 13. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, งามอาจ ปทะวานิช และปริญ ลักขิตานนท์. (2546). การบริหารการตลาดยุค ใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). พฤติกรรมผู้บริโภค.กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรสิฐ อินตะ. (2551). ศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารทางการตลาดกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2546). ความหมายของการท่องเที่ยว. สืบค้น 25 เมษายน 2560, จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com>.
- สำนักงานสรรพากรพื้นที่ลำปาง/สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ลำปาง. (2550).เศรษฐกิจจังหวัดลำปาง. สืบค้น 10 มกราคม 2560, จาก <http://www.rd.go.th/lampang/39.0.html>
- เสรี วงษ์มณฑา. (2542). กลยุทธ์การตลาด การวางแผนการตลาด.กรุงเทพมหานคร:อีระฟิล์มและ ไซเท็กซ์.

อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2543). กลยุทธ์การตลาด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2550). พฤติกรรมผู้บริโภค. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bernard Mullin, Stephen Hardy, William Sutton. (1993). Sport Marketing. Champaign,
Ill. :Human Kinetics.

Kotler, Philip. (2000). Marketing Management, Prentice Hall, USA.

Richard L. Oliver. (1980). A Cognitive Model of the Antecedents and Consequences of
Satisfaction Decisions. Journal of Marketing Research. (17): 4, pp.460-469.

Schiffman and Kanuk. (2000). Consumer Behavior, Upper Saddle River, N.S., Prentice –
Hall International.

Semenik. (2002). Behavior Analysis : a years of research and application, Prentice –
Hall, Englewood Cliffs, N.J.